

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

פרשת ויצא | גיליון 157 | כסלו חשפ"א

איש חמודות

קווים לדמותו המופלאה
של הגאון הגדול
צדיק מושל ביראת אלקים
מושיען של ישראל בעת צרה
ומקים עולה של תורה מאפר החורבן
רבי **חיים מיכאל דב וייסמנדל** זצוק"ל
ראש ישיבת נייטרא

לעילוי נשמת

הר"ר שלמה (רוברט)
ב"ר צבי הערש קנול ז"ל
י"ב כסלו תש"ה

השבוע ב"אוסף גיליונות"

מעון ביתך | 33

התבוננות ותפיסות עומק ביקרת ומעלת בית ה'

תמצית משנה ברורה | 39

לרגל תחילת לימוד חלק ו' בדף היומי בהלכה

גיליון לנשים מבית אז נדברו-שלהבת | 65

הצפת רגשות...

לקראת שבת | 87

לקט מתוך העלון הנפלא של 'דרשו'

זמני כניסת ויציאת השבת

פרשת ויצא

ר"ת	יציאה	כניסה	ירושלים
17:51	17:14	16:00	ירושלים
17:53	17:15	16:14	בני ברק
17:51	17:13	16:04	חיפה
17:52	17:15	16:09	מודיעין עילית
17:52	17:15	16:00	בית שמש

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

גיליונות נבחרים
בהלכה ובאגדה
וסביב פרשת השבוע

”ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד”

’אוסף גיליונות’ מבית צוף הוצאה לאור מופץ באלפי עותקים
ניתן לפרסם מודעות ב’אוסף גיליונות’

לפרסום, נקודות הפצה, הוספת גיליונות, תרומות, חסויות והנצחות,
ניתן לפנות לטלפון 050-4102061 (בשעות בין הסדרים) או באמצעות דוא”ל.

ניתן לתרום וכן לשלם עבור קניית גיליונות

בעמדות ”נדרים פלוס” או ”קהילות” בחיפוש קופת ”אוסף גיליונות”

תרומה טלפונית בנדרים פלוס: 03-7630543 מס’ 1335

תרומה טלפונית בקהילות: 073-2757000 מס’ 9641

ניתן להצטרף לרשימת תפוצה לקבלת ’אוסף גיליונות’ ושאר גיליונות במייל
יש לשלוח בקשת הצטרפות לכתובת המייל של ה’אוסף’ ולפעול לפי ההנחיות

מערכת ’אוסף גיליונות’
9518479@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט”א

חברי המערכת:

הרב צבי קנול שליט”א

הרב חיים וכסלר שליט”א

הרב משה הכהן שליט”א

הרב יוסף בן יהודה שליט”א

הרב עקיבא יוסף לוי שליט”א

הרב יוסף שלמה בייפוס שליט”א

הרב בנימין יודלביץ שליט”א

הרב אליעזר וייס שליט”א

מבית ’צוף’
הוצאה לאור

נתן פלדמן

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

חישבתי דרכי | 7

נקודות אור במשנתו של
הגאון הגדול רבי **משה שפירא** זצ"ל

נפשו גחלים תלהט | 11

ניצוצות ממשנתו של
הגאון הצדיק רבי **ישראל אליהו וינטרויב** זצוק"ל

בנתיבות יצחק | 13

הגאון רבי **יצחק זיסמן** זצ"ל

שיעור חומש | 15

מאת הגאון הגדול רבי **חיים פיינשטיין** שליט"א
ראש ישיבת "עטרת שלמה"

שיעורי בינה | 17

שיעורים לפי סדר המצוות להרמב"ם
מפי הגאון רבי **ישראל בונם שרייבר** שליט"א
ראש ישיבת "נתיב הדעת"

מגיד דבריו ליעקב | 19

מאת הגאון רבי **יעקב חיים סופר** שליט"א
ראש ישיבת "כף החיים"

נחל אליהו | 25

משיעורי הגאון רבי **אליהו דיסקין** שליט"א
על פרשת השבוע ועניני דיומא

מהוקים מרבי | 27

נטפי לקח מפרשיות השבוע
מאת הגאון רבי **יעקב ישראל הכהן בייפוס** שליט"א
בעל מחבר "ילקוט לקח טוב"

עטרת השבת | 29

משיעורי הגאון רבי **עקיבא מרלוב** שליט"א
שיעורי קידוש

יעלת חן | 31

דברי חיזוק מהגה"צ רבי **יצחק שמואל גמזו** שליט"א
אב"ד חיפה

מעון ביתך | 33

התבוננות ותפיסות עומק ביקורת ומעלת בית ה'

תמצית הש"ס | 35

תמצית דף היומי

לדעת | 38

מבחן בדף היומי

תמצית משנה ברורה | 39

לרגל תחילת לימוד חלק ו' בדף היומי בהלכה

עינינו גל | 13

מאמרי 'עין לא ראתה'

עומק הפשיט | 47

דיוני הלכה אקטואליים

פניני הלכה | 51

מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר

שיעורי דעה | 55

מתוך שיעורי הג"ר **גרשון מלצר** שליט"א

יסודות אמונה בין בתרי הפרשה | 57

תובנותיו של הרה"ג **מרדכי דוד נויגרשל** שליט"א

אז נדברו | 59

מחשבות לבני הישיבות

גיליון לנשים מבית אז נדברו-שלהבת | 65

הצפת רגשות...

בירור הלכה | 67

בירורי הלכה אקטואליים מתוך הסוגיות והפוסקים

מים זכים | 71

משא ומתן ופילפול
בנידונים ערבים ונחמדים

הפרשה המחכימה | 73

לקחים מעשיים ואקטואליים מפרשת השבוע

לעניין הלכה | 77

הערות הלכתיות מעשיות לעורר לב המעיין

שמונה בפרשה | 79

עלון לבני הנעורים
לעידוד העיון והבקיאות בפרשת השבוע

איש חמודות | 83

קווים לדמותו המופלאה
של הגאון הגדול צדיק מושל ביראת אלקים
מושיען של ישראל בעת צרה
ומקים עולה של תורה מאפר החורבן
רבי **חיים מיכאל דב וייסמנדל** זצוק"ל
ראש ישיבת נייטרא

לקראת ישיבת | 87

לקט מתוך העלון הנפלא של 'דרשו'

לאחר שרוב בתי המדרשות נפתחו, אנו משתדלים לחדש את מערך ההפצה הרגיל במידת האפשר

אך יתכן שלא נוכל להגיע לכל בתי הכנסת כבעבר

המעוניין לסייע ולהיות אחראי על הגיליונות במקומו ייצור קשר עם המערכת

ניתן להשיג את "אוסף גיליונות"

בימי חמישי בהיכלי התורה כדלהלן:

מודיעין עלית	בת ים	אלעד
ישיבת "מיר" כולל "עטרת שלמה" כולל "יששכר באהלך" כולל "כתר תורה" (הרב אברמוב) כולל "מגדל עוז" (הרב אתרוג) בית הכנסת "בית תפילה" בית הכנסת "אילת השחר" בית הכנסת "חניכי הישיבות" רשב"י בית הכנסת "אהל תורה" יהודה הנשיא בית הכנסת "קהילת רבי עקיבא" בית הכנסת "זכרון משה" קרית ספר בית הכנסת "היכל יצחק" קרית ספר בית הכנסת "בני הישיבות" גרין פארק בית הכנסת "חזון דוד" בית הכנסת "משובב נתיבות" בית הכנסת "אהל אברהם" חפציבה בית הכנסת "נאות הפסגה" המרכזי	רחוב ויצמן 36 (מכולת פיצהלך) גבעת זאב החדשה בית הכנסת "בית אליהו" בית הכנסת "בני הישיבות" זכרון יעקב בית הכנסת "מסילת ישרים" טלזסטון בית הכנסת "קהילת בני תורה" יסודות בית הכנסת המרכזי ירושלים ישיבת "מיר" ישיבת "חברון" גבעת מרדכי ישיבת "יד אהרן" ישיבת "אהבת שלום" ישיבת "תורה אור" ישיבת "הר"ן" - רמות ד' בית הכנסת "מנחת שלמה" בית וגן בית הכנסת "מנין אברכים" בית וגן בית הכנסת "חניכי הישיבות" נוה יעקב בית הכנסת "אהל יוסף" רמת שלמה בית הכנסת "המרכזי" רמת שלמה בית הכנסת "חזון איש" רמת שלמה בית הכנסת "ערוך לנר" רמת שלמה בית הכנסת "באר שמואל" רח' סורוצקין בית הכנסת "חניכי הישיבות" זכרון יעקב בית הכנסת "ברכת יוסף" גבעת שאול בית הכנסת "משכן באב"ד" גבעת שאול בית הכנסת "אמרי שפר" הר נוף בית הכנסת "בוסטון" הר נוף בית הכנסת "ויז'ניץ" הר נוף בית הכנסת "קהילת בני תורה" הר נוף בית הכנסת "שערי תבונה" רמות א' בית הכנסת "משכן שרגא" רמות א' בית הכנסת "זכרון אברהם" רמות ג' בית הכנסת "צא"י" רמות ג' בית הכנסת "שומרי החומת" רמות ד' בית הכנסת "אהל יוסף" רמות פולין בית הכנסת "בני הישיבות" סנה"מ בית הכנסת "בני הישיבות" רמת אשכול "גל פז" רח' מלכי ישראל	בית הכנסת "מאור שרגא" כולל "ישיבת הר"ן" ישיבת "תורה בתפארתה" אופקים בית הכנסת "שייטי" בית שמש ישיבת "אור לישרים" בית הכנסת "היכל אברהם" קריה בית הכנסת "לב אליהו" רמה א' בית הכנסת "חניכי הישיבות" רמה א' בית הכנסת "משאת מרדכי" רמה א' בית הכנסת "פני שמואל" רמה א' בית הכנסת "אהבת תורה" רמה ג' בית הכנסת "הכולל" ביתר עילית בית הכנסת "באר אברהם" גבעה A בית הכנסת "ישיבת הר"ן" גבעה A בני ברק כולל "פוניבז" כולל "חזון איש" כולל "בית הלל" כולל שעל ידי "בית הכנסת הגדול" ישיבת "אורחות תורה" ישיבת "בית מדרש עליון" ישיבת "תפארת ציון" ישיבת "סלבודקא" ישיבת "גאון יעקב" בית הכנסת "יד אהרן" רמת אהרן בית הכנסת "תפארת נחמן" כולל הרב קלאר בית הכנסת "המרכזי" שיכון ה בית הכנסת "נחלת משה" בית הכנסת "רמת אלחנן" בית הכנסת "משכנות יעקב" בית הכנסת "נאות יוסף" בית הכנסת "בית אריה" בית הכנסת "צא"י" נחלת סירוקה בית הכנסת "לדרמן" בית הכנסת "הליכות חיים" בית הכנסת "דרכי איש" בית הכנסת "צעירים" רח' האדמו"ר מצאנז "גל פז" רחוב רבי עקיבא 88 רחוב סוקולוב 46 (מינימרקט ברכת השם)
נתיבות		
בית המדרש "משכן התורה" בית הכנסת "בית יצחק"		
פתח תקוה		
ישיבת "לומזא" בית הכנסת "אבי עזרי" בית הכנסת "אהל אברהם" גני הדר בית הכנסת "הבעש"ט" גני הדר		
ראשון לציון		
ישיבת "עטרת שלמה" שדה חמד		
רחובות		
בית הכנסת "כולל בר שאול"		
רכסים		
בית המדרש "בית יצחק" גבעה ב' בית הכנסת "שבת אחים" גבעה ב'		
תל אביב		
מלון דבורה רח' בן יהודה 87 קומה ב' רחוב רבי ישראל מסלנט 15 (מכולת רחל)		
תל ציון		
בית כנסת החסידי		
תפרח		
ישיבת "תפרח" בית הכנסת המרכזי "בית יוסף"		

חשבת דרכי

נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

פרשת ויצא תשפ"א | גליון מס' 153

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל לוי"ן ע"ה

יעקב אבינו מגלה צורת אדם שלימה המצרפת את כל הכוחות

במה נתייחד יעקב אבינו להיקרא בחיר שבאבות

יעקב אבינו היה, כלשון חז"ל (בראשית רבה ע"ו א), הבחיר שבאבות. יעקב אבינו היתה גם מיטתו שלמה, וכפי שאומרת הגמרא בשבת (קמ"ו ע"א) "דאמר רבי אבא בר כהנא, עד שלושה דורות לא פסקה זוהמא מאבותינו, אברהם הוליד את ישמעאל, יצחק הוליד את עשו, יעקב הוליד שנים עשר שבטים שלא היה בהן שום דופי", מיעקב, לא יצאה ממנו פסולת. יעקב הוא אדם שלם, "איש תם", תמים לגמרי, בלי חסרון, בלי מום, בלי פגם, אדם שלם.

צריך להבין היטב, מה מייחד את יעקב כאן בענין הזה, מה עושה אותו למה שהוא, הרי לשון הגמרא היא שיש עדיפות ליעקב, וכפי הנראה, המשמעות הפשוטה היא, שמהאי טעמא הוא הבחיר שבאבות, היכן נמצאת אותה נקודת עדיפות של יעקב על פני אברהם ויצחק, שהם היו הוריו מולידיו, והוא בא מכחם.

היאך ניתן לבחור בין שני צדדים שקולים

יש קושי עקרוני גדול, בהבנת כח הבחירה, ננסה לבאר, ומתוך הדברים, נבא להבין במעלתו של יעקב אבינו. אנחנו יודעים שבגורא העולם נתן לאדם כח בחירה, היינו, יש לו אפשרות לבחור ברע או לבחור בטוב, הבורא העמיד לפנינו את הצדדים כשקולים, והאדם חייב לבחור, וכמובן, הוא נצטווה לבחור בטוב, "ובחרת בחיים".

והנה, למי שמתבונן היטב בדברים, יש קושי גדול מאד, הלא אם הדברים מועמדים לפנינו כשקולים, כאשר שני הצדדים חייבים להיות שווים, מנין מגיע כוח ההכרעה, איך יתכן שאדם יוכל להכריע בין שני צדדים שהם שקולים לגמרי, שני צדדים שקולים לא מאפשרים הכרעה.

האופן שאנו תופסים תמיד את ההכרעה, הוא, להשתדל להעמיק יותר, ולתפוס ששני הצדדים בעצם לא שקולים, התפיסה שלנו היא שכל גילוי של בחירה, תמיד, מגלה למפרע שמעולם לא היה פה ספק, אבל זה לא נכון, זאת לא אמת, לא זאת הכוונה בבחירה. הבחירה היא לעולם בין שני צדדים שקולים שווים כוח, שווי ערך בעיני כל אחד לפי דרגתו, ושני הצדדים האלה עומדים לפנינו, ובכל זאת הוא יכול להכריע ביניהם. זה הרי פירוש המילה בחירה, שאדם בוחר בצד מסוים.

אכן, מעתה, אם יש ספק, והספק הוא ספק אמיתי, איך יתכן שיהיה דבר כזה שנקרא כח הכרעה, בשני צדדים שקולים, כאשר הצדדים הם באמת שקולים, ובכל זאת יכולים להכריע לצד אחד יותר מאשר לצד השני. זה מאד לא ברור, מאד לא מובן, קשה מאד לתפוס מנין צ"ן כח הכרעה, בזמן שהצדדים הם באמת שקולים, והם מושכים בצורה שווה. זה מושך לכאן וזה מושך לכאן, והמשיכה שווה בין שניהם, ומנין הכח להכריע לצד אחד יותר מאשר לצד השני.

פרשה זו מלאה באבנים מתחילתה ועד סופה

"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרונה", בפרשה זו יעקב אבינו יוצא לבנות את בית ישראל, זה כנראה הטעם לכך שהפרשה מלאה באבנים. היא מתחילה באבנים ונגמרת באבנים. תחילתה, "ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו", לאחר מכן, "ויקח את האבן אשר שם מראשותיו וישם אתה מצבה", אחר כך יעקב הולך בדרך ורואה באר בשדה "והאבן גדולה על פי הבאר, והפרשה מסתיימת ב"ויאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים ועשו גל". זו פרשה שכמעט כל עניניה אבנים, שוב ושוב, בכל מיני צורות, כי כמובן, מכיון שיעקב בונה בית, הרי שביית בונים מאבנים. אכן, זה תמיד בסיס לבנות עליו, בסיס להמשך, בסיס לבית. כך בונים את בית ישראל. וכך אנו מוצאים כי על הפסוק "משם רעה אבן ישראל" (בראשית מ"ט כ"ד), כותב רש"י "אבן לשון נוטריקון אב בן, אבהן ובנין, יעקב ובניו".

האבנים שהתחברו והחלוץ מצטרפים לגילוי אחד

בתחילת הדברים כתוב "ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש, ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו", זאת הראשית, אומרים על כך חז"ל (חולין צ"א ע"ב), וכפי שמביא רש"י כאן, שכל האבנים רבו ביניהם, כל אבן ואבן אמרה עלי יניח צדיק את ראשו, ולבסוף, מתוך כך, כל האבנים האלה התכווצו יחד, הם התחברו ביניהם ונעשו לאבן אחת, והאבן הזאת הפכה להיות אבן השתיה, שעליה הושתת העולם (עי' פרקי דר"א פל"ה), היא נהייתה אבן בסיס, שהיא יסוד לכל העולם כולו, וכלשון הגמרא ביומא (נ"ד ע"ב) על אבן השתיה "תנא, שממנה הושתת העולם", זו האבן שעליה אמר יעקב "והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלקים", עליה זה בנוי.

דבר נוסף אנו מוצאים כאן, והוא, "וישכב במקום ההוא", כאשר אחר כך היה החלוץ שבו ראה יעקב "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה", ולאחר מכן נאמר, "ויקץ יעקב משנתו וגו' וירא ויאמר וגו' אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים".

אחר ששני דברים נאמרו כאן, שהצטרפו לגלות שהמקום הזה הוא בית אלקים ושער השמים, הרי שבהכרח כתוב כאן שהחלוץ מצטרף לחיבור של האבנים, ושני הדברים האלה מצטרפים יחד, זה וגם זה, שניהם מעידים על אותו דבר, האבן שהושמה למצבה אשר תהיה בית אלקים, והחלוץ המעיד "אין זה כי אם בית אלקים".

שתי עדויות יש לנו כאן, הנראות כשני דברים שונים, שני מעשים שונים, אשר עניינם הוא אחד, ודאי חייב להיות דבר אחד שמחבר אותם, מאחד ומצרף אותם יחד להגדת עדות אחת, כאן, נמצאת האבן הזאת שהצטרפה יחד מכל האבנים כולן, והמקום הזה הוא בית אלקים, וכאן, היה החלוץ, מראה הסולם, ושני הדברים האלה, הם אלו שמראים שזה בית אלקים.

אין די לבא ולומר, שאם מתכוננים בדברים יובן שהשכל מחייב לצד אחד, כי אם כן הרי שוב זו לא בחירה, הרי פה בדיקת המחלוקת, המחלוקת היא בכך, שהשכל מושך לצד מסוים, ונטיית הלב, הרצון הגדול, מושך לצד השני, עם זאת שידועים שהשכל מחייב את ההיפך, וכך, נמצאים בין כוחות שקולים, מעתה, מנין ניתן להמציא את כח ההכרעה.

אדם קטן חי בלי מהלך – אדם גדול חי במהלך

עומק הדברים הוא, שכל אדם כאשר הוא, יכול להיות נתפס כאוסף של רצונות, כוחות, אפשויות, וכל האוסף הזה הוא בליל גדול של כל מיני כוחות, כוחות שמושכים לכאן וכוחות שמושכים לכאן. האדם הרגיל שאנו מכירים אותו, בדרך כלל הוא לא אדם אחד. המעברים בין רצון אחד לרצון שני, בין מצב רוח אחד לשני, כל מיני מעברים, יכולים לקרות תוך זמן קצר, יכולות להיות חמש או שבע ואף עשר השתנויות בתוך שעה אחת, השתנויות של קיצוניות ממש, מקצה לקצה. האדם יכול להיות כזה ויכול להיות כזה, יכול להיות רוצה בדבר, ויכול להיות בוחל באותו דבר, בתוך דקות ספורות. אכן, קיימת אפשרות, שהאדם יעשה עצמו לאדם אחד, מכף רגלו עד קדקדו הוא יהיה צורת אדם אחת, דבר אחד, ולא בליל של כל מיני כוחות. זה ההבדל, בלשון הקודש, בין קטן לגדול. פירוש המילה קטן בלשון הקודש, זה דבר שהוא קטוע, היינו, קטע, אחרי קטע, אחרי קטע, בלי מהלך. לעומת זאת, פירוש המילה גדול, זה כמו גדה של נהר, דבר שהוא נמשך, הנהר נמשך לאורך הגדה, זה שורש המילה גדול. דבר שהוא המשך אחד נקרא גדול, ודבר שהוא קטוע, שהוא ברגע זה כך, ברגע הבא כך, וברגע השלישי משהו חדש, נקרא קטן.

וכך, זה ענינו של אדם שהוא יותר גדול. יותר גדול, פירושו, הוא חי את חייו במהלך, הוא חי את חייו בהמשך, הוא לא כל רגע מישהו חדש.

אין אפשרות להתמודדות בכח מול כח

מעתה, כשהדברים מועמדים ככוחות נגד כוחות, הרי שהכוחות שקולים, אין כאן כח שיכול לעמוד כנגד כח אחר, אבל כאשר האדם מחבר את כל חלקיו ועושה את עצמו לאדם אחד, בדבר הזה, שהאדם הבוחר עושה את עצמו לאדם, כאן נמצא כוח הבחירה.

כשהאדם לוקח ומצרף את כל הכוחות האלה, ועושה מכולם אדם אחד, שם, כל הכוחות האלה כולם מצטרפים לצורת אדם אחת, וכאשר האדם הבוחר עושה עצמו לאדם שהוא כפי צורת האדם האמיתית, כפי צורת האדם המחויבת, צורת האדם כמו שהיא צריכה להיות, בצורת אדם הזאת, האדם כבר בחר בטוב.

אדם לא יכול להתגבר על כח, בזמן שהכח שכנגדו לא יכול להכריע כנגד הדבר הזה, מהיכן הוא יקח כח להתגבר על הכח ההוא, בשעה שהמדובר הוא בכוחות סותרים, וממילא, כשישנם שני כוחות סותרים, כח שמושך לפה וכח שמושך לפה, הוא יעשה את מה שמושך וקרוב יותר. ככח, אין לאדם כח להתגבר על משהו שמושך אותו לעשות רע, וכשאין לו כח להתגבר, מהיכן הוא ימצא כח, איך הוא יצור כח לעמוד כנגד כוח שמושך אותו ואין לו כוח כנגדו, ומעתה, איך הוא יכול לבחור. אמת, כל מה שהוא יודע, כל מה שהוא חשב והחליט, הכל נכון, אבל חוזק המשיכה של הדבר הזה הוא מספיק חזק, כדי שהוא לא יוכל לעמוד נגדו, אם כן, מהיכן בכל זאת יש את הכח לעמוד כנגד הדבר שמושך את האדם, בכח, שאין לו כח כנגדו.

הבחירה בטוב היא לא לסתור את צורת האדם

אכן, המדובר הוא לא בכח, אלא בצורה אחרת, בהעמדה אחרת של עיקר צורת אדם. בזמן שאדם מעמיד ושם את עצמו, כאדם שלם, אדם ברור, אדם שחי את חייו בהמשך ומהלך, והוא אחד, אתמול היום ומחר, הוא אחד, הוא ממשך, הוא גדול, בצורת האדם הזאת, הוא יכול לעמוד כנגד אותם כוחות שמושכים ומתגברים, משום, שהדבר הזה הרי לא מתאים למהלך של צורת האדם, ואם האדם מזדהה עם צורת אדם אמיתית ונכונה, צורת אדם כראוי, וזאת צורת האדם שלו, הרי שבדבר הזה, הוא בחר בטוב. כאן נמצאת הבחירה האמיתית בטוב.

מעתה, הדבר ברור, את הכח לבחור בטוב, האדם לא יוצר מתוך מערכת הכוחות שברשותו, כאן נמצא הנסיון שלו, כאן נמצאת נקודת הבחירה שלו,

וכאן זה בדיקת המקום שהוא לא יכול להתגבר עם הכח, אם הוא יעמיד את הכח הזה כנגד הכח הזה, זה לא יעזור, אכן, הדבר שאותו יכול להעמיד כנגד, זו העובדה שזה כנגד עצם צורת האדם שלו, ואז הנסיון קטן מאד מאד.

אכן, בזמן שהנטייה והמשיכה שכאילו מושכת אליה, סותרת את עצם צורת האדם, והאדם אינו מרגיש שיש בידו כוחות להתגבר על זה, זאת נקודת הנסיון, זאת נקודת הבחירה, ופה המקום, זה התפקיד, לשם כך נברא האדם, כפי שכותב המסילת ישרים בפרק א', "נמצינו למדים, כי עיקר מציאות האדם בעולם הזה הוא רק לקיים מצוות ולעבוד ולעמוד בנסיון", זאת התכלית שלשמה נברא האדם.

כל כישלון מוריד את נקודת הבחירה

מעתה, אצל כל אדם שנכשל בנקודת הבחירה שלו, קורים שני דברים, קודם כל, הוא נכשל בעיקר תפקידו כאדם, לא לכך הוא נברא, לא לכך הוא נוצר, זה כישלון בעצם צורת האדם, והדבר השני הוא שהבחירה הבאה כבר תהיה בדברים הרבה הרבה יותר חמורים, נקודת הבחירה ירדה, היינו, הוא איבד חלק מהחומה, אותו כח, שהאדם יכול לעמוד כנגד כל נסיון.

במצב של נסיון, בורא העולם מצווה עלינו "ובחרת בחיים למען תחיה וגו'" (דברים ל' י"ט), אנחנו נצטוונו לבחור בחיים, ומנין ניקח את הכוח, בזמן שכאמור הדברים עומדים בצורה כזאת, שזאת בחירה אמיתית, זה ספק אמיתי, היינו, יש כאן שני כוחות סותרים, במידה שווה, כוחות שקולים, הכח לעמוד בזה, זו צורת אדם.

צורת אדם שחרבה בחטא חזרה אצל יעקב

כאן עלינו להבין, מאז שחטא האדם הראשון, צורת אדם נחרבה, היא התפוררה והפכה להיות רסיסים, אחרי שנכנס עוד כח בתוך האדם, מעתה, זאת מערכת כוחות, מערכת של רצונות, שהשתלטה על צורת אדם, האדם חדל להיות אדם.

צורת אדם, חזרה לעולם עם כלל ישראל, וכפי שנאמר ביחזקאל (ל"ד ל"א), "ואתן צאני צאן מרעיתי, אדם אתם", והיא חזרה עם אותו בעל הצאן, עם א שחז"ל אומרים (בראשית רבה ע"ג י"א) שהיו לו ששים ריבוא צאן. אנחנו נקראים צאן קדשים. בהרבה מקומות בתורה שבכתב, כלל ישראל נקרא צאן, וכגון "נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן" (תהלים ע"ז כ"א), ועוד רבות.

הגמרא ביבמות (ס"א ע"א) דורשת על הפסוק "אדם אתם", "אתם קרויין אדם". אחרי שנחרבה והתקלקלה צורת אדם והיא איננה, היא לא קיימת, מי שהחזיר את צורת האדם למקומה, זה יעקב אבינו, אשר עליו אומרת הגמרא בבבא מציעא (פ"ד ע"א) "שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון", יעקב היה האדם שהחזיר לעולם את אותה צורה של אדם הראשון לפני החטא, שופריה דיעקב, היינו, צורתו היפה של יעקב, היא, מעין שופריה דאדם, היא דומה לצורתו היפה של אדם, כפי שהיא יצאה מיד בורא העולם, אדם לפני החטא.

"והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו", על אותם מלאכים שירדו ועלו, כתוב בחז"ל, (רש"י מביא חלק מדברי המדרש), שהם היו יורדים ורואים את צורתו של יעקב, והיו עולים ורואים את אותה צורה חקוקה בכסא הכבוד, וחז"ל אף אומרים ש"עולים ויורדים בו", "בו" היינו, ביעקב עצמו. יעקב עצמו, צורתו נמצאת פה ונמצאת שם, בצורה שוה. אותה צורה שנמצאת פה, אותה צורה נמצאת שם. מהקצה העליון ביותר עד לקצה התחתון ביותר, זה אותו אדם. זה נקרא איש תם, שלם, אותו אדם.

מידותיהם של אברהם ויצחק לעומת יעקב

והנה, על אברהם ויצחק נאמר שמהם לא פסקה זוהמא מאבותינו, אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, אבל כך היא לשון הגמרא, ש"עד שלשה דורות לא פסקה זוהמא מאבותינו", הדבר הזה מתכוין ללמדנו, שסיבת לידתו של ישמעאל היא באברהם, וסיבת לידתו של עשו היא ביצחק. היתה איזו שהיא זוהמה, כפי מה שכתוב בגמרא, באבותינו עצמם, והיא יצאה אצל אברהם בישמעאל ואצל יצחק בעשו.

פירוש הדבר לפי ערכנו. האבות, מידותיהם היו כוחות עצומות, אבל הן היו מידות מסוימות. חסד, זו מידה אחת בין יתר המידות, זאת מידה שלא

מקיפה את כל המידות שבצורת אדם. ודאי, זאת המידה העיקרית, והיא היתה בעוצמה שהתגברה על כל האפשרויות האחרות, זאת מידתו של אברהם אבינו שהיה איש חסד, "תתן אמת ליעקב חסד לאברהם", וחסד אמיתי זה אותו חסד, חסדו של הבורא, אבל, החסד הוא מידה מסוימת, זאת מידה אחת, זה כח. והכח הזה יכול תמיד להתפרש גם בכך, וגם בצד ההפוך, כח יכול להתפרש תמיד בשתי צורות, הכח הזה בעצמו יכול לפעול כך ולפעול את ההיפך, וכך הוא אצל מידת הגבורה של יצחק.

מדת האמת - מהלך אחד שבו הכל מתאים

"תתן אמת ליעקב, חסד לאברהם", המידה הזאת שנקראת אמת, זאת המידה שהיא מהקצה הראשון, העליון, ועד הקצה האחרון, מהלך אחד. זה פירוש המילה אמת, וכפי שאומרת הגמרא בשבת (ק"ד ע"א) "אמת מרחקא מיליה" ומפרש רש"י כי אותיות המילה אמת "זו בתחילת אל"ף ב"ת, וזו באמצע, וזו בסוף", רישא דאתון, מציעתא דאתון, וסיפא דאתון, מתחילה ועד סוף דרך האמצע. כאשר דבר מסוים, מציאות מסוימת, נמשכת מהשורש הראשון עד ליציאה לפועל האחרונה, והיא מתאימה, זה נקרא אמת. "שכולם מתאימות", (שה"ש ד' ב'), הכל מתאים, כל הענפים מתאימים עם השורש, כל ההמשך מתאים עם מה שקדם, זה היה יעקב אבינו. ההבדל בין אבותינו שלא פסקה מהם זוהמה, ובין אבינו יעקב שממנו פסקה זוהמה, הוא רק בנקודה הזאת.

כוחות האבות הם גילויי המדות של בורא העולם

הנה, אברהם אבינו ויצחק אבינו, היו מכוונים כנגד כוחות עצומים, הכוחות האלה, כשהם היו אצל אברהם אבינו ככח החסד, או כח הגבורה של יצחק, זה היה דבר שעוצמתו היא נוראה, עד כדי שזה משתווה למידותיו יתברך, "אלקי אברהם אלקי יצחק".

הלא, כך אנו מוצאים, שיעקב נשבע כפי שנאמר "וישבע יעקב בפחד אביו יצחק", והנה, אסור להישבע בפחד, יהיה איזה שיהיה, אלא אם כן הפחד הזה הוא מידה ממדותיו של בורא העולם, ואז זו שבועה כנינו, באחד מכינויי השם, אבל בשום מציאות אחרת לא יתכן להשבע, וזה אסור באיסור גמור, וכפי שכתוב ברמב"ם (ספר המצוות, מצות עשה ד'), שכל מי שנשבע באיזו שהיא מציאות, תהיה איזו שתהיה, "והוא סובר כי לדבר ההוא אמיתות בעצמותו", כלשון הרמב"ם, היינו, עושה את אותה המציאות למציאות קיימת על ידי השבועה, הוא עובר בעשה, הוא מבטל עשה של "ובשמו תשבע" (דברים ו' י"ג, י"ב), מעתה, כשיעקב אבינו נשבע בפחד אביו יצחק, פירוש הדבר, הוא נשבע באחד מגילויי ה'.

כח של מידה אחת לעומת הצירוף השלם

כך זה בחסד לאברהם וכך זה בפחד יצחק, אבל, אלו כוחות. אכן, כאשר אנו מדברים על המעלה שמתכוונת לחבר ולצרף את כל הכוחות כולם למהלך אחד, לצורת אדם אחת, הרי שבצורת אדם הזאת כל הכוחות חייבים להשתתף, ועל כולם להיות ביחסיות הנכונה, לא תיתכן בליטה של כח מסוים שיוצאת מן הכלל. ברגע שהכח הזה יוצא מן הכלל, הרי שאז אותה יציאה מן הכלל, יכולה להביא יציאה מן הכלל בכיוון הפוך.

אותו חסד של אברהם, כשם שהוא הביא לעולם את החסד שהוא הבריאה עצמה, "בהבראם באברהם", כך הוא הביא לעולם את החסד שהוא לשון חרפה, לשון נבלה, וכמו שכתב רש"י על לשון הפסוק "חסד הוא" בפרשת עריות, (ויקרא כ' י"ז), "לשון ארמי, חרפה חסודא", זאת באמת חרפה. אותו חסד, אותה מידה בעצמה, בזמן שהמידה הזאת אינה מצורפת ליתר המידות, להיות מהלך אחד, ענין אחד, דבר אחד שלם.

דבר אחד שלם, חייב להביא בחשבון, להביא בשיקול, את כל המערכת כולה. לנקודה הזאת התכוין בורא העולם כשהוא ברא את האדם, זה המכוון, זה מה שנדרש מהאדם. האדם חייב להיות אותה צורה שבורא העולם קבע. בורא העולם צר צורה מסוימת, זאת הצורה שאנחנו חייבים להיות.

כל הבריאה מצטרפת לגילוי של צורת אדם

בזמן שהאדם עושה עצמו לצורת אדם כזאת, כשהאדם עושה את עצמו לאדם שהוא צורת אדם שלימה, שחיה במהלך ברור כפי אותה צורה שקבע

הבורא. אז, כל הבריאה מגיעה לתכליתה בו. זאת צורת האדם שאליה התכוין הבורא. ואז, גם הבריאה אוספת את כל הפרטים, את כל הכוחות, והיא מתחברת להיות אחת. זה הסוד של "ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו".

יעקב אבינו הולך בדרך, והדרך היא לבנות את אותה צורת אדם, של "אתם קרויין אדם", כל אלה שלא קיבלו את הצורה הזאת, כל אלו שהם תולדות של צורת האדם שנחרכה בחטא אדם הראשון, אינם קרויים אדם, אולם כל אלה שהם תולדות התיקון של אותו חורבן, הם נקראים אדם.

יעקב הוא האדם השלם, הוא האדם שדמותו חקוקה בכסא הכבוד, זאת צורת האדם שאליה התכוין בורא העולם, כשצורת אדם כזאת מתגלה בעולם, אז כל כוחות הבריאה כולם מתחברים ביחד ומצטרפים אליה, משום שלשם כך היתה הבריאה בעצמה, כדי להגיע לצורת האדם הזאת. וברגע שהיא מתגלה בעולם, אז כל הבריאה מצטרפת אליה, כל הבריאה מתחברת, וגם היא מצטרפת להיות מהלך אחד, צורה אחת, מציאות אחת שכולה מכוונת להצטרף לאותו אדם, ולגלות את מה שהיא צריכה לגלות. כל העולם כולו הרי נברא בשביל האדם, וכאשר הבריאה רואה את אותו האדם שהיא נבראה בשבילו, אז כל הבריאה כולה מצטרפת אליו.

שני האופנים מצטרפים לגילוי "בית אלקים"

בשני האופנים האלו, נתגלתה הצורה הזו, במלאכים העולים ויורדים בסולם לראות את צורתו של יעקב, צורת אדם, ובצירוף של האבנים. כל אבן היא כח בפני עצמו, כל אבן יכולה להיות יסוד לבנין אחר, וכל האבנים האלה הצטרפו להיות אבן אחת, שבסופו של דבר, האבן הזאת היא יסוד העולם כולו, זאת היא האבן השתיה, זאת באמת האבן שעליה מושבת העולם, זאת אבן הפינה של כל מציאות העולם. כל העולם כולו נברא כדי להתחבר ולהצטרף, ולהיות אחד, שכולו אומר את הדבר האחד שכל הבריאה צריכה לומר. "כל מה שברא הקב"ה בעולמו, לא בראו אלא לכבודו" (אבות ו' י"ב), את הדבר האחד הזה כל הבריאה אומרת, ואימתי, כשמתגלה בעולם אותה צורת האדם, שהוא האדם המכוון, האדם שאליה התכוין בורא העולם כבראה. שני הגילויים האלה, מגלים שהמקום הזה הוא "בית אלקים".

כל הכוחות שבעולם שורשים בציון - בית אלקים

הנה, חז"ל אומרים, על הפסוק "מציון מכלל יופי אלקים הופיע" (תהלים נ' ב'), שציון היא עיקר משתיתו של עולם, (תנחומא קדושים י' ועוד), היינו, ממנה נמשכים כוחות שפועלים בכל העולם כולו. מציון יוצאים עורקים, גידים, לכל כדור הארץ, וכל מה שיוצא וצומח מן הארץ, כל מה שהארץ מולידה ומצמיחה ומוציאה לפועל, כל זה יונק ולוקח את כוחו מציון.

כך אנו מוצאים, שרש"י מביא את דברי חז"ל על הפסוק בקהלת (ב' ה') "ונטעתי בהם עץ כל פרי" וז"ל "שהיה שלמה מכיר בחכמתו את גידי הארץ, איזה גיד הולך אל כוש ונטע בו פלפלין, איזה הולך לארץ חרובי ונטע בו חרוביין, שכל גידי הארצות באים לציון שמשם משתיתו של עולם שנאמר מציון מכלל יופי, לכך נאמר עץ כל פרי, במדרש תנחומא" שלמה המלך ידע איזה עורק הולך לכל ארץ, וידע לשתול את הגידולים המיוחדים לכל מקום, בירושלים, משום שהוא הכיר את העורק שממנו יונק אותו מקום, ושתל זאת על העורק הזה בירושלים.

זה אחד מהגילויים של חכמתו של שלמה. פירוש המילה חכמה, זה לדעת שורש כל דבר בבריאה, זה המושג חכמה, וכיון ששלמה היה חכם יותר מכל בני האדם בעולם, לכן, לכל החכמות שכל בני האדם בעולם יודעים, הוא ידע את שורש הדברים האמיתיים, וכלול בזה, ששלמה המלך צריך היה לדעת את שורש כל הכוחות שישנם בעולם, את האופן איך הם מתגלים ואיך הם יוצאים מתוך השרש.

לכן שלמה המלך היה זה שבנה את בית המקדש, הוא בנה את המקום שמשם יוצא שפע לכל העולם כולו. כל העולם כולו יונק את כוחו משם. הוא היה האדם שידע את כל שורש הדברים בכל סדר הבריאה, בכל המערכת.

בית אלקים, זה המקום שממנו מתגלה השורש של כל הכוחות כולם, שם מתגלה מה שמאסף את כל הכוחות כולם ומצרף אותם למציאות אחת.

בגילוי צורת אדם של יעקב נתגלה בית אלקים

כשנתגלה צורת האדם של יעקב אבינו, אותה צורת אדם שהיא המכוון בבריאה, אז נתגלה שכל הבריאה כולה מצטרפת לאותה צורת אדם, וזה נתגלה באותה אבן שיעקב שם מראשותיו, והאבן הזאת נהייתה בית אלקים, משום שכאן, זה הוא המקום שנושא בתוכו את כל השרשים כולם, את שרשי כל הכוחות כולם, פה הם נמצאים, יחד, כצורה אחת, מציאות אחת. זה הוא בית אלקים.

כל הבריאה כולה נבראה על ידי שם אלקים. וכביכול, אלקים יש לו בית, זה המקום ששם הוא נמצא, ומשם הוא יוצא לפעול, זה פירוש המילים "בית אלקים". "יצא אדם לפעול ולעבודתו עדי ערב", (תהלים ק"ד כ"ג), יוצא מביתו, וחוזר לביתו. בית אלקים, זה הבית, שכביכול, ממנו כל כוחות הבריאה, כל ה"ב"ב אלקים של מעשה בראשית, יוצאים.

כשנתגלה אותה צורת אדם של יעקב אבינו, הדבר הזה נתגלה בבריאה, וזה נתגלה במקום הזה, פירוש הדבר, שהמקום הזה הוא בית אלקים.

יעקב שצירף את כל הכוחות יכול לגול את האבן

יעקב אבינו ממשיך בדרכו, "וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם", "וירא והנה באר בשדה וגו' והאבן גדולה על פי הבאר", וכל העדרים צריכים להיאסף יחד, כל הרועים צריכים להיאסף כדי לגלול את האבן מעל פי הבאר, כמו שכתוב "ונאספו שם כל העדרים" ואז "וגללו את האבן מעל פי הבאר". וכאן, התורה מלמדת אותנו שיעקב אבינו עשה את הפעולה הזאת לבדו, "ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר" ורש"י כותב על כך "להודיעך שכוחו גדול", מה הכוונה "להודיעך שכוחו גדול", מה מספרים לנו בזה, האם באו לומר שיעקב היה גיבור פיסי, מה מתכוונים לומר בזה, מה לומדים מזה.

פירוש הדבר, כאן באים ללמדנו שגם זה מצטרף. מה שהם כולם עושים, בהצטרפות של כולם, כל זה נמצא אצל יעקב אבינו. יעקב אבינו אסף את כל צורת האדם, יחד, וכשהכל נאסף יחד, אז כל הבריאה נענית לו. כאשר לא ישנים ארבע עשרה שנה, ובמשך ארבע עשרה שנה ישנים לילה אחד וגם על זה מתחרטים, מקבלים כל כך הרבה כח, שאפשר לגול את האבן כמו שמוציאים פקק מבקבוק, זה מה שרוצים ללמדנו, "ללמדך שכוחו גדול".

כפיט תפילת גשם אומרים "זכור טען מקלו ועבר ירדן מים, יחד לב וגל אבן מעל פי באר מים", היינו, התאמצותו של יעקב אבינו כדי לגול את האבן מעל פי הבאר, היתה צריכה להיות על ידי "יחד לב".

פירוש המילים "יחד לב", הוא, שיעקב אבינו יחד את הלב אשר ממנו תוצאות חיים (משלי ד' כ"ג), יעקב אבינו יחד את ליבו, היינו, את כל כוחותיו הוא צירף יחד, הוא אסף את כל הכוחות, הוא לא נתן לשום כח לצאת ולפעול לבד, אלא כל הכוחות כולם היו אסופים ומחוברים ביחד, מצורפים ביחד, ואז, יעקב יכול לגלול את האבן מעל פי הבאר. אכן, לשם גלילת האבן מעל פי הבאר צריך "ונאספו שמה כל העדרים" צריך את כל הרועים, אך יעקב אסף את כולם בו בעצמו.

גל האבנים מעיד על ההבדל בין יעקב ללבן

וכך זה מהתחלת הפרשה ועד סופה, בסוף הפרשה כתוב "לקטו אבנים ועשו גל" ונאמר על הגל הזה "ועקב קרא לו גל עד", והגל הזה הוא העד, כלשון הכתוב "עד הגל ועדה המצבה", שאין שום נקודת חיבור בין יעקב ובין לבן, [עד כמה שלולא הגל עדיין היתה יכולה להיות נקודת חיבור בין יעקב ללבן].

בהגדה של פסח אנו אומרים "שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ולבן בקש לעקור את הכל", היכן מצינו שלבן ביקש לעקור את הכל, והרבה יותר מפרעה, מתי, ובמה אנו מוצאים זאת.

אומרים הראשונים, כי זה היה בדבר אחד, כאשר לבן אמר "הבנות בנותי והבנים בני והצאן צאני וכל אשר אתה רואה לי הוא", כאן, זאת עקירת הכל מן השורש. כי בו ברע שלבן הוא שורש הכל, פירוש הדבר, שהכל נעקר משורשו, כל כלל ישראל, כל מה שיעקב אבינו בנה, אם יש איזה שהוא צד שזה מתייחס ללבן, זה נקרא לעקור את הכל. זאת נקראת עקירת הכל, עד הסוף, מן השורש.

אלו הן האבנים האחרונות שנמצאות בפרשה הזאת. האבנים האחרונות, שהן בנו את המחיצה שבין צורת אדם של "אתם קרויין אדם", ובין צורת האדם של מי שאינו קרוי אדם, "לקטו אבנים ועשו גל", ו"עד הגל הזה ועדה המצבה".

זה הדבר, זאת הנקודה. מי ששייך לזה, שייך למידה שנקראת "אמת ליעקב", עד שלא נתגלה צורת האדם של יעקב אבינו, לא היינו אמת.

עשו מול יעקב – "יש לי רב" מול "יש לי כל"

צריכים לדעת ולהבין, הגאולה, שאנו מייחלים ומצפים לה במהרה בימינו, היא עתידה להביא ל"והיה ה' למלך על כל הארץ, ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד" (זכריה י"ד ט'), אנו אומרים זאת כל יום בתפילה, כמה פעמים.

והנה, מי שבא להילחם כנגד זה, אלו גוג ומגוג, גוג ומגוג באים להילחם על ה' ועל משיחו, וכאן עלינו לדעת, כי המחלוקת הגדולה והנוראה, כפי שמפורש בתורה, מפורש בדברי הנביאים, היא בדווקא ולגמרי בנקודה הזאת.

אנחנו שואפים ומייחלים להביא את העולם כולו לאחד, לחבר ולצרף את כל העולם כולו למציאות אחת, "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד", לעומת זאת, המכוון של גוג ומגוג, הוא, להילחם על הנקודה הזאת, רק את זה הם רוצים, הם באים להילחם, משום שהם מעוניינים בעולם של ריבוי ולא בעולם אחד, [וכפי שאומר הג"ר אג"ג ומגוג עולים בגימטריה שבעים], כל עצמם, זה בדיוק להיפך, הם לא רוצים ב"אחד", הם מתנגדים לזה בכל תוקף, הדבר הזה סותר את עצם מציאותם, וכפי שכתוב בספר יחזקאל (ל"ט י"א) "וקראו לה גיא המון גוג", גוג מגיע כהמון, הוא לוחם כדי להיות המון, והמלחמה שלו היא כנגד המלך המשיח, שכל ענינו הוא להביא את העולם ל"ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד".

המחלוקת האמיתית, הפנימית, המחלוקת שבה תלוי הכל, היא באמת, בין צורת אדם שהיא הצורה השלימה לבין הריבוי שלהם, המחלוקת היא בין יעקב לעשו, וכלשון רש"י (בראשית מ"ו כ"ו) "עשו שש נפשות היו לו והכתוב קורא אותן נפשות ביתו לשון רבים כו' יעקב שבעים היו לו והכתוב קורא אותן נפש כו'".

כך אנו מוצאים בפרשה הבאה, פרשת וישלח, עשו אומר "יש לי רב אחי יהי לך אשר לך", ויעקב עונה לו "כי חנני אלקים וכי יש לי כל", זה משתבח ברב וזה משתבח בכל. לזה, המעלה, המבוקש, העיקר, הדבר אליו שואפים, זה שיהיה הרבה, ועוד יותר הרבה. ואילו אצל יעקב אבינו, שזה כלל ישראל, נאמר "לא מרובכם חשק ה' בכס כי אתם המעט מכל העמים" (דברים ז' ז'), אנחנו רוצים כל, אנחנו רוצים צורה אחת, אנחנו רוצים מציאות שבה כל הכוחות כולם מחוברים ומצורפים למציאות אחת שלימה שכוללת את הכל. כאן נמצאת המחלוקת הגדולה. כל מי שמסתכל היום בעולם רואה את התרבות של הריבוי, התרבות שהולכת לעוד ריבוי ועוד ריבוי, וכל ענינה להוסיף, עוד הרבה, ועוד הרבה, ועוד הרבה יותר, בהרבה דברים. דברים שלא מתחברים יחד, דברים שלא מצטרפים יחד, להיפך, הם מחפשים ענין, מחפשים טעמים חדשים. אצלם, לחבר את הכל לאחד, זה הדבר המשעמם ביותר, הרבה יותר מעניין כאשר יש את זה, ואת זה, ואת זה, פיזור, הם לא מתביישים להשתמש במילה בידור, שפירושה בארמית זה פיזור, ובעצם זה הדבר המבוקש, ככל שיותר פיזור, זאת תרבות כזאת.

אם אנחנו רוצים להגיע אל ההיפך מזה, צריך להבין, שהדבר הזה, זה הוא בדיוק הדבר שנלחם בנו, זה הדבר שבא לעקור מן השורש, זה הדבר שנלחם על ה' ועל משיחו. כל מי שמעוניין בדבר הזה, מצטרף לאותן חילות שיוצאים להילחם כנגד ה' וכנגד משיחו.

זה כפי הנראה עיקר ענינה של הפרשה, בשבילנו. ה' יעזור לנו, שנצטרף את עצמנו לאותה צורה, לאותה צורת אדם, שהיא זאת שתנצח, היא זאת שתביא את כל העולם כולו לתיקונו, ונזכור, שאם אנחנו לא מצרפים את עצמנו לצורת אדם הזאת, אם אנחנו לא לזה, אז אנחנו לצרינו, אז אנחנו מצרפים את עצמנו למי שנלחם בנו, חלילה.

בעזרת ה' במהרה בימינו, יתקיים גם בנו, והיה ה' למלך על כל הארץ, ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד.

נפשו גחלים תלהט

ניצוצות מושגות הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל

גליון 295 יוצא חנוכה א' תשפ"א

לתימונות והנצחות, הוספת מנויים, הצעות והערות יש לפנות ובטלפון: 0527697944 ולמייל shneiderav1@gmail.com

זכר המערכת

בגליון זה ובגליונות הבאים נביא מעט מהגשמי ברכה שהיו שופעים בימי החנוכה. וקצרה היריעה מלהכיל הכל. וכדי להבין הדברים היטב ראינו להביא הקדמה כוללת לרבים ממאמריו. הדברים מבוססים על מה שקיבלנו מרבינו מ"מ האחריות הינה של העורך בלבד. נזכיר שוב שאין צורך לבקש רשות להעביר את הדברים הלאה לזכוי הרבים [הן בהדפסה פרטית וחלוקה בבבתי כנסיות והן בשליחה במייל לחברים] אדרבה בזה נעשים שותפים בהפצת תורת רבינו זצ"ל שזו כל מטרת העלון. ואכן הודות למשתדלים בזה מדי שבוע נוספים מנויים חדשים. זכות הפצת תורת רבינו תעמוד לכל המשתדלים. י"ש"כ. ברכת ישראל כח לתורם הנכבד שהרים תרומה הגונה למען הפצת העלון בדפוס בשבועות הקרובים. ונבקש שוב מכל מי שמבין חשיבות הפצת הדברי תורה הללו להרים תרומתו כדי שנוכל להבטיח הפצת העלונים בקביעות. בין מעט ובין הרבה הכל מצטרף.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא ש"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך. נשמח תמיד על כל הערה והארה.

המערכת

מדי שבוע ניתן לזכות בזיכוי הרבים אדיר בהכנסת העלון ל"אוסף גליונות" המופץ ברחבי תבל באופן מכובד נא הרימו תרומותיכם לשבועות הבאים

מלכויות שתחתם השתעבדו ישראל היו גוונים שונים של פריקת עול מלכותו. וכנגדם ישראל גילו גוונים אחרים של עול קבלת עול מלכות שמים.

יסוד נוסף המשלים את הראשון הוא החידוש המופלא שעבודת ישראל מלתתא "לתת כבוד לשמו" מעוררת תגובה מלעילא להתגלות בהירות מציאותו ית' בתוך עולמנו. כיצד זה יתכן, אין בשכל אנוש לתפוס אבל זו עובדה. אין לך ענין בעבודת ה' שאינו עומד על יסוד זה. ורבינו היה חושף בכל מועד ובכל תחומי העבודה [תפילה, בטחון, שבת תלמוד תורה וכו'] את המסילות בהם פסעו ישראל לגלות כבודו ית' במחשכים ומאידך כיצד עבודה זו עוררה גלויים מופלאים מאתו ית'. הרי מפתח גדול להבנת רבים מדברי תורתו של רבינו זצ"ל ואספקלריא להשקיף בעדה על כל התורה כולה.

שורש התנגדות יון לישראל – גלויית מול נעלמות [עיני ישראל עמ' קס"ד]

שכנס" טוענת שאולי הקב"ה שכחה, ודאי שאין המכוון לשכחה במובן הרגיל אצל בני"א, שכן זה אינו שייך כלפי מעלה ח"ו, והמכוון הוא שהנהגה כלפיהם היא כהתייחסות האדם לדבר ששכח אותו, וזו שאמרנו כנס"ה "שכחתי, א"ל הקב"ה שכנס שא"א לאשה לשכוח פרי בטנה, משום עומק חיבורם באופן מוכרח, כך אין שייך שכחת ישראל אצל הקב"ה, מחמת עומק החיבור ביניהם באופן מוכרח, אח"כ שאלה שא"כ תזכור לי מעשה העגל, כי בשל היותו בראשית היות ישראל לעם, אולי יש בזה ביטוי על פירוד כבר מהשורש גופא (בבחי' בוצין בוצין מקטפי' ידע), וע"ז עונה לה הקב"ה גם אלה תשכחנה, כי לא היה זה מצד המהות שלכם, וע"ז שאלו א"כ תשכח מעשה סיני. וע"ז א"ל ואנכי לא אשכחך, והיינו שמציאות זו אינה בתורת שכחה, דזהו מציאותם הפנימי באמת, יע"ש שמבאר זאת באורך. המהר"ל מיישב בזה את קושיית הקדמונים מדוע הדיבור ד"אנכי" נכתב בלשון עובדא מציאותית (על אף היותו מתרי"ג מצוות שהוא ציווי על האמונה), ודלא כשאר הדיברות שנכתבו בלשון ציוויים. מיישב המהר"ל שענין זה ד"אנכי ה' אלקיך", הוא חלק ממהותם הפנימית של ישראל, היינו שבנפש הישראל מוטבעת בעצם הכרה זו, ולכן נכתב בלשון עובדא, להורות שכן היא המציאות בעצם. וזהו משום שבחירת ה' לישראל הוא בחירה בעצם שבה מצינו ית', ולא מסיבה שחוצה לו כלל, וזהו "אנכי לא אשכחך" (אנכי מצדי), כי זה דבר שבעצם ולא בר שכחה כלל, ענת"ד. מבואר מדבריו שבכל אחד ואחד מישראל מונחת בתשתית נפשו פנימה (עמוק עמוק) נקודת הכרה בתכלית הברירות שאין עוד מלבדו כפשוטו. ודבר זה הוא חקוק כ"כ עמוק בנפש, עד

הקדמה כוללת

הקדמה כללית למאמרי חנוכה בפרט ושאר מאמרי רבינו זצ"ל. מורגלים אנו לתפוס את תפקידו של היהודי בעולם החולף לעשות כמה שיותר מצוות על מנת לזכות לעולם הנצח שם יתענג לנצח נצחים מפרי מעשיו. וכך הם דברי המסילת ישרים בפתיחת ספרו. אך יש בזה עומק נוסף אשר מאיר את כל מציאות החיים באור חדש ממש. רבינו היה חוזר תדיר על דברי הגר"א שהובאו בסידור אישי ישראל "טוב יצר כבוד לשמו". הטובה הגדולה ביותר שעשה הבורא לנברא היא שנתן לו אפשרות לתת לו כבוד. היינו שהאדם הוא באמת "פירור" שחיו קצרים וחולפים ביעף ונראים כחסרי חשיבות. בורא עולם איפשר לאדם לתת לו כבוד ובזה נפקעת ארעיותו. זהו "טוב" מה ש'נתן' אפשרות לתת "כבוד לשמו". מהו הכבוד שניתן לשמו? כדי לאפשר לאדם בחירה הבורא ית' יצר מציאות של הסתר פנים בה מסתיר את שליטתו הבלעדית על הבריאה. כביכול נוצרה מציאות שפנויה מנוכחותו [עכ"פ בהרגשת הנבראים]. על האדם למלא חסרון זה. על ידי שנותן כבוד לשמו, כשמקבל עול מלכותו ומקיים רצונו. היפך תפקיד נעלה זה הוא פריקת עול מלכותו. כאן נמצא הציר עליו סובב כל ה"פלפול הגדול" [כלשון הרמח"ל] של שית אלפי שנים. הד' מלכויות שתחתם השתעבדו ישראל היו גוונים שונים של פריקת עול מלכות שמים.

א. קטרוג חטא העגל, ב. חילול העבודה ולא ביטול הביהמ"ק, ג. מסי"נ על העבודה

על הפסוק והארץ היתה תוהו וכו' וחושך על פני תהום, דרשו חז"ל (מד"ר שם) וחושך זו יון שהחשיכה עיניהם של ישראל שהיו אומרים להם כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל, ע"כ.

ויש להבין מדוע רצו שיכתבו דוקא על קרן השור. וביארו המפרשים (עינין רש"י על המד"ר שם וכן באורך בנר מצוה להמהר"ל ז"ל) דכוננת היונים בזה היתה להזכיר להם קטרוג חטא העגל, ע"כ. ויש להבין מה השייכות שיש בין גלות יון לבין חטא העגל, שכן ברור שאם חז"ל הגדירו בזה מהות הגלות תחתם ודאי שבקטרוג זה של חטא העגל מונח עיקר התנגדותם לכלל ישראל. עוד יש להבין השוני שבצורת התנגדותם ולחיתתם של יון בישראל משאר כל הגלויות, כי בשאר גלויות חלק מעיקרי הגלות היה החרבת ביהמ"ק, משא"כ ביון רק באו לטמאו ולחללו ואדרבה השאירו אותו בנוי על תילו, רק שיהא מחולל ותהא בו טומאה. עוד יש להבין מש"כ הבי"ח (או"ח ס"ו תר"ט) שמתחילה התרשלו בעבודה וכו' וכשמטרו נפשם עלי' וכו', וצ"ב דהא העבודה אינה מג' עברות שיהרג ואל יעבור, ומדוע נדרש כאן מסי"נ לחזרת העבודה.

ב. חקיקת ה"אנוכי ה' אלקיך" בנפש הישראלית

הגמ' (ברכות ל"ב ב') מביאה מו"מ בין כנס" ובין הקב"ה (בשעיה נ"ט) יעו"י"ש. המהר"ל בספר נר מצוה מבאר דברי חז"ל הללו, וזת"ד: מה

שא"א להפריד בין הנפש להכרה זו. ובאופן שאם תסיר הכרה זו תסיר את הנפש וכן להיפך. [א.ה. עיין במסגרת שמוש מעשי לידיעה נפלאה [ז]

ג. התגלות חקיקה ה"ל ע"י מסירות נפש

חקיקה זו שבעומק הנפש מתגלית בזמן של קיום מס"נ על קידוש שמו ית'. משום שמסירות נפש פירושו לקיחת כל החיים, עם כל העולם ומלואו, עם כל ההיקף שלהם ומסירתם לעומת ההכרה ביחודו ית'. והיינו מבט שהכל הוא כאין וכאפס לעומת יחודו ית'. ויותר מזה, שחוץ ממנו ית' אין כלום! כפשוטו, אף לא אני, ואף לא החיים שלי, אפס זולתו! מבט זה, הוא התפיסה שבו נמצא המוסר נפשו באותה שעה, וזה הפי' במש"כ בספר תשב"ץ קטן (בהל' מס"נ) אשר קבלה בידו מרבו המהר"ם מרוטנבורג, שהמוסר נפשו אינו מרגיש ביסורין באותה שעה ומביא על כך ראייה שמעולם לא שמענו מהקדושים שנהרגו על קידוש ה' שהוציאו אנחה מפייהם, ע"כ. היינו משום שבזמן מסירות נפשו נמצאים באוירה שהכל בטל כלפיו ית'. כאן מתגלה ש"אנכי" חקוק עמוק עמוק בתשתית הנפש פנימה, ופורץ החוצה בזמן עבודת המס"נ.

ד. ביהמ"ק – מפגש העבודה מצידנו עם התגלות שמו ית' מצדו

נתקדם שלב נוסף להבין ענין ביהמ"ק. הנה ידוע שעיקר ענינו של ביהמ"ק היה היותו מקום העבודה - עבודת הקרבנות. אך מצידנו בו ענין נוסף, והוא מה שדרשו חז"ל מהמקרא "זה שמי לעלם זה זכרי לדור ודור", לא כפי שאני נכתב אני נקרא, אני נכתב בשם הויה ונקרא בשם אדנות (פסחים נ' א'). היינו שהגם דשמו הגדול ית' של ד' אותיות נכתב באופן אחד מ"מ אינו נקרא כפי כתיבתו. וביאורו, כי ה"כתיב" פירושו, הדבר עצמו, ואילו ה"קרי" הוא הצורה שבו מתגלה ומופיע החוצה, וכאשר אין ה"קרי" וה"כתיב" שוים, פירושו שמהות הענין הוא בהעלמה, ואין מתגלה ממנו רק ה"קרי" המלבישו. וכן כאן הכתיב דשם הויה הוא נעלם (כי היותו מהוה הכל ואין עוד מלבדו נעלם מתפיסתנו היום) ואין אנו תופסים אלא אדנותו ית'. אבל בביהמ"ק היו קוראים שמו הגדול כפי כתיבתו, משום שביהמ"ק הוא מקום שבו מופיע יחודו ית' ש בגלוי ממש, וממילא הרקע והתפיסה שם - גם בגלוי - היא היחוד הגמור. באופן שמה שמחוץ לביהמ"ק הוא "נעלם" בביהמ"ק הוא "גלוי". למדנו איפא שב' ענינים נמצאים בביהמ"ק, ענין העבודה, וענין יחודו ית' ש. ובדאי שאין פגישה זו בין ב' ענינים אלו, ענין מקרי בעלמא, כב' שנזדמנו לפונדק אחד, אלא הוא בדווקא, וכמשי"ת.

ה. הנהגת המשפט והנהגת היחוד

הנה ידוע שבורא עולם מנהג עולמו בב' הנהגות כלליות. הנהגה הא' היא הנהגת שכר ועונש, וכפי שקורא אותה הרמח"ל בספר דעת תבונות שלו "הנהגת המשפט", במהלך זה כביכול הנהגה העליונה תלויה במעשי התחתונים, וכמ"ש תנו עוז לאלקים, או להיפך חלילה צור ילדך תשי. וזוהי הנהגה ה"גלויה" שבתפיסה זו אנו חיים שמעשינו הם הקובעים דרכי הנהגה העליונה.

אבל ישנה הנהגה נוספת שהרמח"ל ז"ל מכנה אותה בשם "הנהגת היחוד". היינו שישנם מהלכים נעלמים מצידו ית' להביא את הבריאה אל תכליתה, ואין להנהגה זו שום תלות בשום מציאות חוץ ממנו ית', והרי היא הנהגה אשר כולה מצידו ית', והיא למעלה מעלה ממהלכי התחתונים והשגתם, והרי היא בגדר "תעלמות" כלפי הבריאה. והגם שהם ב' מהלכים נראים לכאורה **סותרים** זא"ז, וכ"א מחייב היפוך חברו, דממ"נ אם הכל תלוי בעבודה א"כ אין זה תלוי רק בו כביכול, ואילו הכל תלוי רק בו ואין שום דבר שישנה ויזיז משהו מן התכלית המכוון, א"כ שוב אין שום משמעות לעבודה כלל, מ"מ אין זה עסקינו לידיע איך יתכן, אך זאת נדע ודאי שהם ב' מהלכים הנעוצים זה בזה, ועל אף סתירתם, הם קיימים יחד, וזהו מנפלאות תמים דעים לקיים הסתירות (וזה בדומה לסוגיית הידיעה ובחירה שהרגישו בה קדמונים ז"ל שגם שם כן הוא, שברור הוא שתוך מסגרת ידיעתו קיימת בחירתו, ואילו איך, זה כבר למעלה מתפיסתו, אך זה ידענו בבירור גמורה שכך הוא). המקום שבו נפגשות ב' הנהגות אלו, הוא ביהמ"ק, שהרי נתבאר שמצד אחד הוא מקום העבודה הנעשית על ידו, ומאיך מתגלה בו הנהגת היחוד, כי שמו הגדול נקרא בו כתיבתו, כי ביהמ"ק הוא מקום שרקע התפיסה שם

הוא איך שהכל אינו אלא גילוי היחוד, ואף מהלכי העבודה אשר נראים כאילו הם תלויים באחר כביכול, גם הם בכלל הנהגת היחוד באמת. נמצא שביהמ"ק הוא המקום אשר שם שופע כל השפע השמימי (מצידו ית') אל תוך עולמיו (מצידו) וככל שנתבאר.

ו. מס"נ – עבודה מצידנו, המגיע עד השגת הנעלמות

אצל כל אחד ואחד מישראל ישנה עבודה אחת מיוחדת שחובקת בעצמותה ב' מהלכים אלו, מהלך העבודה, ומהלך יחודו ית'. מצד אחד היא עבודה מעשית כפשוטו מצד האדם, ומאיך האדם מרקיע שחקים עמה ונכנס לרקע התפיסה אשר אין עוד מלבדו כפשוטו, ביטול כל היש בתכלית. זוהי עבודת המסירות נפש וכמו שנתבאר לעיל. שמחד יש כאן "עבודה" מצד האדם למסור את הכל, ומאיך הרי הוא באותו רקע אדיר ונורא, וממילא פשוט, שאין מרגיש ביסוריו, כפי שהובא בשם המהר"ם מרוטנבורג זצ"ל, והבן.

ז. יון חכמת הטבע – גלויות, חכמת התורה "מאין" תמצא

ומעתה נחזור לפתח דבריו וליישב התמיהות שהעמדנו שם. הקשינו מה ראו יון לעורר דוקא את קטרוג העגל. הנה ידוע דיון הם "סמל חכמת הטבע", הם שהעמידו ופיתחו את החכמות הטבעיות וכל חכמת הפילוסופיה. והגם שהחכמה כוללת גם מדע ותוכן אשר נתפס בשכלינו, מ"מ שורשיה מגיעים עד למעמקים כאלה אשר הם למעלה מגדר התפיסה לגמרי, וזה הפירוש בהקרא (איוב כ"ח) "החכמה מאין תמצא", פירושו שאף שחכמה נחשבת ממהלכי ה"גלויות" כבר, מ"מ נעוצה היא במהלכים הנקראים "אין", נעלמות. בנקודה זו, דוקא, בא כח הניגוד של מלכות יון. זו היא שיטתם שאין שום מהלך של נעלמות כלל, אלא הכל גלוי ומובן, וזהו חכמת הטבע שכל התוכן גלוי ונראה ומעבר לזה אין כלום. (א"ה. וכמ"ש הרמב"ן עליהם (ויקרא ט"ז ח) "והגיס דעתו לחשוב הוא ותלמידיו הרשעים, כי כל ענין שלא השיג אליו הוא בסברתו, אינו אמת" עכ"ל, הבן, שחסרו בהלמעלה מהשכל, התפיסה בנעלמות), ובנקודה זו ריכזו את כל לחימתם עם הכלל ישראל, שרצו להפקיע אותו רקע שאליו שייכים הכלל ישראל, אותו רקע ומבט שהכל שייך ליחודו ית' ש.

ח. קטרוג חטא העגל, והתנגדותם לביהמ"ק דוקא

וממילא מבואר מדוע רצו להזכיר קטרוג חטא העגל בדוקא, שבאו לשייך אותם לחטא העגל ששם אמרו ישראל אלה אלהיך ישראל, שהוא ההיפך הגמור מאמונת היחוד ד"אנכי הויה אלקיך", וכן אמרו ומשה לא ידענו מה היה לו, שמשה הוא הורדת תורה לעולם, שהתוכן הפנימי הוא "אתה הראית - במתן תורה - לדעת כי הויה הוא האלקים אין עוד", ואם אין משה אז אין תורה, וא"כ אין גילוי להיחוד.

ובזה גם מבואר מדוע התנגדו לביהמ"ק רק כמקום העבודה ולא החריבוהו כשאר הגלויות. כי עצם שפע חכמה בעולם ודאי שרצו, ואדרבא זה היה חלק מאופיים, אך חכמה אלוקית, שהיא חכמה הנעוצה בנעלמות, זה רצו להפקיע ורצו חכמת החול, ולכן רק חילולו, וכוננתם היתה להפקיע את העבודה שם בדוקא, כי הלא כבר נתבאר מדברינו כי עבודת המקדש אופי מיוחד לה, שאצלה נביעת מהלכי העבודה במהלכי היחוד, וע"ז כל נקודת ניגודם וכנ"ל. ובזה בבין גם מדוע ריכזו את החילול בטומאת השמנים דווקא, כי ידוע הגמ' מנחות (פה): דשמן הוא סמל החכמה.

ט. התשועה ע"י מס"נ על העבודה

ועתה ית' היטב ענין החזרת העבודה במס"נ דוקא, כי הלא נתבאר שהקטרוג היה על נקודת החיבור דחכמה בה"אין", היינו חיבור העבודה בהיחוד (וכן יעוי' בלשון הב"ח שנענשו על התרשלות בעבודה), א"כ אין שום אפשרות לצאת ממצר זה ולהחזיר הכל על תילו אלא בדרך אחת, והיא עבודת המס"נ, וכפי שנת' שהיא חיבור העבודה היחוד בשיאו, ובה היא ההגעה לרקע אשר שם אין שום חציצה לפניו, ואז מופיע אותו מבט חזרה ביתר שאת, ובאין שום כח מנגד. כשמסרו נפשם על העבודה הוחזר להם (לשון הב"ח הנ"ל), שיש כאן מסירות נפש שהוא השגת היחוד, על העבודה שהוא העסק מצידו, ויש כאן חיבור אמץ בין ב' הנהגות, ועי"ז הפקיעו את קטרוג היונים להפריד ביניהם כמש"נ, והיתה להם הישועה בעזר אלקי.

מידת הרחמנות

הדרגה הגבוהה ביותר של רחמנות

והדרגה הגבוהה ביותר של רחמנות, שמשמע בחז"ל שהיא הצורה החזקה ביותר שהיה לה גילוי בכני אדם, כמדומה הוא מש"כ בחז"ל על הפ' (ירמיה ל"א ט"ו ט"ז) "מנעי קולך מכבי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך וכו' ויש תקוה לאחריהך וכו' ושבו בנים לגבולם", דיש שכר לפעולתך, הוא בשכר שמסרה סימנים לאחותה, ופעולה זו שייכת למידת הרחמנות, וכמבואר ברש"י (בראשית כ"ט כ"ה, ומקורו מגמ' מגילה ג:) "וכשראתה רחל שמכניסין לו לאה, אמרה עכשיו תכלם אחותי, עמדה ומסרה לה אותן סימנים".

וברש"י (ע"פ הנ"ל, ומקורו מאיכה רבה פתיחתא כ"ד) כתב "מדרש אגדה אמר, שהלכו אבות ואמהות לפייס את הקב"ה על שהעמיד מנשה צלם בהיכל ולא נתפייס, נכנסה רחל אמרה לפניו, רבש"ע רחמי מי מרובים, רחמיך או רחמי בשר ודם, הוי אומר רחמיך מרובים, והלא אני הכנסתי צרתי בתוך ביתי, שכל עבודה שעבד יעקב את אבא לא עבד אלא בשכילי, וכשבאתי ליכנס לחופה הכניסו את אחותי, ולא די ששתקתי אלא שמסרתי לה סימני, אף אתה אם הכניסו בניך צרתך בכיתך שתוק להם, אמר לה יפה לימדת סגוריא, יש שכר לפעולתך, לצדקתך שמסרת סימניך לאחותך".

וכפי שמדויק בלשון חז"ל הטענה של רחל היתה, רחמי מי מרובים, וכאשר יש כאן גילוי של רחמים שלא היה לו גילוי מימות עולם, לרחם ולהכניס צרתה בתוך ביתה, עם הזכות הזאת מתעוררים רחמי שמים, בשיעור שבלעדיהם אין את האפשרות להשיג את אותם רחמי שמים, שבזכות זאת יש שכר לפעולתך ושבו מארץ אויב ויש תקוה לאחריהך ושבו בנים לגבולם. אלו הם שני הקצוות של מידת הרחמנות.

ההבנה בזה בעומק מידת הרחמנות של רחל היא מב' בחינות, האחת שאף שלכאור מצד שורת הדין יש לה טענה על לאה איך את נכנסת במקומי, אך יש כאן בחינה נוספת, שלא רק שהיא שותקת, אלא גם מוסרת לה את הסימנים, וזה הגיע ממידת הרחמנות 'שלא תכלם', שע"י מידה זו התגברה על הטענה והתרעומת שהיה צריך להיות לה על לאה, איך היא באה ולוקחת את מה שהיה ראוי להיות לי.

במידה זו יש את הבחינה של 'ויכבשו רחמיך את כעסך', כח שבידו אפשר להתגבר על מידת הדין, שאפילו במקום שמידת הדין מחייבת הנהגה אחרת, והכעס הוא ודאי כעס שראוי לכעוס ממידת הדין, ואפילו כשמידת הדין היא כ"כ מרובה, שכל האבות מנסים לפייס את הקב"ה ואין בכוחם, אך במעשה זה של רחל יש כח לפייס את הקב"ה, וכלשון חז"ל (שם) "מיד נתגלגלו רחמי של הקב"ה, ואמר בשכילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן".

זכות אבות

ונבאר עד מתי יש בכח זכות רחל, לעורר את מידת הרחמים של הקב"ה לכלל ישראל.

בגמ' בשבת (נ"ה ע"א) מבר' דעת שמואל, תמה זכות אבות, ודעת ר' יוחנן שם דלא תמה זכות אבות, וכתבו התוס' (בד"ה ושמואל) "ולר"י נראה דלא פליגי שמואל ור' יוחנן, אלא שמואל קאמר דלרשעים תמה, אבל לצדיקים לא תמה, ובצדיקים איירי ר' יוחנן וכו', ועל זה אנו סומכין להזכיר זכות אבות" עכ"ל, ודבריהם צ"ב מ"ש לצדיקים מלרשעים.

מי שאין בו מידת הרחמנות אינו ראוי לידבק בישראל

אמרו חז"ל (יבמות עח:) "אמר רב חנא בר אדא נתינים דוד גזר עליהם, שנאמר (שמואל ב כ"א ב') "ויקרא המלך לגבעונים ויאמר אליהם והגבעונים לא מבני ישראל המה", (ושם עט.) אמר שלשה סימנים יש באומה זו, הרחמנים והביישנין וגומלי חסדים, רחמנים דכתיב (דברים ג"ג י"ח) "ונתן לך רחמים ורחמך והרכך" וכו', כל מי שיש בו שלשה סימנים הללו ראוי להדבק באומה זו" ע"כ. וכיון שראו אצל הגבעונים ההיפך מהסימנים שיש בעם ישראל, א"כ הם לא ראויים להדבק בכלל ישראל, ולכך אסר אותם דוד המלך לבוא בקהל.

וביותר מצינו ברמב"ם שאף מי שעל פי דין הוא בחזקת כשרות וראוי לבוא בקהל, מ"מ אם רואים שאין בו את מידת הרחמנות חוששין לו, וז"ל (פי"ט מאיסו"ב הי"ז) "כל המשפחות בחזקת כשרות ומותר לישא מהן לכתחלה וכו', וכן כל מי שיש בו עזות פנים ואכזריות ושונא את הבריות ואינו גומל להם חסד, חוששין לו ביותר שמה גבעוני הוא, שסימני ישראל האומה הקדושה, ביישנים רחמנים וגומלי חסדים, ובגבעונים הוא אומר "והגבעונים לא מבני ישראל המה", לפי שהעיוז פניהם ולא נתפייסו ולא ריחמו על בני שאול, ולא גמלו לישראל חסד למחול לבני מלכם, והם עשו עמהם חסד והחיום בתחלה" עכ"ל.

ומדבריו כאן שכתב על הגבעונים שהעיוז פניהם, ולא ריחמו, ולא גמלו לישראל חסד, משמע שכיון שלא היה להם את כל הג' הסימנים, לכך גזרו עליהם, אבל מפשטות הגמ' משמע שעיקר הטענה עליהם היתה שלא היה בהם את המידה של רחמנים, וכמבואר שם ברש"י (ד"ה הרחמנים) שכתב "והני גבעונים כיון דלא מרחמי אינן ראויין לידבק בהן, מיד גזר עליהם", [וכן משמע ג"כ ברמב"ם שם י"ב כ"ד].

היסוד שיש בכלל ישראל ובנשמת כל אחד מישראל, זה מידת הרחמנות, וזה אחד מהג' מתנות שהקב"ה נתן לישראל, וכמו שדרשו בגמ' את הפסוק "ונתן לך רחמים ורחמך" (וכנ"ל), והתכונה הזאת של רחמנות נמצאת בשורש נשמת ישראל, ומי שמופקע באופן מוחלט מהמידה הזאת, הוא מופקע מכלל ישראל.

ואע"פ שמידה זו נמצאת בנפש כל אדם מישראל, מ"מ הוזהרנו בזה בתורה, וכדכתיב (דברים ט"ו ז') "לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ירך", וגם בוידוי ביה"כ (בנוסח על חטא) זהו החטא הראשון שמתודים עליו, "על חטא שחטאנו לפניך באימוץ הלב".

ובביאור אזהרת החטא בזה כתב רבינו יונה (שע"ת ג' ל"ו) "הוזהרנו בזה להסיר מנפשנו מידת האכזריות, ולנטוע בה נטעי נעמנים הם הרחמים והחסדים הנאמנים, כמש"כ (שם כ"ח ט') "והלכת בדרכיו" וכו', ואמרו רז"ל (שבת קנא:) "ונתן לך רחמים ורחמך", כל המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים, וכל שאינו מרחם על הבריות אין מרחמין עליו מן השמים" עכ"ל. והיינו כי אע"פ שיש בכח, ביסוד, ובשורש של נשמת כל אדם מישראל תכונה של רחמים, אבל כל אדם מצווה להגדיל את הבחינה הזאת, ולהוציא את הדברים מהכח אל הפועל, בשיעור ראוי, שלא יהיה בו מידת אכזריות, ולנטוע בו נטעי נעמנים הם הרחמים והחסדים הנאמנים.

והדרגה זו של רחמנות, לא להיות בגדר של 'לא תאמץ את לבבך', ולהיות בגדר של 'מרחם על הבריות', היא הדרגה הפחותה ביותר של רחמנות שהיא חובה שתהיה בלב כל אדם מישראל, ומי שאין בו מידה זו אינו ראוי לידבק באומה הישראלית.

והביאור בזה מבואר בדברי הגר"י סלנטר זצ"ל (אור ישראל סי' לא) שכתב על מעשה בני האדם בזה"ל "והלא כל דבר יתחלק עפ"י הפעולה, ועפ"י הפועל, מצד הפעולה יתחלק כל דבר טוב לפי התפשטות פריו וכו', וכל אשר יוסיף תת כוחו כן יוסיף שכרו וכו', וכן כל דבר רע יתחלק לפי התפשטות פריו, וכל אשר יוסיף תת כחו לגדל פרי ראש, כן יגדל גריעות ערכו ויכבד ענשו.

(ושם בהערה כתב) על פי הדברים האלו נוכל ליישב קושית התוס' על הא דאמרינן שם וכו', ושמואל אמר תמה זכות אבות וכו', ואנן מזכירין זכות אבות ע"ש, ולפי הנ"ל י"ל דשתי בחינות בדבר, הא' היא זכות אבות ממעשיהם הנוראים, אשר נפסקו בהסתלקותם וכו', הב' היא זכות אבות הנולדת ממעשי הבנים, כי האבות המה יסוד ושורש אמייתי לכל מעשה טוב אשר יעשו הבאים אחריהם, וזכותם עושה פירות בתמידי בלי גבול וקצבה, ובבחינה זו א"א להיות תמה זכות אבות, כי לא אלמן ישראל, ובכל דור ודור נמצאו אנשים צדיקים וכו', ואהני מעשיהם של האבות לשאת פרי ולגדל פרח זכיותם וכו', ולכן אנהנו מזכירים תמיד זכות אבות, המתעוררת ע"י מעשה התולדות כל תפסק לעולם עכ"ל.

ביאור הדברים, שהמצב שישאל אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם, כלומר שהבנים מתנהגים כמעשה האבות, שייך בין לטוב ובין להיפך, וכמו ש'אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם' זה סיבה שהקב"ה מעניש על חטאי האבות (כמב' בגמ' ברכות ז), כך 'אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם' זה סיבה לזכות לזכות אבות.

וכן מצינו ביעקב אבינו שבתפילתו להקב"ה להניצל מידו של עשיר, מזכיר זכות אבות ואומר (בראשית ל"ב י"ב) "אלוקי אבי אברהם ואלוקי אבי יצחק", וקשה שהרי גם לעשיר יש את אותו זכות אבות, אך בחז"ל ביארו דבר זה, וז"ל המדרש (בראשית רבה ע"ד ד) "ויאמר יעקב אלוקי אבי אברהם וכו', הא לעשיר לא, אלא הבוחר בדרכיהם והעושה כמעשיהם אני מתקיים עליו, מי שאינו בוחר בדרכיהם ואינו עושה כמעשיהם איני מתקיים עליו" ע"כ.

אם רוצים את הזכות של האבות, ואת הכח רחמים של רחל, שיגיע העת שנזכה לימנעי קולך מכבי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך, אנו צריכים להיות בגדר של 'אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם'.

דקדוק הדין במידת הרחמנות

ידועים דברי הרמב"ן על הפסוק (שם ט"ז ו') "ותענה שרי ותברח מפניה", שכתב "חטאה אמנו בעיני הוזה, וגם אברהם בהניחו לעשות כן, ושמע ה' אל עניה, ונתן לה בן שיהיה פרא אדם, לענות זרע אברהם ושרה בכל מיני העינוי" עכ"ל.

הכח של זרע ישמעאל לענות את זרע אברהם ושרה, זה בגלל שהיה איזה בחינה של עינוי שחטאה אמנו, וגם אברהם בהניחו לעשות כן, ואף שודאי כוונתה של שרה לא היתה ח"ו כנקמה על מה ש'תקל גבירתה בעיניה', אלא המטרה היתה כדי לחנך אותה, שלאחר שראתה בה את הפגם, חשבה שלטובתה צריך שתקבל עליה את העול של גבירתה, וכפי שאכן אמר לה המלאך (שם ט') "שובי אל גבירתך והתעני תחת ידיה", אבל כנראה שהיתה תביעה על משהו של חוסר רחמנות, ועם רחמנות היה אפשר לעשות את זה עם קצת פחות עינוי, ולכן 'חטאה אמנו בעיני הוזה וגם אברהם בהניחו לעשות כן', ומכח זה 'נתן לה בן שיהיה פרא אדם לענות זרע אברהם ושרה בכל מיני העינוי'.

והכח שלנו להתגבר על זרעו של ישמעאל, זה רק בכח רחמי שמים, שברגע שנחדש אצלנו את ההנהגה של רחמנות ביתר שאת, ע"י זה יהיה לנו את הזכות אבות של רחל, כנגד התביעה על בחינה של חיסרון במידת הרחמנות, שהיה בעינוי של שרה.

ומצינו גם ביעקב אבינו שנתבע על בחינה של חיסרון במידת הרחמנות, שכשרחל ראתה שלא ילדה ליעקב בנים, כתיב (שם ל' א') "ותקנא רחל באחותה ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי", וכתיב (שם ב') "ויחר אף יעקב ברחל ויאמר התחת אלוקים אני אשר מנע ממך פרי בטן", ואחז"ל (בראשית רבה ע"א ז) "אמר לו הקב"ה כן עונין את המעוקות, חייך שבניך עתידים לעמוד לפני בנה" ע"כ,

ומדוייק שאין כאן תביעה על עצם הטענה של יעקב, שהרי היה כאן טענה ליעקב על רחל על מה שתבעה הבה לי בנים, שהרי הדבר אינו בידו של יעקב, אלא בידו של הקב"ה, אבל התביעה היתה, וכי כך עונים את המעוקות, והרי מחמת מידת הרחמנות צריכים להתגבר ולענות אחרת, גם אם מצד מידת הדין היה ראוי לענות כפי טענה.

גם בשבטים אחרי שהגיע עליהם הצרה שירדו למצרים וחדשו אותם כמרגלים, אמרו (שם מ"ב כ"א) "אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על כן באה אלינו הצרה הזאת", כמדומה שמבואר ע"י ברמב"ן ובספורנו ובאור"ח שם שעדיין לא היתה כאן חרטה על עצם ההכרעה שלהם למכור את יוסף, כיון שהם עשו זאת מחמת שהם דנו אותו במידת הדין, בדין סנהדרין, ושיתפו את הקב"ה עמהם, אמנם היה להם טעות, אבל עדיין לא עמדו על הטעות בעצם המכירה, ומצד שורת הדין הם חשבו שהם צדקו, וכל החרטה שלהם עכשיו היתה רק מצד 'אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו', שעדיין היה צריך שהרחמים יתגברו על מידת הדין.

ומצינו עוד בחז"ל על היסורין של רבי שע"י מעשה באו וע"י מעשה הלכו, וכמב' בגמ' (ב"מ פה.) "ע"י מעשה באו מאי היא, דההוא עגלא דהוה קא ממטו ליה לשחיטה אזל תליא לרישיה ככנפיה דרבי [החביא את ראשו תחת כנפי כסותו – רש"י] וקא בכי, אמר ליה זיל לכך נוצרת, אמרי הואיל ולא קא מרחם ליתו עליה יסורין, וע"י מעשה הלכו, יומא חד הוה קא כנשא אמתיה דרבי ביתא [מכבדת הבית – רש"י], הוה שדיא בני כרכושא והיו מוטלין שם בני חולדה – רש"י, וקא כנשא להו, אמר לה שבקינהו, כתיב (תהלים קמ"ה ט') "ורחמיו על כל מעשיו", אמרי הואיל ומרחם נרחם עליה" ע"כ. יש כאן בחינה של רחמים גם על בע"ח, אף שלכאור' מן הדין צורך האדם קודם לבע"ח, אבל אפשר לעשות את זה ברחמים.

ולכך אם אנו רוצים לזכות לבחינה יותר עליונה של רחמים, לזכות ל'זכות אבות' של רחמי רחל, צריכים איזה בחינה של 'יכבשו רחמיך את כעסך', גם במקום שיש איזה קפיידא על משהו, טענה על משהו, ומצד מידת הדין היא טענה אמיתית שהוא נהג כלפי שלא כהוגן, אבל יש את הבחינה של 'יכבשו רחמיך את כעסך', ו'כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים', שזה לא רק לרחם כשהוא צודק, אלא גם כשמצד מידת הדין אני צודק, אעפ"כ יש יכבשו רחמיך את כעסך, שהרחמים מתגברים על מידת הדין.

ויש בחינה למעלה מזה, שאדם יכול להיות מעביר על מידותיו, ולהיטיב למי שחטא כנגדו, וכמידת הקב"ה, שהקב"ה ברחמיו מיטיב למי שחטא כנגדו, ובזה זוכים ל"מי קל כמוך נושא עוון ועובר על פשע" (מכה ד' י"ח).

והביטוי הראשון שיש לרחמים זה בתפילה, וזה לא רק בצרת רבים, אלא גם בצרת יחיד, להרגיש בצער כל אחד מ'ישראל כאילו זה הצער שלי, כמו שדורשים חז"ל (מדרש תנחומא משפטים ט"ז) עה"פ "את העני עמך" (שמות כ"ב כ"ד), "הוי מסתכל בעצמך כאילו אתה עני" ע"כ, שזהו צרה שלך ולא צרה רק של אחרים, וכך בכל דבר מוטל על האדם להרגיש ששמחה של אחר זה שמחה שלי, וצרה של אחר זה צרה שלי.

ודבר זה הוא יסוד בכל הבנין של אדם מישראל, והוא יסוד לקרבת ה', ויסוד להצלחה בתורה, שאדם יעורר בעצמו את מידת הרחמנות, ודבר זה הוא לא דבר שבא מאיליו, שאע"פ שיש בשורש כל אדם מישראל את הבחינה הזאת, אך צריך לעורר לזה את הלב, וזה מחייב תשומת לב, ועבודה, ומחשבה והתבוננות, כמו שנאמר במשה רבינו (שמות ב, יא) "ויצא אל אחיו וירא בסבלותם", ואחז"ל (שמות רבה א' כ"ו) "נתן ליבו ועיניו להיות מיצר עליהם", להרגיש את ההרגשה של כל צער שיש לכל אדם מישראל, ולעורר את הרגשת הלב במלואה.

ובכח זה יתעוררו רחמי שמים, ונזכה ל'ותחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים', שע"י שנתנהג ברחמים נזכה לרחמים הגדולים שאנו צריכים לגאולה, וכדכתיב (ישעיה נ"ד ז) "ברחמים גדולים אקבצך".

ניתן לקבל את הגליון במייל D7692928@GMAIL.COM

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עמרת שלמה

פרשת ויצא תשפ"א

אכן יש ה' במקום הזה ואנוכי לא ידעתי וגו'. (כ"ח, ט"ז).

וכתב רש"י, שאם ידעתי, לא ישנתי במקום קדוש כזה.

צריך ביאור מה שאמר יעקב שלא ידע, והרי בא במיוחד להתפלל שם, וכמו שאמרו חז"ל, שכשבא יעקב לחרן, אמר, אפשר שעברתי על מקום שהתפללו בו אבותי ולא התפללתי בו, יחב דעתיה למהדר. ונראה לבאר בזה, דשתי עניינים יש כאן, דענין אחד הוא שהמקום, הוא מקום תפילה, כיון שהוא מקום שהתפללו בו אבותיו, וזה אכן ידע יעקב אבינו, ולכן יחב דעתיה למהדר, ועוד יש ענין נוסף, שהמקום הוא בית אלוקים ושער השמים, ומכאן זה יש במקום קדושה, והוא נעשה למקום קדוש.

והנה נגמ' בפסחים דף פ"ה ע"א איתא, דאברהם קראו הר, שנאמר, אשר יאמר היום בהר ה' יראה, יצחק קראו שדה, שנאמר, ויצא יצחק לשוח בשדה, יעקב קראו בית, שנאמר, ויקרא את שם ההוא בית אל, ולכן הכתוב בישעיה (ב', ג') קורא לבית המקדש, 'בית אלוקי יעקב', דיעקב הוא שקראו בית. ומבואר דרק יעקב הוא דחידש ענין זה שהמקום הוא בית, וענין בית הוא כמו שכתב רש"י שם, 'שקראו בית, מקום מיושב', כלומר שהוא מקום קבוע להשראת השכינה, ושם הוא מקום החיבור של קודשא בריך הוא וישראל, ודבר זה נתחדש אצל יעקב אבינו שקראו בית. וכל ענין דבר זה נתחדש אצל יעקב רק עכשיו שניצב עליו ה', וכמבואר שרק אחר שהקיץ משנתו קראו בית, כמו שכתוב בפסוק י"ט, 'ויקרא את שם המקום ההוא בית אל', שמוזה הביאה הגמ' שיעקב קראו בית, הרי דרק במעשה זה של החלום, הוא דנקרא בית.

ומעתה נראה לומר, דכל מה דהמקום הוא 'מקום קדוש', הוא רק מחמת שהוא בית אלוקים, והוא מקום קבוע להשראת השכינה, דבזה שהוא מקום מיושב וקבוע להשראת השכינה, נעשה המקום למקום קדוש, וזהו עצם הקדושה, שהוא מקום שיש בו השראת השכינה, ובזה הוא 'בית אלוקים'.

אשר לפי"ז יש לבאר, דמה שאמר יעקב 'ואנוכי לא ידעתי', הוא על ענין זה שזהו מקום קבוע להשראת השכינה, וכמו שאמר 'אין זה כי אם בית אלוקים', דרק עכשיו נודע לו שהוא מקום קבוע להשראת השכינה, ולא רק מקום תפילה, ומיד קראו בית, דעד עכשיו לא ידע שמקום זה הוא בגדר 'בית', וכיון שהוא מקום קדוש, ממילא יש בו קדושת מקום, וזהו שאמר יעקב שאילו ידע לא היה ישן.

על כן קרא שמו לוי. (כ"ט, ל"ד).

וכתב רש"י, בכלום כתיב ותקרא, וזה כתוב בו קרא, ויש מדרש אגדה ששלח הקב"ה גבריאל והביאו לפניו וקרא לו שם זה, ונתן לו

כ"ד מתנות כהונה, ועל שם שלוחו במתנות, קראו לוי.

וצריך ביאור מפני מה באמת לא ניתן ללוי שמו ע"י אביו ואמו, כפי שהיה אצל שאר הבנים.

עוד צריך ביאור לשם מה היה צריך שיבא לוי לפני הקב"ה. עוד צריך ביאור מהו הענין שיהיה שמו נקרא על שם שוכה בכ"ד מתנות כהונה. גם צריך ביאור מה שאמרו שלוחו במתנות, וצריך ביאור איזה תורת לוויה יש במתנות, ואיזה דבר המתנות מלווין.

ונראה לבאר בזה, דהנה הרמב"ם בסוף הלכות שמיטה ויובל כתב ז"ל ולמה לא זכה לוי בנהלת ארץ ישראל ובכיותה עם אחיו, מפני שהובדל לעבוד את ה' ולשרתו ולהורות את דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים, שנאמר יורו משפטיו ליעקב ותורתך לישראל, לפיכך הובדלו מדרכי העולם, לא עורכין מלחמה כשאר ישראל, ולא נוהלין, ולא זוכין לעצמן בכח גופן, אלא הם חיל השם שנאמר ברך ה' חלו, והוא ברוך הוא זיכה להם שנאמר אני חלקך ונהלתך.

ומבואר דשבט לוי חל בו תורת הבדלה, שנעשה מובדל משאר ישראל, בשביל לעבוד את ה' ולשרתו.

מעתה יש לבאר, דלשם הבדלה זו הובא לוי לפני הקב"ה דבזה שבא לפני הקב"ה, בזה חלה ההבדלה, ועל ידי שהובא לפני הקב"ה נעשה מובדל לעבודת ה' ושירותו. ויש לומר דכיון שהובדל להיות עובד ומשרת ה', לכן אין שמו מסור ביד אביו ואמו לקרותו. [ומצינו בפר' וזאת הברכה דנאמר על לוי 'האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו'].

ולפי זה יש לבאר למה נקרא שמו ע"ש וכייתו בכ"ד מתנות כהונה, דהרי הזכייה בכ"ד מתנות כהונה אינה זכייה בעלמא, אלא היא זכייה מכאן מה שהובדלו הלויים לעבוד את ה' ולשרתו, וכמש"כ הרמב"ם שאין הלויים זוכין בכח גופן, אלא הקב"ה זוכה להם, והכ"ד מתנות כהונה, הם הם מהדברים שזכה להם הקב"ה, ונמצא דהכ"ד מתנות כהונה, אינם שכר בעלמא, אלא הם מעצם הענין שהובדלו, דבכלל ההבדלה הוא הענין שאינם זוכים לעצמם, אלא הקב"ה זכה להם, ועל כן מיד כשהבדילו, זיכה לו כ"ד מתנות כהונה לפרנסתו.

אשר לפי זה נמצא דהכ"ד מתנות כהונה, הם תולדה מההבדלה, דבתולדה ממה שהובדלו הלויים, היה צריך לזכות להם כ"ד מתנות כהונה, וא"כ מבואר היטב דהכ"ד מתנות כהונה נחשבים לזיכה, דהם נלווין למי שהובדל, דמכיון שהובדל, צריך ללוותו במתנות.

ויאמר הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה. (כ"ט, ז).

פירש רש"י לפי שראה אותם רובצים כסבור שרוצים לאסוף המקנה הביתה ולא ירעו עוד, א"ל הן עוד היום גדול, כלומר אם שכירים אתם, לא שלמתם פעולת היום, ואם הבהמות שלכם, אע"פ כן לא

עת האספ המקנה. ולפי זה יש כאן שתי טענות, אחד אם הם שכירים, ואחד אם הם בעלים.
 עוד יש לומר, דבאמת הכל טענה אחת מהלכות שכירות פועלים, דהנה מבואר בריש פרק הפועלים, דמעיקר דין תורה, שכיר מהוייב לעשות במלאכתו, עד צאת הכוכבים, וילפינן לה מהכתוב 'תורה השמש יאספון, וכן נפסק בשו"ע הו"מ סי' של"א, שהשוכר פועלים במקום שאין מנהג, או אם אמר להם אני שוכר אתכם כדין תורה,

חייבין לעשות מלאכה עד צאת הכוכבים, אבל במקום שנהגו שלא להעריב, אינו יכול לכוף את הפועלים להעריב.
 ולפי זה יש לומר דזהו שאמר להם יעקב אבינו, ד'עוד היום גדול', ולא השלמתם פעולת היום, והוסיף ואמר 'לא עת האספ המקנה', ר"ל דאין מנהג המקום שלא להעריב, דאם מנהג המקום היה שלא להעריב, הרי אינם מהוייבים להעריב, אבל כיון דלא עת האספ המקנה, אם כן מהוייבים אתם להשלים פעולת היום.

מחשבה תחילה

מתוך שיעור בחבורת ספר נפש החיים - כסלו תשפ"א

כתוב בפסוק ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה ויפגע במקום. וכתב רש"י לא הזכיר הכתוב באיזה מקום, אלא במקום, הנזכר במקום אחר הוא הר המוריה שנאמר בו וירא את המקום מרחוק. ובגמרא בחולין דף צ"א ע"ב כי מטא לחרן, אמר אפשר עברתי על מקום שהתפללו בו אבותי ואני לא התפללתי בו, בעי למיהדר, כיון דהרהר בדעתיה למיהדר, קפצה ליה ארעא מיד ויפגע במקום.

הנה יש ללמוד מזה לימוד גדול ועצום, שכיון שיעקב סבר שהיה ראוי להתפלל במקום שהתפללו אבותיו, ורצה לחזור לאותו מקום, וכיון דהרהר בדעתיה למיהדר קפצה ליה ארעא, מיד קפצה לו הדרך, וכמו שכתב רש"י בסנהדרין שמיד קפצה לו המקום, מיד ויפגע במקום, מיד בית המקדש היה אצלו.

והדבר הוא פלא, הרי בית המקדש יש לו בחירת מקום בהר המוריה בארץ ישראל ורק במקום ההוא יש את קדושת המקום, ובגמ' בזבחים דף כ"ד ע"א איתא דעד ארעית תהומא קדוש, ואיך מועיל שבית המקדש יבא לחרן, ובעל כרחך דכשקפץ המקום, קפץ עם כל מעלותיו ועם כל קדושתו. והנה קפיצת המקום נעשה תיכף ומיד כשהרהר בדעתו ויהיב דעתיה למיהדר, וברגע שיהיב דעתיה למיהדר מיד הייתה קפיצת המקום, הנה למדנו לימוד גדול ועצום, דעל ידי יהיב דעתיה, על ידי מהרהר בדעתיה למיהדר, על ידי זה לבד כבר זוכה שהמקום קופץ אליו, על ידי זוכה שהנה ה' ניצב עליו, ועל ידי היהיב דעתיה מביאין לו את המקום עם כל קדושת המקום ועם כל מעלותיו.

כמובן שבדרגת יעקב אבינו אין לנו השגה כלל, אבל נזכר רק להוציא מזה לימוד לנו בני אברהם יצחק ויעקב, שאם רק 'רוצים', אם רק 'היב דעתיה', אם רק 'מהרהר בדעתו', מן השמים יביאו לו את כל הנצרך, צריך רק רצון לעשיית הטוב, ומיד מן השמים יביאו את בית המקדש אצלו, וזהו לימוד עצום, לימוד נורא עד היכן הדברים מגיעים, אם אחד מישראל יהיב דעתיה לקיים מצוה, מיד בית המקדש יבוא אצלו, ויהיה זה מיד ואין צריך להמתין זמן.

כתוב בפסוק במשלי 'תנה בני לבך לי', והיינו שהאדם צריך ליתן את ליבו, והשאר כבר יסייעוהו מן השמים להוציא לפועל. בגמ' ביומא דף ל"ח ע"ב איתא, אמר ריש לקיש בא לטמא פותחין לו, והבא ליטהר מסייעין אותו, והגמ' יליף כן מהכתוב במשלי 'אם ללצים הוא יליץ ולענונים יתן חן'. וכתב רש"י, אם לענונים הוא בא להתחבר, יתן לו חן מי שבידו ליתן, וברש"י במס' שבת כתב, יתן חן, יסייעוהו מן השמים, ומבואר שההנהגה היא שהבא ליטהר מסייעים אותו מן השמים, הנה מבואר דאם בא ליטהר, היינו שאם רק רוצה ליטהר, רק יהיב דעתיה ומהרהר ליטהר, כבר זוכה שההנהגה עמו היא שמסייעין אותו.

בגמ' בשבת דף ק"ד ע"א איתא דדרשו האותיות, האות קו"ף הוא קדוש, והאות רי"ש נדרש על הרשע, ולכן מהדר אפיה דקו"ף, אמר הקב"ה אין אני יכול להסתכל ברשע, ולמה רגל הקו"ף תלויה, דאי הדר ביה ליעייל וליעול בהך, וכדר"ל דהבא ליטהר מסייעין אותו, וכתב רש"י מסייעין אותו ומכינין לו פתח. וכעין זה איתא בגמ' במנחות דף כ"ט ע"ב על האות ה"א. הנה מבואר שמעצם הבריאה יש פתח מוכן, יש הכנה מיוחדת שהרשע יוכל לחזור, וזה מההנהגה של הבא ליטהר מסייעין אותו.

ולמדנו את הענין שהכל מוכן ומזומן, ואין צריך רק שהאדם ירצה בטוב, ואין מחוסר אלא את ה'יהיב דעתיה', את ה'מהרהר', ואם רק יהיב דעתיה ומהרהר, אם רק רוצה, אז כבר יש לו הכנה, ויש קפצה לו המקום, ומן השמים מסייעין אותו.

וברוח חיים על אבות כתוב ז"ל 'הנה ידוע כי בעת יעלה על רעיוני איש לעשות מצוה, נעשה רישומו למעלה, ומתעורר עליו אור מקיף מהקדושה, וסוכך באברתו והאדם בתווך, והוא לו לעזר ולסעד לגומרה', ומבואר שכבר בעת שעולה על רעיונו לעשות המצוה, עוד לפני שעשה, מיד כבר האור של הקדושה מקיף אותו, והוא גם עוזרו וסועדו לגומרה.

וביאור הענין שלמדנו שעל ידי שרוצה ויהיב דעתיה מיד מסייעים אותו מן השמים לעשות, כי באמת בכל פעולה ומעשה יש שתי חלקים, האחד הוא הבחירה, שהאדם בוחר בעשיית המעשה והפעולה, וזה נלמד מהפרשה של 'בחרת בחיים', שבזה נכלל החלטה וההכרעה לבחור בטוב ולרצות בעשיית הטוב וקיום המצות, ויש את עצם עשיית המעשה בפועל, והנה חלק המעדה אינו תמיד מסור ביד האדם, ואינו תלוי רק בהאדם עצמו, אבל חלק הבחירה והרצון זה מסור לגמרי ביד האדם, ותלוי רק בדעתו ורצונו איך ובמה לבחור.

וכיון שהבחירה היא המסורה ביד האדם, כל שעשה את חלקו, ובחר בחיים, ויהיב דעתיה ומהרהר לעשות הטוב, חלק המעשה זה כבר יגמור ה' בעדו, כי חלק זה כבר אינו כל כך מסור בידו ואינו תלוי בו, ועל כן מן השמים כבר מסייעין אותו שיעלה בידו לגמור ולהוציא הדבר לפועל כשאיפתו ורצונו.

ובוודאי שקיום המצוה הוא רק בעשיית המעשה מצוה, ולא סגי בשום החלטה או בחירה, כי בזה לא קיים המצוה כלל, ורק בהמעשה תלוי קיום המצוה, וכמו שנתבאר בנפש החיים, אלא שהעיקר מה שתלוי ביד האדם זהו הבחירה, כי הבחירה תלויה רק בו, ואז זוכה לסיוע מן השמים בעשיית המעשה.

מצוה צד

לקיים אדם כל שהוציא בשפתיו

מקרבן או צדקה וכיוצא בהן

שנאמר מוצא שפתיך תשמור ועשית וכו'

בנדרי הרשות וכן בשבועות שאדם נשבע לעשות דבר מדברי הרשות, צריך להזכיר לשון נדר או כינויים או ידות כמפורש בגמ' בנדריים, ובדיבורו נוצר איסור חדש של נדר ואינו שייך כלל לקבלת דבר מצוה.

קושיות על שיטת הרמב"ן

ויש להבין חילוק זה, דהרי אף בקבלה לדבר מצוה שאדם מקבל על עצמו, נוצר בדיבורו חיוב חדש שלא היה קודם לכן, וכשם שאדם אוסר את עצמו בנדר מדבר מדברי הרשות או נשבע לעשות דבר מדברי הרשות ומחויב מכח דיבורו בחיוב חדש, כך בקבלה לדבר מצוה נוצר חיוב חדש לקיים מצוה שלא היה מחויב בה.

ועוד דבריש פרשת מטות הביא הרמב"ן (במדבר ל ג) את החילוק בין נדר לשבועה, דנדר חל על החפצא והשבועה חלה על הגברא, והקשה דבנדרי קרבן כגון שאמר הרי עלי עולה, היכן חל הנדר על החפצא, ויישב דבנדרי קרבן האמירה לגבוה משעבדת את הנכסים וחשיב איסור חפצא. וחזינן דהשווה הרמב"ן שם נדרי גבוה ונדרי הדיוט והחשיבם לאיסור אחד, ולא חילק בין נדרי קרבן לסתם נדריים.

נדרי מצוה חלים אף במחשבה

כנודע, בין נדר בין שבועה חלים רק בביטוי שפתים ולא במחשבה, ואילו נדרי מצוה חלים אף במחשבה, כדאי' בשבועות (כג). הר"ש (תרומות פ"ג משנה ח) תמה מה נוסף בפסוק "מוצא שפתיך תשמור ועשית" הא נדרי מצוה חלים במחשבה ומה הוסיף הדיבור, ומיישב דאיכא ב' ילפותות בנדרי מצוה, מהא דכתיב "מוצא שפתיך תשמור ועשית" ילפי' דנדר חל בדיבור ומדכתיב "כל נדיב לב עולות" (דברי הימים ב כט לא) ילפי' דנדר חל במחשבה והיכא דגמר בליבו וחשב להביא קרבן נתחייב בקרבן. אמנם היכא דהדיבור סותר את המחשבה, כגון נתכוון לומר הרי זו תרומה ואמר מעשר או נתכוון לומר עולה ואמר שלמים, לא אמר כלום ולא חל עליו נדר כלל, ובלאו האי קרא ד'מוצא שפתיך תשמור' לא היה כח בדיבורו לבטל את הקבלה במחשבתו. ולכאו' יש לשאול דאם איכא מצוה לקיים את הקבלה שבלב, מדוע לא פירש הרמב"ם וכתב את המקור לקבלה זו מדכתיב "כל נדיב לב", ומדוע העמיד את המצוה רק על הפסוק של "מוצא שפתיך תשמור ועשית" דקאי על מי שהוציא בשפתיו.

ועוד צ"ב בין לשיטת הרמב"ם בין להרמב"ן לשם מה טרחו להביא מקורות ולהחשיב את קיום הנדר כמצוה. דאחר שנאמר בתורה בפירוש דמי שהוציא בשפתיו וקיבל על עצמו להביא קרבן וכל כיו"ב, חל חיוב לקיים את דיבורו, לשם מה העמידו את קיום הדיבור כמצוה.

שיטת הרמב"ם - נדרי מצוה ונדרי חרשות נכללו במצוה אחת

נאמר בפרשת כי תצא "מוצא שפתיך תשמור ועשית, כאשר נדרת לה' אלוקיך נדבה, אשר דברת בפיהך" (דברים כג כד). וכתב הרמב"ם בסה"מ דנאמרה בזה מצות עשה לקיים כל מה שנודר אדם ומקבל על עצמו בדיבור בין בנדר בין בשבועה בין בצדקה ובקרבן. והוסיף דנכפל ציווי זה בפרשת מטות דכתיב "איש כי ידור נדר לה' או הישבע שבועה... ככל היוצא מפיו יעשה" (במדבר ל ג). וכן הביא בהלכות נדריים (פ"א ה"ד) הרמב"ם שני אופני נדר הללו וכללם והעמידם כמצוה אחת, וז"ל - "מצות עשה של תורה שיקיים אדם שבועתו או נדרו בין שהיה מנדרי איסור בין שהיה מנדרי הקדש, שנאמר מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת ונאמר ככל היוצא מפיו יעשה".

שיטת הרמב"ן - ב' מצוות

אמנם הרמב"ן בהשגות כתב דכלל הרמב"ם ב' מצוות שהן חלוקות בדיניהם וענינם ועשאן אחת, אך באמת קרא ד'מוצא שפתיך תשמור ועשית" מחייב שיקיים אדם את מה שאמר וקבל על עצמו להתחייב לגבוה, אם קרבנות אם צדקה. ואילו נדרי הרשות שאדם מחייב את עצמו לעשות דבר או אוסר על עצמו נאמרו במצות עשה של פרשת נדריים דכתיב "ככל היוצא מפיו יעשה".

והביא הרמב"ן כמה ראיות לכך - [א] מדיוק הפסוק שנאמר שם בפרשה גבי נדרי הקדש "כי תידור נדר לה' אלוקיך... כי דרוש ידרשנו ה' אלוקיך מעמך והיה בך חטא", דמשמע דלא מיירי בנדרי איסור של דבר הרשות אלא בנדרי שנודר אדם וחייב נפשו לתת לשם ה' בין בקרבן בין בשאר דברים הניתנים במצותו לאשר צוה לתיתם אליו.

[ב] בפרשה זו הוזכר הלאו ד"לא תאחר לשלמו", ולא זו שייך רק בנדרי גבוה ובחיובי מצוות כמפורט בגמ' (ר"ה ד). - "חייבי הדמין והערכין, החרמין וההקדשות, חטאות ואשמות, עולות ושלמים, צדקות ומעשרות, בכור ומעשר ופסח, לקט שכחה ופאה, כיון שעברו עליהן שלשה רגלים עובר בבל תאחר", ואילו בנדרי הרשות אין עוברים עליו [ובריש נדריים נידון קבלת נזירות אי חשיב כנדרי מצוה או נדרי הרשות].

[ג] עוד נאמר בפרשה "וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא", ונצרך הכתוב להודיע דאין חטא למי שאינו נודר לדבר מצוה, אבל בנדרי הרשות לא צריך קרא לגלות דאין חטא למי שנמנע מלידור נדריים.

לפיכך העלה הרמב"ן דתרי ענינים חלוקים הם שנמנו כשתי מצוות נפרדות, והוסיף לפרש דההפרש ביניהם דקבלה של מצוה שמחייבת לקיים מה שהוציא מפיו הינה אף אם יאמר 'בהמה זו קרבן' או 'כלי זה יהיה לבדק הבית' או 'אתן צדקה לעניים'. אבל

הובאה (בשיעור על מצוות פד פה) שיטת התוס' (חולין כב.) דמי שנדר להביא קרבן והביא את קרבנו ליד הכהן יצא ידי נדרו ועל אף שלא הוקרב קרבנו לבסוף. וכן משמע מלשון רש"י (שם קל"ט.) דכתב דהאומר הרי עלי מחויב להביא לעזרה, ויצא ידי חובה ולא כתב שיש להקריבו. והקשה במשנה למלך (פ"ד מהל' מעשה הקרבנות ה"ה) דהרי תנן בריש זבחים "כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה", הרי שאין יוצאין ידי חובת קיום הנדר אא"כ הוקרב הקרבן ראוי ואין די להביא את הקרבן לעזרה, והאיך כתבו התוס' שיצא ידי חובת נדרו בהבאת הקרבן לעזרה.

וכמו כן מצינו אף לענין קרבן חטאת דפירש"י (מעילה יט.) דמי שנתחייב חטאת של מחוסרי כפרה, כיון שהביאו לכהן נפטר מאחריותו. והקשה בטורי אבן (מגילה ת.) היאך יתכן שיצא ידי חובתו ונתכפר בהבאה, ואף נטהר מטומאתו בהבאה בלבד, והרי נתחייב להקריב ואינו יוצא ידי חובת חטאתו בהבאה בלבד.

גדר נדרי מצוה

הגמ' בחולין (ק"ג) מביאה דאף דכופין על המצוות, מ"מ אין כופין על מצוה שמתן שכרה בצידה כגון היכא דכתיב "למען יאריכון ימך" (שמות כ.), [ופירש"י הטעם דלכך פירשה תורה מתן שכרה, לומר אם לא תקיימנה זהו עונשו שלא תטול שכר זה]. ודן הקצוה"ח (סימן כו סק"א) אם כופין על הצדקה דמתן שכרה בצידה כדכתיב "כי בגלל הדבר הזה יברכך" (דברים טו.), ומשום שיש בה מצוה נוספת של קיום הנדר ואיסור לאו ד'בל יחל'. וכתב דפשיטא שאין כופין על הצדקה דאף שיש מצוה נוספת של נדר, עדיין מתן שכרה בצידה על הצדקה שנותן וכי משום שנדר מעיקרא יפסיד השכר. ודבריו טעונים ביאור, דסוף סוף יש לכפות את הנודר לקיים מצות נדר, ומה שייך מה דיש לו שכר על הצדקה לקיום מצות נדר שהיא מצוה בפני עצמה.

אך באמת, נתבאר בדברי הקצוה"ח גדר נדרי מצוה על נכון. דהנה מי שנדר ליתן צדקה מעבר לחיובו, החיוב המוטל עליו אינו מצד קבלתו אלא מצד מצות צדקה. דשיעור חיוב הצדקה מדין תורה נקבע לשלישית השקל בשנה, ורשאי כל אדם להוסיף ע"י נדר ולחייב את עצמו בחיוב צדקה בשיעור גדול יותר. וה"נ המקבל על עצמו להביא קרבן נדבה, אין עליו חיוב מצד חטא או קרבן פסח וכל כיו"ב אלא חידשה תורה שיכול לחייב את עצמו מעבר לחיוב של התורה, ולהחיל עליו חובה להתרצות בקרבן.

וניתן לדמות דין זה לדין תוספת שבת שיסודו מדאורייתא [לשיטת רוב הראשונים] ושיעורו לא התפרש בדיוק ואפשר להוסיף מן החול על הקודש החל מפלג המנחה של ערב שבת. וכתב ברבינו יונה (ברכות יח: בדפי הרי"ף) דכל מה שמוסיף הוא בכלל תוספת שבת דמה"ת יש שיעור קטן של תוספת שבת ואפשר להוסיף עליו עוד והכל בכלל המצוה, כדרך שאמרה תורה לענין תרומה דחיטה אחת פוטר את הכרי (חולין קל"ז:) ומ"מ אם רצה להוסיף דיינין לכולה כתרומה כדשינינו בתרומות (פ"ד משנה ה.).

וכן מצינו בתקנת חכמים של תוספת כתובה, דאפשר להוסיף על השיעור הקבוע של כתובה שהוא מנה לאלמנה ומאתים לבתולה, וכל מה שמוסיף נכלל בתוספת כתובה.

זהו מש"כ בקצוה"ח דהמקבל על עצמו ליתן צדקה, אינו מחויב בנדר אלא בצדקה, דכל מה שקבל ע"ע נכלל במצות צדקה, וממילא ודאי דעל כל מה שנותן איכא מתן שכרה בצידה ואין כאן מצוה נפרדת של נדר.

ועוד יש ללמוד כן מדברי הקצוה"ח לענין נידון אחר (ס"ד וסק"ג), באב שנדר להביא קרבן ומת, אי מחויבים היורשין לשלם את נדרו ולהביא את קרבנו, וכתב ע"ז בקצוה"ח דכיון שהנכסים משועבדים לקיים את הנדר, יש ליורשים לשלם. דאף דבעלמא אין נכסים משועבדים לקיום נדר מ"מ הכא האב מחויב במצות צדקה, ולקיום מצות צדקה הנכסים משועבדים. הרי דהנדר אינו עומד כחיוב בפני עצמו אלא הוא מוסיף על מצות צדקה וזהו גדר החיוב.

וכעין זה יש ללמוד מדברי החוות דעת (ס"ק ביאורים סק"ג) דכתב דאף האומר הרי זו ומחיל חובת נדבה, אין החובה חלה אלא על הגברא המחויב להביא קרבן מסוים שאותו יחד לנדבתו, בשונה מנדר שאין החובה מיוחדת לקרבן מסוים. והוסיף שאף בצדקה כן, והאומר הרי זו לצדקה חלה חובת גברא שמחויב להביא צדקה זו, דלא שייך חלות על חפצא עצמו אלא רק על הגברא לענין החפצא.

ובזה נתיישבה קושית המשל"מ על שיטת רש"י ותוס', דמי שקבל על עצמו להביא קרבן נתחייב מצד הנדר להביאו לעזרה, אך מעבר לכך הוא צריך להתרצות ע"י ההקרבה. וממילא כאשר הביא את הקרבן שנתחייב בנדרו או קרבן חטאתו לכהנים קיים את נדרו, דחובתו להביא לכהנים שהם שלוחיו להקריב קרבנו, אך עדיין כל עוד לא הקריבו לכהנים לא נתרצה, דהריצוי תלי בהקרבה בפועל. וכן לענין חטאת, אף אחר שהביא קרבנו לא נתכפר חטאו עד שיתרצה בפועל ע"י ההקרבה, ומי שאינו רוצה להתרצות ע"י הקרבן נשאר מלוכלך בחטא אך אינו מחויב בזה מחובת הקרבן.

קבלה לדבר מצוה אינה נדר

ולפי"ז י"ל דגדר קבלה לדבר מצוה אינו כשאר נדרים אלא כדכתב הר"ן בנדרים (ת.) דאינה מצוה אלא קבלה בעלמא וכן כתבו הר"ן (ריש תענית) והריטב"א (תענית יב.) לענין לווה אדם תעניתו ופורע, דקבלה לדבר מצוה אינה נדר וכ"כ הרמב"ם (הל' תעניות ?) דקבלת תענית אינה נדר אלא כעין נדר, [ונחלקו הראשונים עם המהר"י"ט אם יש ע"ז לאו דבל יחל]. והחילוק כמש"כ לעיל, דבנדר מחיל האדם איסור חדש, ואילו קבלה לדבר מצוה מתווספת על מצוה קיימת דאמרה תורה שאפשר להוסיף יותר מחיובו, ולהחיל את חלות החיוב של אותה המצוה על דבר נוסף.

ומעתה מבואר דאין נפק"מ בין קבלה בלב לקבלה בפה, דהחיוב בפועל הוא המצוה שהתורה חייבה ואין חלות מחודשת מעצם הקבלה שקבל על עצמו. והם ב' אופנים איך להכניס עצמו לחיוב אך אינם ב' גדרי מצוה חלוקים. ועל כן נחשב למצוה כיון שאי"ז חיוב סתם אלא מצוה שאדם מכניס עצמו לחיוב ולמצוה שלא הצטווה.

נמצא - גדר קבלה לדבר מצוה שמוסיף על מצוה קיימת ומחיל על עצמו חלות חיוב נוספת של אותה המצוה, ונדרי רשות מחילים חובה לעשות דבר הרשות שאינם מצוה.

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסר על סדר הפרשיות

כולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'

שנאמדו במקהלות על ידי

הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת "כף החיים"

להערות והארות
ולחצטרפות לרשימת התפוצה
במייל:
8542164@gmeil.com

פרשת ויצא

זה אמרו תירוץ, שיצחק שאני. יצחק אבינו באמת היה היחיד שהקב"ה ייחד עליו שמו, וזהו מפני שכהו עיניו. היו הרבה סיבות שכהו עיניו. רבותינו דרשו שכהו עיניו הן מצד הדמעות של המלאכים שבכו בזמן שנעקד על גבי המזבח ונכנסו לתוך עיניו (בראשית רבה סה, י), והן מפני שראה בעיניו פני רשע - את עשיו בנו (מגילה כח, ע"ש), אבל מכל מקום כיון שכהו עיניו והוא כלוא בבית, לא יוצא החוצה, - הרי הוא כמת. ויצר הרע פסק ממנו.

אמר רבי לייב חסמן זצ"ל (אור יהל ח"ג עמ' קפ"ה), מכאן הערה נוראה מהו כח סכנת ראיית העין, וההתערבות עם בני אדם - עם הרחוב. שהרי אפילו יצחק אבינו שהקב"ה מעיד עליו שהיה עולה תמימה, ולכן היה אסור לו לרדת למצרים כיון שהוא קרוב תמים ואסור שייפגם ולו בכל דהו, מכל מקום כל זמן שלא היה כלוא בבית, אין הקב"ה מאמין בו. א"ן בקדושו לא יאמין. עדיין יש חשש שמא היצר הרע יתפוס אותו, ואולי ייפול. על מי מדובר כאן? על אנשים פשוטי ערך כערכנו? על יצחק אבינו? ועם כל זה עליו אמרו חז"ל, שכל זמן שלא היה כלוא בבית אין הקב"ה מאמין בו ועדיין יש חשש שהיצר הרע יכשילו בחטא, ורק עכשיו שהוא כלוא בבית ומתבודד בחדריו, רק אז שייך שהקב"ה ייחד שמו עליו, לפי שיצר הרע פסק ממנו.

ואנחנו? - אמיצים! יוצאים לרחובה של עיר. אומרים, וכי אנחנו נפחד מהיצר הרע? הרי אפילו הוא מפתח מאתנו... אין לנו על מה לדאוג. אדם יוצא מביתו שמח כשחיוך על שפתיו, עד עכשיו כשהייתי בבית, הייתי בבית האסורים, ועכשיו שאני יוצא החוצה אני יוצא לחפשי... כך הוא מרגיש. ואנחנו צריכים להרגיש בדיוק הפוך, כשאתה יוצא לרחוב אתה הולך לבית האסורים. מי יודע מה יש שם.

אומר רבי לייב, ולזאת יחד כל בעל לב בעת שהוא פוסע מחוץ למזוזת פתחו, ברגע שאתה עומד על יד הדלת ובא לצאת לרחוב, תחרד! תתיירא! לאן אתה הולך. והלוואי שתהיה ביאתו חזרה לביתו - כיציאתו. שלא יתלכלך ביציאה זו ולא ייפגם ויתקלקל. הרחוב הוא שדה מוקשים, מי יודע מה יראה, מה ישמע, ומה תגרום לו ההתערבות עם בני האדם. ומספר רבי לייב סיפור על הגאון מוילנא, וכבר אמרו על הגר"א ז"ל שהוצרך פעם לצאת מחוץ לביתו, כידוע הגר"א כמעט ולא היה יוצא מפתח ביתו, ותמיד היה יושב בביתו בתריסין מוגפים, ועוסק בתורה בשקידה נוראה ועצומה שלא מעלמא הדין לאור הנרות, כידוע. אבל פעם אחת הוצרך לצאת. מה יעשה? - חזר על פרק שני של מסילת ישירים, דהיינו ביאור מידת הזהירות, שלוש עשרה פעם, ואחר כך יצא לשוק. וכל כך למה? כי צריך להכין צידה לדרך. מי יודע מה יש שם ברחוב, מה נראה ומה נשמע.

ומה הצידה לדרך? - חיזוק בענייני הזהירות. יש כאלו שלוקחים צידה לדרך קמיע. אחד לוקח תיק מלא קמיעות מכל מיני סגולות, שיהיה לו

התורה שומרת על ישראל

בעזרת ה' יתברך, נראה להתבונן בכמה הערות בענייני הפרשה ובענייני דיומא.

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. יעקב מקיים את ציווי אביו ואמו ללכת אל בית לבן, ויוצא מבית הוריו בדרך אל חרן. לבן הרשע פקיע שמיא, והיה מפורסם אז במאד מאד. כיון שכך, ידע יעקב שהוא הולך אל לוע הארי, אל מאורת הנחש, ולכן הוא מקדים רפואה למכה. ומהי הרפואה? מהו הנשק בו מצטייד יעקב טרם הליכתו לבית לבן? - תורה. ארבע עשרה שנים של שקידה ויגיעה בתורה כמו שדרשו רבותינו (בראשית רבה סה, יא) על הפסוק 'וישב במקום ההוא' 'כאן שכב, אבל כל י"ד שנה שהיה טמון בבית עבר לא שכב'. כשיצא מבאר שבע הלך לבית מדרשם של שם ועבר לעסוק בתורה, והיה יושב ועוסק בתורה בלא לישון כלל וכלל, ורק לאחר ארבע עשרה שנה ביציאתו מבית המדרש כשהלך בדרך ללבן, 'וישב במקום ההוא'.

וכל כך למה? כי יעקב יודע שאין שום דרך אחרת לנצח את לבן, מבלעדי התורה. אין נשק אחר לנצח בו את לבן. ולא רק את לבן, אלא גם שחור... כל אחד ואחד מאויבי ישראל, אין אפשרות לישראל לנצח אותו, מלבד בכח התורה.

גם שונאי ישראל שקמו במשך כל הדורות ידעו שכאשר יש תורה בקרב ישראל, אזי ידם על התחונה. ולכן כל התלמוד ומדרשי רבותינו מלאים במאמרים רבים, שתמיד בזמן שהיו השונאים גוזרים גזירות על ישראל, תמיד הגזירה הראשונה היתה שלא יעסקו בתורה. כי ידעו שאם ישראל מחזיקים בתורה, לא יוכלו להם.

הזהירות מפגעי הרחוב

ולאחר ארבע עשרה שנה, ויפגע במקום וילך שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשתיו וישכב במקום ההוא. ויהלום והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו. והנה ה' נצב עליו ויאמר אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק הארץ אשר אתה שכב עליה לך אתגנה ולזרעך. ומפרש רש"י: "הנה ה' נצב עליו - לשמרו". אשרי ילוד אשה שזכה לשמירה שכזו, שהקב"ה בכבודו ובעצמו נצב עליו לשומרו. "אלהי יצחק - אף על פי שלא מצינו במקרא שייחד הקב"ה שמו על הצדיקים בחייהם לכתוב אלהי פלוני משום שנאמר הן בקדושו לא יאמין (איוב טו, טו). כאן ייחד שמו על יצחק, לפי שכהו עיניו, וכלוא בבית, והרי הוא כמת, ויצר הרע פסק ממנו". והם דברי רבותינו במדרש תנחומא (פרשת תולדות, ז).

ויש כאן הערה גדולה. רבותינו הרי הרגישו בשאלה, למה ייחד הקב"ה את שמו על יצחק שאמר 'אלהי יצחק', והלא יצחק היה עוד חי באותה התקופה, ותמיד אין הקב"ה מייחד שמו על צדיק בזמן שעודו חי. ועל

מקבל הבטחות כל כך הרבה נפלאות, איך היה קם היהודי הזה? - היה קופץ כשהוא כולו צוהל ושמה, ומחכה שיהיה פרק שני לחלום..

אבל אצל יעקב אבינו הכל הפוך בדיוק. וכמו שמביא רש"י, 'ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי' - שאם ידעתי לא ישנתי במקום קדוש כזה. למרות כל ההבטחות הנפלאות וכל הברכות, הדבר הראשון שיעקב חושב, 'לא עשיתי טוב'. עושה וידוי, הטאתי עויתי ופשעתי. מה יש? ישנתי במקום קדוש שהיה אסור לישון בו. בשלחן ערוך כתוב שאסור לישון, ואני לא ידעתי. אם הייתי יודע, לא הייתי הולך לישון. זה הדבר הראשון שעושה יעקב, תשובה. כי זה הגדר של צדיק. שעושה הכל כפי גדרי ההלכה.

עיקר יראת שמים - דקדוק ההלכה

היום אומרים על כל אחד שהוא 'ירא שמים', התארים נשפכים על אנשים בקלי קלות, ואומרים שזה עוד בבחינת 'מקצת שבח'. אבל באמת להיות 'ירא שמים' זה לא דבר של מה בכך, ובראש ובראשונה ירא שמים זה מי שכל מעשיו בדקדוק של כל כללי הפרטי ההלכות, וכל דבר נעשה רק אם הוא מתאים לצויו של ה' יתברך.

כך הגדיר החזון איש (אמונה ובטחון פ"ד אות יח, פאר הדור ה"ג עמוד קמט, אור לציון חכמה ומוסר עמוד רא), 'שעיקר יראת שמים היא דקדוק ההלכה. אדם יקח את עצמו ויבדוק כל מצוה ומצוה וכל הלכה והלכה, ויראה אם הוא מדקדק בה כדבעי. ואם הוא מגלה ששם חסר לו פרט כזה ושם חסר לו פרט אחר, וכאן מצרף סברות להקל ושם ממציא בעצמו סברות להקל.. אומר, נכון שאני לא מקיים את כל ההלכה, אבל הרי יש לנו כלל בתורה רובו ככולו.. רוב ההלכה גם מספיק. אבל השאלה שצריכה להשאל ולנקוב את הלב עד בית הללו, וכי כך היית מגיש מתנה למלך בשד ודם? במקום מאה אחוז שבעים אחוז? ולפעמים יש מי שמסתפק גם בשלשים אחוז.. ואם אדם יבחן את עצמו, הוא ימצא ויראה שיש לו עוד הרבה הרבה מה להתחזק ביראת שמים.

יש לנו מצוות שנוהגות בכל יום, ויש בהם פרטי דינים שבקושי נדע איך אפשר לקיים אותם. למשל, מצוות קריאת שמע, מצוה יסודית ביותר, של קבלת עול מלכות שמים. אדם מקבל את עול מלכות ה' ברמ"ח איבריו ושס"ה גידיו, וצריך להיות מוכן למסור נפש על כבוד ה' יתברך. אבל אדם צריך שיהיו פיו ולבו שווים, אבל אם אומר "בכל לבבך ובכל נפשך" והוא אינו יודע מה שהוא מדבר, קיים את המהות של המצוה, של קבלת עול מלכות שמים?

וכתוב בשלחן ערוך (סימן סא ס"א) "יקרא קריאת שמע בכוונה באימה ביראה ברחת זיע", זיע אולי זה עוד מובן, יהיו הרבה אנשים, ויהיה חם. אבל איפה רחת? מה עם אימה ויראה? מקפידים על זה? וזו הרי הלכה היא!

יש אנשים שמדקדקים מאד לקרוא קריאת שמע בזמנה אליבא דכל השיטות, ובאמת כך צריך להיות, וזה טוב מאד. לקרוא קריאת שמע בזמנה זו מצוה עצומה מאד, ובמדרש קהלת רבה אמרו שמי שמאחר את זמן קריאת שמע הרי הוא כמו אותו כסיל שמביא אלף קרבנות אבל לאחר הזמן. מה זה שווה? הלא עבר זמנו בטל קרבנו. אכן, אין ספק שצריך להקפיד על זמן קריאת שמע. אבל למה לדקדק רק בזמן קריאת שמע, ובקריאת שמע עצמה אינו מדקדק? כמו שאמרנו, צריך לקרוא בכוונה באימה ויראה ורחת זיע, והדבר הראשון שכתב השולחן ערוך, שיקרא בכוונה, שאדם ידע מה שהוא אומר.

הגמרא אומרת (ברכות יד:) כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו. מה הכוונה 'בעצמו'? - מפרש רש"י: 'לישנא מעלייתא'. לשון נקיה. כיון שלא רצו לומר במפורש שהוא כאילו מעיד עדות שקר בהקב"ה, החליפו ואמרו 'כאילו מעיד עדות שקר בעצמו'.

לדרך. ומסביר לך, אני הולך בדרך, אתה יודע מה יכול להיות מפה ועד מוצא? - צריך שמירה. לכן אני לוקח אתי את כל הקמיעות. אבל לחזור על פרק שני של מסילת ישרים, על ביאור מידת הזהירות, למה אני צריך את זה? איך זה ישמור עלי? מקסימום אם אתה רוצה אקח איתי גם את הספר מסילת ישרים, שיהיה בתיק עם הקמיעות... אבל לא זו הדרך ולא זו העיר. הנה לנו מה שעשה הגאון מוילנא שאין לנו בו ובקדושתו השגה כל דהו, כל כולו היתה מקשה אחת של תורה, היה ספר תורה חי במלוא מובן המילה, והיו רועדים יראים וחרדים מפניו בכל העולמות כולם כיון שהיה מלאך ה' צבאות ממש, ועם כל זה כשיצא לרחובה של עיר הצטרף להצטייד במזור רוחני ובצידה לדרך, בלימוד ובשינון של ביאור מדת הזהירות מספר מסילת ישרים.

מכאן אנחנו לומדים כמה צריכה להיות הזהירות שלנו מהסכנות הרוחניות האורבות בדרכים, אם הגר"א לא ראה שהוא יכול לסמוך על עצמו בהיותו בדרך, ברחוב, מבלי לימוד ושינון מוסר קודם לכן, מה נענה אגן אבתריה.

אדם חושב מה כבר יכול להיות? הרי כל יום אני יוצא מהבית, וכל יום אני הולך ברחוב, ובכל יום אני חוזר לבית, והכל בסדר. אבל הבה ונתבונן כיצד רבותינו האירו בדבר זה את עינינו, שאפילו יצחק אבינו, רק בעת שכהו עיניו והיה כלוא בבית, רק אז יכול היה הקב"ה לייחד את שמו עליו בחייו. אבל קודם לכן, עוד יש את החשש שמא יפגע בו היצר הרע בהיותו מחוץ לביתו. וצריכים להתעורר בהערה נפלאה זו ולהתחזק בזה.

דקדוק ההלכה

והנה אנחנו רואים כאן, כיצד הקב"ה מגיע אל יעקב בחלום הלילה, ומבטיח לו הבטחות נפלאות מאד מאד. ובאמת יעקב היה צריך לברכות הללו, כמו שאנחנו רואים במדרש, שהגיע אליפו בנו של עשיו ורצה להורגו, ולבסוף התפייס בממון. יעקב נתן לו את כל ממונו כדי שתשאר לו נפשו לשלל! וכך לא די לו ליעקב שהוצרך לגלות מבית אביו ואמו, וזה עתה עזב את בית המדרש של שם ועבר כדי ללכת למאורתו של לבן, עוד בא זה ונטל את כל ממונו. ואנחנו רואים כיצד בכה אחר כך כשהגיע לחרן, כמו שאומר הפסוק (כט, יא) 'וישא את קולו ויבך', ופירש רש"י: "לפי שבא בידים דיקניות, אמר, אליעזר עבד אבי אבא, היו בידיו נזמים וצמידים ומגנות, ואני אין בידי כלום", רק המקל שלי נשאר בידי.

ולזה הגיע אליו הקב"ה ומבטיח לו הבטחות רבות: והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה ונברכו בך כל משפחת האדמה ובזרעך. כל האומות ירצו להצטרף לכלל ישראל, והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך, אכן הולך אתה לגוב האריות, אל לבן הארמי, אבל אל תדאג ואל תתיירא משום דבר, כי אני אתך - אנכי עמך. והשבתך אל האדמה הזאת כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך, אתה תחזור לכאן, ואני מבטיח לך שלא אעזוב אותך עד שאעשה כל מה שדברתי.

וייקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי. ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים. המפרשים (עיין לב אליהו) העירו כאן הערה גדולה שיש לנו ללמוד מאבותינו הקדושים. אדם יתאר לעצמו שהוא חולם חלום כל כך נפלא, חלום שהוא רואה בו מלאך. באיזו שמחה היה קם בבוקר. קל וחומר אם רואה בו מלאכים, ורואה איך שהקב"ה עומד עליו לשמרו, ואיך הוא

1. זה כלל גדול בתורה, שהרבה פעמים הגוי בא בשביל נפש אבל יוצא ידי חובה בדיעבד בממון.. וזה גם כן בכלל מה שאמרו רבותינו מעשה אבות סימן לבנים, וכך היה הרבה פעמים במשך הדורות, שנתנו את כל הממון, כדי שהנפש תהיה לפליטה.

אבל הכוונה היא באמת שהוא כביכול מעיד עדות שקר בהקב"ה בכבודו ובעצמו, שכן הקב"ה אמר לו להניח תפילין והוא קורא את קריאת שמע בה כתוב שצריך להניח תפילין, ואינו מניח.

ועדות שקר זו שייכת לא רק בפרט הזה, אלא בכל הפרטים שאומרים בקריאת שמע. אם אדם קורא 'ושננתם לבניך', והוא לא משנן לבניו, האין זה עדות שקר גם כן? הרי זה אותו דבר בדיוק! אדם צריך להתעורר כשהוא אומר 'ושננתם לבניך', בדקת לאיזה מוסד שלחת את הבנים שלך? איזה חינוך הם מקבלים שם? אלו פירות יגדלו? אסור להסיח דעת מהענין הזה. צריך לראות לבדוק ולבחון איך הם החברים של הילדים, כל זה כלול ב'ושננתם לבניך', ואדם צריך לראות ולדאוג שהוא אכן מקיים את המצווה עליו, כדי שלא יהיה 'מעיד עדות שקר בעצמו'.

וכיוצא בזה כתב המשנה ברורה בשם ספר חרדים (סימן כה סק"ד), על מי שאומר את הפסוק 'ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך', והלא גם כאן יש מצוה מפורשת לאהוב את ה', ואם אדם קורא את זה בלא שיש בו אהבת ה', וכי אין זה עדות שקר? ודאי שגם זו עדות שקר היא, כמו לקרוא את שמע בלא להניח תפילין. ולכן מזהיר המשנה ברורה שבעת שאדם אומר את הפסוק 'ואהבת את ה' אלהיך', יכניס את אהבת ה' יתברך בלבו.

וכן בכל המצוות, אדם ישוב יבחן וימצא שרק מצוה שקל לו ונעים לו הוא עושה אותה, אבל מצוות שיש בהם טורח, או טורח גופני או טורח ממוני, הוא מכבד אחרים בזה.. לדוגמה, הכנסת אורחים היא מצוה גדולה ויקרה, וכולם שומעים על אברהם אבינו, איך שהיה גומל חסדים מופלג, והיה ביתו פתוח לכל. ויש הרבה שאומרים, כמה נפלא שהיה לנו כזה סבא טוב שהיה גומל חסדים, אבל הם בביתם? חס ושלום. אחד מעמיד שני כלבים בפתח ביתו כדי שלא יהיה הוא אמינא שיבוא מישהו להתארח אצלו. אורחים אצלו הם בבחינת בל יראה ובל ימצא, כמו חמץ בפסח. תשאל אותו, מה ישי? והוא כבר מלא תירוצים כרימון. אחד אומר, אני לא יכול לארחה, שהרי סתם אורח בחזקת גב הוא, והרי אפילו התורה חסה על ממונם של ישראל (מנחות ע"ג), אם כן אני לא אחוס? איך אוכל לישון בלילה כשאני יודע שיש לי בבית אורח שיכול לקחת את הכל? – זה תירוץ אחד. אבל באמת היו אנשים שלא היו מסוגלים לעשות סעודת שבת מבלי אורח בביתם, היו מרגישים ששולחן השבת חסר מבלי אורחים, והיו עומדים בפתח ומשלמים כסף כדי להזמין אורחים.

אחד אחר אומר אני לא יכול להזמין אורחים כיון שאני אנוס על פי הדיבור. איזה דיבור? הדיבור של אשתי.. היא מעכבת בדבר. והרי שלום בית דוחה את כל התורה כולה, אפילו שם ה' נמחה על זה (חולין קמ"א). אבל גם זה תירוץ, הרי בכל דבר אחר בבית על פיו ישק דבר וכולם רועדים ממנו, ורק עכשיו לצורך התירוץ הוא אומר מה אני יכול לעשות. כהנה וכהנה יש בכל המצוות ופרטי ההלכות, וצריכים לראות ולבחון את עצמנו כמה 'יראת שמים' יש לנו, וכמה אנחנו מקפידים על כל מה שצריך. ואני מדבר לעצמי, אבל מכל מקום מוטל עלינו לפקוח עין ולהתבונן בדבר הזה.

זה לימדנו נוסף שלמדנו מיעקב אבינו. יעקב אבינו, למרות שהיה בגלות וחסר כל, והיה זקוק לכל הבטחה והבטחה שייצאה מפי ה', ובאמת נגלה אליו ה' בחלומו והבטיח לו הבטחות נפלאות, עם כל זה מיד כשקם בבוקר לא נעמד בשמחה, והתחיל לחשוב מה היה שם בחלום, באיזה גודל ובאיזה צבע. לא. הדבר הראשון שתפס את מחשבתו היתה החרדה, 'מה נורא המקום הזה', 'ואנכי לא ידעתי', איך קרה שלא הקפדתי על ההלכה. ולמדנו בא, כמה מוטל עלינו להשתדל לעשות מה שנצטוונו בדקדוק ההלכה, וחו עיקר העיקרים וגדר יראת שמים.

ומי שעושה את ציווי ה' בהקפדה יתירה לעשות כל מה שהצטווה בדקדוק ובשלמות, זוכה לתואר היותר נכבד: "עבד ה'". ומשה רבינו נקרא תמיד עבד ה', "זכרו תורת משה עבדי", "עבד נאמן קראת לו", כי בעבד קיימא לן שיד העבד כיד רבו, הוא בטל ובמוטל אל רבו לגמרי, ללא שום מציאות עצמית, וזו היתה המהות של משה רבינו. וזה גם התכלית המבוקשת מאתנו, שיהיו כל אברינו ומחשבותינו מכוונים אל מקום אחד, לעשות את ציווי ה' יתברך ולעשות לו נחת רוח, ואשרי ילוד אשה שזוכה לזה.

רחמנא לבא בעי

אחרי החלום הנפלא הזה, המשיך יעקב בהליכתו אל בית לבן. ואומר הפסוק: וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם. רש"י מביא את מדרש רבותינו (בראשית רבה, ע, ה): "משנתבשר בשורה טובה, שהובטח בשמירה, נשא לבו את רגליו ונעשה קל ללכת".

נשא לבו את רגליו. כלומר, בדרך כלל אדם חושב שהרגלים הם אלו שנושאות אותו, אבל כאן כתוב שהלב הוא שנושא את רגליו. האת משום שכל הזריזות וכל הפעולות הולכות אחר הלב, וכשהלב רוצה וחפץ ממילא כל גופו מזדרז ורגליו נעשות קלות ללכת. לכן 'רחמנא לבא בעי' כי ממנו תוצאות חיים, בכל מכל כל. אם הלב מכוון טוב לעבודת ה' כל הפעולות כולן כבר נעשות ממילא בקלות ובזריזות.

אחי מאין אתם

וירא והנה באר בשדה והנה שם שלשה ערדי צאן רובצים עליה כי מן הבאר הוא יסקו העדרים והאבן גדולה על פי הבאר. ונאספו שמה כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר והשקו את הצאן והשיבו את האבן על פי הבאר למקמה. ויאמר להם יעקב אחי מאין אתם ויאמרו מחרן אנחנו. השל"ה הקדוש (ויצא את מ"א) מעיר כאן הערה נכונה מאד מאד. צא וראה, איך יעקב אבינו מדבר ומתייחס לאנשים שלא ראה ולא הכיר מימיו, ועוד לא סתם אנשים, אלא אנשים פשוטים ומאוסים. שהרי תמיד רועי צאן מוחזקים אצלנו לאנשים פשוטים, בלשון המעטה... כפי שאומרת הגמרא (סנהדרין כה): 'סתם רועה פסול לעדות'. מחמת איסור גזל שהם חשודים בו, אין להם נאמנות.

הגמרא במסכת בבא מציעא (דף ה) מספרת על אותו רועה שהיו מפקידים אצלו בכל יום את הכבשים עם עדים. היו מביאים שני עדים ואומרים להם בואו תראו, הכבשים האלו ניתנים לזה האיש רק לפקדון כדי שילך וירעה אותם, וכך וכך כבשים יש בעדר, ואת מספר הכבשים הזה הוא צריך להחזיר בחזירתו מן המרעה. ולמה צריך עדים? – כדי שלא יכחיש. הוא עלול בסוף היום לומר שהכבשים האלו בכלל שייכים לו, והרי כלל גדול בדינו שחזקה היא מה שתחת יד אדם שלו הוא. לכן היו מביאים עדים על הדבר, בכל יום ויום, במשך שנים רבות.

יום אחד אמרו, הרי כבר שנים שאנחנו מפקידים את הכבשים ביד הרועה מידי יום ביומו, אנחנו ידידים ותיקים, אין צורך עוד בעדים. הפקידו אצלו בלי עדים. בערב כשבאו לקבל ממנו את הכבשים, אמר להם מי אתם? לא מכיר אתכם, לא ראיתי אתכם מימיו, ועל איזה כבשים אתם מדברים? הכחיש הכל. זה המציאות של רועה. הרועים היו אנשים שפלים ופחותים ביותר.

וכאן יעקב פוגש את האנשים האלו, מהסגנון הזה, ומה הוא אומר להם? – "אחי מאין אתם", בלשון של קירוב, של אהבה. אומר השל"ה, הרי 'מעשי אבות סימן לבנים', וגם אנחנו צריכים להתחנך לדבר כך, לקבל כל אחד כך. הרי יעקב דיבר בלשון של קירוב ואחוה לאנשים שלא הכיר כלל, ועוד אנשים פשוטים, רועים, שהחברות שלהם הם עזים ותיישים "אחי" קרא להם. קל וחומר לגבי אנשים מרוממים וקל

וחומר לגבי בני אברהם יצחק ויעקב שנקראו בני מלכים (שבת סו:), ודאי שצריכים להתחנך בענין זה של "אחי". לא לומר 'מה לי ולו, לא אכפת לי ממנו, ויהי לו אשר לו ולי אשר לי'. חלילה! 'אחי מאין אתם', לשון כוז של אהבה ואהוה, כלפי כל אחד מישראל, נדרשת מאתנו.

לא עת האסף המקנה – סיבת אריכות הגלות

ויאמר להם הידעתם את לבן בן נחור ויאמרו ידענו. ויאמר להם השלום לו ויאמרו שלום והנה רחל בתו באה עם הצאן. בפסוק זה התורה מרמזת לנו להיכן יעקב הולך, למאורת הנחש. יעקב איבנו שואל אותם הידעתם את לבן, והם עונים לו במילה אחת "ידענו". כמו שבן אדם מזכיר לחבירו את מלאך המוות כבר הוא רועד, כך ברגע שהזכיר יעקב את השם 'לבן', התרחקו ממנו, ולא רצו לדבר אותו כלום. "ידענו". לא מוסיפים כלום, לא רוצים לדבר אותו. הוא ממשיך ושואל אותם 'השלום לך?' – והם עונים מילה אחת – 'שלום'. כולם ידעו מי הוא לבן, ולא רצו להתעסק איתו. 'והנה רחל באה עם הצאן', אמרו לו, הנה הבת של לבן שאתה מחפש, לך תדבר איתה. אנחנו לא רוצים לדבר עליו מטוב ועד רע. שומרים ממנו מרחק.

ויאמר הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה השקו הצאן ולכו רעו. ויאמרו לא נוכל עד אשר יאספו כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר והשקינו הצאן. כבר אמרו המפרשים, למה יעקב אומר להם 'השקו הצאן ולכו רעו?' וכי מה אכפת לו ליעקב מזה? והרי רק אורה הוא. אבל התשובה היא שזה הפריע ליעקב. היכן היושר? הרי אתם רועים, אתם עובדים, אז אתם צריכים לעבוד בנאמנות, מה פתאום אתם מפסיקים את העבודה? תשקו כבר את הצאן ותחזרו לרעות אותם. 'חתן אמת ליעקב'.

זהו פשוטו של מקרא, שהפריע ליעקב שהם גומרים את העבודה בטרם עת, ולכן הוא אומר להם עוד היום גדול, לכו השקו הצאן ולכו רעו, יש עוד זמן עד שתגמר מלאכתכם.

אבל רבותינו בספר הזהר הקדוש, דרשו וביארו את הפסוק הזה בענין עמוק, וכיון שזהו מעניגא דיומא², נקריא את דבריהם.

זה לשונם בפרשת ואתחנן (דף ע"א): פתח ואמר החכם הן עוד היום גדול האי קרא אוקמוה, רבותינו כבר העמידו וביארו את הפסוק הזה, דכד ישראל יתעורר תשובה לקמיה קודשא בריך הוא, כשישראל יתעוררו ויחזרו בתשובה לפני הקדוש ברוך הוא, בזכו אורייתא יתובון לארעא קדישא ויתכנסון מן גלותא בזכות מה יחזרו ויבואו פה לארץ ישראל לגאולה? – בזכות התורה. אין זכות אחרת. דהא ודאי יומא חד יהא גלותא לישראל, ולא יתיר, באמת רק יום אחד היה צריך להיות הגלות של ישראל, הדא הוא דכתיב כמו שאומר הפסוק "נתנני שוממה כל היום דזה", 'כל היום דזה', הגלות הנוראה הזו שלא הניחה לנו מדה טובה, היתה צריכה להיות יום אחד בלבד, ויומו של הקדוש ברוך הוא – אלף שנה, אבל לא יותר. ואי לא יתובון, אבל אם לא נתעורר אנחנו לשוב בתשובה שלימה, לא נחזור לתורה הקדושה ולא יהיה לנו "בזכו אורייתא", קודשא בריך הוא אמר הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה, אומר הקב"ה: עוד לא הגיע הזמן. 'עוד היום גדול, עוד צריכה הגלות להמשך, לא עת האסף המקנה. בלא זכו ובלא עובדין דכשירין. כי במה אאסוף אתכם? במה אגאל אתכם? הרי אין לכם זכויות, אין לכם את זכות התורה, ואין לכם מעשים טובים. אבל אסותא חד לכו, רפואה אחת יש לכם. מהי הרפואה? לכו השקו הצאן – אשתדלו באורייתא, דאתשקו מימי אורייתא. לכו תעסקו

בתורה, ובזה תהיה לכם הרפואה. ואז – לכו רעו לאתר דנייחא תזכו ותלכו למנוחה והנחלה, כמו המרעה ששים נחים, לאתר טבא וכיסופא דאחסנתיכון. למקום אליו אנחנו נכספים, לנחלתנו וירשתנו, בגאולה העתידה.

אומר הקב"ה, אתם רוצים גאולה? גם אני רוצה ומחכה לגאולה "יגל לבי בישועתך, בישועתנו אין כתיב כאן אלא מלמד שישועתו של הקב"ה היא ישועתן של ישראל, זה אחד מן המקראות הקשים" (מדרש תהלים ג). כשישראל נגאלים, גם לשכינה יש גאולה. אבל אומר הקב"ה, במה אגאל? 'הרי לא עת האסף המקנה', אין לכם זכות בידכם שאוכל לגאול אתכם בסיבתה, אבל 'לכו השקו הצאן', לכו ותשקו ותתחזקו בתורה הקדושה, זו הרפואה היחידה, שבזכותה אוכל לגאול אתכם³.

עוד דורש הזהר הקדוש: דבר אחר, הן עוד היום גדול, היום עוד ארוך דא הוא יום דאיקרי יום מהומה ומבוסה ומבוכה, כך אומר הפסוק בישעיה (כב, ה). איזה יום נקרא "יום מהומה ומבוסה"? – די בהוא יום אתחריב בי מקדשא ונפלו ישראל בגלותא. יום החורבן, הוא הוא יום המבוכה והמבוסה, בו נחרב בית קדשנו ותפארתנו והתגלגלו לגלות שחורה ומרה זו. ובגין עובדין בישין, בגלל המעשים הרעים שלנו, ההוא יומא אתמשיך ואתרבי החורבן מתמשך ומתגדל 'זאין קץ לימי הרעה', הדא הוא דכתיב הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה, ולמה ומה הטעם הגלות נמשכת כל כך? – בגין דאינון משכיין ליה לההוא יומא. אנחנו בעוונותינו מאריכים את היום הזה, את החורבן ואת הגלות. השקו הצאן, כמה דאתמר במילי דאורייתא דהא בזכותא דאורייתא יפקון ישראל מן גלותא. אין לנו זכות אחרת שתוציא אותנו מן הגלות, אלא רק זכות התורה.

והזהר ממשיך ודורש את הפסוקים: וישראל מאי קא אמרי, מה ישראל משיבים לה? יתברך? ויאמרו לא נוכל עד אשר יאספו כל העדרים דיתכנסו כל שאר יומין עילאין לא נוכל עד שייאספו כל ישראל מן הגלות, וגללו את האבן ויגדרון אז כשיהיו כל ישראל ביחד יוכלו להזיז ולסלק לההוא דינא קשיא דההוא יומא דשלטא על פי הבאר את אותו יום חורבן גדול ונורא ששלט על פי הבאר. 'פי הבאר' זה השכינה הקדושה. זה מה שאומרים ישראל להקב"ה, אין לנו כח לבדנו, אנחנו לא יכולים.

אומר הזהר הקדוש: וזמין קודשא בריך הוא בסוף יומייתא עתיד הקב"ה בסוף הגלות, לקראת הקץ, לאהדרא לישראל לארעא קדישא ולאכנשא לון מגלותא לאסוף את כל ישראל ולקבץ את כל נדחינו לארץ ישראל, ומאן אינון סוף יומייתא מתי זה סוף הימים? איך נדע מתי זה? ההוא דהיא אחרית הימים. בהאי אחרית הימים ישראל סבלו גלותא דהא הוא דכתיב בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים וכתוב וקראת אתכם הרעה באחרית הימים, באחרית הימים דייקא. באותו זמן של הדור האחרון שיתרבו בו הצרות, 'וקראת אתכם הרעה', אז הוא הזמן שנקרא 'אחרית הימים', וכמו שדרשו חז"ל (סנהדרין גה). שדור שצרות מושכות בו כנהר צפה לו.

ובזמן זה של אחרית הימים הקב"ה מקבץ את כל נדחי ישראל לארץ ישראל. ואז עתיד הקב"ה להעניש את האומות ובדא יעביד קודשא בריך הוא נוקמין לישראל תדירא, הדא הוא דכתיב (במדבר כד) אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים. ואז וקודשא בריך הוא זמין לאתבא לה לאתרהא, הקב"ה ישיב אותנו למקומנו ויביא לנו את הגאולה, הדא הוא דכתיב (ישעיה ב) והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה'.

3. יש כאן רמז נוסף באומר 'לכו השקו הצאן'. שהרי צאן אלו צעירי הצאן. וזה רמז על הבנים. הרבה הרבה צריך לשים לב להביט ולראות נכחה, היכן מתחככים הבנים, על איזה ברכים הם גללים, אם על ברכים של תורה ומצוות ומעשים טובים, או הלילה מושפעים ומתחככים לשלילה.

2. א"ה: השנה היא שנת תשמ"ח, וכפי שהזכיר רבינו הלל, התרגשו ובאו אז צרות רבות בהסתלקותם בחטף של כמה מגדולי התורה, ופטירתם של אברכים ובעל משפחות, והדברים אקטואליים לצערנו גם היום.

נחפשה דרכינו ונחקורה

אינני ראוי לדבר על זה, אבל התבקשתי להרעיש על זה שמים וארץ. אנחנו נמצאים רק חודשיים מאז תחילת השנה הזו, וכבר הרבה מכות קיבלנו, ואי אפשר לעבור על זה לסדר היום. אנחנו מוכרחים להתעורר. די לנו במה שנעדרו כמה וכמה מגדולי ישראל מאתנו, ובשבוע שעבר שנים ממרביצי התורה במשך דורי דורות נחטפו מאתנו ברגע אחד, בלא שהיתה לנו אפילו אפשרות להתחנן ולהתפלל עליהם.

בשבוע שעבר היו כל כך הרבה צרות בבני ברק, ונשארו שם ארבעים יתומים. אי אפשר להמשיך הלאה, להאנח ולצאת בזה ידי חובה. זה מחייב כל אחד ואחד לפשפש ולמשמש במעשיו. ואמנם מדברים על זה הרבה, אבל לא מספיק לדבר על זה, אלא צריכים גם לשפר את המעשים, שאין התשובה באה מכלל הדיבורים אלא מן המעשים (וכמו שכתב בספר חובת הלבבות הובא בהקדמת ספר ראשית חכמה).

וכמו שאנחנו רואים בדברי רבותינו בזהר. אנחנו מחפשים עצה לצאת מהגלות, מחכים שכבר יגמר היום הגדול והארון הזה של החורבן, אנחנו כבר לא מסוגלים לשמוע איך בכל יום ויום קללתו מדובה משל חבירו, עוד אחד שחולה ועוד אחד שנעדר, נורא נוראות. אבל אומר לנו הקב"ה 'הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה'. אם אנחנו לא נכין את עצמנו בתורה ובמעשים טובים, לא נוכל לצאת מן הגלות המרה הזו, לפרוק מעלינו את הצרות הנוראות האלו, ועל כן מוכרחים להתעורר ולהתחזק. כל אחד ואחד צריך לראות במה הוא יכול להשתפר, אבל נזכיר כמה דברים שבהם לעניות דעתי אנחנו צריכים להתחזק כדי לסלק חרון אף ואת מידת הדין המתוחה.

בגמרא בסוף מסכת כתובות (דף קג) מתואר סדר הפטירה של רבינו הקדוש. רבי יהודה הנשיא שחיבר את המשניות, היה בתקופה קשה של עם ישראל. וכיוון שראה שלב ישראל מתמעט מרוב הצרות והטרדות שגורמת אותה מלכות אדום הרשעה שיעקב אבינו ראה שאין לה חקר (בראשית רבה פ"ב ס"ד), היא לא נגמרת, ויש שכחת התורה בקרב ישראל, כינס את כל חכמי ישראל וקיבץ את כל התורה שבעל פה. כל השמועות שעברו מדור דור, הכל כינס למקום אחד וחיבר את המשניות. בזה הוא פעל שלא תשתכח תורה מישראל.

והנה הגיע יומו האחרון. קרא רבינו הקדוש לכולם, ונתן להם צוואה. מה כתוב בצוואה שלו? מספרת הגמרא: נר יהא דלוק במקומו שולחן יתא ערוך במקומו מיטה תהא מוצעת במקומה. לבד מאלו היו לו עוד כמה בקשות פרטיות, ציווה את בניו שיוזרו בכבוד אמם, ציווה איך להתנהג בהספד שלו ומי ישמש אותו, ומי יהיה הלאה בראשות הישיבה.

והנה ודאי שכונתו היתה כפשטה, שיהיה נר דלוק, ושולחן ערוך ומיטתו מוצעת, אין ספק בדבר. אבל רבותינו השאירו לנו בזה עוד ענין, ודרשו את דברי רבינו הקדוש בעוד כמה אופנים, מה הכוונה בדבריו.

אמרו רבותינו, שרבי יהודה הנשיא נותן כאן צוואה איך להתנהג אחרי פטירתו בעת שייגבר החושך עוד יותר, הלא 'מפני הרעה נאסף הצדיק'. רבי מזהיר כאן על שלושה יסודות שצריכים להחזיק בהם בכל עוז, והם אלו שיעמדו לנו. ולא רק את אנשי הדור ההוא הוא ציווה, אלא גם אותנו, הממשיכים של הבנים שלו. בדור האחרון. ומה הוא מבקש?

נר יהיה דלוק במקומו - חיזוק בהלכות שבת

ובכן, נר יהיה דלוק במקומו - דרשו רבותינו, שהכוונה היא על השבת. כל אחד חושב, שהוא שומר שבת, אבל באמת זה לא פשוט להיות שומר שבת, מחמת ריבוי הפרטים וההלכות שיש. ואמנם אף אחד לא חשוד שילך ויעבור על איסור תורה במזיד, אבל מכיוון שיש הרבה הלכות ופרטי פרטים בהלכות שבת, צריכים לימוד מיוחד בהלכות הללו.

ולא די שאחד שומע שיעור תורה בזה, מפני שיש הרבה ששומעים שיעור, וכבר בדרך הליכתם עד ששבים לביתם כבר לא נשאר בידם כמעט מאומה. צריך שיונן תמיד בדברים הללו.

בירושלמי (שבת פ"ז ה"ח) אמרו שרבותינו רבי יוחנן וריש לקיש מצאו לשלושים ותשע אבות המלאכות, לכל אחת ואחת מהמלאכות הללו, שלשים ותשע תולדות. מזה רואים כמה גדולה היא ההסתעפות העצומה של פרטי שבת.

ורבי יהונתן אייבשיץ ביערות דבש (ה"א דרוש י"ז) כמה מתמרמר על כך ששבת הרי היא המתנה הטובה שהקב"ה נתן לנו מבית גניזו, ורק לנו היא נתנה, שכן גוי ששבת חייב מיתה. וכותב שם שהרי כל הגויים התחכמו לעשות גם כן יום שהוא כמו יום שבת, ועם כל זאת אף אומה לא קבעה את היום השביעי לשבת כמו אצל ישראל, וזהו דבר שהוא נגד השכל, שהרי אם אתם לוקחים מישראל וקובעים יום בשבוע, למה לא תקבעו את יום השבת? - אבל הסיבה האמיתית היא בגלל ששבת היא מתנה טובה שניתנה לישראל לבד, ולכן הקב"ה לא נותן את השבת לאף אומה ולשון. אבל, כותב רבי יהונתן, אנחנו צריכים לייקר את השבת ולהעריך את המתנה הטובה הזו, ובראשית כל דבר לקיים אותה ככל פרטיה ודקדוקיה, ואם אדם לא ישב וילמד את פרטי ההלכות, הוא לא ידע איך לקיים את השבת ואיך לשמור על המתנה הטובה כדבעי. והוא כותב שם בהבטחה, שמי שלא לומד את ההלכות, ודאי שבכל שבת נמצא שהוא מחלל שבת. כי הוא לא יודע שזה דבר אסור ופרט זה גם כן אסור וכיוצא.

ושמירת שבת היא לא רק במעשים אלא גם בדיבורים. וזה בכלל כמעט הלכה שבטלה מן העולם, ואנשים רבים לא מקפידים בזה. אדם אומר, אם לא עכשיו אימתי? הרי משך כל השבוע עובדים כמו חמורים ואין זמן לדבר, אבל עכשיו שכל המשפחה ביחד אפשר לדבר. ומה מדברים? על מה לא. על הכל מדברים. אבל הרי זו הלכה פסוקה 'שלא יהיה דבורך בשבת כדבורך בחול' (שבת ק"ג). ובירושלמי אמרו (שבת פט"ו, ה"ג) "בקושי התירו לומר שלום בשבת". כלומר, ישבו חכמי ירושלים וקיימו דיון, האם מותר לומר לחבירו 'שבת שלום' או לא, ובסוף אמרו שמוותר, כי אי אפשר שאדם יראה את חבירו ולא יגיד לו שבת שלום, אין זה דרך ארץ. לכן "התירו", כדי שתרבה האהבה ואחוה שלום ורעות, אבל בקושי התירו, בדוחק. רואים כמה החמירו חז"ל בדבר הזה, וזהו גם כן חילול שבת, חילול שבת בדיבור. ובשולחן ערוך יש סימן שלם על זה (סימן ש"ז) עם כל פרטי הדברים מה שמוותר לדבר ומה שאסור.

ויש גם חילול שבת במחשבה, כמו מה שמספרת הגמרא (שבת ק"ג): על אותו חסיד שעבר בשבת על יד הגדר שלו וראה שיש שם פרצה, וחשב לעצמו, אגדור אותה מיד לאחר השבת. לאחר מכן שב ונתחרט, מהו שחשבתי לגדור אותה, מחשבות של חולין כאלו בשבת? - אקנוס עצמי ולא אגדור אותה לעולם. ונעשה לו נס וצמח לו במקום הפרצה אילן שממנו היתה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו. וזאת כי אף על פי ש"הרהורין מותרין" (שבת ק"ג), מכל מקום כתוב שלכתחילה לא יהרהר בעסקים שלו, אלא יראה אותם כאילו הכל מוכן וגמור.

וכהנה וכהנה עוד הרבה דברים שאנשים דשים בהם. מצוי שעד הצפצוף אנשים עוד עוסקים במלאכתם. אומרים, הרי בירושלים מקדימים את זמן הזלזות הנרות הרבה זמן קודם השקיעה, אם כן יש עוד זמן. אבל חס ושלום יכולים להכשל ולהגיע לספק בין השמשות. ובכלל, יש שיטות בראשונים, וכך היא שיטת הידאים, שבין השמשות הוא יותר מוקדם, כשבע עשרה דקות לפני שאנחנו מחשבים. והמשנה ברורה כותב (בביאור הלכה סימן רס"א) שלכתחילה יש לחוש לשיטה זו.

ועיקר העיקרים בדבר הזה, הוא כמו שאמרנו, לקבוע לימוד ושינון תמידי על הלכות שבת. ובדור הזה ברוך ה' התרבו ספרי הקיצורים שעוסקים בהלכות שבת, וכתובים הם בלשון פשוטה וברורה שכל אחד יכול ללמוד בהם יחד עם אנשי ביתו.

זה דבר אחד שאומר רבינו הקדוש. נר יהיה דלוק במקומו. נר השבת, שיהיה דלוק, שיהיו זהירים בו לשמרו כמו שצריך.

שולחן יהא ערוך במקומו – כשרות האכילה

הדבר השני: שולחן יהא ערוך במקומו. השולחן הוא רמז לכשרות האכילה. יש הרבה שמקילים בזה ואומרים, ברוך ה' יש היום הרבה כשרויות, וסומכים על כל דבר. וכבר אמר אחד הגדולים, 'אל תאכל בהכשר, תאכל כשר'. וזה אמת. אם היינו יכולים שאדם היה עושה את הכל בתוך ביתו ולא היה נזקק לדברים מבחוץ – מה טוב היה, כיון שיש הרבה מכשולות בזה. אכן אי אפשר לעמוד בזה, אבל מכל מקום אדם צריך לדעת שלא לקנות מכל הבא ליד, אלא לבדוק ולברר היטב וכולי האי ואולי.

אבל יש עוד ענין בזה. לפעמים יש מאכלים שהם באמת כשרים, אבל גם מאה חותמות לא יעזרו להכשיר אותם. למה? – כי כשרות האכילה תלויה גם בשאלה איך אתה אוכל. ענין האכילה בכשרות הוא לא רק שהבשר והעוף יהיה כשר. יש אחד שלוקח אוכל, אוכל כשר, ומתיישב לאכול אותו. ועכשיו שהוא עסוק באכילה, אין לו דבר בעולמו מלבד זה. אוכל ותו לא מידי. וטענתו בפיו, הרי צריך שיהיה קובע סעודה, והוא קובע את הסעודה למהדרין.. קביעות קביעות.

וצאו וראו, כמה התאוה הזו של האכילה מתפשטת אצלנו. לכו ברחובה של עיר ותראו אלו חנויות נפתחות חדשות לבקרים. הכל חנויות של אכילה. ואמנם הכל בהכשר, בלי ספק הכל כשר, אבל זה מעיד על משהו. פעם היו פותחים חנות ספרים, היום פותחים חנויות של מינים ממינים שונים. וזה מעיד על שהשתנה הערך אצלנו. היצר הרע יודע היטב במה לתפוס את האדם, הוא לא מגיע אליו ואומר לו 'בא תאכל משהו אסור, משהו לא כשר', אבל הוא משתדל שהאדם יהיה 'נבל ברשות התורה', כמו שלימד אותנו הרמב"ם, הוא מכניס בו את תאוות האכילה המגונה.

וכל זה כלול במה שהזהיר רבי 'שולחן יהא ערוך במקומו', גם שהשולחן יהיה איך שהוא צריך להיות, בכשרות ובהידור, וגם שיהיה 'במקומו', שיהיה לו את המקום שלו בסדר העדיפויות, ולא שיהיה ראשו של אדם נתון בו. וצריך להרעיש בדבר הזה, שלא להתחנך הלילה בתאוות אכילה וזלילה.

מיטה תהא מוצעת במקומה – חיזוק הצניעות

הדבר השלישי שציווה רבי, מיטה תהא מוצעת במקומה. הרמז מובן מאליו. כאן מדובר בעניני ביתו של כל אחד ואחד. טהרת המשפחה על כל פרטותיה ודקדוקיה, מדרך ישראל סבא, בלי שום קולות. ובפרט ענין הצניעות, שלדאבוננו הרב זהו נגע שפשה במחנה שלנו, ואפילו במחנה שלנו ממש אומרים כל מיני קולות אשר תסמנה שערות ראש לשמוע אותם. וצריך כל אחד ואחד להרעיש על זה בתוך ביתו, ולא לומר 'מה אני יכול לעשות', הרי דברים שכן חשובים לך, אתה יודע לעמוד עליהם יפה יפה.. ולדאבוננו כל מיני מלבושים של שחץ נכנסים למחנה שלנו, או אותם נעלים מטופפות ושאר דברים שאין מדריך הכבוד להזכיר אותם, ואדם שותק. איך אפשר לשתוק בדבר הזה?

מהגאון מוילנא נותרו לנו שתי אגרות שהוא כתב. באחת האגרות הוא כותב, הרי אמרו רבותינו (בבא בתרא טז:)'ברא הקב"ה יצר הרע ברא לו תורה תבלין'. ראינו אם כן, שיש חולי קשה ואנוש – יצר הרע שמו, ויש לו רק רפואה אחת – תורה. אומר הג"א, כל זה שייך באיש, שמצווה

על תלמוד תורה, אבל אישה, הרי היא לא מצווה בתלמוד תורה, וכי אין לה יצר הרע? גם לה יש, לכולם יש. ואם כן, במה יכולים הנשים לשבור את היצר הרע ולהציל עצמם מהחולי הזה? – בצניעות.

וכל אחד מחוייב בדבר הזה. הרי דם ישראל נשפך כמים, כמה צרות על גבי צרות פוקדים אותנו, ואיך אדם לא יתבונן? הפסוק אומר "לשווא הכיתי את בניכם מוסר לא לקחו", הסיבה שבאים הצרות האלו היא כדי לעורר אותנו, ואם התעוררנו הרי לפחות בזכות הצרות התעוררנו והתעלינו, אבל אם לא עשינו מאומה אז מה הועילו הצרות? והרמב"ם בתחילת הלכות תעניות (פ"א ה"ב - ה"ג) כותב: "דבר זה מדרכי התשובה הוא שבזמן שתבוא עליהם צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להם, וזה הוא שיגרום להסיר הצרה מעליהם", זה עצמו שמתבוננים ויודעים שהצרה לא באה סתם, אלא עם מטרה כדי לעורר אותנו, זה סיבה להסיר את הצרה מעלינו.

וממשיך הרמב"ם: "אבל אם לא יזעקו ולא יריעו אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו וצרה זו נקרה נקדתי, הרי זו דרך אכזריות וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים, ותוסף הצרה צרות אחרות", הלילה. ואנחנו, כמה וכמה צרות באו עלינו לעת האחרונה, הדברים האלו מחייבים כל אחד ואחד לפשפש במעשים ולתשובה.

וזה מה שאומר הזהר הקדוש, אם 'עוד היום גדול, אנחנו רואים שהגלות מתארכת והצרות הולכות וגוברות, 'לכו השקו הצאן', צריכים להתחזק בשקידת התורה. "מאן דרחיק מאורייתא רחיק מקודשא בריך הוא, ומאן דקריב לאורייתא קריב לקודשא בריך הוא" (זהר הקדוש אמר דף פט ע"ב), והרי אנחנו רוצים קרבה לה' יתברך, רוצים שהקב"ה יגאל אותנו ויעזור לנו, אז זו הדרך, כמו שאומר הזהר, לכו השקו הצאן, במימי אורייתא, אין מים אלא תורה (תענית ז).

ועוד צריך להתחזק בדברים שאמרנו. נר יהיה דלוק במקומו – להתחזק בשמירת השבת על פרטיה ודקדוקיה. ולדאבוננו חילולי השבתות התרבו במאד מאד, היכן נשמע כדבר הזה שחלילה נוסעים בשבתות ברכב, ומחללים שבת בפרהסיא, איפה היה כדבר הזה? איזה חילול ה' נורא ואיום יש בזה. וצריך להצטער על הדבר הזה. בן אדם על שקל אחד שנאבד לו כבר יותר מצטער. ומה עם כבוד שמים? על זה אתה לא מצטער? זה לא מעניין אותך? הלילה. וכל אלו חילולי השבת משפיעים גם עלינו, שהיצר מוצא מקום לזלזל את השבת גם בעינינו. ולכן אנחנו צריכים לחזק את גדי השבת ואת הלכות שבת, למען יהיה כבוד השבת גדול בעינינו.

וכן מה שדברנו בעניני הצניעות, שיהיה אדם עומד בפרץ, ולא יוותר על זה. החפץ חיים זצ"ל אמר, יש דבר אחד שהוא מסלק את השכינה מישראל. מהו? – הפסוק אומר "ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך", ואומר התרגום, 'יסלק שכינתיה מביניכון'. ובלי השכינה אנחנו אבודים ממש, הלא אנחנו כבשה אחת בין שבעים זאבים, ואיך נעמוד בלי זכויות?!

כל אחד מחוייב לקחת את הדברים לתשומת לבו, להשתדל בדברים הללו, ולא לוותר. הרי ראינו מהו דקדוק ההלכה, וכיצד אבותינו נהגו בזה. ותאמינו לי שאיני כדאי ואיני ראוי לדבר על זה, אבל התבקשתי לעורר על זה ואין ברירה, מוכרחים.

ה' יהיה בעזרנו, ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

4. החתם סופר היה לומד עם בנותיו יום יום בספר מנורת המאור. וזאת למרות שאותו גאון וקדוש היו לו טרדות לאין מספר, מכל מקום היה מוצא זמן בכל יום ויום להושיב את בנותיו על ידו וללמד עמהם מספר מנורת המאור. שאלו אותו על מה ולמה קביעות זה – השיב להם וכי להם אין יצר הרע? לכולם יש. ואם אדם לא ילמד מסר, איך יתמודד עם היצר הרע? הרי כבר כתב החיד"א (בכרי יוסף א"ח סימן א' אות ט) והביאו המשנה ברורה (סימן א' סק"ב) שבכלל מה שאמר חז"ל "בראתי לו תורה תבלין" יש גם את לימוד המוסר.

נחל אליהו

"ותקנא רחל באחותה ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי. ויחר אף יעקב ברחל ויאמר התחת אלקים אנכי אשר מנע ממך פרי בטן" (ל, א-ב)

ואיתא במדרש ויחר אף יעקב ברחל, אמר לו הקב"ה כך עונין את המועקות חייך שבניך עתידין לעמוד לפני בנה. ע"כ.

ומבואר בדברי המדרש שלא היתה תביעה על עיקר תשובתו של יעקב אליה, אלא שעם "מועקות" יש סגנון אחר. וזה לימוד גדול לחיים, שגם כשיש טענות ומענות שהן צודקות לכל אדם, אבל כשמדברים עם מועקות כמו אלמנות יתומים ושבורי לב, צריך לדבר בסגנון אחר.

"ותאמר הפעם אודה את ד' על כן קראה שמו יהודה" (כ"ט, ל"ה)

ופירש"י הפעם אודה שנטלתי יותר מחלקי מעתה יש לי להודות. [והיינו דלפי החשבון היה צריך להיות לכל אחת מהאמהות שלשה בנים] ובפשוטו ההודאה היא על הבן הרביעי שקיבלה אותו יותר מחלקה. איך יש לפרש גם דאחר שנולד בנה הרביעי הרי שבהכרח שלא כל האמהות יזכו לשלשה בנים. וזה עורר אותה לחשוב שגם השלשה בנים הראשונים זה לא דבר המובן מאליה. ומזה נתעוררה עכשיו להודות גם על שלשה בנים הראשונים.

ובזה יש לבאר מה שאז"ל בברכות (ז): אריו"ח משום רשב"י מיום שברא הקב"ה את עולמו לא בא אדם שהודה לפני הקב"ה עד שבאת לאה והודתו, שנאמר הפעם אודה את ד'. ומקשין שהרי מצינו כבר באליעזר עבד אברהם שאמר ברוך ד' אשר לא עזב חסדו וגו'. ולפי הנ"ל י"ל דלאה חידשה שיש להודות גם על חסדי ד' התמידיים שבכל יום ובכל עת ובכל שעה.

ומעשה באברך שנולדה לו בת בתוך שנה לנישואיו ובא לשאול למרן הרב שך זצוק"ל אם לעשות "קידוש" ושאל אותו הרך שך: תאמר לי אם היתה נולדת לך בת ראשונה רק לאחר עשר שנים מהנישואין האם הייתה עושה קידוש, השיב האברך ודאי שכן, אמר לו הרב שך: אם כן עכשיו אתה צריך לעשות "קידוש הגדול" גם על זה שנולדה לך בת וגם על זה שלא הוצרכת להמתין הרבה שנים.

"ויזכר אלוקים את רחל וישמע אליה אלוקים" ויפתח את רחמה" (ל, כ"ב)

ופירש"י זכר לה שמסרה סימניה לאחותה.

ויש מכאן לימוד גדול, שהרי בזה שמסרה סימניה לאחותה הרי ב"ויתור" הגדול והמופלא הזה, היה בזה הקרבה עצומה. שהרי סיכנה את כל עתידה להיות האמא של כלל ישראל. דמי יימר שיעקב ישא שתי אחיות. וגם אם ישא אותה הרי לא כל השבטים יצאו ממנה. ובכל זאת הסכימה לוותר על כל זה ולסכן את כל עתידה, והעיקר שלא תיכלם אחותה. ולבסוף לא רק שלא הפסידה מויתור זה, אלא כל מה שזכתה להיות האמא של כלל ישראל היה בזכות ויתור זה. שהרי בזכות זה הקב"ה פתח את רחמה. ויש מזה לימוד גדול, שכשיש ניסיון של "ויתור" לא רק שלא מפסידים אלא "אותו הדבר" שלכאורה נראה שמפסידים, בענין זה עצמו מרוויחים כפל כפליים.

וכעין זה מצינו בבוועז, שהגואל [שהיה קרוב ממנו] אמר "לא אוכל לגאול לי פן אשחית את נחלתי" ופירש"י שם שחשש על פגם זרעו שיהיו פסולין מלבוא בקהל. [שמא ב"ד שלאחריהן יבוא ויורה דמואבית פסולה בקהל כמו שבאר בזה מרן הגר"ז ז"ל] ואילו בוועז הסכים לסכן כל הכשר הייחוס של זרעו, הכל כדי לעשות חסד עצום עם החיים ועם המתים מכיון שזאת היתה המצוה המוטלת עליו בשעה זו, ולבסוף לא רק שלא הפסיד, אלא מכח הקרבה זו, זכה שמזרע זה יצא אדונינו דוד משיח ד', וכל מלכות בית דוד עד מלך המשיח, שזהו הייחוס הגדול מאד. נמצא שבאותו ענין שלכאורה הקריב, בענין זה עצמו זכה באופן המופלא ביותר.

וכן מצינו גבי "ישמעאל", שנאמר במיתת אברהם (כה, ט) "ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו" וגו'.

וברש"י שם: מכאן שעשה ישמעאל תשובה והולך את יצחק לפניו והיא שיבה טובה שנאמר באברהם. והנה ישמעאל מנערוותו נלחם עם יצחק מי יהיה היורש של אברהם אבינו, והנה ע"י מעשה זה שהולך את יצחק לפניו הרי הקריב בזה את כל "כבודו", שעתה, יראו כולן שיצחק הוא ממשיכו של אברהם. ודווקא ע"י הקרבה זו זכה שנכתב בתורה ענין זה שישמעאל עשה תשובה, שאין לך כבוד גדול מזה.

ומרגלא בפומיה דמרן הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל: "נער הייתי וגם זקנתי ולא ראיתי מוותר מפסיד".

מתה אנכי, ויחר אף יעקב ברחל ויאמר התחת אלקים אנכי אשר מנע ממך פרי בטן".

ויש לומר בזה דרחל ידעה רק את ההיתר של ה"נפש החיים", ולפי זה כל ההיתר של יעקב [לישא שתי אחיות] היה מצד שהשיג התיקון הגדול שיש בלידת השבטים מאמהות אלו, אך כשראתה שלא ילדה ליעקב אמרה לו אם כן יפול ההיתר ואז ממילא יסבבו מהשמים שתמות. [ועל דרך שכתב הרמב"ן לפי דרכו שלכך מתה בארץ ישראל]. וזהו שאמרה "ואם אין מתה אנכי".

ויעקב השיב לה שיש גם את ההיתר של הרמב"ן וזהו שאמר לה וכי "התחת אלקים אנכי" היינו וכי אנו עתה בארץ ישראל שהיא "תחת אלקים" וכלשון הרמב"ן "שאינ המשרתים מושלים עליה" כמו בחו"ל, והרי אנו עדיין בחו"ל, ואם כן אין בזה תיקון העולמות כמו בארץ ישראל וא"כ אין לך מה לחוש שתמותי שכל זמן שאנו בחו"ל הרי יש לי [גם] את ההיתר של הרמב"ן.

"וילך ראובן בימי קציר חטים וימצא דודאים בשדה ויבא אותם אל לאה אמו (ל יז)"

ופרש"י: להגיד שבחן של שבטים שעת הקציר היה ולא פשט ידו בגזל להביא חטים ושעורים אלא דבר ההפקר שאין אדם מקפיד בו.

יתכן לומר עוד בזה על פי מה דאיתא בפרק הפועלים (ב"מ פה): דאמר שם ר' חייא אנא עבדינא דלא תשתכח תורה מישראל שהיה זורע בעצמו הפשתן וקולע ממנו רשתות וצד בהן צבאים ועושה מעורותיהן קלפים וכותב עליהן החומשים ומלמד מהן תורה לתינוקות של בית רבן, עיי"ש.

וכתב שם המהרש"א בח"א שטרח בכל זה כדי שיהא הכל מתחילתו במחשבה טהורה קודש לד', כולו לשם שמים, ועל ידי כן דוקא זכה שלא תשתכח תורה מישראל.

ועל דרך זה יש לומר כאן דהרי מכח מעשה הדודאים יצא שבט יששכר שיצאו מהן מאתיים ראשי סנהדראות. ולימדה התורה כאן שאם במעשה הדודאים היה אבק של אבק של גזל כל שהו כבר לא היה ראוי לצאת מזה שבט יששכר.

"ותאמר רחל נפתולי אלוקים נפתלתי עם אחתי גם יכלתי ותקרא שמו נפתלי" (ל ה)

ובתרגום אונקלוס פירש: נפתולי מלשון "תפלה". [ויש כאן חילוף אותיות כמו כבש וכשב. וכמו עיף ויעף]. ורש"י מפרש [בשם מנחם בן סרוק] לשון צמיד פתיל, חבורים מאת המקום נתחברתי עם אחותי.

ונראה דגם לפי התרגום שפירש מלשון תפלה יתכן לומר שהוא מלשון צמיד פתיל וחיבור, שהרי באמת הקב"ה יודע טוב מאיתנו מה טוב לנו, וכל ענין התפלה הוא חסד ד' עמנו להתקרב אליו ולדבקה בו יתברך, והלשון נפתולי מלשון צמיד פתיל מורה שנתפללה להקב"ה בכלות הנפש ובדביקות בו יתברך.

"ויעש יעקב כן וימלא שבע זאת ויתן לו את רחל בתו לו לאשה" (כ"ט, כ"ח)

והקשו הקדמונים מכיון שקיימו האבות כל התורה כולה היאך נשא יעקב שתי אחיות. והרמב"ן בפרשת תולדות (כ"ה) תירץ שמכיון שהאבות היו "אינן מצווין ועושיין" לכך לא שמרו התורה אלא בארץ ישראל, ויעקב בחוצה לארץ בלבד נשא שתי אחיות "כי המצוות משפט אלקי הארץ הם". והנפש החיים (סוף ש"א) תירץ דהאבות קיימו את המצוות כפי מה שהשיגו מעלות המצוות ותיקונן בכל העולמות אך לא היו מצווין לקיימן, וכיון שכן כשראו שיש תיקון גדול ותועלת גדולה באופן שיעברו על המצוות אז עברו על המצוות שהרי לא היו מצווין בהן.

ובאמת גם שיטתו של הרמב"ן זהו מטעם זה. והוא דמצד טעמי המצוות בשרשן בתיקון העולמות הרי זה בעיקר בארץ ישראל. וכמו שהאריך הרמב"ן בפרשת אחרי מות (יח, כה) ואחרי שמביא שם את דברי הספרי "ואבדתם מהרה אע"פ שאני מגלה אתכם מן הארץ לחו"ל היו מצויינים במצוות שכשתחזרו לא יהיו עליכם חדשים", ומסיים שם הרמב"ן "כי עיקר כל המצוות ליושבים בארץ ד' ". ולכך מכיון שהאבות לא היו מצווין וכל מה שקיימו המצוות זה מצד שהשיגו מעלת המצוות ותיקונן בכל העולמות, וזה שייך רק בא"י. ועיי"ש ברמב"ן דמטעם זה כשנכנסו לא"י מתה רחל.

ועל פי זה יש לומר בדרך דרוש במה שנאמר (ל א-ב) "ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב... ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ואת אין

מתוקים מדבש

נטפי לקח מפרשיות השבוע
מאת הגאון רבי **יעקב ישראל הכהן בייפוס** שליט"א
בעל מחבר "ילקוט לקח טוב"

"ואמונתך בלילות" - הכח המחזיק את היהודי בגלות

איתא במדרש (בר"ר ע, ו): "ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי, נטל הקב"ה שיחתן של אבות ועשאו מפתח לגאולתן של בניו. אמר לו הקב"ה (ליעקב): אתה אמרת 'והיה לי לאלוקים', חייך שכל טובות וברכות ונחמות שאני נותן לבניך איני נותן אלא בלשון הזה. שנאמר (זכרי' יד) 'והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים', 'והיה ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו לקנות משאר עמו' (ישעי' יא), 'והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס' (יואל ד), 'והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול' וגו' (ישעי' כז)".

בודד וגלמוד הולך לו יעקב, ומשך דרכו בחום המדברי בדרך לא דרך. בלילה הוא צונח מתוך עייפות ותשישות, כדי לנוח קמעה ולישון על הארץ. ובאחת הפעמים בעת השינה הוא חולם חלום נפלא, שאין מלים לתאר את גודל הבשורה והעידוד שהוא מביא עמו. יעקב קם מיד ומכריז "ושבתי בשלום אל בית אבי, והיה ה' לי לאלוקים".

באים חז"ל, אומר מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל בספרו "דברי אגדה", ולומדים מתגובתו של יעקב מי נתן לעם הנבחר את הכח להתקיים בכל משך ימי גלותו הארוכים בתוך ים של ייסורים ופחד ואימה, ולהגיע בשלום אל בית אביהם. סוד זה נלמד מהמלה "והיה" המלווה את הרבה מבשורות הגאולה, כפי שראינו בפסוקים הנ"ל, אשר באה כתגובה למלת "והיה" שהשמיע יעקב, והיא הפכה להיות "מפתח לגאולתן של בניו" (יצויין שמלת מפתח זו מורכבת מאותיות הוי"ה).

הבה נתבונן באותו צעיר המהלך במדבר, הוא נולד בבית מלכים, כי על אביו אמרו (בר"ר סד, ז) "זבל פרדותיו של יצחק, ולא כספו וזהבו של אבימלך". לפקודתו עמד בבית אביו, מחנה של משרתים, והכל הביטו עליו מתוך הדרת כבוד.

ועתה, הוא הולך יחידי במדבר, ללא מלווים ובלי מורה דרך ואף בלי ידיד. מכל עושרו נותר לו רק מקלו. כתחליף לכר וכסת, הוא שם מראשותיו גל אבנים שהיו לאחד. כאשר עתידו לוטה בערפל, להיכן הוא הולך. למקום שאין לו מודע וידיד, אל מקום טומאה ורמאות. הוא חש במלוא העוצמה את (דברים לא) ה"אנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא".

ואם לא די בזה, בא החלום שבו הוא רואה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, ובו עולים מלאכי ארץ ישראל המסרבים לצאת לחוץ לארץ. וכנגדם יורדים מלאכים אחרים בדרגה שונה לחלוטין, והם הנקראים בפי חז"ל (בר"ר סח, יב) "מלאכי חוצה לארץ".

כאשר הוא מגיע למקום "ואנוכי אסתר אסתיר", דהיינו לחו"ל, מתחילה אמנם פרשה של נסים, אבל נסים נסתרים המה. קפצה לו הדרך ושקעה החמה שלא בעונתה (חולין צא:). אילו זכה לקפיצת הדרך שעה קלה קודם לכן, יכול היה להינצל מאליפז. אך נסים אלה הם לא ממש נסים שנועדו להוציאו ממצוקתו, ייעודם היה לאותת לו שיש משגיח עליו, בבחינת "מציץ מן החרכים".

נס נוסף שאירע לו, שכל האבנים אשר שם מראשותיו, נעשו לאבן אחת, אבל משכבו לא נעשה רך יותר. אמנם יודעים אנו שלא זה מה שהיה חסר לו, ועדות לכך היא העובדה ש"כל י"ד שנה שהיה בבית עבר, לא שכב" (בר"ר סח, יא). מכל מקום זה היה נס נוסף מסוג הניסים שבאו לאותת לו "עמו אנכי בצרה". זה אופיים של ניסים בגלות.

"ויפול על צווארו וישקהו, ויבכו", שנאמר על יעקב ועשו בעת פגישתם, גם כן מהווה מאורע שאירע בו נס ליעקב. דבר זה מפורש במדרש (ב"ר עת, ט) "שלא בא לנשקו אלא לנשכו, ונעשה צווארו של יעקב אבינו של שיש, וקהו שיניו של אותו רשע, ומה תלמוד לומר 'ויבכו'? אלא זה בוכה על צווארו וזה בוכה על שיניו". מצד אחד נעשה לו נס גדול שנשאר בחיים, ומכל מקום צועק הוא על צווארו.

ראינו כאן את ההנהגה של הקב"ה עם יעקב הגולה, מערכת של נסים, ואולי תכופים יותר מאשר בימים השלווים שלו, אבל צורתם שונה. ומעשה אבות סימן לבנים. מי יוכל למנות את האירועים שפקדו את בני עמנו העם הנבחר במשך כל שנות הגלות הארוכה? צרות רדיפות הרג ודיכוי. ועם כל זה אומרים חז"ל (עבודה זרה ג.) "אמר להם הקב"ה: מכם יבואו ויעידו בהן בישראל שקיימו את התורה כולה. יבוא נמרוד ויעיד באברהם שלא עבד עבודת כוכבים... יבוא נבוכדנצר ויעיד בחנניה מישאל ועזריה שלא השתחוו לצלם...". הם, הרשעים יודעים היטב עד כמה דיכאו את עם ה'.

זה מה שהכריז יעקב: "אם יהיה אלוקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך", עד שיעזרני ויחיה אותי לשוב אל בית אבי בשלום. הכח והאומץ שהיה לו לשחוק לכל תקלה ופגע רע אשר פקדוהו, נבע מכך שאף פעם לא איבד את התקוה והבטחון בה'. תמיד חשב על "והיה ה' לי לאלוקים", ובכח זה עבר את הכל. כי ה"והיה" שלו הביא לקיום הפסוק: (ישעי' מג) "כי תעבור במים אתך אני, ובנהרות לא ישטפוך". זהו ה"והיה" שהשיב לו הקב"ה ליעקב ולבניו לדורות עולם, תמורת ה"והיה" שהבטיח יעקב שיהיה ה' לו לאלוקים.

אף אנו בני הדור האחרון, דור הגאולה שתבוא במהרה, "שותים" את מימי ה"באר" הזאת ש"חפר" יעקב. וככל שנקיים גם אנו את הבטחת יעקב, כן נזכה ליד ה' שתעמוד לימינו גם לעת כזאת, ונזכה לצאת מאפילה לאורה השתא בעגלא ובזמן קריב.

איסור טעימה קודם קידוש והבדלה והתחיל בהיתר אין מפסיקין

היה סועך מבעו"י פורס מפה ומקדש ולא נאמר התחילו בהיתר - ב' טעמים

והנה במש"כ השו"ע ואפילו אם התחיל מבעוד יום צריך להפסיק שפורס מפה ומקדש, הקשה המג"א בשם הר"ן הרי קי"ל בסי' תרנ"ב בכל המצוות שאם התחיל בהיתר אין מפסיקין וא"כ מדוע כאן לענין קידוש צריך להפסיק. ותירץ דשאני הכא דהקידוש שייך לסעודה, ולתחילה אתקון שיקדש קודם הסעודה ובמקום סעודה, והיינו דהקידוש היא אתחלתא דסעודה ובעי דתקדום הקידוש לתחילת הסעודה, ויש בזה ב' לשונות בר"ן בסוכה דף ל"ו דהקידוש מתקן לסעודה ובשבת דף י"א דקידוש מקמי סעודה אתקין, עכ"פ מדיני הסעודה בעי להקדים הקידוש ואינו דומה ללולב וכדומ' דרכיב עלי' המצוה וכל שהתחיל אינו פוסק דהכא הסעודה גופא בעי לאתחלתא דקידוש.

הגרע"א העיר דלכאורה לא בעי לטעם זה אלא כיון שנאסר הטעימה ממילא לא שייך לדון התחילו בהיתר דהתחילו בהיתר היינו כשנאסר עשיית סעודה ולזה לא בעי להפסיק באמצע אכן כשנאסר איסור טעימה לא מהני התחיל בהיתר וז"ל, הא יש לחלק דדוקא בק"ש ולולב דהאכילה אינו אסור בעצמותו אלא הטעם שלא ישכח מלעשות המצוה וטעימה בעלמא מותר מש"ה התחילו בהיתר אין מפסיקין משא"כ בקידוש דאפ' טעימה אסור והאכילה בעצמותו האיסור בזה לא מהני התחילו בהיתר, וצ"ע.

פלוניא דרכותא במקום שנאסר טעימה האם יש ההיתר דהתחילו בהיתר

וכן הביא הקרבן נתנאל פ"ק דשבת סי' י"ח אות א' מהתפארת שמואל וכתב שהיא סברה נכונה דכל שנאסר אפ' פרות היינו טעימה ק"ו דצריך להפסיק סעודתו אפ' התחיל בהיתר דלא גרע מאכילת פירות וביאר כן בשיטת הרא"ש, וכן נקט החת"ס בחידושו שם בשבת דף ט' ע"ב, אמנם בתוס' שם מתבאר שאין זה הא בהא תלי' ולעולם אף דנאסר טעימה מ"מ לא מוכרח דצריך להפסיק בהתחיל בהיתר,

דעת הגרע"א דבקידוש לבו"ע

כיון דנאסר טעימה בעצמותה אין ההיתר דהתחילו בהיתר

אמנם הגרע"א כאן דקדק בזה דאפ' אי נאסר טעימה מ"מ י"ל דזה

לע"נ ר' צבי יצחק בן ר' משה אהרון זצ"ל

שו"ע סימן רע"א סעיף ד', 'אסור לטעום כלום קודם שיקדש אפ' מים ואפילו אם התחיל מבעו"י צריך להפסיק שפורס מפה ומקדש'.

ומקור הדברים בסוגי' פסחים דף ק"ו וכן נאסר טעימה קודם הבדלה ורק יש קולא לענין שתית מים.

והנה אף דבכל המצוות לא נאמר איסור טעימה אלא איסור להתחיל בסעודה מ"מ בקידוש והבדלה נתחדש איסור טעימה יתר משאר מצוות, ובטעם הדבר כתבו הפוסקים משום דבכלל חיוב קידוש לקדש מיד בכנסתו וכמו שביאר הגר"ז סי' רע"א ס"ט וז"ל, 'ואע"פ שבכל מצוה הקבוע להם זמן לא אסרו אלא לקבוע סעודה משהגיע זמנם משום גזירה שמא ימשך בסעודה ויעבור הזמן אבל טעימה בעלמא מותר וכו' מכל מקום בקידוש והבדלה החמירו יותר לפי שעיקר מצותן הוא בתחילת זמנם היינו סמוך לכניסת השבת וסמוך ליציאתו'.

איסור טעימה קודם קידוש והבדלה ודיקת חמץ

והנה מלבד קידוש והבדלה דמצותן לכתחילה בכניסתו ויציאתו ולא רק מדין זריזין כשאר מצוות, מצינו עוד לענין בדיקת חמץ שתקנו לבדוק בצאת הכוכבים מיד והיא נקראת מצות עוברת כדביאר הגר"ז סי' תל"א וז"ל, 'שאם לא יבדוק מיד בצאת הכוכבים הרי הוא נקרא עובר על תקנת חכמים', עכ"ל, ומ"מ אינו מפורש בשו"ס לאסור טעימה כמו דמצינו לענין קידוש והבדלה, ולכאורה הדין קידוש והבדלה חיובו מיד בכניסתו אינו חמור כבדיקת חמץ דמקרי עובר על תקנת חז"ל אלא רק לכתחילה, ובכל אופן נאסר טעימה, אמנם מדברי הגר"ז יש ללמוד דאין האיסור טעימה נגמר בזה מפני שמאחר הקידוש והבדלה אלא זהו רק טעם מדוע אסרו חכמים טעימה, אמנם לענין בדיקת חמץ לא נצרך תקנה לאסור ולא היה תקנת חכמים לאסור משום דאדרבה חובתו הוא חיוב גמור בתחילת הלילה ומקרי עובר על תקנת חז"ל בלא בדק מיד, ואה"נ פשוט דנאסר להתעכב ע"י טעימה וככל עיכוב אחר אבל אין זה איסור טעימה כי אם לא להתעכב, ואה"נ כשהוא בדרך לביתו לבדוק ביתו מחמץ שרי לטעום דכאן הרי לא היה תקנת חז"ל לאסור טעימה באופן מיוחד אלא דחובתו הינו חיוב מיד ושאינו מקידוש והבדלה שאסרו חכמים את הטעימה. ומדויק כן במ"ב שם סק"ז שלא יטעום כלום מטעם 'דאין לשהות הרבה' ובסקי"א ביאר דמחמת דקבעו חכמים בתחילת הלילה צריך להפסיק אף שהתחיל בהיתר כדי לקיים המצוה כתיקונה.

בזה לא חל חובת הבדלה עד סיום סעודתו אבל אינו יכול להתחיל אחר שחשכה דבזה מיד כשחשכה חלה חובת הבדלה כתחילת סעיף א' יעו"ש במ"ב סק"א אפ' בין השמשות.

ומיושב היטב דעת הגרע"א ודעימי' ביסוד ההיתר להמשיך סעודתו בסעודה שלישית אע"פ דנאסר קודם הבדלה טעימה מ"מ כשהתחיל מבעו"י ההיתר היא דין מסוים מה' הבדלה דלא חל כל עיקר חובת הבדלה עד שיסיים סעודתו, וכמש"נ.

יסוד הדברים מתבארים מדברי השעה"צ בשם הגדול שלום דרך החיים

והדברים מוכרחים מדברי השעה"צ שם סק"ז בשם הגדול שלום, דכתב דאף אי חובת הבדלה מדרבנן ובמילי דרבנן אף התחיל באיסור אין צריך להפסיק מ"מ לענין הבדלה אין הטעם משום שמא ישכח ולא יבדיל אלא דקודם קידוש והבדלה הטעימה אסור בעצמותה ולכן אפ' טעימה בעלמא אסור, א"כ מסתברא דאפ' בדיעבד צריך להפסיק, וכ"כ בדרך החיים. ודבריהם בזה כסברת הגרע"א סי' רע"א.

וצ"ב רב, דכיון דביארו דכל דהטעימה אסורה בעצמותה ממילא אין היתרא דהתחילו ומה"ט אף דבעלמא בחיובים דרבנן בהתחיל באיסור אין מפסיקין, מ"מ הבדלה שאני דנאסר טעימה ליכא להתירא דהתחילו, א"כ מטעם זה גופא אף בהתחיל בהיתר מאי מהני, אכתי הטעימה אסורה בעצמותה וא"כ היאך ממשיך סעודה שלישית כשחשכה.

אשר מבואר מזה כמש"כ, דשאני התחיל סעודה שלישית מבעו"י דלא חל חובת הבדלה כלל עד שיגמור סעודתו וממילא אין איסור טעימה ושוב לא בעי להפסיק סעודתו.

נפק"מ לדינא האם רשאי לאכול בסעודה שלישית משחשכה דבר הטעון ברכה לפניה

ויש בזה נפק"מ רבתא לדינא, דהנה נודע בשם הגר"ח וכן בשם הגרי"ז דיש מקום להחמיר בסעודה שלישית לא לאכול משחשכה דברים הטעונים ברכה לפניהם, דהרי עד כמה שטעון ברכה לפניה א"כ אין זה חלק מהסעודה ושוב אין היתר לאכול משחשכה, וכן שמעתי בשם הגר"א קוטלר זצ"ל ועוד גדולים דהחמירו בזה.

אמנם לפמש"נ כל דברי רבותינו בזה רק אם יסוד ההיתר בסעודה שלישית דמתירים להמשיך סעודתו כשחשכה היינו משום הדין **דהתחיל בהיתר** בזה שייך לדון בדבר הטעון ברכה לפניה אינו נדון כחלק מהסעודה וממילא לא נכלל בהיתרא דהמשך הסעודה, אמנם לפמש"נ דיסוד הדין להמשיך סעודה שלישית אינו מדין התחיל בהיתר אלא מטעם **דלא חלה חובת הבדלה עד שסיים סעודתו**, בזה נראה פשוט דכל שלא סיים סעודתו שרי לאכול כל דבר משום דאכתי לא חל חובת הבדלה לאוסרו באכילה וטעימה, כמש"נ.

עדיין לא מחייב להפסיק בהתחיל בהיתר, אמנם כ"ז אי נאסר מצד גזירה שמא ימשך, אבל היכא דנאסר הטעימה בעצמותו מצד גוף זאכילה בזה לא מהני התחיל בהיתר והיינו כאן אף התוס' ידו, אילו לדעת הקר"נ והחת"ס כל דנאסר הטעימה מאיזה טעם כבר לא שייך התחיל בהיתר דרק כשנאסר עשיית סעודה שייך לומר דנאסר **להתחיל** אבל **להמשיך** שרי, אבל כשנאסר טעימה הרי כל טעימה לעצמו ואין צירוף סעודה.

חנה לכאורה נפק"מ רבתא בטעמא דמילתא אי מפסיקין בהיה סועד מבעו"י בין טעם המג"א בשם הר"ן מדין קידוש במקום סעודה לטעם הגרע"א משום דנאסר טעימה כבר אין ההיתר להתחילו בהיתר, לענין הבדלה דהרי נאסר טעימה כמו בקידוש אבל לא שייך הענין דמקום סעודה, ולפ"ז בהתחיל בהיתר מבעו"י סעודה ג' והגיע זמן הבדלה, להמג"א אינו מפסיק דלא שייך הטעם בקידוש במקום סעודה, ואילו להגרע"א כיון דנשנה איסור טעימה בדין דבעי להפסיק דכל דנשנה איסור טעימה ליכא להיתרא להתחילו בהיתר, ואמנם הרי מפורש בשו"ע סי' רצ"ט סעיף א' לענין סעודה ג' 'אבל אם היה יושב ואוכל מבעו"י וחשכה לו אינו צריך להפסיק'.

קושיה עצומה אמאי אין מפסיקים בסעודה ג' להסדלה

אל"ע לדעת הגרע"א קרבן נתנאל וחת"ס הרי אף דהתחיל בהיתר בסעודה שלישית מ"מ כשהגיע חשיכה דכבר נאסר טעימה מצד האיסור קודם הבדלה כבר לא מהני מאי דהתחיל בהיתר והיאך ממשיך ומאי שנא מקידוש דכתב הגרע"א דהיה סועד מבעו"י דבעי להפסיק משום דנשנה איסור טעימה ובזה דהטעימה אסורה בעצמותה לא מהני התחיל בהיתר, וצ"ע ג'.

חובת הבדלה לא חלה עד סיום הסעודה

אשר יראה מוכרח בשיטת הגרע"א ודעימי', דלא חל חובת הבדלה עד שיסיים סעודה שלישית ולא אתינן עלה מדין התחיל בהיתר דממשיך סעודתו, כי אם דכל חלות חובת הבדלה חלה רק לבסוף הסעודה, ולכן ממשיך סעודתו משום דאין אף איסור טעימה קודם לסיום הסעודה ושאינו מקידוש דבאמצע סעודתו כשחשכה חלה חובת קידוש וזהו האוסרתו בטעימה וממילא צריך לקדש מיד.

ויסוד הדבר יש ללמוד מדברי המג"א רצ"ט סק"ב דכתב בדין זה דא"צ להפסיק 'ואפשר דאם התפלל תוך הסעודה **חל עליו חובת הבדלה** ואסור לאכול עד שיבדיל' ומשמעות הדברים דאם לא התפלל ודאי לא חלה חובת הבדלה קודם גמור סעודתו ורק בזמן הפלל באמצע סעודתו, ומטעם זה כתב שם המג"א שאדרבה לא יפסיק דנראה כמגרש את המלך ודומה לזה דרשו במכילתא 'זכור ושמור שמרהו ביציאתו כאדם שאינו רוצה שילך אוהבו מאצלו כל זמן שיכול', ובשער הציון הביא מהא"ר דאי אמר תיבות 'ברוך ה' וזבדיל **עדיין לא חל עליו חובת הבדלה**, יעו"ש.

ומתבאר דבכלל ה'שמרהו ביציאתו' לא להפסיק סעודתו ובאמת לא חלה עליו כל עיקר חובת הבדלה, וכ"ז כשהתחיל בסעודתו מבעו"י

ועלת הון

ויצא תשפ"א

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א אב"ד חיפה

ביהמ"ק (מקום התפלה) נקרא הר שדה ובית, ומרמז על תפלת שחרית, מנחה ומעריב

"ויקרא את שם המקום ההוא בית אל" וגו' (כ"ח, י"ט)

הגמרא בפסחים (פח, א) ואמר רבי אלעזר מאי דכתיב "והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלקי יעקב" וגו' (ישעיה ב') וכו' לא כאברהם שקראו הר שכתוב בו 'אשר יאמר היום בהר ה' יראה' (בראשית כ"ב), ולא כיצחק שקראו שדה שכתוב בו 'ויצא יצחק לשוח בשדה' (בראשית כ"ד), אלא כיעקב שקראו בית שנאמר 'ויקרא את שם המקום ההוא בית אל' (בראשית כ"ח) ופרש"י הר המוריה ושדה דיצחק ובית אל דיעקב כולם בהר הבית התפללו עכ"ל. והובא ברש"י בפרשה.

וצריך ביאור מהו ההבדל בין הר ושדה לבית?

ובליקוטי מוהר"ן (ס"י י) כתוב כי המקום בית המקדש שזה מקום התפילה, אברהם קראו הר, ויצחק קראו שדה שזה יותר נצרך לבני אדם מהר, ויעקב קראו בית שזה נצרך לבני אדם יותר משדה. עכת"ד

ונראה לבאר על פי זה הגמרא בברכות (כו, ב) איתמר רבי יוסי ברבי חנינא אמר תפלות אבות תיקנום, תניא כוותיה דרבי יוסי ברבי חנינא, אברהם תיקן תפלת שחרית שנאמר 'וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם' (בראשית י"ט), ואין עמידה אלא תפלה שנאמר 'ויעמוד פנחס ויפלל' (תהלים ק"ו). יצחק תיקן תפלת מנחה שנאמר 'ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב' (בראשית כ"ד), ואין שיחה אלא תפלה, שנאמר 'תפילה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו' (תהלים ק"ב). יעקב תיקן תפלת ערבית, שנאמר 'ויפגע במקום וילן שם' (בראשית כ"ח) ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר 'ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע ב' (ירמיה ז).

ונראה ההבדל בין תפלת שחרית מנחה וערבית, כי בשחרית השמש מתחילה לזרוח, וזה מרמז על הזמנים שאדם מצליח ברוחניות ובגשמיות, וגם אז צריך האדם להתפלל, תפלת מנחה שהיא בין הערבים שהשמש מתחילה לשקוע, זה מרמז על הזמנים שהאדם אינו מצליח, והוא מרגיש יותר את הצורך בתפלה, תפלת ערבית כשהשמש שקעה לגמרי, וחושך גמור, וזה מרמז על הזמנים שהאדם נמצא בחושך ברוחניות ובגשמיות, ואז הוא מרגיש את הצורך להתפלל כמו אויר לנשימה. ולפי זה מבואר ההבדל בין הר ושדה לבית, כי כשהאדם מצליח טוב לו, הוא לא מרגיש כל כך צורך בתפלה, וזה כמו הר שיש שם אויר טוב, ואולם אפשר לחיות בלא זה, ואברהם תקן תפלת שחרית אפילו כשהשמש זורחת וטוב לאדם שיתפלל, וקראו לבית המקדש הר. ותפלת מנחה, זה מרמז על הזמנים שהשמש מתחילה לשקוע, והאדם אינו מצליח, ואז הוא מרגיש שצריך לתפלה, ויצחק תקן שיתפלל אז, וקרא לבית המקדש לבית התפילה שדה, כמו השדה שממנה מביא כל הפרנסה שלו, והגמרא דורשת מהפסוק ויצא יצחק לשוח בשדה, ואין שיחה אלא תפילה שנאמר תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו, היינו כשהאדם מרגיש שהוא עני ואין לו הצלחה ושופך את שיחו לפני הקב"ה שירחם עליו. ותפלת ערבית זה מרמז על הזמנים שחושך גמור, ויעקב תיקן שגם בזמן שחושך גמור כמו המצב שהיה אז שיצא מבאר שבע וברח מפני עשו שרצה להורגו, והלך לחרן ללבן, שגם אז יתפלל, וקרא למקום בית המקדש למקום התפלה בית שכמו שאי אפשר לחיות בלא בית, כך במצב שחשך גמור התפלה זה הבית ואי אפשר לחיות ולהתקיים בלא תפילה.

החילוק בין שלשת לשונות תפילה: עמידה, שיחה, ופגיעה

ובגמ' הנ"ל מצינו כמה לשונות בתפילה עמידה (אצל אברהם) שיחה (אצל יצחק) ופגיעה (אצל יעקב)

וצ"ב מה ההבדל בין שלשת לשונות התפילה, עמידה, שיחה ופגיעה?
ונראה דלשון עמידה כתוב אצל פנחס, ויעמוד פנחס ויפלל, והגמרא

בסנהדרין (דף פ"ב ע"ב) אמר רבי אלעזר ויתפלל לא נאמר, אלא ויפלל מלמד כביכול שעשה פלילות עם קונו אמר לפניו רבש"ע על אלו יפלו כ"ד אלף. והובא בילקוט שמעוני (תהלים ק"ו). ומבואר שם בגמרא שבקשו מלאכי השרת לדחפו, אמר להן הקב"ה הניחו לו קנאי בן קנאי הוא, משיב חמה בן משיב חמה הוא, ותפלה כזו כביכול לעשות פלילות עם קונו, צריך להיות במדרגה גדולה כמו פנחס, וכן מצינו באברהם אבינו שכתוב (בראשית י"ח כ"ג) "ויגש אברהם ויאמר האף תספה צדיק עם רשע". ופרש"י וז"ל מצינו הגשה למלחמה, ויגש יואב, וגו'. והגשה לפיוס, ויגש אליו יהודה, והגשה לתפלה, ויגש אליהו הנביא, ולכל אלו נכנס וניגש אברהם לדבר קשות ולפיוס ולתפלה (ב"ר מ"ט ה'). והגמרא בברכות לומדת מוישכם אברהם בבקר וגו' אל המקום אשר עמד שם, מפנחס שכתוב ויעמוד פנחס ויפלל, שגם אברהם עשה כביכול פלילות עם קונו, וכמו שכתב שם השפתי חכמים (אות מ"ד) שמה שאמר האף תספה שזוהי טענה שאין לעשות כן מצד הדין, ותפילה כזו זה נקרא הר, שרק אדם שהוא בעל מדרגה כהר כאברהם אבינו וכפנחס יכול להתפלל תפילה כזאת.

ב- והנה הגמרא בברכות (לא, ב) 'והיא מדברת על לבה' (שמואל א' א'), אמר רבי אלעזר משום רבי יוסי בן זמרא על עסקי לבה, אמרה לפניו רבונו של עולם כל מה שבראת באשה לא בראת דבר אחד לבטלה וכו', דדים להניק בהן, דדים הללו שנתת על לבי למה, ולא להניק בהן, תן לי בן ואניק בהן. ואמר רבי אלעזר חנה הטיחה דברים כלפי מעלה, שנאמר 'ותתפלל על ה'", מלמד שהטיחה דברים כלפי מעלה, וכתב המהרש"א בחידושי אגדות וז"ל: שהטיחה וכו' הא דאמרה דדים הללו למה וכו'. ולשון הטיח בשמעתין, ר"ל מי שאמר דברי נצוח כלפי שמיא. עכ"ל. היינו שלשון הטיח היינו לא לרעה, אלא שטוען כביכול דברי נצוח כלפי שמיא, שהדדים הן להניק תן לי בן ואניק אותו. ולפי מה שפירשנו שעמידה בתפילה הכוונה שטוען טענות כלפי שמיא, מדויק הפסוק שכתוב 'אני האשה הנצבת עמכה בזה להתפלל אל ה'", והגמרא בברכות (שם) אמר ריב"ל מכאן שאסור לישב בתוך ארבע אמות של תפלה. ופרש"י וז"ל: משמע אף הוא עימה בעמידה עכ"ל.

ורואים שהפסוק כתב בתפילתה שנקריאת עמידה. וטענות כאלו זה נצוח ופיוס כלפי מעלה. וכן הגמרא בברכות שם, ואמר רבי אלעזר אליהו הטיח דברים כלפי מעלה שנאמר 'ואתה הסבות את לבם אחורנית' (מלכים א' י"ח) ופרש"י וז"ל: ונתת להם מקום לסור מאחריך, ובידך היה להכין לבבם אליך וכו' עכ"ל. ושם בגמרא בברכות אמר רבי שמואל בר רבי יצחק מנין שחזר הקב"ה והודה לו לאלהיו שנאמר 'ואשר הרעותי ופרש"י וז"ל: אני גרמתי להם ובראתי יצר הרע. עכ"ל וגם כאן זה רק טענות של כביכול ניצוח.

ג- ונראה שגם אצל כל אדם שייך מעין תפילה כזאת, דבגמרא בפסחים (ק"ט, א) אמר רב כהנא משום רבי ישמעאל ברבי יוסי מאי דכתיב (תהלים ד') למנצח מזמור לדוד, זמרו למי שנוצחין אותו ושמה, בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, בשר ודם מנצחין אותו ועצב, אבל הקב"ה נוצחין אותו ושמה, שנאמר (תהלים ק"ו) 'ויאמר להשמידים לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו ופרש"י וז"ל: אלמא משתבח ביה קרא במשה וקרי ליה בחירו משום דהשיב חמתו מהשחית, אלמא שמה הוא בכך עכ"ל. ובד"ה למנצח כתב רש"י, שנותן כח לבריות לנצח, עכ"ל.

ובשיחות הר"ן (ס"ט) כתב: זמרו למי שמנצחין אותו ושמה, כי צריכין לנצח אותו יתברך כביכול, כי אע"פ שנדמה לאדם שהש"ת אינו רוצה לקרבו מחמת שקלקל הרבה, צריך האדם לחזק עצמו ביותר וישתדל להמציא טענות ובקשות על זה שיזכה להתקרב אליו יתברך, נמצא שרוצה לנצח את הש"ת כביכול, והש"ת יש לו שמחה מזה. וזה רק מעין התפילה של עמידה, שהקב"ה נותן כח לאדם כאילו

למען טענות שירחם עליו ושיזכה לעבוד אותו יתברך וכן שישפיע לו כל טוב בגשמיות לצורך עבודתו יתברך.

על ידי שאין לו שום תקוה בדרך הטבע וע"י ענוה זוכה לעזרי מעם ה'

במדרש רבה (פרשה ס"ח ב') רבי שמואל בר נחמן פתח 'שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבוא עזרי' אליעזר בשעה שהלך להביא את רבקה מה כתיב ביה, ויקח העבד עשרה גמלים וגו', ואני לא נזם אחד ולא צמיד אחד וכו', חזר ואמר מה אנא מובד סברי מן בריי, חס ושלום, לית אנא מובד סברי מן בריי אלא עזרי מעם ה' וכו'. והיינו שיעקב אבינו אמר מאין יבוא עזרי, ופירש מהרז"ו שעזרי הוא האשה שכתוב עזר כנגדו, ושמעתי מאמו"ר רבי חיים נחמיה ברבי יצחק זללה"ה, שאם האדם לא יודע מאין יבוא עזרי, הרי לפי דרך הטבע אין לו שום דבר אפילו נזם אחד וצמיד אחד, אז השי"ת עוזר לו, אבל אם האדם חושב שהוא בעצמו יסתדר אז אין לו מצליח, כמו שכתבו בקהלת (ט, יא) 'לא לחכמים לחם', שאם האדם חושב שהוא חכם והוא ישיג בחכמתו הלחם, אז אין הוא משיג הלחם והפרנסה. עוד אמר שמאין זה לשון ענוה, שאם הוא יהיה בגדר אין שהוא אינו מציאות אז יבוא עזרי, שהשי"ת יעזור לו.

כשיש לאדם התעוררות אז זוכה לעזר השי"ת

"וירא יעקב את פני לבן והנה איננו עמו כתמול שלשום, ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך" (לא, ב-ג) ופרש"י וז"ל: ושם אהיה עמך, אבל בעודך מחובר לטמא אי אפשר להשרות שכנתי עליך (תנחומא י). וצ"ב מה קשור פסוק ג' שהקב"ה אמר לו שוב אל ארץ אבותיך ושם אהיה עמך, לפסוק ב' וירא יעקב את פני לבן, והנה איננו עמו כתמול שלשום?

ושמעתי מאמו"ר רבי חיים נחמיה ברבי יצחק זללה"ה שכל זמן שטוב לאדם ואינו רוצה לצאת מהמקום, אז אין אומרים לו לצאת אבל כשיש לו התעוררות לצאת אז זוכה לעזר השי"ת, וכן רואים מתחילת הפרשה (כ"ח י"ז) כמו שנבאר.

ב-ב - רש"י (כ"ח י"ז) כותב וז"ל: וכשעבר יעקב על בית המקדש מדוע לא עכבו שם, איהו לא יהיב לביה להתפלל במקום שהתפללו אבותיו, ומן השמים יעכבוהו, איהו עד חרן אזל כדאמרינן בפרק גיד הנשה, וקרא מוכיח וילך חרנה, כי מטא לחרן אמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי, יהב דעתיה למהדר וחזר עד בית אל וקפצה לו הדרך וכו' עכ"ל, ורואים מכאן שאם האדם לא מתעורר לא שולחים לו מהשמים מתנות אבל כשהתעורר לחזור זכה לקפיצת הדרך, וזכה לכל ההבטחות שהקב"ה הבטיח לו ושמרתך בכל אשר תלך וכו'.

להקטין את הנסיון

"ותען רחל ולא ותאמרנה העוד לנו חלק ונחלה וגו', הלא נכריות נחשבנו לו וגו', ועתה כל אשר אמר אלקים אליך עשה" (לא, י"ד-ט"ז)

וצ"ב רחל ולא מה היו צריכים להגיד העוד לנו חלק ונחלה, ומבאר רש"י למה נעכב על ידך מלשוב, כלום אנו מיחלות לירש מנכסי אבינו כלום בין הזכרים, הרי היו צריכים להגיד ישר כל אשר אמר אלקים אליך עשה, הרי אפילו אם היו מפסידים את הירושה בנכסי אביהם, ודאי שהיו שומעים מה שהשי"ת מצוה?

ושמעתי מהמשגיח **מפונביז'** מ"ר מרן הגאון הצדיק רבי יחזקאל זצ"ל שמכאן רואים שהאדם צריך למעט הנסיון ולהסביר לעצמו שרצון השי"ת זהו הטוב האמיתי גם מבחינה גשמית. ונראה שגם בפסוקים (ד' - ג') כשיעקב קרא לרחל וללאה הסביר להם קודם שזה טוב גם מבחינה גשמית ורק אחר כך אמר להם שהשי"ת אמר לו קום צא מן המקום ושוב אל ארץ מולדתיך כדי להסביר שכל רצון השי"ת זה לא שצריך להקריב את הגשמיות רק זה טוב בעצם.

לע"נ אמור"ר הרה"ח רבי חיים נחמיה ברבי יצחק זללה"ה
נ.ל.ב.ע. י" כסליו ת.נ.צ.ב.ה.

ד- יצחק תקן תפילת מנחה שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה, ושיחה זה כמו שאדם משיח צערו לפני תבירו, כמו שכתוב תפילה לעני כי ינטוף ולפני ה' ישפוך שיחו, וכתב האבן עזרא (תהלים ק"ב) וטעם ישפוך, שישפוך כל מה שיש בלבו, והמצודות כתב: ידבר צרותיו ויספר תלואותיו לפני ה'. וזה תפילה בבחינת שדה שכל אדם יכול לקיים זה לספר להקב"ה על הצרות העוברות עליו ולבקש רחמים על להבא

ה- יעקב תקן תפלת מעריב, ופרש"י ויפגע במקום, ורבותינו פירשו (ברכות כ"ו י', ב"ר ס"ח ט') לשון תפילה, כמו ואל תפגע בי (ירמיה ז' ט"ז) ולמדנו שתקן תפלת ערבית עכ"ל, ולשון פגיעה היינו לשון שמפציר ומבקש הרבה, בפסוק בירמיה כתוב, ואתה אלא תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפילה ואל תפגע בי כי אינני שומע, ופירש המצודות שהשם אמר לירמיה שלא יתפלל בעדם, תפגע עיני בקשה, וכן ופגעו לי (בראשית כ"ג), ורש"י פירש בבראשית (כ"ג ה') ופגעו לי לשון בקשה כמו אל תפגיעי בי (רות א, ט"ז) ופרש"י אל תפגיעי בי, אל תפצירי בי, רואים שלשון פגיעה היינו שמפציר ומבקש הרבה, ולכן אמר השם לירמיה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי, שאחר שאמר לו שלא ישא בעדם רנה ותפלה הוסיף שאל תפגע בי, היינו שלא יפציר בו, ורש"י פירש (בפסוק י"א) ויפגע במקום ורבותינו פירשו לשון תפילה, כמו אל תפגע בי, ושינה הכתוב ולא כתב ויתפלל ללמדך שקפצה לו הארץ כמו שמפורש בגיד הנשה, ולפי מה שבארנו יש עוד כוונה בזה שיעקב תקן תפילה שמפציר ומבקש הרבה פעמים. והיינו כשנמצאים בצרה במעריב בחושך, וכמו שהיה יעקב אז בצרה גדולה מעשו ומלבן אז צריך להפציר הרבה בתפילה. וזה בבחינת בית שאפילו כשקשה לאדם לשפוך שיחו לפני הקב"ה יתפלל הרבה פעמים ויפציר עוד ועוד, וכל תפילה לא שבה ריקם.

לעבוד את השי"ת בכל הדרכים

"ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו" (כ"ח י"א).

כתוב במדרש רבה (ס"ח י"א) רבי יהודה אמר שנים עשר אבנים נטל, כך גזר הקב"ה שהוא מעמיד שנים עשר שבטים וכו', אם מתאחות הן שנים עשר אבנים זה לזו יודע אני שאני מעמיד י"ב שבטים כיון שנתאחו י"ב אבנים זו לזו ידע שהוא מעמיד י"ב שבטים וכו'. עכ"ל

ונראה לבאר המדרש ע"פ מה ששמעתי מאמו"ר רבי חיים נחמיה ברבי יצחק זללה"ה, כי ה"ב שבטים לכל שבט יש דרך מיוחדת בעבודת השי"ת, יש שבט שעוסק יותר בתורה ויש שבט שעוסק יותר בתפילה ויש שבט שעוסק יותר בגמ"ח ובשאר מצות. ישנם כל מיני דרכים בעבודת השי"ת, וזה שהיה באבני החושן לכל שבט צבע מיוחד זה מרמז על כל מיני דרכים בעבודת השי"ת, וצריך האדם השלם לקחת מכל הדרכים כל הדברים הטובים, ואפשר בדרך הזה לבאר את דברי חז"ל שכתב רש"י וז"ל: וישם מראשותיו, עשאן כמין מרזב סביב לראשו מפני חיות רעות (ב"ר ס"ח י"א) התחילו מריבות זו עם זו, זאת אומרת עלי יניח צדיק את ראשו, וזאת אומרת עלי יניח, מיד עשאן הקב"ה אבן אחת, וזהו שנאמר (פסוק יד) ויקח את האבן אשר שם מראשותיו (וחולו צאב, עכ"ל). והיינו שכל שבט שמרומז באבן אמר שהדרך שלו בעבודת השי"ת, היא הטובה ביותר, וזהו עלי יניח צדיק את ראשו, שיעקב אבינו יסכים לדרוך, מיד עשאן הקב"ה אבן אחת, שכל הדרכים הם טובים ובלבד שכולם יהיו לצורך עבודת השי"ת ולכבודו יתברך. ויעקב אמר אם כל האבנים הם יתאחדו שיהיה שלום ביניהם אז זה סימן שאני זוכה להעמיד י"ב שבטים, שאין הקב"ה מצא כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום.

וכן שמעתי שביאר מה שאמרו חז"ל והובא ברש"י בפרשת שמות "וראך ושמח בלבבך" (ד' י"ד) וז"ל: לא כשאתה סבור שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה (שמ"ר ג' י"ז) ומשם זכה אהרן לעדי החושן הנתון על הלב. (שבת קלט, א שמ"ר שם) עכ"ל.

וצ"ב למה בשביל וראך ושמח בלבבך זכה לחושן הנתון על הלב. וביאר כי בחושן היו י"ב אבנים של השבטים וכל שבט היה לו דרך בעבודת השי"ת זה יותר בתורה זה יותר בתפילה וזה יותר בגמ"ח. ואהרן הכהן שכתוב וראך ושמח בלבבך, ששמח בגדולת אחיו, הוא יכול לקבל את כולם ולאחד את כל הדרכים לעבודת השי"ת, ולכן החושן שמאחד כל הדרכים, נתון על לבו.

מעון ביתך

התבוננות ותפיסות עומק ביקרת ומעלת בית ה'

יהודי עם כיפה לבנה ובן-תורה נכנסו יחד לבית כנסת...

אין בנמצא בר-ישראל שאינו רוחש כבוד לבית הכנסת ובית המדרש. גם מי שאינו מחובשי הספסלים בבתי כנסיות ומדרשות, חש כבוד ומורא כלשהם כלפי המקום, כפי שניתן לראות אצל יהודים כאלה בשעה שמזדמן להם להכנס לבית כנסת. ובאמת, רגליים לדבר, שדוקא העובדה שאין הוא מצוי בתדירות במקום הקדוש, היא המביאה אותו לתחושת הכבוד. ואילו בני התורה הנטועים בבתי מדרשות ועושים שם את כל ימיהם, מוצאים את עצמם מתקשים לשמור על קדושת בהכ"נ, מוראו וכבודו.

הקושי המדובר אצל חובשי בהמ"ד אינו רק מחמת הצד הטכני - שכאשר אדם נמצא בבהמ"ד רוב שעות היום, כבד עליו להשמר ולהמנע מפעולות רבות, כי אם לא יעשה אותם כאן, היכן יעשה? - אלא יש כאן גם מכשול מצד היחס הנפשי.

האדם הפוקד את בית המדרש לזמן קצוב, משתמרת בלבו התחושה שבית זה אינו שלו, הוא בית של ה'. כשהוא פוסע פנימה, מתקיים כאן "ואני ברוב חסדך אבוא ביתך אשתחוהו אל היכל קדשך ביראתך".

לעומת זאת, אצל חובשי בית המדרש אשר זכו להסתופף בבית ה' יומם ולילה, העבודה שעיסוקם הקבוע נעשה בין כתלי בהמ"ד, משנה את יחסם אל המקום. אותם לומדים חשים "בבית". והן אמנם שיש בדבר הצדקה, שכן מצינו שיש קולות מסוימות לאותם הלומדים בקביעות וכמו שכתבו הראשונים שבהמ"ד נחשב "ביתא דרבנן". אם כן, תחושת ה"היימ"ש יש לה מקום אמיתי. אמנם אין להתכחש לכך שהלכות והנהגות אחרות לא משתנות אצל חובשי בהמ"ד, ובאשר להן, הרי נתונים הם בנסיגון וקושי לעומת שאר בני"א הפוקדים את בהמ"ד לפרקים.

ארץ ישראל וכח ההרגל

דומה הדבר ליחס אל ארץ ישראל. יהודי המגיע לבקר בא"י מרגיש באופן מוחשי את קדושת הארץ, ואילו זה שמתקיים בו "ולציון יאמר איש ואיש יולד בה", ומאז ומעולם חי הוא בארץ הקודש, קשה עליו התחושה של הנשגבות והקדושה. וידוע שכבר התאונן על כך רבי אליהו לאפיאן זצ"ל, שכאשר עלה לארה"ק לא היה מסוגל לזוקק על הקרקע המקודשת, ולאחר תקופה שהתרגל לכך, שוב לא חש את הסלידה מדבר זה.

כפי שהקדמנו, הכבוד וה'מורא מקדש' יונקים מתחושת "אין זה כי אם בית אלקים", אין זה בית שלנו - בני האדם, אלא זהו בית של ה'! אך מה נעשה ובפועל אנו נמצאים בבית זה כל היום. על כן קשה לנו להרגיש שזה לא הבית שלנו, מה גם שיש אמת בכך שזהו "ביתא דרבנן", ואין אנו רוצים לחוש זרות בבית ה'.

שומה עלינו "לתפוס את החבל בשני הראשין", ולהעמיד את התפיסה הנכונה המכילה את שני הפנים: מצד אחד לחוש בבית ה' כבנים אצל שולחן אביהם, "ביתא דרבנן". ומצד שני לא להגיע למצב של "לבו גס", כביכול אין בין בהמ"ד לביתנו הפרטי ולא כלום, אלא זהו ביתו של הקב"ה, ואנו מתקבלים בו ברצון.

מרחוק ה' נראה לי

ננסה להעמיק מעט. בכדי לבנות תחושת כבוד ומורא מאיזה דבר, צריכים להסתכל עליו **מבחוץ**. זהו טיבה של מידת הכבוד, הכוללת בתוכה מימד של התרחקות ומורא. ואותו מורא בא כאשר עומדים מחוצה לו ומביטים בו ובגו חליפות, ותופסים את הפער ואת המרחק. הכרה זו מולידה כבוד ויראה. וכמו שכתב הרמב"ם בפ"ב מהל' יסוה"ת שכאשר אדם מתבונן בבריאה הנפלאה

מדברי רבותינו

אודות השמחה והנחת בהליכה ושהות בביהכנ"ס וביהמ"ד

גמ' ברכות ח' ע"א

אמרו ליה לרבי יוחנן, איכא סבי בבבל. תמה ואמר, למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה כתיב, אבל בחוצה לארץ לא. כיון דאמרי ליה מקדמי ומחשכי לבי כנישתא, אמר היינו דאהני לחו. כדאמר רבי יהושע בן לוי לבניה, קדימו וחשיכו ועיילו לבי כנישתא, כי היכי דתורכו חיי. אמר רבי אחא ברבי חנינא, מאי קרא - אשרי אדם שמע לי לשקר על דלתתי יום יום לשמור מזוזת פתחי, וכתוב בתריה כי מצאי מצא חיים.

רבינו יונה על הרי"ף ברכות ג' ע"ב

היוצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה. הטעם מפני שנראה כמי שיוצא מן הטורח אל המנוחה, והוא הפך, שבית הכנסת הוא בית התפלה היא המנוחה ויש לו לשמוח בשיבתו בה, וכן אמרו ז"ל (מגילה י, א) כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה, מנוחה זה שילח נחלה זה ירושלים, הנה שהמקומות שהיו מקריבין בהם חקרבות ומתפללין בהם נקראים מנוחה ונחלה.

אגרת התשובה (אות 1)

"האוהב לילך לבית הכנסת אוהב לחקב"ה, שנאמר מה ידידות משכנותיך ה' צבקות".

תהלים (כו, ח): "ה' אהבתי מעון ביתך ומקום משכן כבודך", ופסוק זה נדרש בגמ' (מגילה כט, א) על בית הכנסת.

ורואה חכמתו של הקב"ה שאין לה חקר, כאשר מחשב בדברים האלו, נופלת עליו יראה. כל זאת בימים כתיקונם, כאשר חובשי בהמ"ד זוכים לראותו מבפנים...

צו ממשלתי לסגירת בתי כנסת

בשנה שחלפה עלינו, נפל דבר בישראל.

במשך זמן לא מבוטל, היו בתי המדרשות סגורים עקב המגיפה (ד' ירחמנו וישקענה בקרוב במצולות השכחה).

בזמנים האלה, הבטנו על בהמ"ד מבחוץ. במצב כזה הננו למדים להעריך אותו, להבין מה משקלו בחיינו, וביכולתנו לנצל הזדמנות זו לפתח בלבנו חוש של מורא. להבין שאין זה הבית שלנו, זה ביתו של הקב"ה. לראותו במבט סוקר המגדיר את היצירה הזו שהתחדשה בעולמנו: "מקדש מעט".

אין אנו באים כלל להצביע על מה ולמה באתנו כל זאת, "אותותינו לא ראינו, אין עוד נביא, ולא אתנו יודע עד מה", וגם נראה שאין שנכון לבודד את סגירת בתי המדרשות משאר כל ההשלכות של המגיפה על כל תחום שהוא. רק באנו לנצל את הזדמנות שנקרתה בפנינו, לצאת מתוך ה"מלומדה" שבאה בהכרח בעקב הקביעות הגמורה של הלומדים בבתי המדרשות, ועתה שיצאנו מהם, יכולים אנו לבחור לטפח את הכבוד והמורא, והיה זה שכרנו.

יראתי מתוך שמחתי

אך כמדומה שאם ממהרים אנו לעסוק ב"סור מרע" ובוזריוות הנדרשות לשהים בבתי כנסיות ובתי מדרשות, מדלגים אנו על שלב קודם.

טרם כל, שומה עלינו לשמוח במצוה זו של ישיבת בתי כנסיות ובתי מדרשות. עלינו להעריך ולייקר כל רגע שאנו זוכים לשבת בבית ה'.

רק כאשר אדם מעריך את המצוה ומייקר אותה, אז בידו להתחזק בשמירתה. רק אם מעריך הוא את מה שהוא כבר עושה ולייקר את הזכות הגדולה שנפלה בחלקו, אזי יש מקום בלבו לבנות קומה נוספת ולחדד את הכבוד ולהוסיף את פן המורא.

אפילו אם היינו יושבים בבהמ"ד ולא עושים מאומה, הלכה פסוקה היא ברמב"ם (תפילה יא, ט) ובטור (או"ח סי' קנא) - שהנכנס לבהמ"ד לקרוא לחבירו, ישהה מעט ואז יצא, שעצם הישיבה בה מצוה שנאמר אשרי יושבי ביתך. על אחת כמה וכמה שאין אנו יושבים ודוממים, אלא עוסקים בתורה ומקדשים את המקום עוד ועוד.

ריחוק ומורא הייכונו לבדם?

יסוד נפשי יש כאן. כל זמן שקדושת בהכ"נ ובהמ"ד באה לעומתנו אך ורק בדמות איסורים ועונשים וכדו', עלולים אנו לחוש רתיעה פנימית מהמושג הזה. כך טבעו של אדם. ומלבד שריחוק זה מביא תוצאות שליליות, אף אין הדבר נכון, והיסור מרע' הוא רק צד אחד, ומן הצד השני בהכ"נ ובהמ"ד הם מקומות מזהירים ומאירים המתקשרים אל נפשוננו ומשפיעים עליהם טובה וברכה.

למה הדבר דומה, ליהודי שמעוניין להתחזק בשמירת קדושת השבת, אם ירגיש רק את ה"אסור" תידימה השבת בעיניו כמסכת של הגבלות, ושלא ירגיש רצון כלשהו להתרחק ולפרוק עול. חייב הוא לשלב את הנעימות והרצון של השבת, ועי"ז יוכל להשריש בלבו את התמונה השלימה של 'אהבה, שמחה, כבוד ומורא', כאשר שני צדדי המטבע עומדים איתנים זה לצד זה. כן הוא בנידון דידן, אין די בהדגשת היסור מרע', ובד בבד יש להשריש את העשה טוב' ואת מעלתו ואושרו.

הגעוע לבית הכנסת

כשם שהציאה מבתי הכנסיות והמדרשות שנגזרה עלינו בשנה האחרונה, בכוחה לחדד אצלנו את התחושה שאין זה בית שלנו אלא בית ה', וכאמור לעיל, כך גם באשר לפן של השמחה והחביבות. כי מי לא חש באותם חודשים את הגעוע הצורב לבתי הכנסיות? עיני מי לא נתלחחו בעוברו ליד בתי כנסיות חשובים ונעולים? ניתנה לנו הזדמנות להכיר כמה חביבות יש בנו כלפי בתי הכנסת ובתי המדרש, כמה אהבה, כמה אור וחיות אנו שואבים מן המקום.

אם יש את נפשנו להתחזק מעט יחד בנושא חשוב זה, נוכל להציע לחזק בעצמנו את ההכרה בזכות הגדולה לשהות בבית ה', ובאור הגדול ששופע עלינו כל רגע וכל שעה. לפני שנפשפש ונמשמש במה שאיננו נוהגים כשורה, נחזק ונשמח בזכויות ובטוב שיש בידינו כבר עתה. נאהב את בית הכנסת ובית המדרש, נעריך את יפיו וטובו.

עד כמה שקבעו הראשונים כי עצם הישיבה בבהכ"נ ובהמ"ד היא מצוה, ממילא גם עליה חל הכלל שיש לקיים המצוות בשמחה ובטוב לבב!

ובמסכת דרך ארץ זוטא (ריש פ"ט) איתא: הוי אוהב את בית הכנסת, כדי שתטול שכרך בכל יום. הוי אוהב את בית המדרש כדי שיבואו בניך לתלמוד תורה.

מהרש"א מגילה דף כט ע"א

ועד"ז יש לכיין במזמור שמהתי באומרים לי בית ה' נלך גו', זה המזמור בגלות נאמר שמהתי באומרים לי בית ה' נלך שהוא בית הכנסת, כאילו עומדות היו רגלינו בבהמ"ק בירושלים, ולכך שמחתי בהליכתי לבית הכנסת כאילו באתי למקדש.

סידור השל"ה

בשעה שהוא הולך מביתו לבהמ"ק יאמר "שיר המעלות שמחתי" וגו'...

נתיבות עולם למהר"ל נתיב העבודה פ"ה

כבר התבאר לפני זה הליכת בית הכנסת הוא החיים הגמורים וכו'. וכך אמרו בגמ' שיש ללכת אל בהכ"נ שהוא יותר הרוק מן האדם מפני שהוא נוטל שכר פסיעות. וייראה כי אין הדיון הזה גבי סוכה, שאם יש לו ב' סוכות האחת קרובה והאחת הרחוקה שיש לו לילך אל הסוכה הרחוקה בשביל שהוא נוטל שכר פסיעות, כי אם גבי בהכ"נ אמרו וכו', וזה כי השי"ת מצוי בבהכ"נ כמו שאז"ל כי בהכ"נ הוא מקדש מעט, ולכך חשי"ת מצוי בבהכ"נ, ולפיכך כאשר הולך לבהכ"נ הוא נמשך אל השי"ת להיות לו דביקות בו ית'.

צל"ח ברכות ו'

אפילו אין זמנו בהול, שיכול לבא לבהכ"נ אפילו אם לא ירוץ ויגיע שם קודם שיתחילו להתפלל, אפילו הכי מצוה לרוץ להראות השקו למצוה זו.

תמצית הש"ס

סיכומי גפ"ת קצרים וברורים ללומדי הדף היומי

גליון 173 | מסכת פסחים | ב. - ח: | ויצא התשפ"א

והא דתניא היה עומד כל הלילה ומקריב על המזבח, לאורה טעון קדוש ידים ורגלים, הכונה אורה לבוקר, אך י"ל דאור שונה מאורה.

כמה ראיות שאור היינו לילה -

בדקין אור ל"ד ובי"ד שחירות, ומבואר דאור היינו ליל י"ד.

אין משיאין משואות אלא כשהמולד היה בזמנו ביום ל', ומשיאין המשואות לאור ל"א, אבל כשהחדש מלא אין משיאין משואות שכבר קידשוהו שמים, וכשואין רואים משואות יודעים שהחדש מעובר. ומבואר שאור היינו לילה שהרי ביום אין רואים את המשואות מרחוק.

ג. המפלת אור ליום פ"א מלידתה - אשה שילדה בתוך ימי טהרה מביאה קרבן אחד על ב' הלידות, ואם הפילה לאחר מולאת ימי טהרה מביאה ב' קרבנות, שכבר נתחייבה בקרבן ראשון. ואשה שהפילה אור לפ"א שכבר עבר מולאת שלה ועדיין אינה ראויה להביא קרבן שאין קרבן נשחט בלילה לב"ש פטורה מקרבן ולב"ה חייבת, וטענה ב"ה מאי שנא אור לפ"א מיום פ"א שהרי לכל דבר היום והלילה שווים (ומבואר דאור היינו הלילה), וכמו שהלילה שווה ליום לטומאה שאם תראה בלילה דמיה טמאים כמו ביום כך יהיה שווה לקרבן, ותשובת בית שמאי היא שכיון שאינה ראויה להביא קרבן כשנתחייבה בקרבן בכלל בו גם הלידה השנייה, ומהדמים אין ראייה שהרי אם הפילה בתוך מולאת דמיה טמאים ופטורה מן הקרבן. וכתבו התוס' ש"ה חזרו בהם מטענתם מכאן תשובה זו, ולמסקנה טעמא דב"ה משום דכתיב "או לבת" לרבנות אור לפ"א.

זמן אכילת בשר שלמים - בשר שלמים אינו נאכל אור ליום השלישי, דכתיב "ביום זבחהם יאכל וממחרת והגותר עד יום וכו'" בעוד שהוא יום ממחרת אכול ולא משתחשך, ומ"מ זמן השריפה הוא ביום השלישי דכתיב "ביום השלישי באש ישרף". ומבואר שאור היינו לילה.

אור של יוה"כ ובשחרית ובמוסף ובמנחה מתפלל ז' ברכות ואח"כ מתודה, ובערבית מתפלל מעין שמונה עשרה, וי"א תפילת שמונה עשרה, מפני שצריך לומר הבדלה בחוץ הדעת. ומבואר שאור היינו לילה.

ליל י"ד בודקין את החמץ, ומבואר שזמן הבדיקה הוא בליל י"ד.

מסקנת הסוגיא שלכו"ע אור היינו לילה, אלא שהלילה במקומו של רב הונא היה נקרא נגהי, וצאל רב יהודה לילה.

זהירות בדיבור

לישנא מעליא - הא דאמר התנא אור ל"ד ולא ליל י"ד, משום שזהו לישנא מעליא, ומצוה ודרך נקיי הדעת לדבר בלשון נקיה, ואף שיליה אינו דבר מגונה, מ"מ לומדים מזה שדרך חכמים לחזר אחר לשון צח ונקי.

לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו, כמו שמצינו שהפסוק האריך ואמר "ומן הבהמה אשר איננה טהורה, וכן כתיב "איש אשר לא יהיה טהור". וכן כתיב "מקרה הוא בלתי טהור הוא כי לא טהור", ואף חכמים צריכים להקפיד על לשון נקיה דכתיב "ותבחר לשון ערומים", ואף במילי דעלמא יש להקפיד דכתיב "ודעת שפתי ברור מלול". ואמנם צריך האדם לשנות לתלמידו בדרך קצרה כדי שתתקיים גירסתו. (ואם הלשונות שוות ידבר בלשון כבוד), וגם התורה כתבה בכמה מקומות טמא, ואין לשנות לישנא מעליא אלא כשהלשונות שוות, ומה שהתורה האריכה כ"ל כדי ללמד שצריך לחזר אחרי לשון נקי.

הזכרת לשון מרכב באשה - מצינו שבזבב מרכב ובזבבה מושב מפני שאינו הגון להזכיר רכיבה ופיסוק רגלים באשה, וכתבו התוס' שאין המנהג להכתוב קרא למרכב מושב, שהרי הנגע במושב טעון כבוס בגדים ובמרכב לא, אלא המנהג שדין מרכב באשה נתרבה מיותר ד"כ"ל ולא נכתב במפורש. ואמנם כתיב "ותקם רבקה ונערותיה ותרכב" דמשום ביעתותא דגמלים שהם גבוהים הוא אורחא, וכתיב "ויקה משה את אשתו ואת בניו וירכיבם" דמשום בניו הוא אורחא, וכתוב "רכבת על החמור" דמשום ביעתותא דלילה או ביעתותא דזוד או ביעתותא דהר כך הדרך (ואינו אריכות שהרי כתיב רכבת בלא ו'), ואף שאפשר לכתוב ישבת בלא ו', מ"מ בא ללמד לתפוס לשון קצרה ואפי' הוא מגונה, דחסרות שבתורה לדרוש הם באים).

רב לא דיבר עם תלמיד שדיבר בלשון מגונה.

הלל אמר על מי שדיבר בלשון נקיה שמובטח הוא בו שיהיה מורה הוראה בישראל, וכך היה לאחר ימים מועטים, (שאמר אותו תלמיד מפני מה בוחרין בטהרה בכלים טהורים, ואין מוסקים זיתים בטהרה מפני שאין מוהל שלהם חשוב להכשירם לקבלת טומאה, שאינו שמן גמור, אבל יין הזב על הענבים מכשירם מפני שניחא ליה בו, ואף היכא שאינו יוצא לרצון הבעלים גזרו שמוא יבצרנו בקופה מוזפת, או שישחוטו אשכול שביקר ע"ג הענבים וניחא ליה בו בשעת ביצורה. תוס').

ב. חובת בדיקת חמץ - אור ל"ד היינו בליל י"ד (ג) צריך האדם לבדוק את ביתו מחמץ, ואמנם מקומות שאין מכניסים בהם חמץ אינו צריך לבדוקם, וחובת הבדיקה במורתף היא במורתף שמכניסים בו חמץ שמביא משם יין לשולחן, ופעמים היין כלה באמצע הסעודה והשמש נכנס לשם עם פתו להביא משם יין, וצריך לבדוק ב' שורות, לב"ש ב' שורות על פני כל המרתף, ולב"ה שתי שורות החיצונות שהן העליונות ויבואר בגמ' ח:.

טעם חיוב בדיקת חמץ - רש"י כתב שהטעם הוא כדי שלא יעבור עליו בבל יראה ובל ימצא. והתוס' כתבו דכיון שגם אם לא בדק חייב לבטל א"כ אינו עובר בבל יראה גם אם לא בדק, והטעם שהצריכו חכמים בדיקה הוא כדי שלא יבוא לאוכלו. והטעם שחששו לזה בחמץ ולא בשאר איסורים, משום שהוא מותר באכילה כל השנה ואין בדלים ממונו, וטעם נוסף משום שגם התורה החמירה בו יותר ואסרה אותו בבל יראה ובל ימצא, וגם לטעם זה חייב בבדיקה אף בחמץ נוקשה וע"י תערובת, אע"פ שלר"ת אין עוברים עליו בבל יראה.

ביאור לשון אור לארבעה עשר

לרב הונא אור היינו נגהי (להוי"א הכונה לבוקר), ולרב יהודה היינו לילה.

הגמ' מבארת כמה מקומות שמשמע שאור היינו בוקר אך יבארם רב יהודה -

הבוקר אור והאנשים שולחו - אין הכונה שהבוקר שמו אור אלא שכשהבוקר האיר האנשים שולחו, והשמיענו הכתוב דלעולם יכנס אדם לנולד בליל טוב בעוד החמה זורחת ויצא בכי טוב אחרי הנץ החמה, מפני החיות והליסטים. רש"י והתוס' כתבו שהטעם מפני המזויקים, דכיון שניתנה רשות לנושחית וכו', וכתבו שלפי טעם זה גם כשיוצא מעירו לא יצא לפניו כן. ובשם רשב"א כתבו ד"ר דורש איסור נוסף מ"לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר" ושם הטעם מפני המזויקים, ובאחי יוסף הטעם מפני הפתחים, ומ"מ שבכמה אנשים לא שייך טעמא דמזויקים, ובעירו לא שייך טעמא דפתחים.

וכאור בוקר יזרח שמשו - אין הכונה שהבוקר שמו אור והערה"ב יאיר לצדיקים כמו בוקר, אלא שכמו שהאור מאיר בבוקר כך יאיר לצדיקים לעת"ל, שאפי' עלות השחר יאיר כמו הנץ החמה של עכשיו. ובתוס' פירשו שהנץ החמה לצדיקים יהיה כמו עד שש שעות ביום, שעד אז קוהו בוקר.

ויקרא אלוקים לאור יום - אין הכונה שהבוקר שמו אור, ואין הכונה שמהזמן שמתחיל להאיר קרוי יום, שהרי הזמן שמתחיל להחשיך אינו לילה אלא עד צה"כ הוא יום, אלא כוונת הפסוק שהקב"ה קרא לבריאה המאירה שברא מהווד מעטה לבושו וציווה עליה לשמש ביום, ועל החושך ציווה לשמש בלילה.

ב. לאור יקום רוצח, יקטל עני ואביון, ובלילה יהי כגנב - אין הכונה שבלילה הוא עומד באם הדרך ורוצח ובלילה הוא גנב, אלא שאם ברור לך כאור שהוא מוכן להרוג אם נגנב יעמוד כגנבו, מותר להורגו, ואם הדבר בספק כלילה כגון באביו או באוהבו אסור להורגו.

יחשכו כוכבי נשפו, יקו לאור ואין, ואל יראה בעפעפי שחר - אין הכונה שיקוה ויצפה לאור והיינו ליום, אלא בא לקלל את מזלו ואמר שיצפה שיאיר לו המזל ולא ימצאנו.

ואומר אך חושך ישופני, ולילה אור בעדני - אין הכונה שהיה סבור שהוא עני ונרדף בחושך וימות בו, והלילה נעשה לו יום, אלא שחשב שיהיה לו חושך בעוה"ב, וכשנמחל לו העון אף העוה"ז האיר לו.

ומהא דכתיב הללוהו כל כוכבי אור אין ראייה שאור היינו לילה, ד"ל שהכונה שכל הכוכבים המאירים יללו את ד', ואף דכתיב הללוהו כל צבאיו, הכא קמ"ל קרא שאור הכוכבים נקרא אור, ונ"מ שהנודד מן האור אסור גם באור הכוכבים, ולא בא לאפיקי כוכבים שאינם מאירים, אלא לכל הכוכבים יש אור. ומ"מ היכא שלשון בני אדם שונה מלשון הפסוק, הולכים בנדרים אחר לשון בני אדם. תוס' (ב).

דין איסור מלאכה בי"ד, ואם יש מזה ראייה מהו אור ליי"ד - לראב"י י"ד אסור בעשית מלאכה משעת האור, ולר"י משעת הנץ החמה שהוא זמן כניסת הפועלים למלאכה. תוס'. וטען ראב"י שלא מצינו יום שמקצתו אסור ומקצתו מותר אם אין סברא לאסור זדוקא מאמצע היום (משא"כ דבר שיש בו סברא כגון האיסור לאכול מן המנחה ולמעלה משום תיאבון. תוס'). וענה ר"י שיי"ד עצמו מקצתו אסור משעו ומקצתו מותר באכילת חמץ. בפשטות סובר ראב"י שמהלילה אסור בעשית מלאכה וא"כ כל היום אסור, וא"כ מבואר שאור ליי"ד היינו לילה, והגמ' דוחה ד"ל שכוונת ראב"י לעלות השחר, וטענתו היא שמה שהלילה מותר והיום אסור כבר מצינו כך בתענית ציבור, אבל לחלק את היום עצמו לא מצינו, וענה לו ר"י שיום י"ד חלוק באיסור אכילת חמץ, וראב"י סובר ששם התורה לא אסרה אלא מאמצע היום, אבל בדרבנן לא מצינו, ושעה חמישית שתולין ושישית ששורפין הם הרחקה משום יום המנוח, ור"י מוכיח משהו חמישית ושישית שגם בדרבנן היום חלוק. לרש"י מחלוקת ראב"י ור"י הוא במקום שנתנו לא לעשות מלאכה, ונחלקו עד אז מהו זמן נעויל המנהג לאסור, ולתוס' המחלוקת באיסור ולא במנהג, ואיירי בגילוי שהיו אוסרים את הדבר.

"לדעת"

מבחן שבועי – בדף היומי

א"ת ר' בנימין ב"ר יוסף יום טוב ז"ל

פרטי הצטרפות:

1. מטרת המבחן לעידוד חזרה שבעית על הגמרא או על סיכום, והשאלות מותאמות לכך.
2. יש להתקשר לטלפון 073-7289669 ולהירשם במערכת, ולאחר מכן להזין את התשובות.
3. ניתן לענות בטלפון עד אור ליום שלישי ב- 05:00 בבוקר. וכן ברישום במייל a0527692282@gmail.com.
4. המבחן מיועד ללומדי הדף היומי בלבד. המבחן הינו על גמ' רש"י, ויש לענות בגמרות סגורות.
5. ציון עובר להגרלה הוא 80%. לחוזרים על הגמ' או סיכום מתווספים 10% נוספים.
6. ההגרלה ע"ד רבני האירגון, בחורים שזוכים יקבלו סך 300 ₪. – ניתן לשמוע שמות הזוכים בשלוחה 5.
7. לפרטים ולתרומות בטל' 050-4172898 בין 22.15-21 בערב.
8. מדי חודש, **הגרלה נוספת לכלל הנבחרים** (3 זכויות ע"ס 150 ₪ כ"א) לעושים 3 מתוך 4 מבחנים.
9. ניתן להשיג את המבחן ואת סיכומי התמצית בנק' הפצה (שלוחה 4), או במייל לעיל.
10. מדור "לדעת חכמה" - 4 שאלות נוספות להעמקת החזרה. הגרלה שבועית נוספת, לעונים נכון על 3 מתוך 4 שאלות אלו, על זכיה בסך של 150 ₪.

פרשת ויצא – פסחים ב'ו-ב' – מבחן מס' 47

1. מאימתי אסור לעשות מלאכה בי"ד ניסן במקום שנהגו?
 - א. י"א מעלות השחר וי"א מהנץ החמה.
 - ב. י"א מהנץ החמה וי"א מחצות.
 - ג. י"א מליל י"ד, וי"א מעלות השחר.
2. למסקנת הסוגיה (ג.) מהו זמן בדיקת חמץ?
 - א. ליל י"ד.
 - ב. י"ד שחרית.
 - ג. מחלוקת.
3. האם עדיף ללמד לתלמיד בלשון קצרה או בלשון נקיה?
 - א. בלשון נקיה.
 - ב. בלשון קצרה.
 - ג. אין עדיפות לזה על זה.
4. המשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק ונמצא שאינו בדוק, האם זה מקח טעות?
 - א. אינו מקח טעות, ובמקום שמשלמים שכר על הבדיקה הוי מקח טעות.
 - ב. גם במקום שמשלמים שכר על הבדיקה אינו מקח טעות.
 - ג. גם במקום שלא משלמים שכר על הבדיקה הוי מקח טעות.
5. מה המקור לאיסור חמץ משש שעות ולמעלה?
 - א. אך ביום הראשון תשבתו.
 - ב. לא תשחט על חמץ דם זבחי.
 - ג. מחלוקת.
6. חמץ של נכרי שנמצא בבית ישראל, האם הישראל עובר עליו?
 - א. עובר.
 - ב. אינו עובר.
 - ג. אינו עובר אלא אם קיבל עליו אחריות.
7. מי שיצא מביתו לפני פסח, מתי לכו"ע אינו חייב לבער את החמץ?
 - א. רק אם יצא לפני ל' יום ואין דעתו לחזור.
 - ב. גם אם יצא בתוך ל' יום, כל שאין דעתו לחזור.
 - ג. גם אם דעתו לחזור, כל שיצא לפני ל' יום.
8. מדוע הבדוק צריך גם לבטל?
 - א. משום פרורים שלא נמצאו בבדיקה.
 - ב. שמא ימצא גלוסקה יפה ותהיה דעתו עליה.
 - ג. שתי התשובות נכונות.
9. כהן שצמחה לו יבלת, באיזה אופן מותר לחותכה לפי רבנן?
 - א. דווקא בעצמו ובשיניו.
 - ב. אף בעצמו וביד.
 - ג. אפילו ע"י כלי.
10. לרבה שמותר להשמיע קול שאינו של שיר, מדוע אסור לספוק ידיו כדי להבריח עופות (גמרא ורש"י)?
 - א. שמא יטול צרור להבריחם ויבוא להשוות גומות.
 - ב. שמא יטול צרור להבריחם ויזרקנו לרה"ר.
 - ג. שמא יטול בידיו את העופות שהם מוקצה.

"האיש שנותן ליבו תמיד לחזור על למודו, לבד שבזה מצליח ומשתמר תורתו, -ניכר בזה חביבותו לתורה" (תורת הבית פ"ד).

**ברכותינו לכל הנבחרים,
לרגל סיום מסכת עירובין!**

ההגרלה השבוע על:

שבת נופש משפחתית
(עד 12 נפשות)

בוילה במושב בני ראם
050-4146869

מדור "לדעת חכמה"

א"ת ר' ישראל יסקב ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

1. מה הטעם שצריך לבדוק את החמץ (לפי רש"י ב.)?
 - א. כדי שלא יבוא לאוכלו.
 - ב. כדי שלא יעבור עליו ובל יראה ובל ימצא.
 - ג. כדי למוצאו ולבערו ולקיים מצוות "תשבתו".
2. עד מתי שלמים נאכלים, ומתי שורפים את הנותר?
 - א. נאכלים ליום ולילה, ונשרפים ביום השני.
 - ב. נאכלים לשני ימים ולילה, ונשרפים בלילה השלישי.
 - ג. נאכלים לשני ימים ולילה, ונשרפים ביום השלישי.
3. מי חייב במזוזה ובבדיקת חמץ בבית שכור (גמרא ורש"י)?
 - א. במזוזה השוכר, ובבדיקת חמץ תלוי אם מסר לשוכר מפתח לפני ליל י"ד.
 - ב. במזוזה המשכיר, ובבדיקת חמץ תלוי אם מסר לשוכר מפתח לפני ליל י"ד.
 - ג. במזוזה השוכר, ובבדיקה אם מסר לו מפתח אפילו ביום השוכר חייב.
4. חמץ של נכרי שלא קיבל עליו אחריות והוא נמצא בבית ישראל, מה צריך לעשות לו?
 - א. לכפות עליו כלי.
 - ב. לעשות לפניו מחיצה עשרה.
 - ג. להוציאו מביתו.

ונאספו שמה "כל" העדרים...

א. עהפ"ס "ויצא יעקב מבאר שבע" כתוב במדרש שר' יהושע בן לוי פי' לשון "ויצא" על הגלות כמוש"כ "שלח מעל פני ויצאו", "וילך חרנה" לשון חרון ע"ש "אשר הוגה ה' ביום חרון אפו"..." "ויקח מאבני המקום" - תשתפכנה אבני קודש בראש כל חוצות... ופי' באשד הנחלים: "ויקח מאבני המקום הוא דמות ורמז לבנים הקדו' שישתפכו בראש כל חוצות וישם מראשותיו לזכור כי ירד מראשותו.

האבנים האלו הם "בני ציון היקרים המסולאים פז" הם אלו אשר מתאונן עליהם הנביא "איכה יועם זהב ישנא הכתם הטוב... איכה נמשלו לנבלי חרש מעשי ידי יוצר" כפי שמתארת זאת הגמ' בגיטין (נחא)... ארבע מאות בתי כנסיות היו בכרך ביתר, ובכל אחת ואחת היו בה ארבע מאות מלמדי תינוקות, וכאו"א היו לפניו ארבע מאות תינוקות של בית רבן, (64,000,000 ילדים רק בביתר!) וכשהיה אויב נכנס לשם היו דוקרין אותן בחוטריהן... עכ"ל הגמ'.

אכן קינת איכה זו עוסקת בדרך רמז בירידות הרוחניות הקשות של נערים, אותם אלו שהיו מאירים ומגנים את הזהב ביופים, נמשלו לנבלי חרש וחשך משחור תארם, נפלו מדרגתם הרוחנית, עזבו את הבתי מדרשות רח"ל ונשתפכו בראש כל חוצות, ז"א, מסתובבים ברחובות...

יעקב אבינו ע"ה לוקח נבלי חרש אלו, ומניח אותם כביכול לראשו, את האבנים המפוזרות הללו, הוא אוסף אחת לאחת נוטלם ומניחם בראש סדרי העדיפויות, הוא דואג על אחרון צאצאיו, שלא יאבד, שלא ידח ממנו נידה... עד שמתקבצים הם על ידו, ונעשים לאבן אחת!...

ב. גם כשהוא מגיע לבאר ורואה שם שלשה עדרי צאן רובצים עליה, דרש רבי יוחנן במדרש: "וירא והנה באר" זה סיני, "והנה שם שלשה" כהנים לויים וישראלים, "כי מן הבאר ההיא" שמשם שמעו י' הדיברות, "והאבן גדולה" זו שכינה, "ונאספו שמה כל העדרים" ר"ש בן יהודה איש כפר עכו אמר משום ר' שמואל שאילו היו ישראל חסרים עוד אחד לא היו מקבלים את התורה, "וגללו את האבן" שמשם היו שומעים את הקול ושמעו עשרת הדיברות, "והשיבו את האבן" אתם ראיתם כי מן השמים...

מבהיל היסוד שנאמר כאן. עם שלם עומד ומחכה, ממתין לקבלת התורה, והנה חסר בחור אחד בלבד, בחור עייף שהלך לישון, או להשתכשך באיזה נחל... אבוי, כל מעמד הר סיני נעצר, א"א לתת לנו תורה בלי הבחור צייק הזה, ונאספו שמה כל העדרים... כולם בלי יוצא מן הכלל.

עדים אנו בימינו לריבוי מבהיל של בני תורה וישיבה בכל מקום, אבל חלילה לנו להפחית מחמת כן מערכו העצום של כל יחיד ויחיד, נכון, רואים אנו כאן עדרים להפליא, אבל עלינו לדאוג שישארו בתוך הקדושה 'כל' העדרים בלי יוצא מן הכלל, שהרי אם חסר אחד מן המניין הנצרך, זה מעכב מכנסת ישראל, את הזכות לקבל תורה. ג. כמה עלינו להכיר טובה לכל אנשי החינוך שמוסרים נפש על גידול הצאצאים הרכים, ומשימים לילות כימים בחינוכם ובהדרכתם בדרך ישרה, ועמהם אנשי מעלה בעלי אירגון בני הישיבות בקהילות הקודש די בכל אתר, שעמלים ביומי דפגרא להעצים ולרומם את צעירי הצאן בכל מיני דרכים, לוקחים אותם לבארות בשדות, ושם בין עדרי הצאן לקול החליל והגיטרה של הרועים והמנגנים, מעשירים את ידיעותיהם בתורה בדברי מוסר וביר"ש טהורה, דנים איתם בבעיות... מעניקים כלים להתמודד.

עלינו גם להיזהר ממתחת ביקורת על עבודתם הרבה, משל ממשפחה שהתגוררה בבית ישן וזנוח, שהיה חסר תנאי דיור מנימליים, בא יהודי יקר, סידר להם דירה חילופית, ובמשך כמה חדשים שיפץ את כל הבית באופן מהודר והוסיף בו חדר ושתי מרפסות, והכל שלא ע"מ לקבל פרס... המשפחה חזרה אל הבית, והנה הם מגלים שם כמה דברים שלא בדיוק לרווחם, הצבע של המשקוף לא כ"כ תואם לסידור, והאריחים באמבטיה אינם תואמים לכיור, וכי יעיצו עתה להתלונן על מטיבם ואיש חסדם...?

ונפלאים דברי האור החיים בפירושו האחרון ממ"ב הפירושים שכתב על פרשת בחוקתי: עוד יתבאר על דרך מה שאמרו במעשה ההוא מרבנן שאמר לו אליהו סימן להכיר כסאו של רבי חייא בהליכתו מגן עדן של מטה לישיבה של מעלה, שהיה עולה מעצמו ולא היה צריך למלאכים להעלותו כשאר הצדיקים, וזו השגתו היתה באמצעות השתדלותו נמרץ בעסק התורה לעצמו לאחרים כאמור שם (שהיה ר' חייא דואג שלא תשתכח תורה מישראל), והוא מאמר "אם בחוקתי תלכו" פירוש באמצעות השתדלות בתורה ללמוד וללמד כרמוז בתיבת בחוקתי. תלכו מעצמכם כרבי חייא ולא תצטרכו למלאכים להולכים אתכם. עכ"ל. הרי עולה מדברי האור החיים שזכות הדאגה לצעירי הצאן עולה היא מעל הכל! לכן, גם בעיתות קשות אלו, בל נתייאש חלילה מאיזה בחור, נכון שישנו בירור עצום איזה בחור מקבל על עצמו עול תורה, אבל גם ישנו בירור לא פחות מזה, איזה יהודי דואג לכל צעיר להניחו למראשותיו, ולדאוג לעלייתו!...

המנוזר היוני

א. צריך להבין איך היונים רצו "להשכיחם תורתך" הרי חכמה הוא דבר שטמון עמוק בתוך הראש, ובשלמא אם יגזרו גזירות להפריע ללמוד בוודאי עלולים לשכוח, אבל לפי דברי המדרשים משמע שאף פעם לא הטילו איסור ללמוד תורה, ואדרבה תלמי מלך מצרים שהיה מארבעת מלכי יון, היתה ברשותו הספריה הגדולה בעולם באותם ימים, וכשאמרו לו הספרנים שעד שאין לו את התורה אין ספרייתו שוה כלום, קרא שבעים זקנים שיתרגמו את התורה ליונית, ואח"כ הכניסה לספרייתו כפי שיתרגמו לו.

ברם, מבואר בחז"ל שהיו ליונים שתי ערים מרכזיות, אתונה וספרטה, בעיר אתונה פיתחו את חכמת יון ומדעי העולם בחכמה רבה, ובעיר ספרטה פיתחו את כל ענייני הספורט ותרבויות הגוף השונות. וסברו ששתי ערים אלו הן אלו שייגרמו ויביאו לשכחת התורה אצל כלל ישראל.

ע"י אתונה. כי כשמתעניינים בכל מיני חכמות, מבזים את חכמת התורה, ומחשיבים אותה רק כחכמה דעלמא, וכבר נודע שיש בעולם שבע חכמות - ההגיון, המספר, התשבורת, התכונה, הטבע, הניגון, וחכמת האלקות היא החכמה השביעית שמעל כולם, והם כששה קנים הפונים אל הקנה האמצעית, שזוהי הוראת המנורה, שהיא כנגד חכמת התושבע"פ, ומה שכל הקנים היה פונים אל הקנה האמצעי, מורה על כך שכל החכמות הם רקחות וטבחות לשמש לחכמת התורה (כלשון הרמב"ם הנודעה), ובאו היונים וטימאו את השמינים, כדי לפגוע בהוראת המנורה, ולהשליט את דעתם הכוזבת שכל החכמות בעולם שוות.

וע"י ספרטה. כי התורה היא חיינו ואורך ימינו, אבל כשמשקיעים בשעשועים ובספורט, מתרגלים למצוא טעם בחיי הגוף ובתענוגיו, ואט אט הולכת ומשתכח חיי התורה ועמלה, וכמו שאמרו חז"ל "זאת התורה אדם כי ימות באהל" אין התורה מתקיימת אלא במי שממית את עצמו עליה. כלומר, דווקא כשממיתים את הגוף ופוסקים מלפתח ולטפח אותו, וחדלים מלמצוא תענוגותיו וטעם חייו עלי אדמות, רק אז מופיעים חיי הנשמה ותענוגותיה.

ב. ויסוד נורא כתב רבינו בחיי בעניינם של יעקב ועשיו: "...דבר ידוע כי השתדלותו של אדם במאכל ובמשתה והיותו משתעשע בציד שהם תענוגי הגוף בעוה"ז, הלא היא סיבה לבזות עבודת השי"ת ויראתו, לעשותם טפל ותענוגי הגוף עקר... ועוד כי מה שרצה עשו לקנות רצה יעקב למכור, והוא רדיפת התאוות ובקשת תענוגי העולם שהמשיגם לנזיד עדשים, לפי שטוב העולם ושלותו וכבודו אינו אלא גלגל כעדשה שהיא עגולה, וע"כ רצה למכור ולהחליף חיי שעה בחיי העולם, היא עבודת השם יתברך שהיתה בככורות. עכ"ל. ולכאן צריך להבין, מדוע

א"א לשלב את שניהם יחד, תענוגי עוה"ז יחד עם תענוגי עוה"ב, ומה הקיצוניות הזאת שקבע כאן, שכל השקעה בעוה"ז היא בהכרח סיבה לבזות את עבודת ה' יתב'.

ברם הביאור בזה, כי אנחנו מורכבים מגוף ונשמה, וכל המורכבות הזאת היא סותרת לגמרי, שהגוף מעוניין רק בשעשועי עוה"ז, והנשמה מעוניינת רק בשעשועי עוה"ב, הגוף רוצה לאכול ולשחק ולטייל ולהשתובב בלי גבול, והנשמה רוצה להתפלל וללמוד ולקיים מצוות בלי גבול, וכל טיפוח חלק אחד הוא על חשבון טיפוח החלק השני, ורק בשבת אנו מוצאים שילוב ביניהם שכנגד כל תפלה יש סעודה, ולכן מאחלים שבת "שלום" שיזורר אז שלום ביניהם, אבל בכל ימות החול ישנה מלחמה בלתי פוסקת.

וזוהו שזממו היוונים להשכיח את התורה מאיתנו, כי ע"י שמשקיעים בשעשועי הגוף, ממילא מתעסקים עם הצד הבהמי והשפל של האדם, וכל תרבות יון בנויה על טיפוח הגוף ושגשוגו, וממילא ע"י חלק הנשמה נדחק הצידה, ואינו תופס עוד מקום, ו"נשמה" אותיות "השמון" כי רצו לטמאות את הנשמה בכל מיני טומאות הגוף, וכל ענייני ספורט ושעשוע שהמציאו, היה בשביל לספק לגוף עוד טעם חיים מודגש, שע"י התנועה היתירה מרגישים וחשים יותר את מציאות החיים, אבל כנגד זה יש בתורה תנועה של לימוד, שהנשמה מתעצמת בקדושת התורה, ואז טועם את החיים הפנימיים של חיי הנשמה להפליא.

ג. מבחינה הסטורית, אצל יון הסתיימה עבודת אלילים בעולם, שאז שחטו יצרא דע"ז, ואלכסנדר מוקדון המלך היוני הראשון הסתובב בעולם ושיבר את כל הפסלים, כי לא האמינו אלא בטבע ובמה שהחוש מרגיש, אבל טעות לחשוב שאין אצל יון מנזרים וכנסיות, כי באמת המנוזר שלהם הוא מגרש הספורט, שזוהי אמונתם עלי אדמות.

אין ספק, שיחד עם דאגתנו להעצמת הנשמה בתורה ותפלה, עלינו לשמור מכל משמר על בריאותינו, ופעמים הגוף זקוק למנוחה והחלפת כוחות, וכ"ש בחורים זקוקים מידי פעם להוציא מרץ, אך גם כאשר צריך להוציא מרץ, בודאי שלא יעלה בדעתו לטייל להנאתו באיזה מנוזר ושם להאזין לנעימת צלילי העוגב, ולהנות מהאולם המפואר שבנו לכבוד הפסל, רח"ל! כך לא יתכן לטייל במנוזר היוני - מגרש הספורט, ולהנות מחויית תרבות של משחק יווני. (ולא המשחק בכדור הבעיה, אלא התרבות. ולמשל, המשחק עם בגדים מתאוורר, אבל כשמלביש בגדי שחקנים, מתיוון).

לכן הגם שכל ענין של התענגות הבחורים בריצתם יש לו מקום, וכדמצינו שהתירוהו אף בשבת, אך ישנו הבדל עצום, בין עצם ההתענגות משובבות הנעורים, לבין חויה שמושגת על החלפת הזוהר, מיעקב איש תם, לעשיו איש שדה... וחלילה להחליף חיי שעה בחיי עולם הנצח.

ארבעת הגלויות באספקלריית האבות

א. מצינו אצל האבות הקדו', שהראם הי"ת שעתידים לבא על זרעם ארבעת גלויות, אולם כל האחד מהאבות ראה זאת בציוור אחר, וחובתנו להתבונן בהבדלי הציורים שצייר להם ה', ולהבין מזה את עבודת הגלות אליבא דכל אחד מהאבות, כי בוודאי לא בכדי נשתנו הציורים מזל"ז.

הנה אברהם אבינו צפה בגלויות בברית בין הבתרים, כדכתיב: "והנה אימה חשיכה גדולה נופלת עליו" ובמדרש רבה (בראשית פמ"ד): "אימה, זו בבל... חשיכה, זו מדי... גדולה, זו יון... נופלת עליו, זו אדום...". יצחק ראה זאת בסתימת הבארות, כדאי"ב בעה"ט: עשק כנגד בבל, שטנה כנגד מדי, רחובות כנגד יון, ובאר שבע כנגד אדום. ויעקב ראה זאת בחלום הנבואי כמתואר בפרשתו: "והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו" ובמדרש רבה (אמור פכ"ט): א"ר שמואל בר נחמן, מלמד שהראה הקב"ה ליעקב אבינו שרה של בבל עולה ע' עווקים (שליבות), ושל מדי נ"ב, ושל יון ק"פ, ושל אדום עולה ולא יודע כמה, באותה שעה נתיירא יעקב אבינו אמר אפשר שאין לזה ירידה אמר לו הקב"ה: "ואתה אל תירא עבדי יעקב" אפילו הוא עולה ויושב אצלי משם אני מורידו, הה"ד (עובדיה א) "אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים שים קנך משם הורידך נאם ה'".

ב. ונראה לבאר דמצד אברהם אבינו הגלויות הם סמל של ברית, וידוע שהביטוי הגבוה ביותר לקשר ברית, הוא הקזת דם שמראה שמוכן למסור את כל חייו למען קיום הברית, וכך היה המנהג תמיד אצל כורתי ברית להקיז דם ולבטא בזאת את עומק קשר הברית, ואכן זהו המבט של אברהם אבינו על הגלויות שעל ידם נכנסים עם ישראל עם הקב"ה בקשר ברית, ולכן הוא צפה בהם ב"ברית" בין הבתרים, וכפי שמתאר הפייטן את עמידתן של ישראל בכל אימי הגלות הקשים: אום אני חומה, ברה כחמה, גולה וסורה, דמתה לתמר, ההרוגה עליך, ונחשבת כצאן טבחה, זרויה בין מכעיסיה, חבוקה ודבוקה כך, הושע נא.

אח"כ אצל יצחק אבינו, הגלויות הן באר עמוקה שניתן לדלות מהן מים עמוקים, כי מונח בגלויות היכי תימצי לגלות את חלקי התורה, דמגלות בבל, יצאו כמה נבואות של הנביאים, מגלות מדי מגילת אסתר, מגלות יון החלה להתנוצץ אור התורה שבע"פ, ואח"כ בגלות אדום משנה וגמרא תלמוד בבלי וירושלמי, וכך כלל ישראל הופך את הגלויות להיכי תימצי לדלות מהבאר העמוקה של תורה.

ולבסוף אצל יעקב הגלויות הם סולם גבוה שהוא מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, כי יחד עם העליה של שרי האומות כמתואר במדרש, עלו גם כלל ישראל מכוח כל אותן ניסיונות שנתנסו במשך הגלויות, דניסיון מלשון נס

להתנוסס, וכאשר האומות ניסו להעביר את ישראל על דתן ועל דעתן, עם ישראל התחזק לעומתם להתקשר עם התורה ועם הבורא יתב', מעשרה הרוגי מלכות, ועד כל הקדושים שנעקדו ונטבחו באנקוויזיציה ובשוואה האיומה.

ג. אמנם חילוק גדול אנו רואים בין אברהם ויעקב לבין יצחק, דאברהם ויעקב ראו את הגלויות במוצב של שינה, כמו שנאמ' אצל אברהם "ותרדמה נפלה על אברהם" וכן אצל יעקב "ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש", כי אכן הגלות נמשלה ללילה ולחושך, והגאולה לבוקר ולאור. אבל יצחק רואה את הגלויות בהקיץ, ולא זו בלבד, אלא שלגביו כל הגלויות נראות בסך הכל כמו מריבה מסויימת עם רועים זרים, ויתירה מכך, שמצד אותו מבט מרומם של יצחק אבינו, לא נחשבת כגלות, אלא גלות בבל וגלות מדי, שעל בארותיהן עדיין רבו, אבל הבאר השלישית של יון נקראת רחובות כי עתה הרחיב ה' לנו, שמבחינתו אין לזה כמעט גדר של גלות שראה רק את הניסים שארעו שם, ובבאר הרביעית באר שבע, שם כבר כרת ברית עם אבימלך ואין שום שטן ופגע, והיא הבאר שכנגד אדום.

וההסבר בזה, דאכן יצחק לא ראה בכלל את עשיו ואת אדום בצד השלילי שלו, רק ראה כמה הוא יכול להיטיב עם יעקב, ולשמש לו כזבולון, ורצה לברך אותו, ולברר לו את העבודת ה' הראויה לו, וגם בעת שאמר ליעקב "הקול קול יעקב והידיים ידי עשיו" רמז לו בזמן שקולו של יעקב מצפף בבתי כנסיות ובתי מדרשות אין הידיים ידי עשיו. זאת אומרת שלדידו של יצחק, כל גלות אדום לא פוגעת ולא נוגעת ביעקב, עד כמה שהוא בביהמ"ד הוגה בתורה.

וזהו שמפורש בתנחומא בפרשת נח: "ולפיכך קבע הקב"ה שתי ישיבות לישראל שיהיו הוגין בתורה יומם ולילה. ומתקבצין שתי פעמים בשנה, באדר ובאלול, מכל המקומות, ונו"נ במלחמתה של תורה, עד שמעמידין דבר דבור על בוריו, והלכה לאמיתה... ואותן שתי ישיבות לא ראו שבי ולא שמד ולא שלל, ולא שלט בהן לא יון ולא אדום, והוציאן הקב"ה י"ב שנה קודם חרבן ירושלים, בתורתן ובתלמודן... ולא גזרו עליהן שמד... ואף לימות המשיח אין רואין חבלו של משיח... עכ"ל. הרי שאליבא דלומדי התורה, שהם דולים את חכמת התורה מהבאר העמוקה של התורה, כל הגלויות הם מריבות בעלמא עם האומות, ואדרבה רואים רק את הניסים ואת הישועות.

ורמז הקב"ה לצאצאי האבות הקדו', דעליהם לגשת אל ארבעת הגלויות עם כל הרוממות ועם כל העבודת ה' שמונחת בהם, לראות בהם קשר ברית עם הי"ת, וסולם גבוה של עליה למעלה למשכיל, אבל אשרי אלו הזוכים לעלות גבוה מעל כל מקרי העולם, ולא פוגע בהם שום מחלה או קושי, שזוכים לראות בגלויות "באר מים חיים".

ולא ראיתי צדיק נעזב

א. בעת שניגש יעקב להקים משפחה ברוכת ילדים, הוא פונה אל הקב"ה בבקשה שישמור אותו ויתן לו לחם לאכול ובגד ללבוש, ובמדרש (ט"ו, ט): "והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך", רבנו אמרי על הכל השיבו ועל הפרנסה לא השיבו כו', א"ר איסי, אף על הפרנסה השיבו שנהא: "כי לא אעזבך", ואין עזיבה אלא פרנסה, היך דאת אמר: "ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם". ע"כ.

ויש מפרשים, שניסיון העוני נועד לחזק ולחשל, וזהו לשון 'עזיבה' כמו "עזוב תעזוב עימו" שהציווי הוא לחזק אותו בעת נפילתו, וכן "ויעזבו את העיר" הכוונה שחזקו את העיר, וכיון שהעדר הפרנסה נועד לחזק את האדם ולזככו ברוחניות, לכן נקרא עזיבה, וכאן הקב"ה הבטיח לו שלא ינסנו ולא יזקקנו בניסיון העוני. (אשד הנחלים). מבואר שת"ח שמייסרים את עצמם בעמל התורה, זוכים שניסיונותיהם בלימוד, ובכך נחסך מהם ניסיונות אחרים.

ב. בקהלת (ב"ה) אמר שלמה "ושנאתי אני את כל עמלי שאני עמל תחת השמש שאניחנו לאדם שיהיה אחריו", ובמדרש תמיהו חז"ל, מדוע לא היה נוח לו להוריש עושרו לבניו, והביאו ע"ז מעשה מר"מ שהיה אומן בקי במלאכת הכתיבה, ובכל שבוע היה מרוויח שלשה סלעים, והיה אוכל ושותה באחד, מתלבש ומשלם את מגוריו באחד, ומפרנס בשלישי את החכמים, אמרו לו תלמידיו: רבי, בניך, מה יהיה עליהם...? אמר להם: אם יהיו צדיקים כבר אמר דוד ולא ראיתי צדיק נעזב... ואם לאו, מה אני מניח את שלי לאויבי המקום... וזהו שאמר שלמה בפסוק שאחריו: "ומי יודע החכם יהיה או סכל שישלט בכל עמלי", שזהו טעם למה לא נוח לו להוריש עמלו לבניו.

ונראה פשוט, שבאותו סלע ראשון שהוציא לאכילתו, בוודאי שהיה ר"מ חולק את סעודותיו עם ילדיו וכל בני משפחתו, אבל תמיהת התלמידים היתה מדוע חוץ מזה אינו חוסך מרווחיו בשביל שיהיה לילדיו לאחר מיתתו, וע"ז השיב להם, שאינו צריך לדאוג לעתידם, כי אם יהיו צדיקים, פרנסתם מובטחת להם מעם ה', ואם ח"ו לאו...

וכן כתב הגר"א באגרתו בתוספת חריפות, וז"ל: כי מאומה לא ישא האדם בעמלו במותו כי אם רק שני חליפות לבנים וכו', אוי ואבוי על שכלם ודעתם של בני"א שטורחים ויגעים להניח לבניהם ממון אחריהם, ממון ונכסים ובתים מלאים, כל זה הבל ורעות רוח, כי אין יתרון מבנים ובנות רק מעשיהם הטובים, אבל מזונתם קצובים להם מהי"ת מי שבראם בורא פרנסתם, עכ"ל לשונו בזה.

ג. תהילה להי"ת, שעד היום רואים בחוש את ההנהגה הזו, איך שמשפחות בני התורה מסתדרים בדרכים מעל הטבע. ולפני כמה שנים תלה מאן דהו על לוח המודעות

של ישיבת מיר, גזיר כתבה שהתפרסמה באיזה עיתון כלכלי, ובה מסקנה מעניינת של 'יועץ כלכלי' העוסק בסידור חובות למשפחות שנקלעו למצוקה כספית, וכיון שהדברים מחזקים, הנני להעתיק את הנאמר שם:

"...לפי תחשיב סטטיסטי, הצריכה החדשית לנפש היא בסך 2000 ש"ח, כיון שכך אפשר ליהות בקלות - לפי סך ההכנסות לנפש - האם הלקוח שרוי בחובות ועד כמה. ההשערות הללו בדרך כלל די מדוייקות עד שהלקוחות מתפעלים ואומרים: מהיכן שמעת על החובות שלנו? האם ביקרת בחשבון הבנק שלנו?... אולם במשך הזמן גיליתי תופעה מעניינת: כאשר מדובר בלקוח אברך, התגובה שלו היא לגמרי אחרת. הוא מתנגד. מה פתאום? הוא טוען בתוקף. אין לי כמעט חובות --- למרות שהחשבון הנ"ל בוודאי נכון, לפי הצריכה לנפש הוא אמור להיות במינוס ארוך ומתמשך, התוצאה משום מה לא מסתדרת. הוא כאילו חי מעל הטבע. מעל כל הכללים המוכרים. יש גורם נוסף שמתערב ומשנה את התוצאות.

הכל טוב ויפה. אבל השאלה נשאלת לכאורה מאלה - אם ברכת שמים שורה על אותם לקוחות - אברכים, אז מה בדיוק הם מחפשים אצל יועץ כלכלי...? את השאלה הזאת שאלתי את אחד האברכים שפנו אלי, והוא ענה לי כך: המערכת הזאת מועילה לי עד מאד כי היא עוזרת לי להבין מה בעצם מתרחש עמי, היא משקפת בפני בבהירות את הסיעתא דשמיא המלווה אותי כל העת, היא מראה לי את היקף הישועות... אכן, התחושה שמנקרת בלב רבים, על אותה תופעה פלאית של שכט הלוי של דורנו, שאין לה פשר והסבר, דברי חז"ל על המקבל עליו עול תורה מעבירים ממנו עול דרך ארץ, כל אלו מקבלים כעת אישוש והסבר מגורם מקצועי שמונח עמוק בחומר.

עוד הוא מספר: הגיע אלי פעם אברך כשהוא מבוהל והיסטרי, הוא נזקק לעזרה הדופה. יש לו תשעה ילדים, הוא גם חיתן עכשיו ועטוף בחובות כבדים. הוא פירט בפני את ההכנסות שלו ושל זוגתו והתברר שהם מרוויחים בסך הכל 8500 ש"ח לחודש... ממש נורא ואיום. סכום קטן שכזה למשפחה ברוכת ילדים. התחלתי באמת להבין את הבהלה שלו ומה שעובר עליו. מן הסתם יש לו מינוס חדשי מצטבר של 10,000 ש"ח, ואם נסיף את הוצאות החתונה לבטח הוא שוקע בים אדיר של חובות באין מוצא. אבל כמה באמת היו סך החובות שלו, לא יאומן! 65 אלף ש"ח, לא יותר! ידידי, אתה נס מהלך. קראתי לעברו. חובות כאלו בגיל ובנתונים שלך, הם תופעה לא טבעית בעליל. הכל בכלל שנמלת חובות, כך אמרתי לו. אם היית ממתין בסבלנות, הקב"ה היה בוודאי שולח לך גם את הסכום הזה, כמו שאר הכספים הרבים האחרים שקיבלת משמים..."

מי שזכה לחיות כאברך, דברים אלו לא מפתיעים, הרי כך החיים הפשוטים והרגילים, ובכל תקופת קושי זוכים האברכים לישועות רבות, והי"ת זכינו לראות נפלאותיו.

נושא הגיליון

'מחיקת דברי תורה מהלוח'

כותב על מנת למחוק

לוח הכיתה: בגיליון הנוכחי 288 נעסוק בעז"ה בנושא, האם ובאיזה אופן מותר למחוק דברי תורה מלוח הלימוד. [כהשלמה לנושא של מחיקת השם ממסך מחשב, כפי שהתבאר בארוכה בגיליונות 285-287].

השאלה מתחלקת לשניים: א. מחיקת דברי תורה מהלוח, שהרי מעשים בכל יום שכותבים ומוחקים על לוח הכיתה (בעזרת לורד מחיק, ובעבר עם גיר) בתלמודי התורה, פסוקים משניות גמרות הלכות מאמרי חז"ל ואמרות קודש, מדוע לא חל בזה קדושה להטעינו גניזה. ב. מחיקת אחד מהשמות הקדושים מהלוח, אם נכתב בטעות על הלוח, שהרי יש במחיקת שמות הקודש איסור דאורייתא.

א. מקור האיסור

דרבנן: כתב הרמב"ם (הלכות יסודי התורה פרק ו הלכה ח) אסור לשרוף ולאבד כתבי הקודש וכן פירושיהם וביאוריהם, והמאבדם בידיים מכים אותו מכת מרדות. וביאר **הכסף משנה** (שם) המוחק דברי תורה עובר על איסור דרבנן, ומכין אותו מכת מרדות ככל עובר על דברי חכמים. וכן מפורש בספר **החינוך** (מצוה תלז) שכל כתבי הקודש ופירושיהן אסור מדברי סופרים לאבדם

ולשורפם. וכן דעת **התשב"ץ** (חלק א סימן ב) שאיסור מחיקת דברי תורה הוא דרבנן, ורק מחיקת השמות

זכות התורה תעמוד לרפואת הגאון הגדול

רבי משולם דוד בן אלטע הענדל

סאלאוויציק שליט"א

בתוך שאר חולי ישראל

דבר העורך

פחמע"ד

פוק חזי מאי עמא דבר: התשובה היסודית בנושא מחיקת דברי תורה מלוח הלימוד, הוא **מהתשב"ץ** (שו"ת תשב"ץ חלק א סימן ב), בדבריו הוא מתבטא: 'פוק חזי מאי עמא דבר ומנהגן של ישראל תורה היא'. יסוד זה מופיע בהרבה מקומות בחז"ל ובפוסקים, וכגון **בגמ'** (ברכות דף מה. עירובין דף יד:) רבי טרפון אומר בורא נפשות רבות וחסרונו. אמר ליה רבא בר רב חנן לאביי, ואמרי לה לרב יוסף הלכתא מאי, אמר ליה פוק חזי מאי עמא דבר. וראה בספרים **מנהג ישראל תורה** (בכמה מקומות), ו**בשבילי המנהג** (ב עמוד רצו), מקורות רבים ונפלאים בחשיבות מנהג ישראל.

השאלה מתבקשת, מתי אומרים 'פוק חזי מאי עמא דבר', 'מנהג ישראל תורה', 'מנהג אבותינו בידינו', 'הנח להן לישראל אם אין נביאים הן בני נביאים הן'. ומתי אומרים, שצריך למחות במה ש'עמא דבר', 'מנהג אותיות גהנם', כדאמרי אינשי 'ש מקום גם להרבה אנשים בגהנם', 'מנהג טעות ושטות', ועלינו לעקרו?

התירוץ הוא, שהנוסח מפורש **בירושלמי** (פאה פרק ז הלכה ה, מעשר שני פרק ה הלכה ב, יבמות פרק ז הלכה ג), כל הלכה שהיא רופפת בבית דין ואין אתה יודע מה טיבה, צא וראה היאך הציבור נוהג ונהוג. ואפשר לחלק לג' דרגות.

הלך אחר המנהג: מנהג שיסודתו בהררי קודש, כגון שנחלקו תנאים אמוראים והראשונים, והמחלוקת שקולה, כיון שיש לנו ספק איך לנהוג להלכה, הרי כלפינו קיים ספק ועלינו לראות מאי עמא דבר ועל זה נאמר 'מנהג ישראל תורה'. אבל במקום שהוכרעה ההלכה, אין בכח המנהג לעמוד כנגד ההלכה, ולא עוזר 'מנהג אבותינו בידינו'.

מנהג אותיות גהנם: מנהג שאין לו יסוד בפוסקים, או שנדחתה שיטה זו לגמרי מההלכה, בזה נאמר 'מנהג אותיות גהנם', ויש מקום בגיהנם גם להרבה אנשים, כמפורש **בגמ'** (חגיגה דף טו.), ברא צדיקים ברא רשעים, ברא גן עדן ברא גיהנם. כל אחד ואחד יש לו שני חלקים, אחד בגן עדן ואחד בגיהנם.

מנהג גרוע: מנהג שבפשטות אינו כהלכה, אולם אפשר לצרף היתר דחוק ושיטה יחידאה בכדי להצדיק את המנהג. בזה הכלל שרק גדולי הפוסקים שבכל דור ודור, בכחם להכריע האם יש ההיתר מספיק שייחשב 'מנהג' שאפשר לסמוך עליו, או לא.

אינספור דיונים, מופיעים בפוסקים ובספרי השו"ת בכל הדורות, שפלפלו למצוא סמך למנהגים תמוהים שההיתר בהם דחוק, וההכרעה בכל מקום לפי ענינו, בכמה דרגות: 1. ההיתר מרווח, והנוהגים ימשיכו במנהגם. 2. ההיתר דחוק, והמיקל בדיעבד יש לו על מי לסמוך. 3. ההיתר קלוש ביותר, וצריך לבטל המנהג, אולם אין מוחין ביד המיקל כיון שיש מקום להמליץ טוב וללמד זכות על המקילין. 4. אינו היתר כלל, ויש לבטל את המנהג שהוא מנהג שטות והבל, והוא בכלל 'מנהג אותיות גהנם'.

בברכת התורה

עקיבא יוסף לוי

הקדושים אסור מדאורייתא.

דאורייתא: מאידך דעת **הרב מיימון** (אביו של הרמב"ם הובא בתשב"ץ חלק א סימן ב) המאבד כל פסוק מתנ"ך עובר בלאו כי מי שיכתוב דברי האל וימחקם הוא עובר על דברי הקל יתברך לא תעשון כן לה' אלקיכם, וכן מבואר **במגן אברהם** (סימן קנד ס"ק ט), שאסור לשרוף ספרים והוא בכלל לא תעשון כן לד' אלקיכם. והביא בשם **ספר המצוות להרמב"ם** (מצות לא תעשה סה) שהמאבד כתבי הקודש עובר בלאו.

וכתב **המנחת יצחק** (חלק א סימן יז) צ"ע ליישב דברי הרמב"ם שלא יסתור עצמו, שבספר היד החזקה כתב שאסור רק מדרבנן, ואילו בספר המצוות כתב שהאיסור מדאורייתא.

תלוי אם יש אזכרות: בכדי ליישב את הסתירה, כותב **הג"ר יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל** (עין יצחק חלק א סימן ה אות א), שהעיקר כמו שכתב הרמב"ם ביד החזקה, שכתבי הקודש ללא אזכרות, אין איסור מהתורה לשרפם רק מדרבנן, ומה שמבואר ברמב"ם במנין המצוות שאסור לאבד כתבי הקודש משום 'לא תעשון כן', מדובר שכתוב שם אזכרות והרמב"ם קיצר בלשונו. והביא שכיוצא בזה הוכיח **הנודע ביהודה** (מהדורא קמא חלק ח יו"ד סימן עה) שהאיסור למחוק את הנטפל להשם הוא רק מדרבנן.

ב. עומד להימחק

מבואר מהמקורות הנ"ל, דעת רוב הפוסקים שאסור מדרבנן למחוק כתבי הקודש כשאין בהם שמות הקודש, ויש אומרים שמחיקת תנ"ך אסור מדאורייתא. וכעת השאלה, איך מותר לכתוב דברי תורה על לוח הכיתה בכדי ללמד את הילדים, ואחר כך למחוקם.

לדעת **התשב"ץ** (חלק א סימן ב) מותר לכתוב על הלוח כמה פסוקים לתינוקות שאין להם ספר ובשבוע שלאחריו למחוקם ולכתוב פרשה אחרת, לפי הפרשה של השבוע, כיון שלא מתכוונים למחוק את הפסוקים האלו בדרך השחתה או שלא לצורך, אלא שהם כאנוסים שאין להם ספרים והמחיקה נעשית לצורך, ונחשב כסותר על מנת לבנות בהיכל הצריך תיקון. אך שמותיו של הקב"ה אסור למחוק או לכתוב על הלוח, כי זה כתב שעומד למחיקה, ואיסור מחיקת השם היא מדאורייתא. ופוק חזי מאי עמא דבר ומנהגן של ישראל תורה היא, ומנהג ישראל שנזהרים לא לכתוב על הלוח אזכרות, ולא חוששים למחיקת הפסוקים.

על פי דברי התשב"ץ הורה **הג"ר ניסים קרליץ זצ"ל** (חוט שני נושאים שונים עמוד רסה), שמותר למחוק את הכתוב על הלוח לצורך כתיבת דברי תורה במקומו, אף שאינו סמוך לכתיבה, אך אסור למחוק בכדי לכתוב במקומו דברי חולין. והוסיף (יקרא דאורייתא עמוד נג), שהאיסור למחוק לצורך כתיבת דברי חולין הוא, אפילו אם יודע שבסוף יצטרך ממילא

למחוקו בשביל דברי תורה.

[לכאורה, לפי דבריו צריך שיהיה בכיתה שני לוחות, אחד לדברי תורה ואחד לדברי חולין. וכעין מה שאמר רבי שמעון בר יוחאי **בירושלמי** (ברכות פרק א דף ח). שאילו היה במעמד מתן תורה היה מבקש רחמים שהאדם יקבל שני פיות, אחד לעסוק בתורה ואחד לשאר צרכיו, חזר ואמר אם בפה אחד קשה ליזהר מלשון הרע קל וחומר אילו היו לאדם שני פיות].

מאידך דעת **הג"ח קנייבסקי שליט"א** (גנזי הקודש עמוד רסו שאלה עא), לגבי המקילים למחוק גם לצורך דברי חולין, 'פוק חזי מאי עמא דבר'. ונימק (דולה ומשקה הערה 862), שההיתר למחוק הוא משום שהכתב נחשב 'כתב שאינו מתקיים' (כנראה הכוונה, אף שמצד הכתב עצמו מתקיים, אבל מצד דעת האדם עומד למחיקה).

אין בהם קדושה: מבואר **בגמ'** (מגילה דף לב.) הלוחות והבימות אין בהן משום קדושה. וכתב **הרמב"ם** (הלכות ספר תורה פרק י הלכה ד) לוחות שכותבים בהם לתינוק להתלמד בהם, אין בהם קדושה. וביאר בספר **עין יצחק** (חלק א סימן ה), את סברת הרמב"ם, כיון שהדרך בלוחות למחוק את המילים והאותיות ולכתוב במקומם דברים אחרים, לא חל עליהם מעולם קדושת כתבי הקודש, והרי זה כאילו עשה תנאי מפורש שלא יחול עליהם קדושת כתבי הקודש אף מדרבנן. עכ"ד. ולכאורה לפי דעה זו יהיה מותר למחוק דברי תורה גם בשביל לכתוב במקומם דברי חולין.

לדעת **הג"ר משה שטרנבוך שליט"א** (תשובות והנהגות כרך ב סימן תנג) ההיתר למחוק דברי תורה בלוח, הוא משום שבמחיקת דברי תורה האיסור הוא רק בדרך השחתה ובזיון, וכאן נחשב כמחיקה על מנת לתקן כי נכתב על מנת למחוק וגם עומד למחיקה, ושונה ממחיקת השם שעצם המחיקה נאסר גם שלא בדרך השחתה, והותר רק כשמחוק בשביל תיקון השם עצמו. ומסיים, שראוי לכתוב בכתב משיט"א שלנו ולא בכתב אשורית, שבכתב זה נראה שיש להקל כשיש צורך מהטעמים הנ"ל.

הערה: שאלו מדוע לגבי מחיקה ממסך מחשב דנו הפוסקים (כפי שהתבאר בארוכה בגיליונות הקודמים) רק מצד מחיקת שמות הקודש ולא מצד מחיקת דברי תורה, והגרי"ש אלישיב זצ"ל (קדושת השבת חלק ב עמוד תיב), שאסר מחיקת שמות הקודש, לא אסר מחיקת דברי תורה. וגם כל הפתרונות, כגון גופן קטוע וכדומה, התייחסו רק לשמות הקודש ולא למחיקת דברי תורה.

ואולי יש לפרש, כיון שמחיקת דברי תורה הוא רק איסור דרבנן והרי התשב"ץ התיר בלוח לימוד מחיקת דברי תורה, ולכן גם במסך מחשב אין לאסור, אבל מחיקת שמות הקודש שהוא איסור דאורייתא על זה צידדו לאסור. והג"ר **ניסים קרליץ זצ"ל** (חוט שני), התיר מחיקת דברי תורה ממסך מחשב לצורך כתיבת דברי תורה.

ג. שמות הקודש

שם שנכתב בטעות: אדם שרצה לכתוב יהודה ובטעות נכתב שם הוי"ה נתבאר בגיליון 286 שלרוב הפוסקים אין כאן קדושה כלל

א סימן מה) לגבי בית כנסת שהיה כתוב על הכותל כתב ישן בקשות ותפילות ובתוכם שמות הקודש שאינם נמחקים, ורוצים לצייר במקומו ציור אחר ליפוי בית הכנסת, מותר לדבק במקום השם נייר או מטלית בדבק, ולצייר עליו כי העברת סיד אינו בכלל איסור מחיקת השם. וכתב הג"ר משה שאול קליין שליט"א (שאילת משה שערי הכתב פרק ה), שכבר נחלקו בזה הפוסקים, לדעת הגרע"א (הגהות לשו"ע או"ח סימן לב סעיף יז) יש איסור בזה, ומדברי הפמ"ג (או"ח סימן קנג משבצות זהב ס"ק טו) מוכח שיש להקל. וא"כ עיצה זו להדביק מדבקה במחלוקת שנויה.

ולדעת הגר"ב דדון שליט"א (גם אני אודך חלק א סימן מו), אסור למחוק שם הוי"ה שנכתב על הלוח, אולם מותר להדביק טפט על שם הוי"ה שמופיע על הלוח, כיון שהשם נשאר שלם וכתוב מתחת הטפט, כמבואר בפנים מאירות (סימן מה) שהעברת סיד אינו בכלל איסור מחיקת השם. ואף שהמעיל צדקה (סימן כד) חולק שאסור לסוד בסיד, הרי רבים מהאחרונים הכריעו להלכה על פי דברי הפנים מאירות שרשאי להניח דף שלא ידבק לשם ויוכל להסירו.

קטן שכתב שם על הלוח: כתב הגר"ש קלוגר זצ"ל (שנות חיים סימן ה) קטן שכתב אחד משמות הקודש, אין לקטן מחשבה לקדשו ודינו כשם שנכתב שלא בקדושה, ולדעת הש"ך שם שנכתב שלא בקדושה מותר למחוקו.

הג"ר יצחק נתן קופרשטוק זצ"ל מסר מאמר נפלא ביומא הדילולא של גאב"ד טשיבין בעל כוכב מיעקב זצ"ל יום ג' כא שבט, מופיע בקובץ כוכב מיעקב (חלק ב עמוד נ) בענין איסור מחיקת השם. ובו מעורר כאשר מנקים את עמוד התפילה בו מופיע שם הוי"ה, צריך להיזהר לא להוריד מהכיתוב עצמו, וכן במערת קבר רחל אמנו חקוק בשער הברזל פסוק עם שם קודש, והורה שרק גוי ינקה את השער.

ומותר למחוק. אדם שכתב באי שימת לב אחד משמות הקודש על הלוח (כגון שכתב פסוק שלם ובתוכו היה אחד משמות הקודש), שיש איסור דאורייתא למחוקו מטעם לא תעשון כן לה' אלוקים, והתבאר לעיל מדברי התשב"ץ שההיתר במחיקת לוח, הוא רק על דברי תורה ולא על שמות הקודש, לדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"ח קנייבסקי שליט"א (הובא בספר וישמע משה פסקים מכמה חכמים עמוד שסט) יש לגנוז את הלוח.

ולדעת הגר"ר ניסים קרליץ זצ"ל והגרמ"ש קליין שליט"א (שם) אפשר להניח את הלוח במקום שירד עליו גשם והכתב ימחק מעצמו, כמבואר בגמ' (שבת דף קכ) לגבי אדם שנכתב לו שם על ידו, טובל טבילה של מצוה אף שימחק מאיליו. פרטי ההיתר של מחיקה בגרמא, התבאר באריכות בגיליון עומק הפשט (מספר 286), ולדעות שמותר רק לצורך מצוה, ההיתר הזה שייך רק אם רוצה לכתוב דברי תורה על הלוח. ולדעת הגר"ר יעקב מאיר שטרן שליט"א (שם) מותר להניח את הלוח בגשם, רק על ידי גוי או קטן.

שהרי מבואר בחוות יאיר (סימן טז), הביאו המהרש"ם (חלק ג סימן לט), שיש איסור אמירה לעכו"ם למחוק שמות הקודש, ככל איסור שישאל מצווה עליו, אסור האמירה לגוי כמבואר בגמ' (בבא מציעא דף צ.), ולכן כאשר אומר לגוי להניח במקום שימחק על ידי גרמא הוא בכלל שבות דשבות.

לדעת הגר"ר אליעזר רבינוביץ שליט"א (שם הערה קיג) כאשר חותך את השם מן הלוח, אין קדושה לשאר הלוח, כמבואר בגמ' (ערכין דף ו:) ונפסק בשו"ע (יו"ד סימן רעו סעיף יג), כלי שהיה כתוב עליו שם, קוצץ מקום השם, וגונזו. וביאר הלבוש (סעיף יג) שאין כל הכלי קדוש, שאין זה מקומו של שם, דאסור לכתוב לכתחילה שם שלא בספר שיוכל לבא לידי בזיון. כיסוי השם בנייר ודבק: כתב בשו"ת פנים מאירות (חלק

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. כתבי הקודש: מחיקת שמות הקודש אסור מדאורייתא. מחיקת כתבי הקודש כשאינ בהם שמות הקודש לדעת רוב הפוסקים אסור מדרבנן, ויש אומרים שגם במחיקת כתבי הקודש אסור מדאורייתא.
- ב. דברי תורה על הלוח: התשב"ץ מצדיק את המנהג הקדום לכתוב דברי תורה על לוח לימוד, ולמחוק ולכתוב שוב. כיון שאין כוונתם למחוק דרך השחתה והם כאנוסים שאין להם ספרים אחרים. ועוד כתבו להתיר, כיון שמחוק לצורך כתיבת פרשה אחרת, כיון שהדרך לכתוב ולמחוק וחוזר חלילה לא חל עליהם קדושת כתבי הקודש. נחלקו הפוסקים האם מותר למחוק לצורך כתיבת דברי חול, ותלוי בטעמים הנ"ל.
- ג. שמות הקודש על הלוח: אם כתב בטעות (כגון שכיון לכתוב יהודה וכתב שם הוי"ה) אחד משמות הקודש על הלוח, לרוב הפוסקים לא חל עליו קדושה, ומותר למחוקו. אם כתב באי שימת לב אחד משמות הקודש (כגון שכתב פסוק שלם ובתוכו היה אחד משמות הקודש) שצריך לגנוז את הלוח, ויש אומרים שמותר להניחו במקום שירד גשם וימחק מאיליו. ויש שהגבילו את ההיתר למחוק על ידי גרמא רק באמצעות גוי (שהאיסור לומר לגוי למחוק הוא שבות, וגרמא הוא שבות, והוי שבות במקום מצוה) או קטן.
- ד. חיתוך: חתך השם מן הלוח אין קדושה בכל הלוח. נחלקו האם מותר להדביק דף להסתיר את שמות הקודש. כתב קטן את שמות הקודש על הלוח מותר למחוקו.

משיב כהלכה

ההגרלה השבוע על 100 שקל במזומן

שאלה: מה מברכים על מאכל הסושי?

לאחרונה נפתח מסעדת 'סושי' ברחוב ירמיהו 68 ירושלים, בכשרות בד"ץ העדה החרדית. ואנו רוצים לברר מה מברכים על הסושי?

רכיבי המאכל לפי אחוזים (משוער בערך): אורז 40%, אצות ים 15%, דג נא ללא בישול 15%, אבוקדו 15%, ירקות (מלפפון גזר וכדומה) 15%.

השאלה מה העיקר, אורז שברכתו מזונות, אצה ודג שברכתם שהכל, אבוקדו שברכתו העץ, ירק שברכתו האדמה? והאם מברך רק על העיקר שפוסט את הכל מדין 'עיקר וטפל', או שאין כאן 'עיקר וטפל' וצריך לברך 4 ברכות (מזונות, העץ, האדמה, שהכל)? מקורות: ישורון (קובץ לג עמוד תקפב), ליבון הברכה (עמוד 262), שערי הברכה (עמוד תרפב), מציון תצא תורה (עמוד עח, עמוד תקצג).

במדור זה מופיעה שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה על השאלה נכנס להגרלה. ההגרלה על דעת רבני המפעל. התשובות המזכורות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

נא להעביר את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה), בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4
2. בעמדות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' גיליון 'עומק הפשט'
3. בפקס מספר 1532-6507823
4. במייל 5047867@gmail.com

3 זוכים בהגרלת גיליון 287 בספר קדש לה' המפורא נדבת המחבר הג"ר משה אליעזר רייך שליט"א
הבחור החשוב בן ציון לוצקין נ"ו בית שמש, הבחור החשוב אלישע הופמן נ"ו ירושלים, הרב נחום אייזנשטיין שליט"א בית שמש.

מדור זה הוקדש השבוע לעילוי נשמת הגה"צ ר' עקיבא יוסף בן הגה"צ ר' שלמה זלמן צצוק"ל נלב"ע כ"ח תשרי ת.נ.צ.ב.ה.

בית הוראה הילכתא

רובוט מדליק נרות חנוכה

שאלה: קיים רובוט שיכול להדליק נרות חנוכה, ויכול לעזור לקשישים ומוגבלים ששוהים עם עובד זר, ואין להם שליח ישראל להדלקת הנרות, והשאלה האם מקיימים את המצוה על ידי הוראת האדם לרובוט?

תשובה: מדובר ברעיון חדש, שלא נפוץ בישראל, וכאשר יהיה נוגע, עלינו לברר הלכה למעשה אצל גדולי ופוסקי הדור שליט"א. ונציג את שורש הנדון: כאשר ישראל מפעיל רובוט באמצעות 'פקודה להדליק נרות', דומה לשאלה של 'לשמה במצות מכונה' האם מכונה שפועלת מכוח נחשב מעשיו לקיום המצוה, הובא בהרחבה בגיליון עומק הפשט (מספר 155).

ולגבי פעולה על ידי אדם אחר, מבואר ברמב"ם (הלכות שבת פרק יא הלכה יד), ונפסק במגן אברהם (סימן שמו"ק ז), קטן או חזק בקולמוס וגדול או חזק בידו וכותב בשבת חייב, גדול או חזק בקולמוס וקטן או חזק בידו וכותב פטור, וביאר המשנ"ב (ס"ק כב), טעם החיוב בקטן או חזק בקולמוס, שהגדול הוא העיקר במלאכה והקטן לאו כלום עביד. כך גם אפשר להחשיב את מעשה הרובוט למעשה של הישראל, ויכול לברך על הדלקה זו. מאידך יתכן לדמותו למבואר בשו"ע (סימן תרעה סעיף ג), שקטן אינו יכול להדליק עבור גדול, כך גם הרובוט לא יכול להדליק עבור הגדול.

עדכוני הלכה

כנס חיזוק והתעוררות

ביום שני פרשת ויצא ז' כסלו תשפ"א התקיים בס"ד על ידי מפעל 'הילכתא' כינוס חיזוק מיוחד בבית הכנסת פינסק קרלין ירושלים, בעניני 'צניעות הלבוש' ו'כיסוי הראש'.

נשמעו דברים מפי הרבנים, הגאון רבי ישראל גנס שליט"א מראשי ישיבת 'קול תורה' ומרבני שכונת מטרסדורף ובית וגן, הגאון רבי צבי ובר שליט"א חבר בד"ץ 'שארית ישראל' ורב שכונת נווה יעקב, הגאון רבי מנחם מנדל לובין שליט"א חדב"נ מוריניו רבי ניסים קרליץ צצוק"ל מראשי כולל חזו"א ורב שכונת 'רמת אהרן' בני ברק.

ניתן להאזין לשיעור בקו 'הילכתא' 02-5377085 שלוחה 1 וכן ב'אוצר השיעורים' 02-3024201 שלוחה 5

נושא הגיליון הבא:

'מחיקת דברי תורה מהלוח'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

אפשרות הנצחה לע"ג, לרפו"ש, וכדומה.

ניתן לשלוח רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה. אפשר לתרום עבור הוצאות הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשט
- שיעורים וימי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בירורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

פקס: 02-6507823

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

פניני הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 131

פרשת ויצא

תשפ"א

- ברז אמבטיה של מים חמים וקרים אם היא כשמל"א ♦ הרב נחום וייספי
- ניעור אבק מבגד חברו בשבת ♦ הרב אליסף פרלמן
- שמירת שבת באדם שהוא יהודי מדאורייתא וגוי מדרבנן ♦ הרב אברהם זנגר

הרב נחום וייספי

ברז אמבטיה של מים חמים וקרים אם היא כלי שמלאכתו לאיסור

יש לדון בדין שימוש בשבת בברז באמבטיה שיש לו ידית משותפת למים קרים וחמים, האם הוא חשוב כלי שמלאכתו לאיסור, שהרי רגילות שימוש בעיקר לרחצה במים חמים או פושרים שהיא מלאכה האסורה בשבת, משום שע"י פתיחתו להוצאת מים חמים נכנסים מים קרים לדוד החם והוא ביטול, וא"כ לכאור' הוא מלאכתו לאיסור.¹

אמנם לכאור' פתיחת הברז וסגירתו כצורך גופו ומקומו חשיבי ואף אם דינו ככלי שמלאכתו לאיסור שרי, אלא דנפק"מ לדינו של השעה"צ שהביא מהרשב"א דהיכא שיש לאדם כלי אחר של היתר, לא ישתמש בכלי שמלאכתו לאיסור אף לצורך גופו ומקומו, וא"כ אם צריך לרחוץ כלי ויכול לרחוץ בברז האמבטיה או בברז אחר, הרי שאם הוא כלי שמלאכתו לאיסור יצטרך לרחוץ בברז האחר.²

אם דנים כלי שמלאכתו לאיסור לפי כלל הברזים או לפי השימוש של הברז המסוים

ויש בנידון זה כמה צדדים, ראשית יש לדון מהא דאמרינן בגמ' קכ"ד ע"ב דמכבדות הוי כלי שמלאכתו לאיסור, וכ' השלטי גבורים דלהדעות שבמקום מרוצף מותר לכבד את הבית הרי כיון שיש מקומות מרוצפים ויש שאינם מרוצפים, הוי מלאכתו לאיסור ולהיתר ושרי לטלטלו, והביאו המג"א.

ויש לשאול מ"ט דנים על כלל המקומות אם הם מרוצפים, ולכאור' יש לדון על ביתו של הבעלים אם הוא מרוצף, דאם אינו מרוצף יהיה אסור לטלטלו שהרי אצלו מלאכתו לאיסור. ונראה מזה דאף שלענין מוקצה תלוי הדבר אם הוא ראוי לבעולו בשבת, לענין כלי שמלאכתו לאיסור אינו כן, אלא תלוי בעצם הכלי למה הוא מיועד, וכיון שלפי כלל הבתים י"ל דהוי מלאכתו לאיסור ולהיתר שרי.

מעתה י"ל גבי ברז אם נימא דכמו שבמכבדות דנים על כלל המכבדות ה"נ נדון על כלל הברזים, והרי כלל הברזים אינם

עשויים בעיקר למלאכת איסור, דדוקא בברז אמבטיה שרגילים לרחוץ בהם תמיד אף בחמים הוא דעבדי הכי, אבל כלל הברזים עשויים למלאכת איסור והיתר, וא"כ אף בברז אמבטיה י"ל דשרי, או שמא ברז אמבטיה שהוא קבוע במקומו עדיף, ולא דמי למכבדות שהם מיטלטלות, ולהכי שייך לדון בהם שהם עשויות אף לבתים המרוצפים. ועוד שברז אמבטיה עשויה צורתו באופן אחר, שיש בו גם צינור למקלחת היוצא ממנו, וצ"ע.

עיקר מלאכתו להיתר אלא שמתלווה למלאכתו גם מלאכת איסור

אמנם יש מקום להסתפק אם הברז חשוב מלאכתו לאיסור מטעם אחר, והוא דכלי שמלאכתו לאיסור האמור בסוגיא, הוא שמלאכת הכלי עשוי לפעולת מלאכת האיסור, אבל הברז הרי נעשה למלאכת היתר, רק שאגב נעשה מלאכת איסור באינו מתכוון, שמא כה"ג אינו חשוב מלאכתו לאיסור, ואף שאסור להשתמש בכלי כדן אינו מתכוון לר"י, או בפס"ד לר"ש, מ"מ אין הכלי מוגדר כלי שמלאכתו לאיסור.

אלא דבגמ' הלא אמרינן לגבי מכבדות שעשויות לכבד הבית דהוי מלאכתו לאיסור, וכיבוד הבית הא הוי מלאכת היתר, ומ"מ כיון שיש בזה חשש של השוויית גומות, חשוב הוא מחמת כן למלאכתו לאיסור.

אולם הגרש"י גלבר שליט"א אמר בזה דהיכא שמתלווה למלאכה מלאכת איסור י"ל דאינו חשוב מלאכתו לאיסור, והכוונה לכאור' דחלוק הוא ממכבדות שהמלאכה של כיבוד הבית בעצמה פעמים נעשית בכך השוויית גומות, משא"כ בנדון הברז שגורם הוא ע"י יציאת המים פעולה אחרת לגמרי שיכנסו מים קרים לדוד ויתבשלו בכך, שזהו ודאי אינו עיקר מלאכת הכלי עצמה, אלא מתלווה למלאכת הכלי, כה"ג אינו הגדרה של הכלי להיותו מלאכתו לאיסור.

ובזה יש להבין נדון נוסף, והוא שיש לשאול בפתיחת דלת מקרר שבד"כ בימות החול בפתיחתו נדלקת תאורה במקרר, ומ"ט לא נימא דהוי מלאכתו לאיסור, ואמר הגרש"י גלבר מהטעם הנ"ל, שאין מלאכת הדלת להדליק התאורה, אלא לשמור הקור ולהיות דלת למקרר, ואגב הכי נמי מדליק התאורה, הרי אינו עיקר מלאכתו וחשיב מלאכתו להיתר.

¹ נדון זה שייך אף בברז לחמים לחוד, אלא שבד"כ אין משתמשים בו בשבת, ומ"מ היכא שאפשר להשתמש בו שאופן שלא עלול לבשל מים שיכנסו לדוד, הרי הוא בכלל הנדון. וכתב בספר שלמי יהונתן לוח המוקצה שברז למים חמים חשוב כלי שמלאכתו לאיסור.

² אלא שאומרים העולם שהרוצה לפצח אגוזים בכלי שמלאכתו לאיסור, ויש לו אגוזים מקולפים ג"כ שרי, דדוקא היכא שיש לו כלי אחר אסור, שאינו חשוב שצריך לגופו כיון שיש לו כלי אחר, אבל כאשר רוצה אגוזים אלו, ואותם אינו יכול לאכול באופן אחר, הרי הוא צורך בכלי לפצח בו, וא"כ יש לדון כאשר נוטל מברז זה, ויכול ליטול מברז אחר, אי חשיב דהוי צורך, ומסתבר דחשוב אותם מים בב' כלים, ולא כמים אחרים.

ויש לשאול ממכבדות שכ' הש"ג בפרק הזורק שטעם האיסור שלהם הוא משום שבירת קיסמים, ולהכי של תמרה אסור ושל מילת מותר כמבואר בשמעתין, ולהכי של תמרה הוי נמי מלאכתו לאיסור, ושבירת הקיסמים הוי אינו מלאכת המכבדות, ופעולה זו רק מתלווה היא למלאכת המכבדות ואפ"ה חשיב לה בגמ' מלאכתו לאיסור. אלא שיש עדיין מקום לחלק דבברז הוי רק גרמא, והכא הוי בידים, מ"מ צריך לזה מקור, ועוד דדלת של מקרר הוי נמי בידים, וצ"ע.

והא דק' גבי דלת של מקרר דליחשב מלאכתו לאיסור, י"ל דשרי מטעם מדוכה שיש בה שום לכא, שהרי על הדלת עצמה יש דברי היתר, ועדיפא בהכי מדלת תנור הנ"ל. אלא שקשה דשמא במדוכה כוונת ההיתר דכשיש בה שום מלאכתה להיתר, היינו דבשעת הדיכה משמשת לאיסור, ואח"כ משמשת לאחסון, וזהו שימוש של היתר, אבל בדלת של מקרר אינו שני שימושים שונים, אלא יש בה דברי היתר כל הזמן, ואעפ"כ מלאכתה לאיסור, משום שמשמש נמי להדליק התאורה אף כשיש בה את הדברי היתר, וא"כ מה יועיל לנו מה שיש בה דברי היתר. וצ"ע.

ושמא יש להתיר מטעם דהוי לצורך גו"מ, דבפתיחה ודאי דהוי לכל הפחות צורך מקומו, ובסגירה י"ל דאם הוא צורך שבת מה ששומר בזה על האוכל שלא יתקלקל.

עוד יש לדון להיתר בזה מפני שבשבת כאשר קובע את המקרר למצב שבת הרי הוא כמיחדה להיתר בשבת זו, וי"ל אם יחוד לשבת אחת מהני לעשותה לכלי שמלאכתו להיתר היכא שקודם שבת ואח"כ יהיה מלאכתו לאיסור, ויש דוגמא הפוכה מזה שכ' המ"ב רס"ה ז' דכ' דנותן כלי תחת הנר לקבל בו השמן, הרי כלי זה כיון שנטף בו שמן נהפך לכלי שמלאכתו לאיסור. נראה מהא שיש יחוד כלי לשבת אחת להיותו מלאכתו לאיסור, וא"כ יש להסתפק אולי לקולא נמי אפשר להופכו למלאכתו להיתר, במה שמעבירו למצב שבת והרי עתה מלאכתו להיתר, והוא חידוש, וצ"ע. וע"ע חזו"א מ"ג א. וכה"ג דנו בביהמ"ד גבי ברז שאם סוגר את ברז הראשי של החמים בשבת הרי מעתה אף ברז החמים מיוחד למלאכת היתר.

רוב מלאכתו לאיסור ומיעוטו ולהיתר, כאשר באותו השימוש פעמים להיתר פעמים לאיסור

עוד יש לדון אי הוי כלי שמלאכתו לאיסור, או דחשוב מלאכתו לאיסור ולהיתר, והוא דכלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר כ' המג"א דשרי, וכ' הפמ"ג דהיינו דוקא היכא דמלאכתו נמי להיתר הרבה פעמים, אבל אם רוב מלאכתו לאיסור חשוב מלאכתו לאיסור ואסור לטלטלו מחמה לצל, וראיתו מקדרה דכ' הראשונים דהוי מלאכתו לאיסור אף שמשמשים בה ליתן בה פירות וכדו', אלא ודאי כיון דרוב מלאכתו לאיסור חשוב מלאכתו לאיסור. והביאו הביה"ל וכ' ד"ל דבקדרה אסור כיון דעיקרו לאיסור, כלומר דאינו תלוי ברוב מלאכתו אלא בעיקרו לאיסור.

ומקשים העולם דהביה"ל בסי' ל"א דכ' דתפילין כיון דשרי להניחם שלא לשם מצוה, לאו מלאכתו לאיסור הוי, ושרי אף לטלטלם מחמה לצל, וק' הא רוב מלאכתו לאיסור, דהתפילין אינם עשויות להכי, וא"כ אכתי ליהוי מלאכתו לאיסור, ותי' הג"ר אליהו פרנקל שליט"א דדינו של הפמ"ג דברובו לאיסור אף שעושים בו מלאכת היתר הוי מלאכתו לאיסור היינו דוקא היכא שיש לכלי ב' שימושים והנדון הי מנייהו עדיף הרי אזלינן לפי רוב השימוש, אבל היכא שיש לכלי שימוש אחד אלא שפעמים הוא היתר פעמים הוא איסור, אין שייך לדון הי עדיף הרי הוא עשוי לשניהם בשווה שאין האיסור והיתר מחולקים בו, ולהכי חשוב מלאכתו להיתר, וכגון סכין שרוב פעמים חותכים דק דק שיש בו משום טוחן אטו נימא דהוי מלאכתו לאיסור כיון דרובו לאיסור, הא כיון שעשוי בשווה למלאכת היתר לחתוך גס שאין בו משום טוחן הרי אינו כלי העשוי למלאכת האיסור, ואין הרוב קובע אלא בדבר שיש לו ב' שימושים והשאלה נדון הכלי לפי איזה שימוש יהיה הגדרה של הכלי ולזה אזלינן בתר הרוב. ולהכי גבי תפילין כ' הביה"ל דכיון דשרי להניחם בשבת כשמכוין שלא לשם מצוה הרי מלאכתו להיתר נמי, ואינו שימוש נפרד דניזל בתר הרוב שהוא לאיסור.

ואמר הגאון הנ"ל דלפ"ז מקלף שקולפים בו ירקות שאינם נאכלים

בקליפתם ומלאכתו לאיסור אבל קולפים בו ג"כ ירקות שנאכלים בקליפתם שדעת הרבה פוסקים שמותר לקולפם בו בשבת הו"ל מלאכתו להיתר אף דרובו ועיקרו לקלוף הירקות האסורים כיון שהשימוש שוה לשניהם לא אזלינן בתר הרוב. [ובספר ארחות שבת הביאו תי' זה ודחאוהו ותי' באופ"א].

ומיושב בזה קו' גדולה שיש בסוגיא על דברי הפמ"ג וביה"ל והוא דהתוס' בדף ל"ו והראשונים קכ"ד הק' לדעת רש"י דר' נחמיה לא שרי בכלי שמלאכתו להיתר אלא לצורך תשמישו המיוחד לו דאמרינן בגמ' דלר' נחמיה בכלי שמלאכתו לאיסור שרי לצורך גופו, והרי לא משכחת לה צורך גופו כיון שעשוי למלאכת אסור הרי תשמיש המיוחד לו הוא מלאכת אסור ומאי דקאמרינן דשרי לצורך גופו, הרי למלאכת היתר אסור כיון שאינו מיוחד לו. ולדברי הפמ"ג וביה"ל ק' הא משכחת לה שפיר שרוב מלאכתו לאיסור ומיעוטו להיתר אלא דהוי תשמיש המיוחד לו, אלא דלמשנת דבשימוש אחד לא דיברו דודאי כה"ג הוי מלאכתו להיתר אתי שפיר דבסתמא גמ' איירי במידי שיש לו שימוש אחד, ועוד דבדבר שיש לו שני שימושים יתכן לומר דאזלינן בתר הרוב והרי השימוש האחר חשוב שאינו תשמיש המיוחד לו, אבל הא ודאי לא נימא דבשימוש אחד כיון שרוב פעמים הוא איסור הרי ההיתר חשוב שאינו מיוחד לו כגון בסכין הנ"ל כיון שרוב פעמים חותך דק נימא דלחיתוך גס אינו תשמיש המיוחד לו. וסבורני שהיא ראייה גדולה.

ואכתי להעיר על כל זה ב' הערות, א' שסתמת דברי הפמ"ג וביה"ל לא נראה כן. ועוד דדברי הפמ"ג קאי על דברי המג"א שהביא מהש"ג דמיירי במכבדות וכ' דכיון שיש בהם לאיסור ויש בהם להיתר חשוב מלאכתו לאיסור ולהיתר ושרי, ולזה כ' הפמ"ג דאם הרוב לאיסור אסור, והרי גונא דמכבדות לכא' הוא שימוש אחד לכבד בהם הבית אלא שפעמים יש בזה איסור בגלל החשש השוית גומות. ושמא במציאות הוא שימוש חלוק.

ומעתה לענין נד"ד איכא למימר דברז עם ידית משותפת לחמים וקרים י"ל דאף שרוב פעמים עיקרו לאיסור מ"מ כיון שהשימוש של הברז משמש נמי להיתר לשימוש במים הקרים לחוד, והרי הוא אותו השימוש של האיסור, שאותו הידית פותחת וסוגרת את שניהם בשוה הו"ל שימוש אחד דבו אף מיעוט להיתר חשוב מלאכתו להיתר.

היתר דמדוכה שיש בה שום

ועוד נראה לדון להתיר הדבר אף אי הוי כלי שמלאכתו לאיסור, והוא מהא דאמרינן בגמ' קכ"ג ע"א דמדוכה הוי כלי שמלאכתו לאיסור ואסור לטלטלה מחמה לצל, אבל ביש בה שום מותר אף מחמה לצל, וכ' הרא"ש דטעמא משום דהוי ככר או תינוק שמטלטל המדוכה אגב השום. ונחלקו עליו הראשונים הבעה"מ הרמב"ן הרשב"א ופי' ההיתר משום שבזמן שיש בה שום הוי כלי שמלאכתו להיתר, כמו קדרה שיש בה תבשיל. והשו"ע הביא דעת הרא"ש וחלקו עליו האחרונים והכריעו כדעת הרשב"א. ונפק"מ דלדעת הרא"ש מותר בכל דבר היתר שיש בכלי, אבל לדעת הרשב"א לא שרי אלא בדבר שהכלי מיועד לו כשום במדוכה וכדו', וכן פסק המ"ב בסעיף ה' דשרי מדוכה דוקא ביש בה שום ולא בדבר אחר.

ולכא' יש נפק"מ בפלוגתתם אף לקולא, והוא לענין דלת של תנור בזמן שיש מאכל בתנור, דלדעת הרא"ש אסור, שאינו מטלטל הדלת עם המאכל, ולא שייך בזה ההיתר דכר או תינוק שהוא משום שמטלטל האיסור עם ההיתר הכא הרי הדלת מיטלטלת לבדה, אבל לדעת הרשב"א שההיתר הוא דבזמן שיש בו דבר היתר הוי כלי שמלאכתו להיתר, לכא' כיון שבתנור יש מאכל, הרי אף הדלת חשובה בכלל מלאכתו להיתר ע"י המאכל. [ובספר ארחות שבת לא ניח"ל להתיר מטעם זה טלטול דלת התנור, ולא גילו טעמם]. ומ"מ אי נימא דשרי בדלת של תנור מטעם זה, ה"נ י"ל גבי ברז שכיון שיש מים של היתר בברז, והברז עתה סותמם, הרי הוא משמש עתה להיתר שפיר הוי כעת מלאכתו להיתר.

אלא שיש לדון בדבר דכמו"כ יש עתה גם בברז את המים החמים משמש לסותמם, ולענינם הוי מלאכתו לאיסור, ועוד יש לדון אם חשובים המים בברז או בצינור. וצ"ע.

ניעור אבק מבגד חברו בשבת

שלא יצא בו עם אבק או שאין לו קפידא א"כ כאן שבבגדים אלו של חברו אין לו שום קפידא א"כ יש לנו לומר שלא חשיב מלאכת מלבן במה שמנקה אותם מאבק להצד במשנ"ב שהולכים אחר דעת המנקה בזה.

אלא שיש לחלק ולומר דהיכא שהוא מקפיד בכל בגדיו שלא לילך בלא אבק א"כ חזינן בדעתיה ש'בעצם הדבר' הוא דבר חשוב אצלו והוי שם מלאכה גם כאשר עושה זאת בבגדים של אחר שלא אכפ"ל בהם, ושאינו היכא שהוא עצמו אינו מקפיד בחלק מבגדיו ועל כרחך מתוך מעשיו מוכח שהוא עצמו אינו מחשיב זאת בעצם הדבר, אלא רק חשיבות בבגדים מסוימים, וא"כ דהוא אינו מחשיב זאת לחשיבות בעצם ממילא אין ללמוד מכך להחשיב זאת למלאכה בבגדים אחרים שהוא אינו מקפיד בהם.

ואכתי נראה לדון במקפיד רק על בגדיו היותר חשובים אם יבוא לנקות בגדי אחר, דלכאור' יש לחלק דאם הוא מנקה את בגדי חברו החשובים אותם בגדים שכשהוא לובשם הוא מקפיד בהם א"כ גם אצל חברו יחשב למלאכת מלבן, משא"כ כשיבא לנקות את בגדי חברו הפחות חשובים אשר אצלו אין הם חשובים ויוצא בהם גם כשאין בהם אבק א"כ גם אצל חברו לא יחשב זאת למלאכת מלבן.

אכן לפי הנ"ל יש לדון בכה"ג, שהרי כיון שהוא עצמו מחלק בין בגד לבגד, נמצא שאין המלאכה חשובה אצלו 'בעצם הדבר' אלא הכל תלוי לפי הבגדים, א"כ כיון שאצל בגדי חברו לא חשיבי עליו אלו הבגדים לנקותם בכל אופן א"כ יש לנו לילך אחר הבגדים האלו ממש שבהם לא חשיב אצלו לנקותם, וכלפי הם לא עדיפי מהבגדים שלו שאינם חשובים אצלו ולא חשיב למלאכה הניעור מאבק אצלם והכי נמי בגדים אלו של חברו לא עדיפי משלו ואין הוא מקפיד בהם ולא יחשב למלאכה.

אלא שעדיין יש לומר ולהגדיר דאדם זה מתחלק אצלו גדר של שימוש הבגדים דבגדים חשובים הרי לדידיה אלו בגדים שאין יוצאים בהם עם אבק וא"כ בגדים אלו הם בעלי חשיבות מלאכה בניעור מאבק 'בעצם הדבר', אבל בגדים פחות חשובים הם בגדים שיוצאים בהם גם עם אבק ואין בהם חשיבות מלאכה לניעור מאבק, ועל כן אין זה משנה כלל אם אלו בגדים של חברו דמ"מ לדידיה בגדים החשובים אין יוצאים בהם בלא אבק ובבגדים אלו הוי שם מלאכה ולא אכפ"ל במה שאינו מקפיד מחמת שהם של חברו דזהו סיבה צדדית שאינו מקפיד ולא משום דמיקל בחשיבות המלאכה בהם.

[ד] ובעיקר דברי הארחות שבת הנ"ל לכאור' נראה לתלות בחקירה בגדר הא דבעינן שיהא מקפיד בהם, האם דוקא מחמת מה שהוא מקפיד בהם זה עושה זאת לחשיבות מלאכה, אע"ג שאין הדבר מצד עצמו חשוב כמלאכה, או דילמא הוא להיפוך דבעצם ניעור זה חשוב למלאכה אך כן הוא אינו מקפיד א"כ זה גורם באופן חיובי לאבד את חשיבות המלאכה מן הדבר, ובפשטות נראה כצד הראשון שהרי קשה לומר שדבר שיש לו חשיבות מלאכה יועיל לאדם לקבוע שאין בו חשיבות מחמת שהוא החליט לא להקפיד בזה, אבל לאידך גיסא שייך להחמיר עליו ולדון בו חשיבות מלאכה מחמת קפידתו, אע"ג דהדבר מצד עצמו אינו בחשיבות זו, ועדיין צ"ע.

והשתא י"ל דאם דוקא הקפידא החיובית שלו הופכת זאת למלאכה א"כ בבגדי חברו שאין את הקפידא החיובית אע"ג שהוא מקפיד על בגדיו שלו לא יהני זאת להחשיב למלאכה בבגדי חברו, אבל אם הוא להיפוך שבמה שאינו מקפיד הוא גורם לסלק מזאת חשיבות מלאכה א"כ בבגדי חברו שמה שהוא אינו מקפיד אין זה משום שלא חשיבי זאת למלאכה אצלו אלא מסיבה צדדית שבגדי חברו אינן חשובים אצלו ובזה לא עקר זאת משם מלאכה, דרק אם מפני שעיקר הדבר אינו חשוב כמלאכה אצלו הוא שעוקר את שם המלאכה מהדבר [אמנם אין הכרח לתלות בזה, ויש לחלק ד"ל דגם אם בעינן קפידא חיובית לקבוע שם מלאכה סגי במה שהוא מקפיד אצל עצמו].

ולכאור' יש להביא ראיה לחקירה זו מנידון הביאור הלכה ס"א ד"ה עלה שדן בבגדים סתמא אם חשיב כדן מקפיד, והביא הבה"ל שבסתמא חשיב כמקפיד, אכן נראה דיש לחלק דהבה"ל שדן בסתמא זהו נידון האם אכן בסתמא אדם מקפיד או שאין אדם מקפיד עד שנדע בו שמקפיד, ותלינן דבסתמא מקפיד הוא, אך לעולם דוקא הקפידה היא זאת שעושה זאת למלאכה [ובזה יבואר לשון הגמ' שבת קמ"ז 'והוא דקפיד עליהו' וכן לשון השו"ע 'והוא

[א] כתב השו"ע סי' ש"ב ס"א המנער טלית חדשה שחורה מן הטל שעליה חייב שהניעור יפה לה כמו כיבוס, והוא שמקפיד עליה שלא ללבוש בלא ניעור. והרמ"א כתב י"א דאסור לנער בגד מן האבק שעליו אם מקפיד עליו וטוב לחוש לדבריו. ובביאור דין זה שלא נאסר אלא א"כ מקפיד עליה שלא ללבוש בלא ניעור כתב בארחות שבת פ"ג סכ"ה דליבון הבגד מאבק אינו פעולה חשובה של ליבון ורק לגבי מי שמקפיד על כך יש בזה תורת מלאכת ליבון עכ"ד.

והנה כתב הביאור הלכה ס"א ד"ה והוא שמקפיד; הטעם דע"ז מקרי יפוי בהבגד ואם מנער בשביל אחר והוא מקפיד והאחר אינו מקפיד לכאורה יש להחמיר כיון דלהמנער הוי יפוי והוא עושה המלאכה ויש לדחות כיון דהבגד אינו מתייפה לבעל הבגד לא חשיבא מלאכה ואפשר דזה היה המעשה בכומתא דרב יוסף עיין שם בגמרא קמ"ז ולפיכך היה אביי מחסם למיתבה ליה ורב יוסף השיב דמותר דאזלינן בתר בעל הבגד וכן אם היה להיפוך הוא אסור לפי זה וצ"ע.

וכתב הארחות שבת שם פ"ג הערה ל"ה וז"ל; ונראה לכאור' דכל מה שדן המשנ"ב להתיר אם המנקה אינו מקפיד היינו דוקא באופן שהוא אינו מקפיד אפילו על בגד שלו והוא עצמו היה יוצא בבגד כזה לחוץ דבזה י"ל דלגביו לא חשיב לכלוך, אבל אם גם המנקה מקפיד על בגדיו שלא יהיו מלוכלכים באבק ורק אינו מקפיד על בגדו של חברו אם הוא מלוכלך, לכאורה אין זה בכלל הספק של המשנ"ב והרי זה אסור, עכ"ל.

ונראה לדון בזה דדוקא אם הוא אדם שמקפיד על הניקוי מאבק מחמת שהוא מקפיד על הלבוש שיהא נקי לגמרי, ובכך יש ללמוד מהנהגתו אצל עצמו שזהו מלאכה חשיבא, ולכן גם אצל חברו הוי מלאכה חשובה, אבל אם הוא מקפיד על עצמו רק מפני שהוא אדם נכבד במקומו ואין זה ראוי לו לצאת באבק, נראה דבכה"ג כשמנקה בגדיו של אחר שאינו נכבד כמוהו לא חשיב מלאכה ע"כ, שהרי גם הוא עצמו אילו לא היה במעמד שלו לא היה מקפיד בכך.

[ב] אלא דבעיקר הדין נראה לדון, שהרי יש לומר דכיון שבבגדי חברו בפועל אינו מקפיד א"כ אין לו חשיבות מלאכה בניעור שמנערם מהאבק ומאי אכפ"ל דבבגדיו הוא מקפיד הלא ס"ס בגדים אלו אינם שלו ובהם הוא אינו מקפיד ולא אכפ"ל מידי בנקיונם, ובמה יאה בהם תורת 'מקפיד' לדון בהם חשיבות מלאכה אצל אדם אחר ובגדים אחרים שאין לו קפידא בהם.

ולכאור' היה נראה לתלות זאת בשאלה מהו גדר הדין מקפיד בזה להחשיב זאת למלאכה, דאם העיקר הוא מה שנראה אצל אדם זה שהוא מחזיק זאת לדבר חשוב וכל שהדבר חשוב אצלו ממילא לא אכפ"ל אם במעשה זה הוא מקפיד או לאו ויאסר גם בבגדי חברו, אבל אם אין זה דבר כללי אם אצל אדם זה יש חשיבות לדבר זה, אלא הנידון האם הוא בפועל אדם זה במעשה הזה יש לו חשיבות מלאכה במה שהוא עושה, ותליא בקפידתו, א"כ כיון שאצל בגדי חברו בפועל אינו מקפיד אין לו חשיבות מלאכה בזה ומותר.

[ג] והנראה בזה בהקדם דהנה יש לדון באדם שמקפיד על בגדיו המכובדים יותר שלא יהא בהם אבק ואילו על בגדיו שאינם מכובדים ביותר אינו מקפיד בכך האם מותר לו לנקות בגדים אלו מאבק, ולכאור' נראה דאע"ג שבבגדים היותר מכובדים הוא מקפיד בכך ונחשב לו למלאכת כיבוס וליבון אבל בהבגדים שהוא אינו מקפיד א"כ בבגדים אלו אין זה נחשב אצלו לכיבוס שהרי יוצא בהם גם אם אינם נקיים מאבק.

ונראה מזה דגם אדם שיש לו חילוק בין בגד שיש בו אבק או לאו ועל כן בבגדיו המכובדים יותר לא ילך כשיש בהם אבק, מכל מקום אין בכך די בכדי להגדיר את הניקוי מאבק כמלאכת מלבן אלא דוקא באותם הבגדים שבהם הוא מקפיד בכך, אבל בשאר בגדים הרי כיון שאינו מקפיד בהם אין כאן מלאכה חשובה של כיבוס ואין הדבר תלוי אלא לפי הבגדים שבהם הוא מתעסק.

מעתה נראה לומר דגם בכה"ג שאדם מקפיד בכל לבושו שלא לצאת בלא אבק מכל מקום בבגדים של אחרים שהם לובשים לא אכפ"ל מידי אם יש בהם אבק או לאו ועל כן מאחר דאמרין דהכל הולך אחרי אותו הבגד שבו הוא מתעסק האם בבגד זה יש לו קפידא

גר מדאו' וגוי מדרבנן מה יעשה בשבת

והנה חקר מו"ר הגר"א גנחובסקי זצ"ל מה עליו לעשות בשבת, מדאו' אסור לו לחלל שבת ואילו מדרבנן הוא חייב לחלל שבת משום איסור עכו"ם ששבת חייב מיתה.

גר שמל ולא טבל אם עליו לחלל שבת

והנה ידוע הפולמוס הגדול שהיה בין חכמי ירושלים בשנת תר"ח ובשנת תרמ"א אודות גר שמל ולא טבל לענין שמירת שבת, ורובם פסקו דלא יחלל שבת, והביאו ד' התו"י יבמות מח: דמשקיבל עליו להתגייר מותר לו לשבות, וא"כ בציוורים הנ"ל שהפסול בגירות היה בטבילה נמצא שהנידון הוא רק לפי הסוברים שגר שמל ולא טבל אסור בשמירת שבת (עי' שו"ת בנין ציון סי' צ"א ותורת רבינו שמואל מסלנט ח"א יו"ד סי' ל"א שהובא כל הפולמוס, ובחלקת יואב תנינא סי' ח' ומנחת אלעזר ליקוטים סי' ט' נקטו כד' האוסרים לשמור שבת).

ספק ישראל ספק עכו"ם מה יעשה בשבת

והנה כבר דנו האחרונים כע"ז בתינוק הנמצא בעיר שחציה ישראל וחציה עכו"ם שהוא ספק ישראל ספק עכו"ם (כמבואר במכשירין פ"ב מ"ז) מה יעשה בשבת, וכתבו דלפי כמה מתירוצי האחרונים על קושיית הפרשת דרכים הנודעת איך שמרו האבות שבת אם היה להם דין בן נח, ניהא גם בזה, ונזכיר דבריהם בקצרה;

בן נח היום הולך אחר הלילה

א. בספר המקנה קידושין לז: חידש דבבן נח הלילה הולך אחר היום כדכתיב 'יום ולילה לא ישבותו' ויכול לעשות מלאכה במוצ"ש, (וכ"כ בפנים יפות נח ח' כ"ב, ובשו"ת רעק"א סי' קכ"א בהשמטה השיג עליו). ובהקדמת המו"ל לדרשות חתם סופר ח"א הביא מהח"ס בשם רבו הג"ר נתן אדלר זצ"ל שהשיג עליו דגם עכו"ם ששבת ביו"ט חייב מיתה (כדמשמע ברמב"ם פ"י ממלכים ה"ט וכו"ה להדיא במאירי סנהדרין נט.). וא"כ כשחלל יו"ט בערב שבת מה יעשה. והוסיף הגר"נ אדלר דלפ"ז יש לבאר היטב ל' חז"ל ביומא כח: דאברהם אבינו קיים כל התורה ואפי' עירוב תבשילין, ותמוה מאי רבותא בעירוב תבשילין, ולהנ"ל ניהא דבא לומר דשמר יו"ט ושבת אפי' כשהיו סמוכים זל"ז, והרבותא היא דהיה לו דין ישראל אפי' לקולא. [ומבואר מדבריו דעכו"ם ששבת ביו"ט חייב מיתה אפי' אם עשה מלאכת אוכל נפש, ואף אם נימא דלא כדבריו קושייתו קיימת ביו"כ פ שחל בע"ש, ובפנים יפות גופיה כתב דביו"כ פ שחל בע"ש אסור לו לשבות לילה ויום]. אולם בשו"ת רעק"א שם כתב עצה לדעת דאין איסור חצי שיעור במלאכת שבת, ולענין ישראל אין מצטרפים שבת ויו"כ כמבואר בכריתות פ"ד מ"ב ואילו לענין עכו"ם מצטרפים דנעשה הכל ביו"כ פ הואיל והלילה הולך אחר היום.

עכו"ם שעשה מלאכה בשבת בחצי שיעור

ב. במנ"ח מצוה ל"ב אות ו' (וכע"ז בבנין ציון סי' קכ"ו) כתב דיכול לעשות מלאכה בחצי שיעור לפי הסוברים דבאיסורי שבת ליכא איסור ח"ש מה"ת, ואפי' מדרבנן אפשר דשרי, ואילו בעכו"ם ליכא דין שיעורים כלל ונמצא שלא שבת ע"ש. ובשיעורי ר' דוד סנהדרין נה: תמה דשיעורי שבת אינם מהל' שיעורים אלא דין בחשיבות המלאכה, וא"כ אף לגבי עכו"ם הוא כן, ועוד תמה דהא יסוד האיסור הוא מה שמתנהג בדת ישראל לשבות בשבת, וא"כ כל היכא דלא הוי מלאכה לגבי ישראל עדיין מיקרי שובת בשבת, דהא אין הציווי שיעשה מלאכה כי אם שלא ישבות, ודמי לעושה מלאכה שא"צ לגופה דלא מהני ולא אמרינן דגבי בן נח א"צ מלאכת מחשבת ע"ש. [וכ"כ בשו"ת בית שערים יו"ד סי' ק"ב במכתבו למהר"ם שיק].

עכו"ם הלוש טלית בשבת ברה"ר

ג. בחת"ס שבת קלט: ומהר"ל דיסקין פ' תולדות ועוד כתבו דל"ל דאברהם אבינו לבש טלית ברה"ר דלישראל הוי תכשיט ולעכו"ם הוי משוי. אך דחה החת"ס דכל שעושה בשביל קיום מצוה בתורת ישראל הוי תכשיט ולא שייך לחלק בזה. וכן אמר מרן הגר"ד לנדו שליט"א דא"א בשום אופן להלוש תי' זה. [ובאופן דהוי ספק עכו"ם ספק ישראל בודאי הוא כן כמש"כ בגליון רעק"א על השו"ע סי' י' ס"ז וחזו"א סי' ג' סקכ"ח דבספק ציצית הוי דרך מלבוש בתורת דאי ואין בזה איסור הוצאה בשבת, וכ"ש בניד"ד בישראל מדאו']

שמקפיד, ולכאו' הוא כנגד מה שהוכיח הבה"ל מלשון הפוסקים דאדרבה העיקר שלא יהא 'אינו מקפיד' ולהנ"ל יש לבאר דלשון השו"ע והוא שמקפיד הוא מצד 'גדר הדין' שעל ידי הקפידא הוא עושה זאת לשם מלאכה, אבל הפוסקים שהדגישו שהעיקר שלא יקפיד הוא מצד המציאות דבסתמא הרי הוא כמקפיד].

ה. ובעיקר דברי הבה"ל שם שדן והאריך בראיות מה הדין בסתמא אי חשיב כמקפיד או לא, לכאו' צ"ב מה הכונה של ניקיון בסתמא, הרי אין הנידון כאן במחשבה שלו בשעת המעשה, אלא יש כאן נידון שתלוי האם אדם זה הוא אדם שמוכן לצאת בבגד זה לפעמים בלי נקיון או שלא יצא לעולם בלא נקיון, וא"כ כל אדם מכיר את עצמו מהי הנהגתו ומתו שייך כאן נידון של סתמא.

ואם נימא דמיירי דהוא אינו מכיר עצמו ואינו יודע אם הוא מקפיד תמיד או לאו, א"כ הוי בגדר ספק אם אצלו הוי מלאכה או לאו, אך מדוע זה זה חולק שם לעצמו כמצב של סתמא שצריך לדון עליו, מה הדין ב'סתמא', ו"ל דנפק"מ דיאסר עליו מדין ודאי ולא מדין ספק עד שידע ודאי דאינו מקפיד, ואכתי צ"ב דהא ודאי על הצד שאכן אינו מקפיד אין זה איסור דאו' אצלו. ושמא י"ל דנוסף כאן איסור מדרבנן בסתמא עד שנדע שאינו מקפיד, אך אין לזה מקור בגמ', ואולי י"ל דזהו נפק"מ האם צריך למחות במישהו שרואה אותו מנקה בגד, שזה תליא אם לתלות בסתמא שמקפידים או לתלות שבסתמא אין מקפידים, וכעין המעשה בגמ' שהביא שם הבה"ל, ואכתי צ"ע.

הרב אברהם זנגר

שמירת שבת באדם שהוא יהודי מדאורייתא וגוי מדרבנן

גר שטבל והיה חציצה במיעוט המקפיד

מצאנו כמה גוונים שאדם הוא יהודי מדאורייתא וגוי מדרבנן, כגון גר שטבל לשם גירות והיה לו חציצה במיעוט המקפיד הרי הוא גר מדאו' וגוי מדרבנן (כ"כ בערול"ג נדה כו. וחלקת יואב אבה"ע סי' ל"ה דהא דמבואר בגמ' יבמות מז: דחציצה במיעוט המקפיד מעכבת בגר היינו מדרבנן לחוד אבל מדאו' הרי הוא גר), וכן אם טבל שלא בפני שלשה כתב בהגהות חכמת שלמה או"ח סי' קצ"ט דלפ"ד הר"ף והרמב"ם הוי גר מדאו' וגוי מדרבנן.

גר שטבל בפני בי"ד בלילה

והנה שמעתי מהגר"י זילברשטיין שליט"א עובדא בגר שהתגייר בחו"ל בפני בי"ד לא מוכר ועלה לא"י וסיפר כמשיח לפי תומו שמעמד הגירות ארך זמן רב מסיבות שונות והטבילה התקיימה בפני הבי"ד בלילה, ושאל הגר"י שליט"א את חמיו הגר"ש אלישיב זצ"ל מה דינו, דהא דינא דגמ' הוא ביבמות מז: דאין מטבילים גר בלילה, והשיב דבדיעבד לא ברירא דמעכב, (יעו' שו"ע יו"ד סי' רס"ח ס"ג שכתב בסתמא דאינו מעכב בדיעבד כד' הרבה ראשונים ואח"כ הביא ד' הר"ף והרמב"ם דמעכב, אולם הגר"א כתב דגם לד' הר"ף והרמב"ם אינו מעכב), אולם כיון שהבי"ד טעו בדבר משנה שהוא דין מפורש בגמ' ושו"ע לאו תורת בי"ד עליהו ואין גירותם גירות, עכ"ד. והוא פלא, דהא ג' הדיטות כשרים לבי"ד של גירות.

בי"ד של גירות שעשו שלא כדין אם פקע כוחם

ושמא כוונת הגר"ש"א זצ"ל להא דדנו כמה אחרונים לחדש דלפ"ד הראשונים דבעינן בי"ד סמוכים לגירות וקבלת גרים בזה"ז הוא משום דשליחותיהו דקמאי עבדינן, י"ל דאם עשו שלא כדין בטלה שליחותם, (עי' אג"מ יו"ד ח"א סי' ק"ס, או"ש פ"ד מאיסור"ב ה"ג, שו"ת הר צבי יו"ד סי' רט"ז ושו"ת מנחת יצחק ח"א סי' קכ"א סק"י ואכ"מ), ולפ"ז כיון שהמילה וקבלת מצוות נעשו כדין ביום בפני בי"ד אין בהם חסרון ורק הטבילה שנעשתה בלילה שלא כדין הוי כטבל שלא בפני בי"ד, דלענין הטבילה בטלה שליחותם כיון שעשו שלא כדין, וא"כ לפ"ד החכמת שלמה הנ"ל דדין בי"ד בטבילה אינו אלא מדרבנן נמצא דאדם זה הרי הוא גר מדאו' וגוי מדרבנן. [אמנם זהו רק לפ"ד הר"ף והרמב"ם, אבל לד' הרבה ראשונים אינו מעכב אפי' מדרבנן והרי הוא גר גמור, עי' בשו"ע שם].

הלכה | מוסר | מידות שיעורי דעה

תוכן הגיליון:

- א. גודל מצוות צדקה
- ב. גדרי מצוות צריכות כוונה
- ג. האם מצוות צדקה צריכה כוונה

שולחן ערוך יורה דעה
סימן רמז סעי' א
הלכות צדקה
גודל שכר הצדקה
ואם כופין עליה

גודל מצוות צדקה

שו"ע (סעי' א) מצוות עשה ליתן צדקה כפי השגת יד, וכמה פעמים נצטוונו בה במצוות עשה, ויש לא תעשה במעלים עיניו ממנה, שנאמר "לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ידך" וכל המעלים עיניו ממנה נקרא בליעל, וכאילו עובד אלילים, ומאד יש לזהר בה, כי אפשר שיבוא לידי שפיכות דמים, שימות העני המבקש אם לא יתן לו מיד, כעובדא דנחום איש גם זו.

כתב הגר"א (ס"ק א) מצוות עשה וכו' "נתון תתן" ו"פתוח תפתח" וכיוצא הרבה עכ"ל. מבואר כאן גודל מעלת מצוות הצדקה שאינו מקיים רק מצוות עשה אחד, אלא כמה וכמה עשין 'פתוח תפתח' ו'נתון תתן' וכיוצ"ב. ויש גם כמה לאוין במעלים עיניו ממנה, כגון 'לא תאמץ' ו'לא תקפוץ'.

איסור המעלים עיניו מן הצדקה

התורה אמרה (דברים טו ז) "לא תאמץ את לבבך, ולא תקפוץ את ידך". ושני עניינים שונים הם, 'לא תאמץ' זהו חיוב מחובות הלבבות שצריך להרגיש את צרכי הזולת, ואם אוטם אזנו וליבו מצערו של חבירו עובר ב'לא תאמץ את לבבך', ואילו איסור ד"לא תקפוץ את ידך" זהו הלכה למעשה שצריך לתת צדקה, ואם לא נתן כשהחייב בכך עובר בלאו.

ושני הלאוין תלוין זה בזה, דאילו עני שהיה רעב וביקש לחם לאכול, והלה מרגיש כלפיו חמלה ורחמים, אבל מקמץ מלחמו ואינו נותן לו! ודאי עבר לא רק על 'לא תקפוץ', אלא גם על 'לא תאמץ את לבבך', שהרי מוכח מהתנהגותו שאימץ לבבו ולא ריחם! ואמנם אם נתן צדקה לעני בכעס ובזלזול ובלא רחמנות כלל, ודאי אין לומר שיעבור על לאו של 'לא תאמץ את לבבך', שסוף סוף קיים את עיקר המצוה, שהוא נתינת הצדקה, אמנם ביאר בשו"ע (סי' רמט"א) 'ואם נתנה בפנים זועפות ורעות, הפסיד זכותו', אבל איסור ודאי ליכא.

האם מצוות צריכות כוונה

שו"ע (או"ח סי' ס"ד) יש אומרים שאין מצוות צריכות כוונה, ויש אומרים שצריכות כוונה לצאת בעשיית אותה מצוה, וכן הלכה עכ"ל.

דברי החיי אדם: אם מוכח שעושה לשם המצוה, אפילו שלא כיוון - יצא

כתב החיי אדם (כלל ס"ב ס"ק ט) צריך שיכוון לצאת במצוה זו, כדקיימא לן מצוות צריכות כוונה. ודווקא מצוה דאורייתא וכו'. ונראה לי דזה דווקא בקורא קריאת שמע בדרך לימודו, וכן כשכפוהו לאכול מצה והוא היה סבור שיום חול, או שהיה תוקע לשיר, אבל אם קורא קריאת שמע בדרך שאנו קורין בסדר התפילה, וכן כשאוכל מצה, ונטל לולב, אע"פ שלא כיוון לצאת - יצא, שהרי משום זה עושה כדי לצאת אע"פ שאינו מכוון.

דברי הערוך השולחן: גם למ"ד מצוות א"צ כוונה אבל מצוות שבדיבור ובשמיעה אם לא כיוון לאו כלום קעביד

כתב הערוך השולחן (סי' תקפ"ט ס"ק יג) המתעסק בתקיעת שופר כדי להתלמד לא יצא ידי חובתו.. וכן התוקע לשם שיר ולא לשם מצוה לא יצא, דאנן קיי"ל דמצוות צריכות כוונה, כלומר שבשעה שעושה אותן יכוון לשם מצוה (כמש"כ סי' ס), וי"א דאפילו למאן דסבירא ליה

שמצוות אין צריכות כוונה, זהו במצוה של מעשה, כמו אכילת מצה, אבל מצוה של דיבור כמו ק"ש, ושל שמיעה כמו שופר, כשהוא בלא כוונה לאו כלום קעביד (וזה הנראה בדעת הרמב"ם שפסק לענין מצה דא"צ כוונה ולענין שופר דצריך כוונה) עכ"ל.

מחלוקת הערוך השולחן והחיי אדם בפשט הירושלמי

המשנה ברורה (סי' ס"ק י) הביא את לשון החיי אדם, והוסיף וז"ל: ורוצה לומר היכא שמוכח לפי הענין שעשייתו הוא כדי לצאת, אף על פי שלא כיוון בפירוש יצא, אבל בסתמא בודאי לא יצא.

ובביאור הלכה (שם: ד"ה וכן הלכה) וז"ל: מש"כ היכא דמוכח, כגון בקריאת שמע על ידי סדר התפילה, ובשאר מצוות ע"י הברכות, או ע"י ההכנה למצוה, כגון מה שאמרו בירושלמי פסחים לגבי מצה דבין כיוון בין לא כיוון – כיון שהיסב חזקה שכיוון, ובירושלמי לגבי שופר היה עובר מאחורי בית הכנסת ושמע קול שופר וכו'. הדא דתימא בשעובר, אבל בעמד – חזקה כיוון, ופירושו: דדווקא אם עומד אחורי בית הכנסת סתמא לאו למצוה קאי, אבל בעומד בתוך בית הכנסת ושומע קול שופר מסתמא עומד לשם כוונה עכ"ל.

החיי אדם הבין פשט בירושלמי דאם עמד חזקה שכיוון היינו בבית הכנסת אע"פ שלא כיוון יצא, דמסתמא עומד שם לשם כוונה לצאת ידי חובת המצוה. אבל הערוך השולחן (ס"ו ס"ק פ"ט) כתב וז"ל: ע"י מג"א (פ"ה) שהביא ירושלמי במהלך בדרך לא שנו אלא בעובר אבל בעומד חזקה כיוון, כלומר: אם שכח אם כיוון אם לא כיוון, דאז בעובר חזקה שלא כיוון, ובעומד חזקה שכיוון עכ"ל. הערוך השולחן הבין פשט בירושלמי שאם עמד חזקה שכיוון, איירי כשמסתפק אם כיוון או לא אזי כיון שעמד מסתמא כיוון.

מבואר: לפי החיי אדם אם מוכח שעושה לשם מצוה אע"פ שלא כיוון יצא – ולכן עמד בבית הכנסת ושמע שופר ולא כיוון יצא. אבל לפי הערוך השולחן מצוות שבדיבור ובשמיעה אם לא כיוון לאו כלום קעביד, ולכן אם עמד בבית הכנסת ושמע שופר אם לא כיוון לא יצא, וחזקה שכיוון היינו כשעמד בבית הכנסת ומסתפק אם כיוון בכה"ג יצא חזקה שכיוון.

מצוות צדקה בעי כוונה

מבואר מכל הנך שהעושה מצוה דאורייתא צריך לכוון 'אני עושה המצוה שכך ציווני בוראי', ואם אינו מכוון כך – לא קיים את המצוה! ואמנם נחלקו הפוסקים במצוות כגון תפילין שמוכח מתוך המעשה שעושה כן משום שמצווה בכך, ולא להנאתו גרידא, ויש בזה סתירות במשנה ברורה האם סבר כמו הערוך השולחן או החיי אדם, ויעו' בחפץ חיים (שם עולם שער ההתחזקות פרק יא) שלא יצא ידי ברכת המזון אם לא כיוון יעו"ש, אבל המנהג להקל. (ולכאור מחל' רש"י ותוס' זבחים ב.).

אבל פשיטא שאדם שהוא 'שומר שבת', וזאת כדי שירגיש טוב עם עצמו, שבכך ממשיך את מסורת המשפחה, אז שיתן לעצמו שכר! וכי מה הוא רוצה מהרבש"ע?! הרי להנאת עצמו הוא עושה כן! ולכן הנותן צדקה לעני, מתוך רחמנות ומצפון! זה לא בגלל מצוות עשה של צדקה, אלא כדי להרגיע את מצפונו, ולהרגיש טוב עם עצמו, שהרי יש גם גויים שנותנים צדקה! ולכן לכאור הנותן צדקה בלא כוונה, הרי הוא כמי שעושה כן לא משום שכך ציוה ה' יתברך ולא יקבל שכר על כך.

שיטת ה'נודע ביהודה': הצדקה לא בעי כוונה

אבל בנו של ה'נודע ביהודה' (בספר אהבת ציון סוף דרושי בשם אביו) כתב בעשיית צדקה מועיל המעשה אף בלי מחשבת מצוה, כמו דאמרין האומר סלע זו לצדקה על מנת שיחיה בני הרי זה צדיק גמור, ואאמו"ר נתן טעם לזה למה בכל המצוות צריך לעשות את המצוה לשם שמיום שלא על מנת לקבל פרס, אבל מצוות צדקה הוא צדיק גמור דשאני נתינת צדקה אף שאין בו מחשבת מצוה אבל כיון שיש באותו הפעולה הנאה ותועלת שהעני נהנה ממנו ואין לו חילוק אם יש כוונה בעשיית המצוה עכ"ד.

נמצא: דשאני מצוות צדקה שרצון ה' אינו בכוננת המצוה, שתיעשה בגלל שכך ציווה ה', אלא ציוה שיתנו צדקה לעני, וכיון שקיים תכלית המצוה יצא. אמנם יש לדחות ראייתו כי הנותן צדקה לעני ע"מ שיחיה בנו באמת עשה לשם מצוות צדקה! רק טעם עשיית המצוה היה כדי שיחיה בנו! משא"כ אם נתן כסף לעני כי עורר את מצפונו, אין כאן שייכות למצוה כלל.

וכתב בהתעוררות תשובה (בנו של הכתב סופר ח"ב ס"ו) במצוות שבין האדם לחבירו שתכליתם שיהיה לחבירו מזה הנאה, אם הגיע לו הנאה לחבירו קיים המצוה בדיעבד, למשל צדקה שתכלית המצוה שיהיה לעני לאכול. וכן פסק בתשובות והנהגות (ח"ב סי' תפ"ב) וז"ל: במצוות צדקה לא שייך מצוות צריכות כוונה, שגם בלי כוונה מקיימים המצוה כיון שהעיקר הפעולה שהעני מקבל שלו עכ"ל.

להערות, הארות ותרומות בטל' 0527688072
או במייל: shiuryrgm@gmail.com

ההגדרות נקבעות אך זרק על פי הפנימיות

המשנה אומרת "והוה דן את כל האדם לכף זכות" (אבות א'ו). וביאר רבנו יונה, שאין הכוונה שעלינו לחשוב שכל רוצח או חוטא שמתמיד במעשיו הנלחזים התכוון לטובה, ויש להפוך בזכותו. המשנה אינה מחנכת אותנו לרמות את עצמנו ולעוות בדעתנו את המציאות.

אומר רבנו יונה, אם אדם שהוא צדיק מפורסם עשה מעשה שנראה מכל צדדיו רע, יש להפוך בזכותו ולהסביר מעשיו באופן חיובי גם אם ההסבר יהיה דחוק ורחוק מההגיון, כאותם מקרים עליהם מדברת הגמרא במסכת שבת דף קכז ע"ב. ואם אדם שהוא רשע מפורסם עשה מעשה שנראה טוב, יש להפוך בדעתנו ולהסביר שכוונתו היתה לרעה, גם אם ההסבר דחוק, כי צדיק מתכוון לטוב גם אם מעשהו נראה רע עד מאד (אלא אם כן מתברר שהחמיץ ופרש מדרכיו הטובים). ורשע מתכוון בכל מעשיו לרע עד שלא יודע שחזר בתשובה. לא על אלה מדבר התנא ולא לאלה מתכוונת המשנה. מקרים אלה אינם באים לכלל "דין" ואין דנים אותם, כי הם ברורים מאליהם. המשנה מדברת על אדם בינוני שעשה מעשה בינוני שניתן לפרשו לכאן ולכאן. או על אדם סתמי שעשה מעשה שקול שניתן להבינו לטובה או לרעה. במקרים אלה, מלמדת המשנה, שיש לדון לכף זכות. וכעין זה כותב הרמב"ם בפירושו למשניות

ואם נשאל מה פרוש "את כל האדם" שנאמר במשנה אם אין הכוונה אלא לקבוצה מצומצמת כנ"ל? התשובה היא שרק מעשים מסופקים וזקוקים ל"דין" המעשים של הצדיקים הידועים והרשעים הידועים ברורים מראש ואין צורך לדון אותם. רק כשמדובר באדם בינוני או סתמי שעשה מעשה שקול בין טוב לרע, רק אז מגיע המעשה לכלל דיון ורק על אלה מדובר במשנה, על מעשה כזה שנעשה על ידי אדם כזה נאמר "והוה דן את כל האדם לכף זכות".

הנה שני בני אדם שהתנהגו בצורה דומה, אך המשמעות האמתית של התנהגותם היתה שונה מקצה לקצה, אברהם ולבן.

מגיעים אורחים לביתו של אברהם, אברהם רץ לקראתם מזמינם לביתו רץ להכין להם מים לרחצה מקום לנוח וסעודה כיד המלך.

יעקב מגיע לעירו של לבן. לבן רץ לקראתו מזמינו לביתו מבטיח לו מלון וסעודה ולא נחה דעתו עד שחיבקו ונשקו...

לכאורה שני מעשי חסד זהים הנעשים על ידי שני אנשים שכנראה שניהם אוהבי חסד באותה מידה. באו חז"ל ולימדונו לא למהר ולהתפעל מהדמיון, הם לימדונו להבדיל בין שני האירועים, להבחין בהבדל התהומי שבין שתי ההתנהגויות.

ביחס להתנהגותו של אברהם הירבו רבותינו לשבח על קיימו את מצוות הכנסת אורחים בשלמות אמרו: מה שעשה אברהם בעצמו, עשה הקב"ה לבניו בעצמו. ומה שעשה על ידי שליח, עשה הקב"ה על ידי שליח. ואילו ביחס ללבן אמרו חז"ל שהסיבה שלבן רץ לקראת יעקב לא הייתה רצון להכניס אורח, אלא שזכר שאליעזר הגיע עם רכוש רב. חשב, שמא גם עתה מדובר בדג שמן שניתן להפיק ממנו רווחים... ומשנוכח לדעת שידידו של יעקב ריקות ונראה כהלך הבא בעירום ובחוסר כל, חיבק אותו לבדוק שמא החביא בכיסיו ממון. וכשראה שכיסיו ריקים נישק אותו שמא החביא יהלומים בשיניו...

מה ראו חז"ל לייחס ללבן כוונות כאלו? כמה אנשים מחבקים אחיינים כדי לחפש בכיסים? כמה אנשים מנשקים אורחים כדי לחפש יהלומים?

אלא שידעו חז"ל שאברהם היה צדיק וכל מעשיו לטובה, ואילו לבן היה רשע וכל מעשיו לרעה. כך שבעוד שכוונת אברהם הייתה לטובה כוונתו של לבן הייתה לרעה... וגם אם ההסברים דחוקים ורחוקים הם הם ההסברים הנכונים.

השאלה היא מדוע אם כן, תיארה התורה את שני המעשים באופן כל כך דומה?

התורה באה ללמדנו שהאדם יראה לעיניו וה' יראה ללבב. גם כשהמעשים נראים זהים עלולות הכוונות להיות שונות ואם רוצה אתה לדעת איך להתייחס למעשה, עליך לחתור אל הפנימיות. שם, בכוונה הפנימית, נמצאת האמת.

יעקב ועשיו היו תאומים ומעשיהם החיצוניים דומים, גם עשיו נראה כמתענין בדבר ההלכה ובא לברר סוגיות הלכתיות ההבדל היה בפנימיות. כשיעקב בא לשאול שאלה בהלכה רצונו היה לדעת מה ההלכה כדי לחיות על פיה, וכשעשיו בא לשאול שאלה בהלכה רצונו היה לגנוב את דעת אביו ולצוד אותו בפיו.

בתיאורים אלה לימדה אותנו התורה את המאמר הידוע: "אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו" (אבות פרק ד'

משנה כ').

וכן גם להפך, יש מעשים הנראים כרעים אך בפנימיות טובים הם.

יעקב מגיע ללבן ושולח לו הודעה: "אם רמאי הוא אחיו אני ברמאות". רמאותו של לבן ידועה, הוא רימה את יעקב בזמן נישואיו, הוא ניסה לרמותו בתשלום שכרו. ויעקב מצידו כבר רכש ניסיון ב"רמאות" שהרי גם את הברכות קיבל ב"מירמה" כמו שאומר יצחק לעשיו "בא אחיך במרמה ויקח ברכתך"

כשלומדים את ספור חייו של יעקב נראה כי בולט הוא בהנהגתו העקלקלה עם עשיו ועם לבן ולאחר מכן הנהגת בניו עם שכם, גם שם נאמר שבני יעקב באו אל אנשי שכם "במרמה" (אמנם יעקב מוחה ואומר "עכרתם אותי" אבל הנימוק שלו הוא החשש מתגובת אנשי הארץ ולא עצם הענין). ומאידך דווקא יעקב נקרא איש האמת...

ושוב אותו ענין עצמו גם אם המעשה נראה על פניו כמעוקל, אך כיון שזו היא האמת, הרי זו היא האמת ולא אחרת, ואף שחשוב שהאמת גם תיראה וגם הדרך אליה תהיה חלקה, אך לא תמיד הדבר אפשרי. כשיעקב מתנהג אל לבן כאחיו ברמאות מיישר הוא את ההידורים כדי שהאמת תצא לאור וכן כשנטל את הברכות המגיעות לו מעשיו. (ומחאותיהם של לבן ועשיו הן כמחאות הקוזק במשל הקוזק הנגזל). ולכן תרגמו ופרשו את המילה "במרמה" - בחכמה, הן במעשה הברכות והן במעשה האחים בשכם.

"כי האדם יראה לעיניו וה' יראה ללבב" (שמואל א' ט"ז ז).

שיעור גדול לימדה אותנו התורה בעצם העובדה שהיא מתארת את המעשים בחיצוניותם כה שונים ממה שנראה בפנימיותם. התורה מלמדת אותנו לבל נמהר להסיק מסקנות ולבל נקבע בלבנו עמדה על פי הנראה לעין כי בהרבה מהמקרים כשממגלית הפנימיות רואים עולם הפוך. וכמו כן למדנו כי המציאות היחידה האמיתית היא זו המתגלית בפנימיות ורק על פיה מנוסחות ההגדרות ונקבעת ההתייחסות.

{ אז נדברו }

פרשת ויצא תשפ"א | גליון מספר 490 | לסדר: "כי לא אנוכד..."

להצטרפות לרשימת

התפוצה במייל,

להערות והארות:

a8447168@gmail.com

גיליון זה מוקדש לרמזות מורי רבי הגאון

ר' חיים יוסף בן צביה שליט"א הזקוק לרחמי שמים מרובים

זכות הורתו של גיליון זה והוצאתו מידי שבוע תעמוד לו לרפואה שלימה בקרוב.

להשתתפות בהוצאות הגליון:

בבנק:

חשבון 705284

בנק פאג"י

סניף 187

באשראי:

"נדרים פלוס"

- "קהילות"

בטלפון:

(מוענה ממוחשב)

0799-654321

תודה מראש!!!

למה מי שהוא "ע ד ר י" לא יכול לגלול אבן מעל פי הבאר...??

יעקב מגיע לחרן ורואה משהו מוזר... כולם יושבים כמו איזה גויילמים וחולמים... יעקב אבינו לא יכול להתאפק... הוא מיד שואל: לא עת האסף המקנה השקו הצאן ולכו רעו... מה אתם חולמים פה?? תזוזו כבר... **ואז הם ענו לו תשובה!!!!** (ואתה מבין לבד שאם התורה רואה לנכון לכתוב את המשא ומתן שיש ליעקב עם אותם עדרים סימן פה מסר מהותי וחשוב בשבילנו...) הרועים עונים ליעקב אבינו:

"לא נוכל, עד אשר יאספו כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר"!!!! הרועים מסבירים ליעקב: תבין!!! אנחנו לא יכולים!! לא נוכל!!! למה?? כי אנחנו עדריים!!! היות ויש פה הרבה עדרים... **לכן!!!!!!** לכן כל אחד מאיתנו לא יכול לבד... כי רק ביחד אנחנו יכולים... לכן צריך לחכות בסבלנות שכולם יבואו ורק אז מתחילים להיות יכולים... עונה להם יעקב: כעת אני מבין אתכם... אם אתם עדריים אז באמת אין לכם כח... מי שהוא עדרי... כל הכח והחוסן שלו מגיע מהעדר... אז כל זמן שלא נאספו כל העדרים אז אין לו כח...

אבל!!! אומר יעקב לאותם רועים... היות ואני לא עדרי!! סו"ס קוראים לי יעקב אבינו... וכל המהות שלי זה "ויותר יעקב לבד"!!! במקלי עברתי את הירדן הזה... הכל אצלי נעשה ממקום הכי פנימי לבד לבד... אז אצלי הכח והחוסן לא מגיעים מהעדר... ממילא אני לא צריך לחכות עד שיאספו כל העדרים... ואז יעקב נגיש ותוך רגע מסיר את האבן כמסיר פקק מע"ג צלוחית...

---בתפילת גשם מגלה לנו הפיוט את הסוד... מאיפה יעקב אבינו היה כזה חזק??

זכור טען מקלו ועבר ירדן מים, ייחד לב וגל אבן מפי באר מים!!!!

ייחד לב!! זה הסוד!!! יעקב אבינו לא עדרי... החוסן הפנימי לא תלוי באוירה החברתית... אצלו הכל מגיע מ"ייחד לב"!!! הרי "ייחד לב וגל אבן מפי באר מים"!!! ואנחנו מתפללים לה': זכור טען מקלו ועבר ירדן מים... מה פירוש המילים "טען מקלו"?? אתה יודע מה הפשט??

אני אסביר לך את זה בשפה מודרנית: בזמן של יעקב אבינו עדיין לא היה אפשרות להטעין באוטובוס... לא היה חיבור USB... אז יעקב אבינו היה צריך להטעין את המקל שלו עוד לפני כן... זה הפשט "טען מקלו"!!! עד כאן הסברתי על דרך ה"נסתר"... כעת אני אסביר:

מי שחי בעדריות... אני חרדי כי כולם חרדים... אני לומד בישיבה כי כולם בישיבה... אני אברך כי כולם אברכים... מי שהוא כזה... זה אחד שהבטריה הפנימית שלו לא מוטענת... הוא "בונה" על החיבור של האוטובוס... הוא מטעין תוך כדי נסיעה... אבל אם רגע אחד הוא נמצא לבד בלי העדר... אם רגע אחד אין לו נקודת חיבור לעדר... **אז לא נוכל!!!! הוא תקוע!!!** אין לו קליטה! הוא פתאום נבון ולא יודע מה לעשות... אבל יעקב אבינו **טען מקלו!!!!** יעקב אבינו הלך ליישבת שם ועבר... ומה הוא עשה שם ארבע עשרה שנים?? **הוא הטעין את המקל שלו!!!!** הוא ידע שעוד מעט אני צריך לצאת לדרך ארוכה... ואני אהיה שם לבד לבד!!!! לא יהיה לי את המטען הרוחני הצמוד של ישיבת שם ועבר... לא יהיה לי את השבת נסיעה להליגער יצחק שיטעין אותי בידישקייט אני הולך להתמודד לבד לבד מול "לבן גרתי" ומי ערב לי "שתוריג" מצוות שמרתי"? איך אני אחזיק מעמד?? מאיפה אני אשאב כוחות?? הרי לא יהיה לי חיבור נגיש להטעין את המצברים שלי??

אין לי ברירה!!! אני מוכרח להטעין את המקל שלי!!!! אני מוכרח לפתח אנרגיה עצמאית!! אני מוכרח להיות אישיות בפני עצמי... אני מוכרח להיות מלך על מקלי... אסור לי להישען על החברה... אסור לי לבנות את היידישקייט שלי על האוירה החברתית השמורה... כי... כי מי אמר שיהיה לי את זה... אני מוכרח להטעין את המקל הבודד שלי!! את האישיות שלי מבפנים!!!

וזה מה שיעקב אבינו עשה... הוא התמלא מבפנים... אז הוא יצא לדרך הארוכה... וזה מה שאנחנו מתחננים בפיוט: **"זכור טען מקלו ועבר ירדן מים"!!!!** זכור לנו את אותו עבד נאמן שלך יתברך לבד לבד בלי עזרה מבחוץ... ואז-- **"ייחד לב וגל אבן מפי באר מים"!!!!** מי שהטעין את המקל שלו... וכל הכח והחוסן שלו מגיע מבפנים... מה הפלא שברגע אחד של "ייחד לב" הוא הצליח לעשות ולפעול מה שעדרים עדרים לא מצליחים לעשות...

את המסר הזה אנחנו חייבים לקחת לעצמות... אנחנו בעל כרחנו עדריים!!! אנחנו חיים בעדר... ובאיזשהו מקום זה החוסן שלנו... אם אני חרדי זה נזקף בחלק גדול ליה שנולדתי חרדי וגדלתי כמו חרדי... אבל צריך לדעת שזה לא מספיק!!! מי שהחוסן והכח שלו מגיע מהעדריות... אז הוא כל הזמן מוטען מהאוירה החברתית החרדית שהיא זו שמזרימה לו כח לשרוד את היהדות... אבל ברגע שעדיין לא נאספו העדרים... אם יש רגע אחד שאני נמצא לבד לבד ואין לי כעת את הגיבוי של העדרים... אז לא נוכל!!!! אתה פתאום מרגיש חלש ולא מחזיק מעמד... ואסור שזה יקרה... בפרט בדורנו!!! שהקב"ה מזמין לנו כל מיני ניסיונות שמתעוררים דווקא כשאתה לבד לבד ואף אחד לא לידך... ומי שכל הרוחניות שלו מגיעה מהעדריות החרדית... אז ברגעים הקשים האלו אין לו מינימום של כוחות להתמודד... אין ברירה!!! אנחנו נמצאים בדור של "עם לבן גרתי" מוכרחים להטעין את המקל!!! מוכרחים להתמלאות מבפנים... אחרת אין סיכוי ל"תריג" מצוות שמרתי"!!! ישנם רגעים של ניסיונות מסוג של אבן גדולה ע"פ הבאר... שצריך בשביל זה ייחד לב!! רק מי שיש לו מינימום של חוסן אישי מבפנים יכול לעשות "ייחד לב וגל אבן..." אוי ואבוי לנו אם נחכה שיאספו כל העדרים ואז יגללו את האבן... עד אז אפשר לרדת שאלה... צריך לקחת אחריות אישית מתוך הבנה שאני לבד!!! במקלי עברתי את הירדן הזה! ויותר יעקב לבד... וה' רוצה לראות אותי מנצח לבד... **עד כאן מסר אחד עבור העדרים... אבל בעמוד 3-4 של הגליון מסר נוסף... אבל למטענים את מקלם...**

מאמר מיוחד לבני עליה...

יחד לב וגל אבן!!!!

יש בגמ' (עירובין סה.) כמה עדויות מעניינות שהאמוראים מעידים על עצמם: אביי העיד על עצמו: שביום שאמא שלי (החורגת) היתה מבקשת ממני טובה שיכין לה חביתה... או כוס קפה... ביום הזה אני כבר לא הייתי מצליח להתרכז בלימוד!!! כלומר: הליגער אביי... בשביל להיות מרוכז בלימוד הוא היה צריך מנוחה מוחלטת מכל משימה ולו הקטנה ביותר... אפילו לעשות חביתה זה... זה כבר היה מסיח את דעתו...

חכה... כעת נעבור לרבא... רבא העיד על עצמו: יום שהייתה עוקצת אותי כינה כבר לא יכולתי להתרכז בלימוד... אתה שומע?? תמיד בתחילת החורף יש את הלילות המעצבנים האלו עם היתושים... אז זהו!!! שרבא מעיד על עצמו שיום שעקצה אותי כינה... זהו... כבר לא יכולתי להתרכז בלימוד... ויש עוד כמה עדויות כאלו מעניינות בגמ'...

אם זה אבוב דשמואל שכשהוא היה חוזר מהדרך הוא לא היה מתפלל שלושה ימים בגלל שהוא היה צריך להתיישב בדעתו מטורח הדרך... ואם זה בנו שמואל שלא היה מסוגל להתפלל במקום שיש בו קצת ריח... (לא מדובר בריח רע... אלא סתם ריח שצריך להתגלגל איתו) ורב פפא לא היה מסוגל להתפלל בבית כנסת שיש בו הערינג... ומר עוקבא... שביום שהייתה נושבת רוח מזרחית הוא לא היה יכול לדון...

זה תמוה מאוד: איך אתה מסביר את זה? הרי אנו חונכנו שעמל התורה זה אומר שגם אם עקצה אותך כינה וגם אם יש לך הרבה דברים על הראש... וגם אם יש היום רוח מזרחית... בכל זאת צריך להתאמץ ולעסוק בתורה. ואילו כאן אנחנו שומעים כביכול מנגינה חדשה... ש... שאם כינה עקצה את רבא הוא כבר לא יכול להתרכז בלימוד... ואם אביי מוטרד מהכנת "כותחא" אז זהו... הוא כבר לא יכול ללמוד...

איך אתה מסביר את זה?? זה הרי בדיוק הפוך ממה שחונכנו???

אז התשובה היא פשוטה: ברור שאין הכוונה שרבא לא למד אם עקצה אותו כינה... ואביי לא למד ביום שהוא הכין "כותחא"... ברור שלא!!!

ברור שהם המיתו את עצמם באהלה של תורה וגם כשהם היו מלופפים ביסורים הם לא מנעו את עצמם מבית המדרש אפילו יום אחד (כפי שמוכח בגמ' במקומות אחרים) אלא מאי???

על מה בכל זאת הגמ' מדברת???

העניין הוא כך: סו"ס אביי ורבא זה... זה... זה אביי ורבא!!! כלומר: כשאביי אומר שיטה מסוימת בגמ' הוא עומד מאחורי זה עם כל ההיקף ועומק והעיון וההשגה והעמל התורה בקנה מידה של אביי... **אז זהו!!!** שאביי ואבא מעידים לנו שבשביל להיות במיטבם ולעמוד לגמרי לגמרי מאחורי מה שהם אומרים... בשביל זה הם היו צריכים להיות לגמרי מרוכזים... בלי שום דבר אחר שמסיח את דעתם... **לכן אביי מודיע מראש:** רבותי... היות והיום הייתי

צריך להכין חביתה... אז ביום הזה אני אמנם אשב ואלמד כמו תמיד... אבל ביום הזה אני לא יכול להורות... כי בשביל להורות אני צריך להיות מאה אחוז שקוע בנושא!!! והיות והיום היה לי משהו קטן שתפס לי אחוז בודד במחשבה... אז כעת יש אחוז אחד קטן באישיות שלי שהוא לא פה... אז אני כבר לא לגמרי אביי!!!! ואותו דבר רבא... אם רבא היה צריך להתעסק עם איזה יתוש שעקץ אותו... זה לא גרם לו חלילה להתבטל מלהמית את עצמו באהלה של תורה... אבל היום אל תוציאו ממני דבר הלכה... כי היום אני לא לגמרי לגמרי בישוב הדעת כי יש אחוז קטן שהסיח את דעתי וממילא אני לא לגמרי לגמרי רבא...

מה טמון במשפטים האלו???

שזה בדיוק הפוך ממה שאנחנו מבינים במושכל ראשון!! הרי במושכל ראשון אנחנו רואים את זה כביכול כמו פינוק... וכי בגלל שכונה עקצה את רבא לכן הוא כבר לא יכול לשבת וללמוד... וכי בגלל שיש רוח מזרחית לכן מר עוקבא כבר לא יכול להורות???

אבל זה ההיפך הגמור!!! היתה פה חומרא ותובענות אדירה שאביי ורבא תבעו מעצמם!!! ש... ש... שלדאבוננו הרב... זה בדיוק נקודת ה-שנות אור שמבדילים בינינו לבין אביי ורבא... אביי ורבא תבעו מעצמם מאה מאה מאה אחוז ריכוז בלימוד התורה ובעבודת ה'!!! אביי היה משיל מעצמו כל עסק וכל מידע וכל חשיפה... כדי להיות פנוי מאה אחוז לעסק התורה!!! **ואת זה אנחנו לא יודעים ולא מסוגלים לבצע היום!!!**

את זה אנחנו לא מבינים... לא מתחילים אפילו להבין מה הבעיה...

אנחנו לא קולטים עד כמה צריך להיות פנוי בשביל ללמוד תורה!!!

בשביל להיות מונח בעבודת ה' צריך להיות לגמרי כאן!!! לגמרי לגמרי!!!

תבין: לי קוראים שמואל והאישיות שלי נניח מתחלקת למאה חלקים... עכשיו: שיהיה ברור: אם היום דברתי עם שלושים אנשים בפלאפון שלי... זאת אומרת: האישיות שלי היום התפזרה לשלושים חלקים!!! (בפרט אם האנשים האלו מפורזים נמצאים בכל קצוות הארץ... וממילא דברתי איתם בשלל נושאים שאין שום קשר בין אחד לשני...) וזה עוד לפני העיתון שמכניס אותי בכח למה שקורה בארה"ב וזה לפני השטיבלאך שמביא לי את כל העולם לתוך הארבע אמות שלי... זאת אומרת: כל בוקר הנשמה שלי חוזרת אלי מאה אחוז... ואז לאט לאט אני הולך כמו איזה דוור ומפזר את האישיות שלי... חלק ממנה נמצא כעת בחקירות של ביבי... וחלק ממנה נמצא בקו המידע של משרד הבריאות... חלק ממנה התפזר בכל מיני נייעס שדברתי בשטיבלאך בעשרים נושאים שונים. ואז הפלאפון התחיל לצלצל... וכל שיחה זה נושא אחר לגמרי עם חבר מחור אחר... והאישיות שלי פשוט מתפזרת כמו איזה ניצוצין קדישין שמתפזרים בכל קצוות תבל... ואז אני מגיע לדף גמ' ואני לא מצליח להבין למה אני לא לגמרי מונח בלימוד... ו... ו... ותוך

כדי שאני מאוכזב מהשקיעות שלי בלימוד... אני נזכר להתעצבן למה הנהלת הישיבה לא מסכימה לבחור להחזיק פלאפון... מה הבעיה בפלאפון?? מה רע בזה?? זה הרי כשר???

ואם אני כבר אברך... אז יוצא לי בזמן האחרון לכעוס על חבר שלי... אברך בן עליה מופלג ש... ש... שהחליט להפסיק להחזיק פלאפון!!! ולפעמים זה פשוט מופוצץ אותי... כי... כי... כי אני צריך לדבר איתו ואי אפשר לתפוס אותו... ואז אני מעיר לו תקשיב... זה לא עסק ככה!! לא להחזיק פלאפון בימינו זה... זה בן אדם לא מן הישוב...

אבל ההההלו... תבין שבשביל להיות מונח בעבודת ה' צריך ריכוז!!! צריך להיות שתול!! להיות כאן!!! שלפחות חלק עיקרי באישיות שלך תהיה פה!! **ואני שואל אותך: האם רוב האישיות שלך פה???** אה???

בא תנסה... קח את האישיות שלך ותחלק אותה לפי מגוון הנושאים והשיחות שאתה מנהל מידי יום... ותגיד לי איפה נמצאת האישיות שלך... אני לא רוצה להגיד לך מה יצא לי... יצא לי שאולי הזנב שלי נשאר בבית מדרש!!! (וגם הוא תלוש...) אנחנו לא מספיק מודעים לצורך ההכרחי להסיר ולהשיל מעלינו כל מיני חביתות וכינים ורוחות ודרכים שעלולים להוציא אותנו מהשקיעות המוחלטת בתורה...

אנחנו לא כ"כ רואים את הנושא הזה מדובר בדברי רבותנו... **אתה יודע למה??** כי אתה צריך להבין את הרקע: תבין שהחפץ חיים לפני 120 שנה היה גר בראדין!!! ומה היה בראדין?? היו מתגוררים שם כמה עשרות אנשים!! מוכרים!! קבועים!! לא מתחלפים!! ביום יום לא היה להם הרבה מה להוסיף אחד לשני... כי זה שיענקלה הוא עגלון וחצקל הוא הבלן... זה כבר מאז ומתמיד ככה... וזהו!!! זה הנוף!! זה המידע שיש כאן... המידע עומד!!! הנוף עומד!!! לא אז... לא מתחלף... (בני ברק שמגיע לחיפה ליומיים בלבד... מבין מיד על מה אני מדבר... וחיפאי שמגיע למושב גם הוא מבין מיד...) ואם נפשו של האברך ר' ישראל מאיר כמה לתורה... כמעט ולא היה נושא אחר שירצד לו מול העיניים ויתפוס לו את הראש... במקרה הגרוע היתה מגיעה לפעמים הרוח מזרחית של מר עוקבא... או הכינה של רבא... או החביתה של אביי... נו... בסיידר... סו"ס אנחנו לא אביי ורבא... אבל חוץ מהחביתות האלו לא היה לאברך ר' ישראל מאיר עומס מיותר של נתונים סהרורים שמפזרים לו את המחשבה... אז אותו ר' ישראל מאיר היה שם!!! **הוא היה איפה שהוא רצה להיות!!!** והיות והוא רצה כעת ללמוד תורת כהנים!!! אז הוא היה שם לגמרי!!! מונח לגמרי!! שתול לגמרי!! מאה אחוז תורה!! מאה אחוז ד' אמות של הלכה!!! מאה אחוז כהן גדול בקודש הקדשים!!!

אבל היום??? תעמיד את האברך של היום מול אותו אברך מראדין... כמה נתונים רצים וחולפים לנו ביום אחד מול העיניים וכמה נתונים היו חולפים לאברך מראדין בראש...?? **זה הבדל שמים וארץ!!!**

בנכונות של חבר שלי להתנתק מהעולם והוא הצליח בתור אברך לא להחזיק פלאפון... נו... כמה כאלו יש בדורנו????? אין הרבה... מה שבטוח... גם ישראל מאיר קנייבסקי לא היה הרבה... אבל הם העמידו תורה באותה שעה... והם יעמידו תורה גם היום!!!

בא רק נקרקע את זה למושיגים שלנו...

עזבו... עם כל הכבוד לחבר שלי האברך שזרק את הפלאפון... גם אם אני כבר לא אכעס עליו... אבל אני לא מאמין שזה ריאליזם!! אז עזבו... לא צריך להגיע רחוק!! לכה"פ בנין ונפנים שהפלאפון בשעת הלימוד חייב להיות על שקט... ואולי אפילו לא מקוון (אמרתי אולי... כי נעבאך אני חושש שאני לא הולך לעשות את זה... רק שתבין באיזה תת תנאים אני נמצא... אם יום אחד אני אצליח... אני באמת יכול להיות סטייפלר...) להבין שכאן נמצא עיקר החזית שלנו בעמל התורה!!!
ועוד נקודה חשובה שצריך לעשות שינוי בראש:

לא בריא לנו לפגוש הרבה אנשים!! זה לא עושה לנו טוב!!! ורוב האנשים טועים בזה... התפיסה שלנו היא שכל שאני פוגש יותר לומדים ככה יש לי ראש יותר גדול... ככה יש לי יותר מושגים... וככל שאני פוגש יותר מלא חרדים אז אני נהיה יותר חרדי... **זה פשוט טעות!!!** כל גדולי ישראל שגדלו... גדלו רק מהחממה הרוחנית... מכמה עשרות בודדות של תלמידי חכמים שעסקו יחד בתורה בצוותא... במקום קבוע... והיו רגילים אחד לשני... לא היה שם תנועה ולא תחלופה... לא היה שם "מעניין"!!! העסק היה רגוע... נוף עומד... בלי המולה ובלי מלא מלא...

כעת חשוב להבהיר: כפי שנרמז בפתח הגיליון... מאמר זה מיועד עבור בחור או אברך בן עליה אמיתי שרוצה באמת לגדול בתורה... כזה אחד צריך להיות טען מקלו ועבר ירדן מים יחד לב וגל אבן מפי באר מים!!! הוא צריך לדאוג למקסימום שקיעות ולדחות מעצמו כל חשיפה ותנועה עירה של עדריות שעלולה להוציא אותו מהלימוד... אבל מי שהוא חרדי עדרי כזה... שגדל באוירה חרדית ורוצה להמשיך לנסוע על הפס יצור החרדי... הוא דווקא כן צריך לדאוג שיהיה לו מסך אנושי שירצד לו מול העיניים... כדי שלכה"פ כשיאספו כל העדרים... לפחות אז יהיה לו את הכוחות להתמודד יחד עם כולם ולגלול את האבן מעל פי הבאר... (וגם הוא צריך לזכור שחייבים להתמלאות קצת מבפנים כפי שהוזכר שם...) אבל הבן עליה צריך לדעת שהעדירות וההמוניות החרדית לא רק שלא עוזרת... אלא היא מגבילה והופכת אותך ל"לא נוכל עד אשר יאספו" ודו"ק...

מתחלף שהיה לסטייפלר כשהוא היה בגיל שלך... **ותעשה כל מאמץ לצמצם פערים!!!** שהנוף שלך גם יהיה יותר רגוע... שיהיה לך נוף... שיהיה!!! שיהיו לך חברים... שיהיה לך עם מי לדבר... שיהיה לך אוירה טובה... אבל לא הרבה יותר מהנוף שהיה לסטייפלר...

שלא תהיה כל היום בעדכונים על פוליטיקה חרדית... שלא תהיה מחובר לעדכונים שוטפים... אל תקרא עיתונים... אל תחזיק פלאפון...

אה... זה בלתי נסבל??? זה קשה??? **אתה צודק!! זה נורא קשה!!!** הההרררייה... שאני כבר לא יכול לעשות את זה... אבל חיפשת עמל התורה... אתה משתוקק טיפ טיפה ככה לרעוד בערבות סיביר ולצאת משם אריה כמו הסטייפלר... אתה משתוקק להיות בן עליה שעמל בתורה כמו אותם בחורי ישיבות עם התת תנאים של פעם... **אז זהו!!! שאין צורך לשכפל בעיות...** יש לנו תת תנאים משלנו שלא מביישים את הדורות הקודמים... ואם אתה באמת מחפש עמל התורה... אז הנה... נתתי לך פה מגרש רחב מאוד... תאכל טוב... שהאוכל יהיה טעים... תישן בשמיכת פוך... שיהיה לך שינה טובה... **אבל שהראש שלך יהיה נקי!!!** נקי כמו הבחור מיישיבת חברון של אז... שהדבר היחיד שהוא הכיר זה את החמישים חברים שלו שאיתם הוא עמל בתורה... וחוף מזה הוא פגש רק ערבים טפשים ובערים... זה המלון חמש כוכבים שהיה לבחורי ישיבות של פעם... שהיום אנחנו נמצאים בתת תנאים בנושא הזה...

לסיכום: הגיע הזמן לעשות שינוי בתפיסה ולהתעדכן בהתאם למציאות:

אם פעם עמל התורה התמקד בללמוד בכל מצב... גם כשכינה עוקצת אותך וגם כשרוח מזרחית נושבת עליך וגם כשאתה צריך להכין לעצמך את האוכל (שאין) ואתה לא יודע אם מחר יהיה לך אוכל...

אז היום חזרנו לעמל התורה מהסוג של רבותינו האמוראים!!!

היום עיקר עמל התורה זה להשיל מעליך כל נושא אחר שמעסיק אותך... אף אחד לא אמר שזה קל... אזרבה... קוראים לזה עמל!!! עמל התורה ומי יודע... את המשפט הבא אני אומר בהירות גדולה... (והוא רחום יכפר עוונך...) מי יודע אם התת תנאים שיש בדורנו לא יותר קשה מהתת תנאים של פעם... יתכן שיותר קל ללמוד תורה ברעב ובצמא ובחוסר כל... מאשר להתנתק מכל קוי נייט... ולהתנתק מכל מידע ולא להחזיק פלאפון ולכה"פ לא לנהל שיחות שלא חיוניות בשבילנו... מי יודע אם זה לא תת תנאים יותר מאשר פעם...

ואני רוצה לחזור לחבר שלי הזה... האברך הזה שלא מחזיק פלאפון... ואני כל פעם מתעצבן עליו שהוא נהיה בן אדם לא מן הישוב... אתה יודע מי אני??? אני אותו ליבל העגלון שהתעצבן על הבחור ישראל מאיר... זה שהולך ללמוד בישיבה וליבל כל פעם מתעצבן עליו... תגיד לי ישראל מאיר קנייבסקי... אתה בן אדם לא מן הישוב... מאיפה תתפרנס... מאיפה יהיה מה לאכול... **אני ממש גלגול של ליבל!!!** כי התת תנאים של אותו ישראל מאיר שהפך אותו לבן אדם שלא מן הישוב... הרי היום התת תנאים הזה מתבטא

ו... והגיע הזמן שנבין שזה מתנקם **בראש** **ובראשונה** בשקיעות בתורה!!!

הגיע הזמן שנבין **שעיקר העבודה של עמל התורה בדורנו** זה להזיז דברים לצד!!! להזיז כל מיני נתונים מיותרים ולהניח אותם בצד...

זה עיקר העבודה של עמל התורה בדורנו!!!

מה אני מתכוין לשלול??? תבין: פעם עיקר עמל התורה היה ללמוד מתוך צער ותת תנאים... לבחור ישראל מאיר קנייבסקי לא היה מה לאכול... והיה לו קר שם ברוסיה הקפואה וגם הנר נכבה לו... ומתוך התת תנאים האלו הוא בכל זאת עמל בתורה!!! אבל אנחנו??? **גם לנו יש תת תנאים...** **רק מסוג אחר לגמרי לגמרי...** לישראל מאיר של הדור שלנו דווקא בכלל לא קר... והוא גם לא רעב... ואין לו בעיות של תקציב של נר למאור בבית מדרש... אבל יש לו תת תנאים של אינספור נתונים שחולפים לו מול העיניים בעל כרחו ש... שלבחור ישראל מאיר מביאליסטוק לא היה כ"כ הרבה כינים שעוקצות לו מידי יום את החשיבה... אותו ישראל מאיר היה אמנם רעב!!! אבל בראש שלו לא היה שום דבר חוץ מקהילות יעקב!!! הראש שלו היה נקי ופנוי לגמרי... לא היה לו שום שיג ושיח עם איוון וסטפן של ביאליסטוק... לא היה לו שום מודעות רחוב ענקיות ועיתונים חנימיים שמתגלגלים בין הרגלים ולא עשרות טלפונים ביום בשלל נושאים... לא היה לו אפשרות להיות מעורב בפוליטיקה ולא שמע ולא פגש כמעט אנשים זרים... לא היתה תחלופה כ"כ גדולה של אנשים... להזכירך: הבחור ישראל מאיר קנייבסקי **לא גדל בבני ברק** עם 208.000 חרדים... הוא הכיר בסה"כ חמשה עשר בחורים (עד חמישים) של הסניף הנידח של ישיבת נובהרדוק בנקודה הקטנה הזו ברוסיה הלבנה... ממילא הראש שלו היה נקי ופנוי לגמרי לתורה...

ואילו אנחנו נמצאים בתת תנאים... אנחנו חיים עם ג'ונגל שלם של מלא מלא נתונים שמרצדים לנו מול העיניים... מלא מלא אנשים... מלא מלא אירועים... (אירועים זה כבר בשביל היום שלפני ואחרי הקורונה...) ונדרש מאיתנו בכל זאת להיות מונחים בלימוד... **ממילא פה הטעות!** שכשרוצים לתת לי כיוון איך ניתן לגדול סטייפלר... **מה אומרים ליי?** מספרים לי על התת תנאים שהיו לו שם ברוסיה ובכל זאת הוא ישב שם ולמד... ואם אני רוצה לגדול סטייפלר אז אני צריך להיות גם קדוש כמוהו ולהיות מוכן ללמוד ברעב ובצמא ובחוסר כל... **עזבו... עזבו... זו הבעיה הכי קטנה שלנו.** עזבו את התת תנאים שהיה לסטייפלר... **לא זו הסוגיה!!!** הסוגיה היא התת תנאים שיש לך שזה לא היה לסטייפלר!!! בחור ישיבה: אתה נמצא בתת תנאים של ריכוז ושקיעות בתורה... ולא באשמתך... אבל אם אתה באמת רוצה לגדול סטייפלר??? אז את כל העמל והיגיעה שהסטייפלר יגע בכפור וברעב של רוסיה... את כל העמל הזה אתה צריך למקד במוכנות הנפשית מצידי להשיל מעליך כל נושא שמוציא אותך מהריכוז... **אם אתה רוצה שאני אמחיש לך איך תבין מה מוטל עליך לעשות:** תעמיד את הנוף המרצד והסחרורי והלא רגוע שיש לך- אתה... מול הנוף הקבוע והלא

הצפת רגשות

לב של אמא

היום אני רוצה לדבר על נקודה רגשית שמציפה אותנו הרבה פעמים כהורים... יש משהו שנקרא לב של אמא!!! לא מוכרח להיות שמדובר בצרה צרורה... לא מדובר בבעיה אמיתית... אבל תכל'ס... ליענקלה שלי לא הכי טוב... הוא כזה עדין כזה... ואני דואגת לו... וכשאת חושבת עליו ודואגת לו עולים לי דמעות בעיניים... מה קורה איתו עכשיו... אולי מישהו מציק לו... אולי משהו מפריע לו... אולי הוא רוצה להגיד משהו... אבל אין לו למי...

מחשבות מוכרות של הורים אוהבים ודואגים... צביטה כזו עמומה בלב... והרגשות האלו מלוות אותנו הרבה בחיים... מציפות אותנו ואופפות אותנו לא פעם ולא פעמיים... וסו"ס אנחנו יהודים!!! וכידוע יהודי הוא סוויחר... ליהודי יש כשרון לעשות מכל דבר גשעפט... תרתי משמע- ליהודי יש כח לקחת כל ריגוש טבעי ונורמלי שמציף אותו... ולעשות ממנו עבודת ה'... לתרגם אותו למפגש עם רצון ה'...

וכעת השאלה הנשאלת: לאיפה לוקחים את הרגשות האלו?? ושוב: אם היה מדובר פה באיזושהי בעיה אמיתית שקיימת... כאן זה כבר סוגיה כבדה של קבלת יסורים באהבה... אבל לא!! אנחנו לא מדברים על זה כעת... אנחנו מדברים כעת על דברים מאוד פשוטים... סתם רגשות מעורבות כאלו... הייתי אומר אפילו רגשות טורדניות... אולי... אולי לא טוב לו... אני רואה שבימים האחרונים הילד קצת נסער... אולי משהו עובר עליו... וסו"ס בדרך כלל הרגשות האלו הם סתם... אז דווקא בגלל זה... חבל!! בל תשחית!! לאיפה לוקחים את הרגשות האלו?? הדואגות האלו? שכ"כ רוצות שלילד שלי יהיה טוב... חשבתי על פסוק שעומד כל הזמן לנגד עיני:

ההיטב חרה לך על הקיקיון!!!!

הסיפור הידוע על יונה הנביא שלא רצה להציל את אנשי נינווה מהעונש והקב"ה רצה להמחיש ליונה עד כמה שהוא יתברך חומל על מעשיו וחס על בריותיו... בשביל זה הקב"ה ברא במיוחד אילן קיקיון שיצל ויסכך על ראשו של יונה הנביא שבדיוק אז הוא שכן במדבר... ויונה מאוד מאוד שמח על הקיקיון הזה... הקיקיון הזה הגיע ממש במקום... ממש בבחינת "כעבד ישאף צל..." ואז!!! למחרת הקב"ה שלח רוח מזרחית שייבשה בבת אחת את הקיקיון... והשמחה הגדולה של יונה נהפכה לתוגה... או אז פנה הקב"ה ליונה הנביא ואמר לו: **ההיטב חרה לך על הקיקיון???** נכון הקיקיון הזה שהתייבש... נכון זה עשה לך מאוד רע...?? נכון שזה העציב אותך מאוד?? אז תחשוב על אבא שבשמים איזה רגעים קשים עוברים עליו כשהוא נעצב מבריותיו... תחשוב על אבא שבשמים כמה קשה לו לראות את ברואיו מתרחקים ממנו וממיטים על עצמם רע כמו ידיהם... תחשוב כמה רגש של חמלה ודאגה יש לבורא עולם על מעשיו...

כתוב כאן שהקב"ה לפעמים מזמין כל מיני "קיקיונות" למיניהם כדי להמחיש לנו ולהפגיש אותנו עם רגשות ועם המיות לב של אבא שבשמים!!! **כן... בשביל זה אנחנו פה...**
#שתבין: #לא לחינם הקב"ה ברא מנגנון של אבא ואמא ובן... זה לא מחויב להיות ככה!!! יש מספיק יצורים שנבראים מהעפר וחוזרים לעפר... וסו"ס האדם הוא גם "כי עפר אתה ואל עפר תשוב" ובכל זאת הקב"ה לא רצה שאנחנו ניווצר כמו חלזונות מהאדמה... ה' רצה לברא אותנו דווקא במערכת של אבא ואמא ובן... למה???

כי עיקר העבודה שלנו כאן בעולם זה להידיבק בה'... ולהשיג את ה'... ובשביל לקבל השגה בו יתברך... לכן מערכת החיים שלנו צריכה להיות דוגמא של מעלה!!!

כמו שאבא שבשמים הוא אבא... אזי רק אבא יכול להבין אבא!!!

רק "אם הבנים" יכולה להבין המיית הלב של השכינה הקדושה שנקראת אם הבנים...

רק רחל שמחכה לילדים ואומרת אם אין מתה אנוכי... רק היא יכולה להבין מה זה צער השכינה ובוזה!!! בהבנה הזו של רחל... בזה היא נהיית מרכבה לשכינה הקדושה ורחל אמנו מייצגת עד היום את השכינה הקדושה וזועקת: "קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה..." אם לא יהיה לנו את הרחל הזו שפוגשת את התחושות של ההמתנה לאמא... אם לא יהיה בן תמותה כזה... אז לא יהיה פה מי שיוכל

להשיג המיית לב של השכינה הקדושה... כי רק אמא יכולה להבין אמא... ורק אבא יכול להבין אבא... ולאבא שבשמים יש הרבה רגעים של געגועים עזים לבניו האובדים... לא... לא חייבים להגיע לאובדים בארץ אשור והנידחים בארץ מצרים... מספיק אותם בנים אהובים שמתמודדים עם כל מיני קשיים של יסורי גוף ונפש... ולא תמיד בטוחים שאבא שבשמים חושב עליהם... והבן יקיר לי אפרים... כי מידי דברי בו זכור אזכרנו עוד על כן המו מעי לו רחם ארחמנו נאום ה'.. כן... ככה כתוב בפסוק!!! אבל מי מסוגל לתפוס ולהשיג רגשות שכאלו?? הרי אנחנו פה בשביל להשיג את ה'... לקבל השגה בו יתברך... מי מסוגל להיכנס להמיית הלב הזו של אבא שבשמים??

בשביל זה יש לנו כל מיני רגעים כאלו... רגעים של "הבן יקיר לי חיימקה... הבן יקיר לי מוטי... מה קורה איתך?? מה עובר עליך בזמן האחרון?? האם הכל בסדר איתך?? אבא ואמא רואים שאתה קצת עצוב... זה נראה שעוברת עליך איזה תקופה קשה...

יתכן שאנחנו מדמיינים... יתכן שהכל בסדר... בפרט שאתה בעצמך טוען שהכל בסדר איתך... אז למה המחשבות האלו ממשיכות להעיק עלינו ולטרוד את מנוחתנו???

יתכן!!! יתכן שברגשות האלו יש לנו הזדמנות לפגוש המיית לב של אבא שבשמים!!!

כן... יתכן שאצלנו המחשבות האלו הם סתם טורדניות... הכל בסיידר... גם אם הילד קצת עצוב וקצת קשה לו בחידר או בגן... בסיידר... זה יעבור... זה נורמלי... אבל לאבא שבשמים יש כ"כ הרבה ילדים עצובים באמת... מכונסים באמת... וזה עדיין לא עובר... ואלפיים שנה זה כבר ככה... אבא שבשמים כבר אלפיים שנה דואג ואוהב וחפץ לחבק את בניו אהוביו ולהרעיף עליהם אהבה מלא חופניים ולהיפגש איתם בבית עולמים...

רגע... בעצם מי אמר?? אולי הקב"ה בכלל כועס עליהם ורוצה להעניש אותם כי הם חוטאים והם לא בסדר??

אדוני... אתה לא תספר לי... תראה איך אני מרגיש עכשיו... "ההיטב חרה לך על הקיקיון?? כשאני נמצא בעמדה של אבא ואני כעת דואג לילד שלי... שאף אחד לא יספר לי מה הרבש"ע חושב על הבנים שלו... שאף אחד לא יספר לי שאם הקב"ה כועס על הבנים שלו... אז הוא מוחק אותם והם לא מעניינים אותו... אבא פוגש אבא!!! והרגשות האלו מפגישות אותנו עם רגשות של אבא שבשמים... באופן שאנחנו לא יכולים להתנער מהם...

אני יכול להתווכח בהשקפה עד מחר... אני יכול להחזיק בדעה מסוימת עד מחרתיים... אבל ברגע שמציפים אותי רגשות של אבא... עם הרגשות האלו אי אפשר להתווכח... ואם רק נבין שרגשות כאלו יש לאבא שבשמים בייחס לבן היהודי הכי גרוע שלו... אז יש לנו השגה באבא שבשמים!!! הבנתי כבר למה ה' מציף אותנו בכאלו רגשות מידי פעם... ה' פשוט רוצה שנפגוש אותו... הנה לך: יונה הנביא שמה לא עשה... הוא אפילו ניסה לברוח תרשישה ולו בשביל לא להציל את אנשי נינוזה שמגיע להם עונש... אבל ברגע שה' שלח לו את המסר החי והמוחשי מהקיקיון המאכזב... מול הקיקיון הזה הוא לא עמד!! גם אנחנו... כמה שנהיה ביקורתיים וכמה שיהיו לנו השקפות שונות ואידיאולוגיות קנאיות וטענות חריפות נגד בניו של הקב"ה... איפה המקום שבו אנחנו יכולים בבת אחת להינמס באהבת ישראל?? ברגע שהקב"ה מעמיד אותנו בהצפת רגשות מול הילדים שלנו... ו... ולחשוב שאת הרגשות העמוקים האלו יש לאבא שבשמים מול הבן הכי נידח והכי אבוד שלו...

לא נותר לנו אלא להצטרף לבכייתה של רחל אמנו... קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה מאנה להינחם על בניה כי איננו... כה אמר ה'... מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך ושבנו בנים לגבולם!!!

ה' רוצה לשמוע מישהו שמבין אותו... מישהו ש"היטב חרה לו" מה שחורה לה'... מישהו שיבין כמה אכפת לה' כל יענקלה שלו וכל חיימקה שלו... כשתבא האמא הזו שכעת דואגת לבנה שבישיבה או בחידר... כשהאמא הזו תיישיר מבט מול אבא שבשמים ותגיד לו: אבא... תרחם על בניך... אני מבינה מה זה המיית לב של "המו מעי עליו" באותו רגע "רחם ארחמנו נאום ה'..."

בל נשכח... בפרשת השבוע אמותנו הקדושות יולדות בזה אחר זה את שנים עשר שבטי י-ה (יותר נכון אחד עשר) ואנחנו עד היום תקועים בגלות בגלל שאנחנו לא מסוגלים להתעלות מעל השוני שיש בינינו... והשנאת חינום ששוררת בין שבטי י-ה...

לא נותר לנו אלא להציף בלבנו את המיית הלב של האבא המשותף שלנו שהמו מעיו עלינו... נשתמש ברגשות שכבר קיימות בלבנו... שאנחנו פוגשים אותם מול הילדים שלנו... ונפנה אותם לכיוון הנכון... נפנה אותם ליהודי מהשטיבלאך הכ"כ שונה במנטליות... ולהבין שאבא שבשמים דואג לו... והוא רוצה לפגוש אותי ואותו בחנוכת הבית של אותו מקום שאבינו יעקב הניח את אבן הפינה... מתי אם לא בימי החנוכה שכבר נקבעו לחנוכת המזבח...

בירור הלכה

בירורי הלכה
אקטואליים
מתוך הסוגיות
והפוסקים

הנידון - האם יש חשש שכר שבת - בהלואות ופיקדונות ברבית המחושבת לפי יתרות יומיות המצויים בבנקים, והאם יש חילוק בן משכנתא להלוואה קצרה, ובן פיקדון ארוך לפק"מ

(ע' חיי אדם חלק ב-ג כלל ס' ח' "השוכר את הפועל לשמור לו או שאר דבר המותר בשבת, אסור לו לקבל שכר שבת בפני עצמו. וכן המשכיר בהמה לחברו או כלים, אסור לו לקבל שכר שבת. אבל אם שכרו לשבוע או לחודש, מותר לקבל בהבלעה... אך מה שנוהגים לשכור יהודי לשמור העגלות מן גניבה, הדבר קשה, איך הסוחר עובר על לפני עור, כיון שידוע שודאי יקבל שכר שבת. ולכן ראוי שיתנה עמו שישמור גם ביום ערב שבת קודש ובמוצאי שבת קודש איזה שעות דאז הוא כשכר שבת בהבלעה. והביאו המ"ב ס"ק כ"א, "איך הסוחר עובר על לפני עור כיון שידוע שודאי יקבל שכר שבת").

ויל"ע אמאי אין איסור על נותן השכר, הרי אם האיסור מחמת מקח וממכר הלא שניהם משתתפים בו, והביאור דיסוד האיסור דשכר שבת אינו בהעמדת עבודה תמורת תשלום, דאז שניהם עושים זאת, אלא עיקר האיסור הוא במה שהפועל מרויח ונוטל שכר על פעולה שנעשתה בשבת, כלומר דעצם הריוח ממעשה שבת אסרהו הז"ל, ולכן זה שייך רק על המקבל שמרויח, ולא על הנותן שאינו שייך לרווח.

שכר שבת אסור בהנאה

ע' שו"ע רמ"ה סעי' ו' "אם אפו אינו יהודי בתנורו של ישראל בשבת על כרחו, ונתנו לו פת בשכר התנור אסור ליהנות ממנו".

ובגר"ז סי' רמ"ה י"ט כתב "אסור ליהנות ממנו עולמית בין לו בין לאחרים מפני שהוא שכר שבת".

נטילת שכר על מכירת חפץ מותרת ואין בזה ש"ש

מותר ליטול שכר (במוצאי"ש) עבור מכירת חפץ שמכר בשבת (בהיתר) ואין בזה דין ש"ש, דנטילת שכר שבת דאסרו הז"ל הוא על עבודה או על שימוש בכליו בשבת, משא"כ במקח וממכר אינו אלא נוטל את דמי החפץ,

כ"כ התהילה לדוד סי' רמ"ד י"א - "דהנה במיני מאכל ומשקה שמותר למוכרם בשבת כשי"ת בס"י שכ"ג מותר לקבל המעות אחר שבת ואין זה מיקרי שכר שבת... וע"כ דשכר שבת לא מיקרי אלא כשהגוף של המשכיר ונוטל בעד הפירות ככל שכירות דעלמא. אבל כשלוקח מעות בעד הגוף זה מיקרי מכירה ואין בו משום שכר שבת אף שמרויח בזה".

בהקדם נבאר כמה פרטים בדיני שכר שבת.

גמ' דף נח' השוכר את הפועל לשמור את הפרה, לשמור את התינוק, לשמור את הזרעים. אין נותנים לו שכר שבת לפיכך אין אחריות שבת עליו. היה שכיר שבת, שכיר חדש, שכיר שנה, שכיר שבוע, נותנין לו שכר שבת, לפיכך אחריות שבת עליו".

טעם האיסור - משום מקח וממכר, ע' רש"י כתובות דף סד' "כשכר שבת. כמו שמשתכר בשבת גזרה משום מקח וממכר ושכירות" וכן הביא המ"ב סק' טז' "מדרבנן גזירה משום מקח וממכר".

גדר האיסור

בפשטות איסור ש"ש הוא להרויח ביום השבת כסף או שוה כסף מחמת פעולה בשבת.

(אולם הגר"ח על הש"ס בדעת הר"ף והרמב"ם כתב דאסרו הפעולה (דהינו השמירה) משום שכר שבת במלאכה דמשתכר בה,

וע' בגר"ח על הש"ס אות יב', שבת דף יט. "דגדר איסור שכר שבת אינו דאסור להרויח ביום השבת, אלא אם עושה מלאכה אף דהיא מלאכה המותרת, כמו בשומר את הפרה, מ"מ היכא דמשתכר בזה אסור לשמור משום שכר שבת והשמירה אסורה".

אולם להלכה וודאי דאי"ז הביאור בש"ש, אלא האיסור בנטילת השכר, דהא קי"ל שו"ע רמ"ו דגם שכר כלים אסור משום שכר שבת, אף שלהלכה אין אדם מצווה על שביתת כליו, ומוכח שהאיסור הוא לא במלאכה שנעשית אלא בנטילת השכר, והגר"ח לא כ"כ אלא ליישב דעת הר"ף והרמב"ם שהשמיטו הברייתא דלא ישכיר כליו לנכרי, אבל לדינא וודאי דיש דין ש"ש אף שלא עושה פעולה כלל, וע"כ דאסרו את נטילת השכר).

האם האיסור הוא על המקבל או גם על הנותן

נ"מ האם מותר לתת שכר שבת לנכרי תמורת עבודתו שעבד (בהיתר) בשבת.

בתהילה לדוד סי' רמ"ג א' דן בזה והביא דיש דס"ל דאיסור ש"ש אף לנותן, ועי"ש שכתב שזה חידוש.

ובחי"א ובמ"ב מתבאר דהאיסור הוא על המקבל, והנותן עובר על לפני עיוור.

והביאור דאיסור שכר שבת לא הוא אלא כשמרוויח מחמת הזמן של שבת דהיינו שמקבל מעות עבור השכירות שהיתה בשבת, אבל אם קבלת המעות היא בשביל החפץ מותר, אף שהוא הרוויח ממון ביום השבת מ"מ א"ז הרווחה מחמת יום של שבת אלא מחמת המכירה שהיתה בשבת וזה לא מיקרי שכר שבת.

התבאר בגמ' שדין ש"ש הוא בשכירות פועל, ומצאנו דין ש"ש אף בשכירות בית או כלים, ובמג"א כתב שיש דין ש"ש אף בהלוואה בריבית, ועוד כתב המג"א שיש ש"ש אף בקנס

(ז"ל המגן אברהם סימן שו' וה"ה במשכיר חדר לחבירו, ונ"ל דה"ה המלוים בריבית צריכים להלות בענין שאם יפרע באמצע שבוע יפרע מכל השבוע כולה או לא יפרעו כלל ולא יחשוב לימים דהא אפי' גבי מורד דקנסוהו כל זמן שיהיה מורד יתן כך וכך ליום אפי' אסור ליתן משל שבת דה"ל שכר שבת וה"ה בכל קנס כיוצא בזה").

איסור שכר שבת אף בשכירות כלים

דין ש"ש המבואר בגמ' הוא על שכירות אדם, מ"מ להלכה נפסק דיש דין ש"ש אף בשכירות כלים,

(וכן עולה בג"מ שבת דף יט', "תנו רבנן לא ישכיר אדם כליו לנכרי בערב שבת, ברביעי ובחמישי מותר". וכתבו תוס' שם ז"ל "לא ישכיר - אין לפרש משום שבינת כלים וכב"ש דא"כ אפי' ברביעי ובחמישי נמי, אלא כב"ה היא דלית להו שבינת כלים או בחלוק וטלית וכיוצא בהן איירי דלא שייך שבינת כלים, ואסור לפי שנראה כנוטל שכר שבת אף על פי שמשכירו יחד חדש או שבוע דאם משכירו ליום אפילו ברביעי ובחמישי אסור כדמשמע בסוף הזהב (ב"מ דף נח.) גבי שוכר פועלים לשמור פרה או תינוק", וכ"כ הרא"ש, והריטב"א שם דיש איסור ש"ש אף בכלים), וכ"כ הטור רמז' והשו"ע שם ז"ל "ולחשכיר כליו לאינו יהודי... ובלבד שלא יטול שכר שבת אלא בהבלעה, כגון שישכיר לו לחדש או לשבוע", ובמג"א רמז' ג' הוסיף דה"ה בשכירות בית יש דין ש"ש.

באמת דין זה דיש ש"ש אף בכלים הוא חידוש, דהרי בשכירות אין נעשה פעולה בשבת, אלא היות ומשתמש בכליו או שוכר ביתו משלם לבעה"ב דמי שימוש ושכירות, ולכאורה מדוע שיהיה אסור לשלם על מה ששכר הכלי או הבית,

אלא צ"ל להתחדש שאף כל רווח ממון שמגיע מחפץ של אדם בשבת אסור, דיסוד האיסור רווח מחמת הזמן של שבת ממעשיו או ממונו.

שכר שבת בריבית

המג"א שו' ז' כתב חידוש נוסף בגדר ש"ש דאף תשלום ריבית יומית על הלוואה יש בו איסור ש"ש. (המג"א כתב דאף שמשלם ריבית על כל השבוע, א"ז הבלעה, היות והריבית מחושבת לפי ימים, והביא ראיה מדין מורד שלא משלם עבור שבת דהוי ש"ש, ואף שמשלם על כל השבוע, מ"מ א"ז הבלעה כיון שכל יום זה בנפרד ויש איסור ש"ש, ויתבאר להלן).

ולכאורה יל"ע מה שייך ש"ש בהלוואה, בשלימא בכלים התבאר דאף דאין פעולת אדם בשבת, מ"מ ע"י השכרת ממונו מגיע לו רווח, וחשיב ש"ש, אולם בהלוואה הרי מלוה

להוצאה ניתנה והכסף שייך ללוה, ואין הוא משתמש בממונו של המלוה, ומה שייך הכא איסור ש"ש, והיה אפ"ל להתחדש שאף שהלוה משתמש בשלו, מ"מ זה שמשלם אגר נטר עבור מעותיו דבטלות חשיב פעולה דממונו מרויח והוי ש"ש.

שכר שבת בקנס

המג"א כתב שם דאף בקנס יש ש"ש והביא ראיה מקנס שקנסו חז"ל את הבעל המורד, שבשבת לא משלם כדי שלא יהיה ש"ש,

ויל"ע בשלימא בהלוואה אפ"ל דהשכר עבור אגר נטר, אולם בקנס מה שייך ש"ש בזה,

ועוד יל"ע מה הראיה ממורד שיש ש"ש, דאף בקנס יהיה ש"ש, דלכאורה במורד אף שהבעל לא עושה פעולה בקום ועשה, מ"מ עושה בשב ואל תעשה דמה שלא עושה כל יום חובותיו לאשתו חייבהו לשלם, ולכן אפשר דנחשב כש"ש, משא"כ בהלוואה הוא עושה בשלו, ואין המלוה עושה לו פעולה, ורק סיכמו שישלם על המתנת מעותיו, ומה שייך בזה ש"ש,

ע"כ צ"ל דס"ל למג"א דהביאור בש"ש בריבית וקנס הוא, דכל שמקבל שכר עבור ממונו או זכויותיו בעבור השבת (ז"א דעדיין עובר על תקנת הקהל, או שעדיין לא פרע החוב, ומשלם קנס עבור יום השבת), נראה כש"ש ואסור, דהגדר הוא דכל שמרוויח מחמת הזמן של שבת ממעשיו או ממונו או זכויותיו אסרו חז"ל אותו הממונו.

תשלום בעל המורד הוי ש"ש

הג"מ כתובות דף סד' מדברת בדין מורד באשתו דקנסהו לתת לאשתו כל יום כסף חוץ משבת, ובמורדת על בעלה הבעל מנכה לאשה מכתובתה כל יום וגם בשבת, ומק' הג"מ מאי שנא, ומבארת הג"מ דאם הבעל יוסיף על כתובתה בשבת זה נראה כש"ש, ועולה בג"מ שם דמשלם קנס עבור שבת הוי ש"ש ואסור, משא"כ קיזוז חוב (דהינו מהכתובה) מותר,

(ז"ל הג"מ כתובות דף סד' "מאי שנא איהו דיהיבין ליה דשבת, ומאי שנא איהו דלא יהיבין לה דשבת איהו דמיפחת קא פחית - לא מיחזי כשכר שבת, איהו דאוסופי קא מוספא מיחזי כשכר שבת").

ולכאורה יל"ע מה שייך בזה ש"ש, הרי אין כאן לא שכר על פעולה שלו, ולא שכר עבור הנאה מחפציו, ואף א"ז כהלוואה שהתבאר שאפשר דיש בה ש"ש כיון דמשלם עבור אגר נטר, וא"כ צ"ע מה שייך בקנס הבעל ש"ש, (ואף שהג"מ אומרת מחזי כש"ש, מ"מ מה שייך ש"ש בקנס).

בביאור הג"מ בכתובות אפ"ל, א' דבעל שמורד באשתו ולא מקיים את חובותיו לאשתו, והאשה הרי עושה לו צרכיו, אפשר דנחשב שהיא כפועל עבורו (וודאי דא"ז ממש כפועל ואינה יכולה לתבוע שכרה כפועל, דהא כל שלא גירשה אכתי היא אשתו), והיות

והוא מורד ולא מקיים חובותיו, חייבו חז"ל את הבעל לשלם קנס יומי עבור פעולות אשתו, ולכן יש כאן מחזי כש"ש. ב' אפ"ל עוד דרך, **דהבעל המורד הוא הפועל**, דכשקנה את אשתו תמורת מה שנקנתה לו התחייב לה חובותיו וה"ה כפועל ששלמו לו מראש עבור עבודתו וכיון שלא מקיים חובותיו חייבהו בחז"ל תשלום עבור כל יום שלא ממלא חובותיו, וא"כ ה"ה כמשלם על שבת וא"כ מחזי כש"ש.

ג' אפ"ל (דאף שאין כאן "פועל" כלל מ"מ אסור) דהיות ומשלם קנס בשבת עבור המרידה של שבת זו, מחזי כש"ש, **דהגדר שכל שמשתלם שכר עבור זמן השבת אסור**, וכן נראה דהבין המג"א ולמד מג"מ זו שכל תשלום קנס על שבת יש בו דין ש"ש.

שכר שבת ע"י ניכוי חוב

האם יש איסור ש"ש שמנכה לו מחובו

ונפק"מ דאי נימא דאין ש"ש בנכוי חוב, יהיה פיתרון לאיסור ש"ש, ע"י שילוח לפועל קודם שבת, ויקזז לו מחובו ובה יהיה דמותר לשלם

המג"א שם שו' ז' כתב שאין ש"ש שפוחתין מהחוב, ודימה לדברי הג"מ בכתובות שם שרק במורד יש ש"ש, משא"כ במורדת אין ש"ש, דבמורדת אי"ז נתינת תשלום אלא נכוי מהכתובה, ומתבאר בג"מ שבנכוי הכתובה אין ש"ש, (ז"ל המג"א "אבל אם פוחתין לו מהחוב כל יום כך וכך לא מקרי שכר שבת בכיוצא בזה וכ"מ בגמרא פ"ה דכתובות").

כמה מהאחרונים הבינו בדברי המג"א שבכל קיזוז אין ש"ש, ע' בישועות יעקב שז', וכ"כ הערה"ש סעי' י' "אבל לפחות מותר אפילו לחשוב לכל יום, ורק בריוח אסור לחשוב ליום, וכן הוא בכתובות בעניינא דמורדת בדף סד' ההפרש בין הוספה לפחיתה ע"ש".

וכ"כ התהילה לדוד סק' ז' "ולכאורה היה אפשר לעשות בהיתר, שמקודם יתנו לו בהלואה, ואח"כ יפחתו לו מן החוב, דבכה"ג לא מיקרי שכר שבת, כמ"ש המ"א בסק"ז".

ומאידך יש דס"ל דבשכר שבת אף לקזז מחובו אסור, דהרי טעם האיסור דהוי מקח וממכר שייך גם בכה"ג,

ומה שכתוב בג"מ דבמורדת אין ש"ש דמקזז לה מכתובתה, אין ראייה כלל, דהרי התבאר לעיל דדין ש"ש בקנס ובמורד הוא חדוש, דהא לא נעשית עבודה בשבת כלל ואי"ז שכר פעולה או שכר עבור שימוש בכליו, אלא החיסרון שם הוא דמחזי כש"ש, ואפשר דדוקא בכה"ג דהוא רק מחזי כש"ש באופן שיש רק קיזוז מותר, אולם בש"ש אין היתר שייך קיזוז, כ"כ להעיר רעק"א על מג"א שם, "נ"ל היינו בכיוצא בזה דהוא ענין קנס ולא הוי שכר שבת רק דמחזי כשכר שבת", וע"ע אור שמח פרק כ"ד הל' ה',

ובאמת כבר הריטב"א בכתובות שם כתב כן ז"ל "כיון דמפחת פחית לא מחזי כשכר שבת. ומכאן היה נראה ללמוד

שאין משום שכר שבת בדבר שהוא פוחת מחובו, אבל יש לדחות דשאני הכא דלאו משום שכר שבת פוחתין לה ולמראית העין הוא דאיכא למיחש וכל דפחית ליכא מראית העין, אבל כל שפוחת מחובו בפירוש לשכר שבת אסור, כן נראה ל"י.

א"כ עולה דנח' הפוסקים האם יש איסור ש"ש שמנכה לו מחובו.

הבלעה

התירו חז"ל ש"ש ע"י הבלעה, דכל שהשכירות היא שכירות אחת על כל משך הזמן הרי זה בגדר הבלעה, מפני דלא מחזי כמקח וממכר, וצריך שההבלעה תהיה בתנאי השכירות ולא מספיק שהתשלום בפועל יהיה בהבלעת ימי החול.

הבלעה מהני אף שעובד קצת קודם ואחר השבת

כתבו החי"א והביאו במ"ב סי' ש"ו ס"ק כ"א שהיתר זה של הבלעה נאמר גם באופן שעיקר עבודתו של הפועל היא בשבת, מ"מ אם שוכרו לעבודה לכמה שעות לפני השבת ולכמה שעות לאחר השבת הרי זה בגדר היתר הבלעה, (ז"ל החי"א לכן ראוי שיתנה עמו שישמור גם ביום ערב שבת קודש ובמוצש"ק איזה שעות דאז הוי כשכר שבת בה").

האם כשמנכה שכר שבת מבטל הבלעה

נח' החי"א והמ"ב האם כשמשלם לו בסוף החודש בהבלעה ומנכה לו שכר שבת אחת האם זה מבטל את הבלעה

הח"א כלל ס' סעי' ח' כתב "אם מנכה לו כשלא ישמור לו בשבת, לא הוי בהבלעה עיין כתובות ס"ד ע"ב בתוס' שם".

וע' מ"ב ס"ק יח' "אך שלא שמר ביום השבת יכול לנכות לו משכרו מידי דהוי אם לא שמר יום אחר".

וע"ע בה"ל סעי' ד' ד"ה "נותן" שכתב לבאר דמה שמנכה לו אי"ז הופך את השכירות לשכיר יום, ושפיר נחשב תשלום בהבלעה ומותר.

שכרו או הלוהו לחודש והתנו שישלם לפי חשבון

הימים

נח' הרמ"א והשב"י, הרמ"א כתב דכיון שיכול לחזור בו באמצע החודש מוכח שהתשלום לפי ימים והוי ש"ש דהשכירות כל יום בנפרד, ואי"ז הבלעה ואסור, והביא ראייה ממורד שאף שמשלם הכל יחד אי"ז הבלעה כיון שיכול לחזור בו כל יום, א"כ כל יום עומד לעצמו,

והמ"ב שו' כ' הביא דברי השבו"י שחולק וס"ל דאין בזה ש"ש דהא השכירות או ההלואה היתה בעיקרה לחודש, ומה שהתנו שיחושב לפי ימים ואם ירצה יש לו אפשרות לחזור בו, אי"ז הופך את השכירות או ההלואה לשכירות יומית, (במורד אין ראייה דשם חז"ל תיקנו שהקנס יהיה יומי).

הריבית גם עבור השבת, וכן בתקנות הבנקים גובים ריבית עבור יום שאינו יום עסקים, ולכן יש כאן ש"ש, וההיתר הוא דהוי יחידה אחת והוי הבלעה).

שכר שבת בריבית של הלואות ופקדנות

יש לדון ברבית המחושבת בבנקים לפי יתרות יומיות, האם יש לחוש משום שכר שבת,

הלואה בהיתר עיסקא

לכאורה נראה דהמג"א דאמר שיש בריבית ש"ש דיבר על הלואה לגוי ששם הריבית עבור כל יום ויום ואף על שבת, אבל בהיתר עיסקא אין הוא משלם ריבית על כל יום ויום, אלא משלם או מהרווחים או דמי התפשרות על השבועה, (אולם ע' בערוה"ש דעולה מדבריו דגם בהיתר עיסקא יש דין דש"ש),

א' אין דין ש"ש - דמקבל רווחים מחלקו בפיקדון

יסוד ההיתר עיסקא הוא - ע"י עיסקה שהיא חצי מלוה וחצי פיקדון אפשר ליצור מצב שיהיה רווח מותר למלוה ורוח ללוה, הרווח מהפקדון הולך למלוה ומותר זא"ז הלואה, והרווח מההלואה ללוה, ובשביל לבטח שלא יהיה הפסדים, תיקנו שיוכל המלוה להקשות על הלוה להוכיח הפסדים, ולא יהיה נאמן הלוה על הפסדים אלא בעדים, ולענין ביטוח הרווחים תיקנו שלא יהיה הלוה נאמן שלא היה רווחים אלא בשבועה, ומתנים שאם הלוה נותן למלוה סכום מסוים יפטר מכל חובת ההוכחה ומשאר הרווחים, וזה הסכום הקבוע שמשלם הלוה למלוה, ובד"כ יש רווחים יותר גדולים ממה שקבעו שישלם, וא"כ המלוה מקבל את חלק מרווחיו בפיקדון, (וגם שלוקח הלואה לצרכיו האישיים שאין בהם רווחים, מ"מ משעבד את ביתו, ויש רוח מהדירות דמחירים עולה), ומה שמשלם אחוז שסיכמו זה באמת פחות ממה שחלק הפיקדון הרויח, ומה שמשלם אחוז קבוע אי"ז אלא דמי התפשרות דמסכם איתו שאם יתן לו סכום קבוע יפטר אותו מחצי הרווח ומחובת הוכחה בשבועה כמה הרויח,

ולכן אי"ז ש"ש דבאמת מה שמקבל הוא משל עצמו דהכסף שלו הרויח והוא בפיקדון אצל הלוה והלוה מחזיר לו את כספו, דהרי מדינא היה לו לברר כמה הרווח ולתת חציו למלוה על חלק הפיקדון, אלא דבחרו להתפשר ולתת סכום קבוע, ומה שמחלקו לפי ימים אי"ז ש"ש כלל,

ואף אם העיסקא לא הרויחה מ"מ אי"ז ש"ש, דהמלוה מבחינתו לא חייב להאמין ללוה שאין רווח וכל שלא נשבע שלא הרויח ע"פ ההסכם בניהם נוטל מה שסוכם, והלוה בזה שמשלם אינו אלא משלם בזה עבור הפטור משבועה, (ובמנחת יצחק ח"ט סי' נט' נראה דסמך על סברא זו בנפרד דהיות ובהיתר עיסקא התשלום הוא עבור פדיון השבועה, אין בזה ש"ש אלא דקונה בזה את הפטור בשבועה, ויל"ע בזה).

ב' אין דין ש"ש - דאין פעולה אסורה, כ"כ הגרשז"א מובא בשש"כ ע"פ הגר"ח דבש"ש הפעולה אסורה (ע' לעיל שהארכנו בזה) ובהיתר עיסקא אין השכר על פעולה אלא פדיון שבועה ומותר, וצ"ע דע' מה שכתבנו לעיל דביאור הגר"ח אינו להלכה דמוכח שיש ש"ש ללא פעולה, וצ"ע.

באמת יש כמה סוגי הלואות ופקדונות המצויות בבנקים, כמעט כל ההלואות וההפקדות אינם על בסיס יומי אלא תוכניות שנתיות או חודשיות ועכ"פ שבועיות, אולם מוחשבת לפי יתרות יומיות,

הלואות ופקדונות שא"א לחזור באמצע, לכאורה אף שהריבית מחושבת לפי ימים זה נחשב הבלעה ואין בזה דין ש"ש.

הלואות ופקדונות שאפשר לפרוע או למשוך כל זמן שרוצה, ויש בזה כמה סוגים, משכנתא, הלואה קצרה, פיקדון ארוך, או פק"מ,

יש לדון בזה בכמה היתרים,

א' הבנק עובד לפי תאריך לועזי מחצות לחצות ויש הבלעה - הרבה מהפוסקים אגר"מ או"ח ח"ד סי' נ"ט, וע"ע בשו"ת בצל החכמה ח"ג סי' ל"ה, ובשו"ת באר משה ח"ה סי' ק' כתבו דיש בכח"ג היתר של הבלעה, דהיום בבנק הוא לפי תאריך לועזי והוא מחצות לחצות, ועוד דיום עסקים בבנק נקבע עד שעה מסוימת ביום ואח"כ אם מפקיד כסף זה נרשם על יום העסקים הבא, וא"כ יש הבלעה ביום שיש ובמוצא"ש, מ"מ לביאור זה - בשני יו"ט, או בשבת ויו"ט, או בר"ה, יהיה בעיה דבימים רצופים אין הבלעה.

ב' היתר ע"פ השבו"י - ההלואות או ההפקדות ביסודן לזמן ארוך (לכה"פ יותר משבוע) ויש בזה הבלעה, ומה שיש אפשרות לחזור התבאר דתלוי במח' הרמ"א והשבו"י, ונראה דהמ"ב מיקל כהשבו"י דאי"ז הופך את ההלואה ליומית, וא"כ אין בזה איסור ש"ש.

ג' שבת אינו נחשב ליום עסקים - התבאר לעיל דעיקר הבעיה בתשלום או בריבית המחושבת לפי ימים, היות ויכול לחזור בו באמצע, ולכן אף שלא חוזר מ"מ הרי"ז מוגדר כהלואה על כל יום וה"ה משלם בנפרד עבור השבת והרי"ז ש"ש דאינו בהבלעה,

אולם בא"י יום השבת אינו נחשב ליום עסקים כלל ואין פעולות בחשבון כלל, ואין אפשרות להחזיר הלואה או למשוך פיקדון בשבת כגון דאדם שירצה ללוות או להפקיד ביום שיש ליום אחד, או בער"ה, לפחות משני ימים, בבנק בא"י אין אפשרות כזו, ואף אם יכניס או יוציא כסף בכספומט וכד', זה ירשם על יום ראשון, (ואי"ז רק דבר טכני שכעת הבנק כעת סגור דהא אם יחזיר בשבת אי"ז נחשב שהחזיר ויגבו ממנו ריבית על יום זה, ודוק) אלא ע"כ מבחינת הבנק משישי עד ראשון זה יחידה אחת, והוי הבלעה, (ואין לפרש דמחמת ששבת אינו יום עסקים, אי"ז נחשב הלואה וריבית על השבת ולכן מותר, דאי"ז ש"ש, דזה אינו נכון, דהרי הבנק מחשב

מים זכים

דורשי רשומות אמרו 'אין טים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (כ"ק פב).

פרשת ויצא

חייב להוציא כל ממונו כדי לא לעבור על לאו דאורייתא, או שמא כיון דיש כאן פיקוח נפש יכולה לחלל שבת ולנסוע לביה"ח אחר?

'תשובה: ... ולפי"ז בנידו"ד, כיון שהגיעה לבית החולים, ויש שם מקום בקומה למעלה, אע"פ שעולה הרבה כסף חייבת לעשות הכל כדי להימנע מחילול שבת', ע"כ.

- ב -

אמנם בספר 'ארחות שבת' (ח"ב פ"כ סעיף צט) פליג על הפסק הנ"ל וכתב: 'יולדת המעוניינת ברופא פרטי ללידה, ויש רופא שנמצא בבית החולים, אלא שמבקש סכום גבוה עבור פעולתו, - ומאידך רופא אחר הגר רחוק מבית החולים מבקש סכום נמוך יותר, (א.ה. ואם יקראו לרופא הרחוק, הדבר יהי כרוך בחילול שבת), - אינה חייבת לשלם לרופא שנמצא בבית החולים את המחיר הגבוה, אם ההפרש במחיר הוא גדול מאוד, - ויש לעשות בזה שאלת חכם'.

ובהערה שם (אות קלג) כתב: 'הטעם משום שאם ההפרש במחיר הוא גדול מאוד, ובימות החול לא היו שוכרים את הרופא שדורש את הסכום הגבוה, הרי זה נידון כעין טורח מרובה, שאין צריך לטרוח כדי לחסוך מלאכות לפיקו"נ, כמבואר לעיל סעיף לב, והרי זה כאילו הרופא הזה אינו בפנינו', ע"כ.

ובספר 'אסוקי שמעתתא' (להגרי"י ליברמן שליט"א, רב בית תפילה קרית הרצוג, ומראשי כולל 'מורשה ודעת' ב"ב, - ח"ב בתחילת הספר) הובאו כמה וכמה חליפות מכתבים בין הגאון הנ"ל ובין הגרי"מ הכהן רובין שליט"א בעהמ"ס 'ארחות שבת', שבהם הגרי"מ רובין שליט"א האריך לבאר מדוע לדעתו הדבר מותר, ואין חיוב לבזבז ממון רב בכדי למנוע חילול שבת באופן הנ"ל, - ומאידך הגרי"י ליברמן שליט"א האריך לבאר ולצדד שהדבר אסור, ויש חיוב לבזבז ממון רב בכדי למנוע חילול שבת באופן הנ"ל, - עיי"ש בהרחבה גדולה.

- ג -

ועיי"ש במכתב ג, שהגרי"מ רובין שליט"א כתב להקל, גם באותו הנידון של הגרי"י זילברשטיין שליט"א והגרי"א דינר שליט"א הנ"ל, וז"ל: '... יולדת שהגיעה לבית חולים, והיו כל חדרי הלידה תפוסים, והציעו לה חדר בתשלום, - ומאידך אם תיסע לבית חולים אחר, תקבל חדר לידה בחינם ככל שאר היולדות, האם מותר לה לנסוע לבית החולים האחר, על מנת לחסוך את תשלום החדר?'

'... ובציור הב' גבי יולדת שמגיעה לבית חולים שכל חדרי הלידה תפוסים, תלוי הדבר מהו הסכום שמבקשים מהיולדת עבור החדר הפרטי, האם הוא סכום סביר או סכום גדול, - דאם מבקשים עבור החדר סכום גדול, הרי דינו ממש

ויהי כאשר ראה יעקב את רחל בת לבן אחי אמו ואת צאן לבן אחי אמו ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר וישק את צאן לבן אחי אמו: וישק יעקב לרחל וישא את קלו ויבך: (כט, י-יא).

ופירש רש"י 'ויבך' - לפי שצפה ברוח הקודש שאינה נכנסת עימו לקבורה, דבר אחר, לפי שבא בידיים ריקניות, אמר, אליעזר עבד אבי אבא היו בידינו נזמים וצמידים ומגדנות, ואני אין בידי כלום, לפי שרדף אליפו בן עשיו במצות אביו אחריו להורגו והשיגו, ולפי שגדל אליפו בחיקו של יצחק משך ידו, אמר לו מה אעשה לציווי של אבא, אמר לו יעקב טול מה שבידי והעני חשוב כמת'.

והנה לכאן צ"ב טובא, מה הייתה הטענה של אליפו 'מה אעשה לציווי של אבא', והרי עשיו ציווה את אליפו שיעבור עבירה של שפיכות דמים, ומעתה גם אי נימא שבן נח מחוייב במצות כיבוד אב, אך ודאי שאינו חייב בכיבוד אב במקום שאביו מצווהו לעבור על אחת מהמצוות שב"נ נצטוו בהן, - וא"כ צ"ב טובא, מה הייתה הטענה שטען ליעקב, 'מה אעשה לציווי של אבא'.

ויש לפלפל ולומר בזה, שלאליפו הייתה טענה ע"פ דיני בני נח, שמוותר לו להרוג את יעקב, וכדיבואר להלן, - אמנם הטענה של אליפו לכאן תלויה בשאלה גדולה שנחלקו בה חכמי דורנו, וכדלהלן.

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דהנה בקובץ 'ווי העמודים וחשוקיהם' (משיעורי הגרי"י זילברשטיין שליט"א, קובץ 38 ס"י יד) הובא בזה"ל, 'נשאלנו בעבר כאשר חולה נזקק לאישפוז בשבת, ויש בסמוך לעירו בית חולים פרטי, ששם צריך לשלם טבין ותקילין על הטיפול, - ובמרחק יותר גדול יש בית חולים ממשלתי, ששם הטיפול לא יעלה תשלום', (ונשאלה השאלה, האם מותר לנסוע בשבת לבי"ח הרחוק?).

(והשיב הגרי"י זילברשטיין שליט"א): 'שאם החולה יקבל טיפול שווה בשני המקומות, אזי אין לנסוע לביה"ח הרחוק כדי לחסוך בהוצאות כספיות, מפני שהשבת נדחית מפני 'פיקוח נפש' ולא מפני 'פיקוח ממון' ע"כ, (ועי"ע במש"כ בזה הגאון הנ"ל, בספר 'שיעורי תורה לרופאים' ח"ב ס"י קח).

וכעיי"ז כתב הגרי"א דינר שליט"א (קובץ 'יקול התורה' סו, עמ' רצו), 'שאלה: יולדת הגיעה בשבת לבית חולים ללדת, ואמרו לה שבית החולים מלא, ועל כן ממליצים שתיסע לבית חולים אחר, ששם יש מקום, - או אם רוצה יש מקום בבית חולים המיועד ללידות פרטיות, ותצטרך לשלם על זה אלפיים דולר עבור לידה פרטית, - האם חייבת לשלם את זה, כדי שלא תצטרך לחלל שבת לנסוע למקום אחר, [כי אדם

אכן לכאוי הדבר תלוי בפלוגתא שנחלקו בה חכמי דורנו הנ"ל, **דלפי דברי ה'ארחות שבת' הנ"ל**, שס"ל שכאשר האדם נמצא במצב של פיקו"ני, ומחמת הסכנה הותר לו לחלל את השבת, אזי האדם אינו חייב לטרוח טירחה גדולה ולהוציא ממון רב, בכדי להימנע מחילול שבת, כיון **'שמאחר וזו הוצאה חריגה וטורח חריג אין היא נחשבת כאפשרות כלל, ולא חייבה תורה את האדם בכה"ג, כאשר בעצם הוא במצב של פיקוח נפש שהשבת דחוייה לגביו, ואנו דנים זאת כמי שאין רופא לפניו כעת כלל' וכנ"ל.**

א"כ לפי"ז י"ל, דגם אליפו הרי הי' במצב של פיקו"ני, שעשיו אביו רצה להורגו אם לא יהרוג את יעקב, ובמקום פיקו"ני הי' לו היתר לעבור על הז' מצוות של ב"י, כיון שבב"י קיי"ל שיעבור ואל יהרגי וכנ"ל.

וכיון שהותר לו לעבור על הז' מצוות ב"י בכדי להינצל מהסכנה מאביו, לכן יש לדון שהוא לא הי' חייב ללכת לגלות, ולברוח ממשפחתו כל ימיו, בכדי להינצל מהסכנה בצורה אחרת, מבלי לשפוך דמים, - כיון שבעצם הי' לו היתר לעבור על הז' מצוות מחמת הסכנה, ולכן הוא לא חייב לחפש תחבולות שיש בהם טירחה גדולה בכדי להימנע מלעבור על שפיכות דמים וכנ"ל.

אמנם לדעת הגר"י זילברשטיין שליט"א, הגר"א דינר שליט"א והגר"י ליברמן שליט"א הנ"ל, שס"ל שהאדם חייב לבזבז ממון רב בנידון הנ"ל, בכדי להימנע מחילול שבת, א"כ לדעתם יש לדון, שאליפו הי' חייב ללכת לגלות ולברוח מאביו עד שירגע, בכדי להינצל מהסכנה מבלי לעבור על שפיכות דמים, - **ולפי"ז לא הי' לו היתר להרוג את יעקב וכנ"ל.**

אכן באמת יש מקום להוסיף ולפלפל, שבנידו"ד כו"ע יודו, שאליפו כן הי' חייב לברוח מאביו, ולא הי' לו היתר להרוג את יעקב, - כיון שלגבי שפיכות דמים שהיא עבירה חמורה מאוד, יתכן שלכו"ע גם ב"י צריך לעשות כל טצדקי שבעולם בכדי להימנע מזה, ואע"פ שבעצם יש בידו היתר של פיקו"ני ודין יעבור ואל יהרגי.

ומאידך יש סברא לומר איפכא, שבנידו"ד כו"ע יודו, שאם הי' לאליפו היתר להרוג את יעקב מדין יעבור ואל יהרגי וכנ"ל, אזי יתכן שלכו"ע הוא לא הי' חייב לברוח מאביו **ול להיות כל חייו בסכנה ופחד מאביו**, - כיון שבעצם הי' לו היתר להרוג את יעקב מדין יעבור ואל יהרגי, - ויש לפלפל בזה עוד טובא אך אכמ"ל, ונפלא.

כעין נידון ב' הרופאים שהבאנו בארחות שבת וכדלעיל (א.ה). והיינו שמותר לה לנסוע לבי"ח אחר, ואם הסכום הוא נמוך אין זה שייך לנידון הנ"ל וכפי שאכתוב בזה בסמוך...'

'דלכאורה מה שיש לדון בנידונים אלו הוא, דמאחר והפיקוח נפש כבר נמצא בפנינו, וכגון אותה יולדת שאחזה צירי לידה, א"כ מצב זה לא מתבטל כל זמן שלא סיימה את לידתה, ואנו ממשכיחם להתייחס אליה כחולה שיש בו סכנה לכל דבר, וממילא השאלה העומדת בפנינו כעת היא, האם יש לה אפשרות סבירה למנוע את חילול השבת, שאז נימא לה למה לך לחלל את השבת, תטרחי ועל ידי כך לא תתחלל השבת על ידך.'

'אמנם אם היכולת למנוע את חילול השבת היא רק על ידי הוצאה כספית גדולה או טורח גדול, בזה י"ל שמאחר וזו הוצאה חריגה וטורח חריג אין היא נחשבת כאפשרות כלל, ולא חייבה תורה את האדם בכה"ג, כאשר בעצם הוא במצב של פיקוח נפש שהשבת דחוייה לגביו, ואנו דנים זאת כמי שאין רופא לפניו כעת כלל...' עכ"ל ועיי"ש עוד, - ושמעתי מאחי הרה"ג ר' שמחה כגן שליט"א שהגאון רבי עמרם פריד שליט"א ג"כ השיב, שמותר לנסוע לבי"ח האחר בנידון הנ"ל.

ועתה נשוב לשאלה שפתחנו בה, שלכאוי צ"ב טובא, מה הייתה הטענה של אליפו **'מה אעשה לציווי של אבא'**, והרי עשיו ציווה את אליפו שיעבור עבירה של שפיכות דמים, וא"כ ודאי שאליפו לא הי' חייב מחמת כיבוד אב לעבור על מצוה מהמצוות שב"י נצטוו בהן, - וא"כ מה הייתה הטענה שטען ליעקב, **'מה אעשה לציווי של אבא'**.

ומעתה יש לפלפל ולומר בזה, שלפי מה שנקט בספר 'ארחות שבת' הנ"ל, אזי י"ל שלאליפו הייתה טענה ע"פ דיני בני נח, שמותר לו להרוג את יעקב, וכדלהלן.

דהנה בפירוש **'משכיל לדוד'** ביאר בזה (והובאו דבריו ג"כ בספר **'אילת השחר'** עה"ת), שעשיו אמר לאליפו, שאם אליפו לא יהרוג את יעקב, אזי עשיו יהרוג את אליפו, - ולכן הותר לאליפו להרוג את יעקב, כיון שאליפו הי' במצב של פיקו"ני, ובני נח לא נצטוו על קדושת ה' ודינם בז' מצוות שלהם יעבור ואל יהרגי, - (והימשכיל לדודי פליג בזה על המל"מ (בספרו פרשת דרכים) שס"ל, שלגבי שפיכות דמים גם בדיני ב"י יהרג ואל יעבור, ואכמ"ל בזה), - **עד כאן.**

והנה לכאוי אכתי צ"ב טובא בזה, כיון שגם אי נימא שמדין פיקו"ני הותר לאליפו להרוג את יעקב אביו, בכדי להינצל מעשיו, אך לכאוי זהו רק אילו לא הייתה לאליפו אפשרות אחרת להינצל מעשיו, שאז הי' דינו יעבור ואל יהרגי.

אך בנידו"ד הרי אליפו יכל להינצל מעשיו אביו גם בלא להרוג את יעקב, כיון שהעולם הוא עולם גדול מאוד, ואליפו יכל לברוח מאביו וממשפחתו וללכת לארץ אחרת שלא יכירוהו, ועשיו אביו לא הי' יודע לעולם היכן אליפו נמצא, - ועיי"ז אליפו הי' מציל את חייו בלא לעבור באיסור שפיכות דמים.

וא"כ אכתי צ"ב, מה הייתה טענתו של אליפו ליעקב **'מה אעשה לציווי של אבא'**, - והרי לכאוי אליפו הי' חייב לברוח לגלות, ולהסתתר מעשיו אביו עד שעשיו ירגע, כיון שהי' אסור לו לעבור באיסור שפיכות דמים, בגוונא שהוא יכל להימנע מהאיסור ויחד עם זה להציל את חיי עצמו.

ניתן לזכות את הרבים ולהגדיל תורה ולהאדירה
ע"י הקלטת תגובות הערות והוספות
בקו 'מים זכים': 02-633-5850

כמו כן בקו זה ניתן להאזין לתגובות שהתקבלו במערכת

המען לתגובות: יצחק זאב כגן
רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית
טל': 1515-271-55442 (תא קולי)
פקס: 02-655-0973 (מערכת נסיונית)
דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

ניתן לתרום להוצאות הפצת העלון, דרך עמדות 'נדרים פלוס' - [לעבור לקופות נוספות - להיכנס ליקרן צרכי הרבים' - ולגלול למשבצת המציינת: 'עלון מים זכים'] - הדברים נכתבו לעורר לב המעיין בלבד - ניתן לקבל את העלון במייל, ע"י שליחת בקשה לזוא"ל של המערכת. להנצחת שמות לע"נ ולרפו"ש וכדו' (50@), ובכל ענייני העלון, ניתן לפנות: 1515-271-55442 (תא קולי)

הפרשה המחכימה

פירוים מבית 'הפרשה המחכימה' - אוצד מופלא של לקחים מעשיים
ואקטואליים מהפרשה פרשת ויצא התשפ"א גליון 150

ההשתדלות הראויה

שאלה: אדם הנמצא בסכנה חלילה, האם יש לו לפחד ולהרבות בכל סוגי ההשתדלויות הקיימות?

א. בראשית כה, יא: "ויקח מאבני הבקום וישם מראשותיו וישכב בבקום ההוא". פירש רש"י (ומקור תחילת דבריו בב"ר סח, יא וסוף דבריו בחולין צא): "וישם מראשותיו – עשאן כמין מרזב סביב לראשו, שירא מפני חיות רעות, התחילו מריבות זו עם זו וזאת אומרת עלי יניח צדיק את ראשו וזאת אומרת עלי יניח, מיד עשאן הקדוש ברוך הוא אבן אחת, שנאמר 'ויקה את האבן אשר שם מראשותיו'". וצריך להבין, כיון שפחד מחיות רעות, מדוע הקיף את האבנים רק סביב לראשו ולא סביב כל גופו? **ואפשר** לומר בפשטות שאת כל גופו יכל לכסות בחלוקו וכדומה, מה שאין כן צורת הפנים שהיא ניכרת כדי לנשום וקשה לכסותה הוצרך להגן עליה באבנים. וכן כתב בבאר בשדה שגופו יכל לכסות בעשבים וכדומה, מה שאין כן ראשו שהוצרך לנשום.

אמנם הסבא מקלם זצ"ל (הכמה ומסר ח"א נח) יישב כי אף שהיו יכולים להזיקו מצד גופו או רגליו, אך כיון שענין ההשתדלות הוא רק קללה שצריך לקיים הגזירה אך אינה מביאה לתוצאה כידוע, לכן אין צריך להרבות בה (וכעין זה הובא בשם החפץ חיים זצ"ל), וכיון שכתב בספר החינוך (מצוה קלב ועוד) שאין הקדוש ברוך הוא רוצה להנהיג העולם אלא בדרך טבע, לכן עשה את מינימום ההשתדלות שחייב בה והקיף האבנים סביב ראשו, ושוב לא הוצרך יותר. ודבר זה מובן גם לפי הידוע שההשתדלות בעצמה אינה עוזרת, אלא שאדם חייב לעשותה מצדו, אך לאחר שעשה חלקו הדבר תלוי בהקדוש ברוך הוא.²

¹ באמת לפי דברי הזוהר (ח"א קמז) לא קשה, שכן שאלו 'מראשותיו' של מי, ופירשו למראשותיה של שכניה. ואין לומר ששם תחת ראשו של עצמו, שאם כן למה נאמר 'מראשותיו' בלשון רבים ולא אמר 'וישם מראשו' בלשון יחיד, אלא הכוונה שהיה מראשותיו של ד' הנהגות הנמשכות מהמלכות להנהיג את העולם הנחלק לארבע רוחות, עיין שם. מכל מקום כאן כתבנו לפי דברי המדרש ורש"י שפירשו בדרך הפשט.

² אף שמצינו ביעקב עצמו שבמלחמה עם עשו הרבה מאוד בהשתדלות, ככתוב (לב, יג) "ויירא יעקב מאוד ויצר לו, ויחץ את העם אשר אתו", וכן כתוב בהמשך (שם בפסוק טז) "ויתן ביד עבדיו עדר עדר לבדו, ויאמר אל עבדיו עברו

וכן אמר הגרי"ז סולובייצ'יק מבריסק זצ"ל שבודאי היו יכולות החיות לדלג על האבנים ולפגוע בו, ובאמת יעקב אבינו לא סמך כלל על שמירת האבנים, אלא הוא סמך על הקדוש ברוך הוא בלבד, ומה ששם את האבנים היה רק משום שזה מחובת השתדלותו, אבל לא מחמת שזה ישמור עליו.

וכן מסופר (ספר 'המשגיח מקמניץ' עמ' 400) על הגרי"ז מבריסק, כי בזמן מלחמת העולם השנייה, שהה במקלט בוורשא, והיו שם קולות של הפצצות באופן נורא, ישב הגרי"ז ולמד בשקידה עצומה כאילו עולם כמנהגו נוהג ויושב ולומד בביתו שבבריסק. היה שם במקלט גם האדמו"ר מליובביץ זצ"ל, ושאלו: שמעתי אומרים על כבודו שהוא פחדן, וכאן אני רואה איך שלומד ברוגע. השיבו הגרי"ז: כל הפחד שלי תמיד הוא שמא לא יצאתי ידי שמים בכל פעולה. אבל כאן בחרתי את המקלט הטוב יותר, ואם כן עשיתי מה שמוטל עלי, ושוב אין לי מה לפחד, אלא להיות בוטח בה' יתברך, וזהו היסוד של "וצדיק באמונתו יחיה". הרי שגם כאשר היה מדובר בחששות של פיקוח נפש שהזוהרות בענין זה הרקיעה שחקים, לא היה הדבר משום אימת המות חלילה, אלא מתוך הצורך לקיים את החיוב המוטל עליו לפי השולחן ערוך, לעשות ככל יכולתו למנוע חשש פיקוח נפש. וממילא אחר שמצד ההלכה עשה כבר את ההשתדלות הנצרכת, שוב אין בו שום פחד.

וכן מסופר (נתיבות רבותינו עמ' קמח-קמט) שכאשר החלו ההפגזות הגדולות על העיר וורשא, בניינים התמוטטו וקרו, ואלפי גוויות הוצאו מן ההריסות מדי יום. במקום אכסניתו של הגרי"ז, החלו לדון היכן בטוח יותר להיות, בבית שעלול להתמוטט. או במקלט שעלול להסתם באבנים מבלי אפשרות מוצא. הגרי"ז פסק שאין הבלדל, עלה על יצועו ונרדם, בלא כל הפרעה. בני הבית הביעו השתוממות על כך. כולם סבלו מנדודי שינה, מתוך

לפני ורוח תשימו בין עדר ובין עדר". ולכאורה למה לא מיעט בהשתדלות כנזכר. ואולי יש לומר על פי דברי האור החיים (פרשת וישם) שרק ביד כח בעל הבחירה להזיק לאדם אפילו אם לא נגזר עליו, מה שאין כן בעל חי שהוא נתון בידי הטבע ואין לו כח בחירה לפעול כנגד הנגזר על האדם, עיין שם. ובוה יש לתרץ שלכן לגבי עשו הוצרך להשתדל כפי כוחו משום שהוא היה בעל בחירה, מה שאין כן כלפי החיות רעות לא הוצרך להרבות בהשתדלות.

כל הזמיות שמורות. טל' 02-5864229 דוא"ל: BH5864229@GMAIL.COM המעוניין לקבל עלון כל שבוע במייל, ישלח למייל

הפחד והאימה, שהנה זה יוטלו פצצות על הבית, כשם שהוטלו לפני שעה קלה על הבית הסמוך, אך את הגרי"ז כל זה לא הדאיג. על אף שבעבר נודע כמי שקשה לו להירדם, כאן בוורשא המופצצת, השרויה באימת מוות, נרדם ללא כל בעיה! מהו הטעם השיב על אתר: לדעתי אין מה לעשות, כל מקום בעיר נידון כ'מקום סכנה' במידה שווה. תמיד אני חושש וחרד, לא מעצם פחד המוות, אלא משום שיש לקיים חובת שמירת הנפש כפי שהתורה מצווה, בכל מה שאפשר. ואני חושש שמא לא קיימתי את חיובי ולא עשיתי מספיק כדי להנצל מן הסכנה, אך כאשר אין חיוב כלל והכל נידון כמקום סכנה, שוב אין לי דאגה זו. אלא מה, סתם לחשוש מסכנת המוות, על זה כבר אמר דוד (תהלים ג, ב) במצב של "מה רבו צרי, רבים קמים עלי", למרות הכל (108) "אני שכבתי ואישנה, הקיצותי כי ה' יסמכני".

תשובה: אין ענין להרבות סתם בהשתדלויות, שחרי ממילא אין ההשתדלות מצילה מן הסכנה, רק שמצד ההלכה האדם מחוייב לעשותה, אך משעה שעשאה כראוי אינו צריך לפחד כלל.

ניצול הכוחות לתורה וביטול הגשמיות

שאלה: האם מסוגל בן אנוש שלא לישון ימים שלמים, וזאת יש לאדם לנסות למעט מזמן שינתו לצורך לימוד התורה?

ב. בראשית כח, יא: "ויקוּז מאבְּזֵי הַמְּקוֹם וַיֵּשֶׁב בְּמַרְאֵשׁוֹתָיו וַיֵּשְׁבֶּה בַּמְּקוֹם הַהוּא". פירש רש"י "וישכב במקום ההוא – לישון מיעוט, באותו מקום שכב, אבל י"ד שנים ששימש (ולמד תורה) בבית עבר לא שכב בלילה, (מפני) שהיה עוסק בתורה". ולכאורה הוא למעלה מכוחות אנוש, וכי מלאך היה, ואיך התקיים באופן כזה. ועוד קשה כיצד שייך לומר שלא שכב כלל לישון, הרי אמרו חכמים (נדרים טו. וכן פסק הרמב"ם שבועות ה, כ) האומר שבועה שלא אישן שלשה ימים מלקין אותו וישן לאלתר, כי בודאי לא יוכל לקיים את נדרו ומבטלו.

והנראה על פי דברי הגמרא (בבא בתרא י.). שאמרה מהו כוונת הכתוב (תהלים יז, טו) "אשבעה בהקיץ תמונתך", אמר רב נחמן בר יצחק אלו תלמידי חכמים שמנדדין שינה מעיניהם בעולם הזה והקדוש ברוך הוא משביען מזיו השכינה לעולם הבא. וביאר המהרש"א שהוא "על דרך הכתוב (ישעיה מ, לא) 'וקווי ה' יחליפו כח', שאמרו בגמרא (קידושין פג.) שהתורה נותנת כח ללומדי תורה. וכיון שמיעוט השינה מחליש את האדם, לכן אמר שתלמידי חכמים המנדדין שינה בעולם הזה בלימוד תורתם, הקדוש ברוך הוא נותן להם כח ללמוד תורה ומשביען בעולם הזה שכינתו דלעולם הבא, דאין שם שינה וחלשות האדם כדאמרינן, אלא שהצדיקים יושבין ונהנין מזיו השכינה". הרי שהמנדדין שינה בעולם הזה כוחם חלש והקדוש ברוך הוא כביכול נותן להם חלק משכינתו של עולם הבא שאין שם עייפות וחלשות. **אולם** הט"ז (אה"ע כה, א) כתב שכמו שכתב הרמב"ם (דעות ג, ג וכן כתב השולחן ערוך או"ח סימן רלא) על הפסוק (משלי ג,

1) "בכל דרכיך דעהו", מי שאוכל ושותה ומעדן נפשו כדי שיהיה בריא וחזק לעבודת השם יתברך, יש לו שכר כמו שמתענה – כך הוא בענין השינה, כמו שנאמר (תהלים קכו, ב) "שוא לכם משכימי קום", שיש תלמידי חכמים מנדדין שינה מעיניהם ועוסקים בתורה הרבה, ויש תלמידי חכמים שישנים הרבה כדי שיהיה להם כח החזק וזריזות לב לעסוק בתורה, ובאמת יכול ללמוד בשעה מה שזה מצטער ועוסק בשתי שעות ובודאי שניהם יש להם שכר בשוה. לכן אמר 'שוא לכם' דהיינו בחינם לכם שאתם מצטערים ומשכימים בבוקר ו'מאחרי שבת' בלילה וממעטים שינה בחינם, 'כן יתן לידידו שנא' (והרשוהו על ה'שינה' ואמר) דהיינו מי שישן הרבה כדי שיחזק מוחו בתורה נותן לו הקדוש ברוך הוא חלקו בתורה כמו אותו שממעט בשינה ומצטער עצמו כי הכל הולך אחר המחשבה, ע"כ³. משמע שאין ענין לנדד שינה מעיניו ללימוד התורה, כי ממילא מה שיספיק לאחר מכן העייף בשעתיים יספיק העירני בשעה אחת, ונמצא שלא הרויח כלום, ולכאורה הוא שלא כדברי המהרש"א⁴.

ואפשר שאין בדבריהם סתירה, הט"ז דיבר בשאר אנשים שהואיל וגופם נצרך למספר שעות שינה, לא יועילו אם יחסרו ממנו אלא יפסידו כח הריכוז והזכרון. אמנם המהרש"א דיבר על תלמידי חכמים שהגיעו לדרגה שגופם בל עמם, בהתגבר הרוח על הגוף אשר מרוב מעלתם אינם צריכים כל כך לצרכי הגוף, ומכח קדושתם ברוחניות נעשים רוחניים יותר ואינם צריכים כל כך לספק את צרכי גופם, ולכך גם מיעטו באכילה וכדומה, ולאילו תלמידי חכמים הקדוש ברוך הוא משביען מעולם הבא בעולם הזה. וזהו שאמרה הגמרא אלו 'תלמידי חכמים' שמנדדין שינה, ולא אמרה אלו 'בני אדם' שמנדדין שינה, כי לסתם בני אדם אין להם לנדד שינה מעיניהם יותר מכח גופם אלא רק 'מיעוט שינה' הנזכר במסכת אבות (ו, ו) בכלל מ"ח קנינים שהתורה נקנית. אבל יותר מזה אין לאדם למעט.

וכן אמר הגרי"ז מבריסק זצ"ל כי מה שכתב הרמב"ם (שמיטה ויובל יג, ג) ש"לא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו וכו' נתקדש קודש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעולם הזה דבר

³ רבינו בחיי (שמות טו, ט) פירש את הפסוק למעלת הצדיקים בענין הפרנסה כלפי שאר האנשים, כלשונו "כן יתן לידידו שנא, כי הוא יתעלה יתן לאהביו בשעת השינה מה שמשגיגים 'משכימי קום מאחרי שבת' אחר היגיעה והעמל שעדיין הם אוכלים בעצבון, ואם כן 'שוא למשכימים' לכל אותו טורה, כי מה שהם מוצאים אחר הטורה, נותנו הקדוש ברוך הוא לאהביו בשעת השינה בלא טורה". אך לפי הט"ז מתפרש הפסוק גם כלפי סוגי הצדיקים, שבהם עצמם שוא למשכימים קום ומאחרי שבת ומנדדים שינה מעיניהם כדי ללמוד, ולאחר מכן הצדיקים האחרים שישנו כשיעור שנצרכו, הבינו בשעה אחת מה שהבין הראשון בשתי שעות.

⁴ גם במדרש (בי"ד ט, ו) דיברו במעלת השינה לצורך הלימוד, כלשונו: "אמר רבי שמעון בן אלעזר 'הנה טוב מאוד' (היינו) והנה טובה שינה, (ושאלה) וכי שינה טובה מאוד, אתמהא. (וכי) לא כן תנינן 'יין ושינה, לרשעים – נאה להם ונאה לעולם?' אלא (כ) מתוך שאדם ישן קימעא – הוא עומד ויגע בתורה הרבה".

המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללוים, ומשמע בפשטות שמדבר על פרנסה, כן הדבר גם על שינה ואוכל, שגורמים שיספיק לו מהם דבר מועט. ומה שרבי אהרן מבעלו זצ"ל היה אוכל כל כך מעט, הוא משום שהאכילתו משמים. (ולכאורה מקור במדרש "א הנ"ל, ובמקום אחר הרחבנו)⁵. וכן מצינו בדור האחרון אצל הגר"א זצ"ל שטיינמן זצ"ל (בעל האילת השחר) שהיה אוכל קצת מאוד, ואף על פי כן זכה לחיות ברוך ה' ד"ק שנים, ואפשר משום שהאכילתו אוכל מן השמים ד"ק מן הד"ק כמבואר בזהר (פרשת בשלח, בענין אכילת המן). **וכן מצינו בתלמידי חכמים שהיו ישינים רק כשעתיים או שלש שעות בלבד, והיינו כנזכר שלא הוצרכו כמעט לעיני הגשמיות, אלא היו רוחניים ובקושי הכניסו דבר מאכל לפיהם, ולפעמים היו חזקים אף יותר מהאוכלים למעדנים⁶. אבל לתתם בני אדם בזמננו אין לעשות כן, אלא צריכים לאכול ולישון כראוי וממילא יוכלו ללמוד כראוי⁷.**

⁵ גם הפרי צדיק (עניני פסח, אות טב) הביא בשם הרבי מלובלין זצ"ל על אחד בימיו שהיה בעל בשר אף שהיה עני אך היה מתמיד גדול בתורה, ואמר שמישג תענוג ובריאות הגוף מהדברי תורה (ופירש בה את הגמרא בפסחים סח). ולשון האור החיים (ויקרא יח, ב) "כתוב בתהלים פ, ט"ו" לעשות רצונך אלוהי הפצתי, ותורתך בתוך מעי, פירוט, לרוב חשק עבודת הקודש עד שמרגיש בלומדו תורת ה', כאילו אוכל וממלא בני מעיו מזמון טבעי" (עין דבריו במדבר טו, כא. דברים יא, כו. ושם כו, יא). וה'חזון איש' כתב במכתב לבן ישיבה "ודע, כי נעים לחכם חכמתו (זוהר) מנופת לחיך הכסילים אלף פעמים". (ועד כדי כך, מספר על בעל יסוד ושושן העבודה שראה פעם גוי שהיה נראה מודשן ענג, ותמה על כך: הרי אינו לומד תורה, ומנה הוא כה מודשן). **וכן מסופר** (מאיד ענין ישראל ח"ב עמ' 162) על אשת הג"ר ברוך בער ליבוביץ זצ"ל (בעל הברכת שמואל), שהיתה מתאוננת על הנהגות בעלה, שנהג פרישות יתירה בעצמו, והשתמט מלאכול תדיר את מה שהכינו עבורו, בכל מיני תירוצים וטענות שונות. ורצתה לשאול את דעת החפץ חיים זצ"ל, כששמע זאת החפץ חיים' שאל אותה שאלה אחת: האם הדבר מפריע לו ללמוד? ענתה הרבנית: ללמוד, ח"ו, הלימוד שלו על מי מנוחות ללא הפרעות, כמי שפורט על נימי כינור. אם כן – השיב החפץ חיים', אין מה לחשוש, יש אנשים שהחיות שהם שואבים מהתורה היא כזאת גדולה עד שגבולי הטבע לא שייכים להם. (הוסף שכלי האמונת של הילומרים זה הבריאות. ומי מהלומדים שלא שומר היטב על כלי אמונתו, ופולחן בקפדנות על בריאותו, את מרבק שמואל באמונתו שהו תלמודו, וחסר בכל ה"ב תורה' שבו).

⁶ **כלשון הפלא יועץ'** (ערך 'תענית') במעלת התענית לכפרת העוונות: "ואל ישיאנו יצרו באמור לו שלא יעצור כח להתענות, כי זה שקר מפורסם, כי בעינינו ראינו כמה תשושי כח שמענים נפשם בתעניות וסיגופים, (ואף על פי כן והם בריאים וחזקים יותר מהאוכלים למעדנים, כי הבא ליטור מסייעים אותו מן השמים (על פי יוסף סוף לח:), ולא על הלחם לבדו יחיה האדם, כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם' (דברים ח.ג). והתחלת קשות".

⁷ **בשיעורי חומש** (מהג"ר ש' וולב) כתב, גם בדורינו היו אנשים שכל השבוע לא שכבו. הכרתי את המשגיח של ישיבת פתח תקוה – הג"ר אליהו דושניצר זצ"ל שהיה תלמיד של ישיבת קלם וראדין, וכל השבוע לא היה הולך לביתו לישון, אלא היה נרדם בבגדיו על הסטנדר, ורק כליל שבת היה ישן בביתו. כשמגיעים לפרשיות של האבות, רואים שהם היו סוג אחר של אנשים, שאין לנו שום מושג בהם. תארו לעצמכם י"ד שנה ללמוד בלי לשכב! לא רק באבות הקדושים אין לנו השגה, אלא גם בגאון מוויילנא אין לנו מושג, ידוע עליו שהיה ישן שעתיים במשך יום שלם והילקם לך' חצאי טעה, בכל פעם ישן פחות מחצי טעה כדי שלא לטעות טעם מיתה. גם הסבא מקלם זצ"ל נהג כמנהג הגר"א, וכשבאו אליו בשנים כליל היה ער כמו באמצע היום. וכן מוצאים בגמרא (יבמות כד, קט: בבא קמא מז: סח. סו: בכורות כג:) "כי ניים ושכיב רב אמר לה להא שמעתתא", שרב דיבר דברי תורה כשנמנם (לפי אחד הפירושים, אבל יש מפרשים שאמרו עליו כך כשלא הבינו דבריו שכאלו אמר זאת בשעה שנמנם). אולם אין זה המדרגה של דורינו, אצלינו זה לפעמים בא מהיצר הרע, לעשות 'משמר' (כלומר לימוד כל הליילה). אנחנו צריכים לנהוג כמו שכותב הרמב"ם (דעות ה, ד) לישון כליל שמונה שעות. וידוע שה'חפץ חיים' זצ"ל היה נכנס לבית המדרש בשעה 11:30 כלילה

וכך יש לומר ביעקב, כיון שהוא היה עמוד התורה, בקושי הוצרך לעיני הגשמיות. וגם אם נאמר שהכוונה רק שלא "הלך" לשכב לישון אלא אם היתה חוטפתו תנומה, היה נופל ראשו עד שמתעורר ומיד ממשיך ללמוד. מכל מקום בודאי יכל להחזיק מעמד יותר משאר תלמידי חכם, כי כמה שמנותק הוא מן הגשמיות מחובר הוא יותר אל הרוחניות ואינו צריך כמעט לשינה כנזכר. אך כל זה להבנתנו הדלה, וכבר העיר בשיעורי חומש (לעיל יב, יא) שלנו אין "השגה" כלל באבות, אבל לחז"ל הקדושים שמצינו שהיו 'מוסרים שיעור' בשעת נמנום, כמו שאמרו (בבא קמא מז: סח. סו:): על רב "כי ניים ושכיב רב אמר להא שמעתתא", הם יכלו ללמוד כך את פרשיות האבות, שארבע עשרה שנה ששימש בבית עבר לא שכב. אנחנו שואלים איך שייך שאדם לא ישכב י"ד שנה, אבל לחז"ל היתה השגה בזה, עד כאן תורף דבריו. ובשיחות מוסר להגר"ח שמואלביץ (תשל"ב עמ' נה) כתב שלא היה כאן איזה נס, אלא היה זה ממעלת יעקב שאימץ כל כוחותיו לרצונו, וזהו מעלת "יחוד לב", ולכן הצליח גם (להלן כט, י) פירש רש"י) לסלק את האבן הגדולה מעל הבאר כמי שמעביר פקק מעל צלוחית (ועוד בכמות השינה הנצרכת, ראה להלן בדברים ח"א, ו, ז' לילה זמן לימוד או שינה).

תשובה: כמה שאדם מופשט יותר מגשמיות יכול יותר למעט בשינה לצורך לימוד התורה, אך אדם רגיל בזמננו אין לו כמעט למעט בשינה הנצרכת לו כדי שילמד כראוי.

מדידת עמוד התורה בניצול הזמן ללימוד

שאלה: כיצד נמדד האדם אם באמת שייך הוא לדרגת עמוד התורה, הרי יש לפעמים שמחוייב לצאת לפרנסתו או לשאר עסקיו?

ג. בראשית כח, יא: "ויקח מאבני הבקום וישם מראשיתו וישכב במקום ההוא". פירש רש"י "וישכב במקום ההוא – לשון מיעוט, באותו מקום שכב, אבל י"ד שנים ששמש (ולמד תורה) בבית עבר לא שכב כלילה, שהיה עוסק בתורה". והנה ידוע כי יעקב אבינו הוא עמוד התורה⁸, ואם כן היינו מצפים שיהיה כולו שקוע בתורה, לא פסיק פומיה מגירסא כלל (שלא פסק פיו מלגרוס בתורה בכל עת), ויושב כל חייו בבית המדרש

ושולח את כולם לישון, עד כאן דבריו. [פנים כשהגר"ש וולב זצ"ל בעצמו שאל לבחור מסויים: באיזה שעה הוא הולך לישון בסיני את הלימוד, וכשהשיבו החבור: לפעמים בשנים שלש כלילה וכוננה, לא מיתה ב, רק בידר אם לא מפריע לו לעינות בסדרים למחרת. וכבונן שהדבר תלוי בכל אדם ואדם, רק 'חכם עיניו בראשו' (קהלת ב, יד) ועודם יעשה בדעת. ובספר תולדות אדם (גיל עשרים) הוספנו עוד בסכנת ה'משמר'. וידוע כיצד הגר"צ רבי יפה זצ"ל ועוד גדולים אמרו כיצד ניתן ללמוד מהגר"ש 'אלישיב זצ"ל שהיה מתמיד עצום, כיצד היה אוכל כפי צורך, וישן כפי צורך ולא עשה 'משמר' וכוננה (אלא שהלך לישון מוקדם וקם מוקדם), ובכל זאת הגיע לדרגת יודעת ויגיעת התורה בצורה נפלאה].

⁸ **שהרי שנינו** (אבות א, ב) "על שלשה דברים העולם עומד, על התורה, ועל העבודה, ועל גמילות חסדים". וידוע מחכמת הקבלה, שדבר זה הוא כנגד שלשה אבות העולם שכל אחד הצטיין בפרט במידה אחת שבהם, אברהם היה עמוד ה'חסד' שהרבה אמונה בעולם והכנסת אורחים, יצחק היה עמוד העבודה, שהיא 'גבורה' בעבודת ה' כמו שהסכים להעקד על המזבח, ויעקב היה עמוד התורה הנקרא 'תפארת' ככתוב (כ, כו) "ויעקב איש תם יושב אהלים", ופירש רש"י שלמד תורה באהלם של שם ועבר.

בלא הפסק כלל. אך המעיין יראה שעבד אצל לבן לגדל צאן עשרים שנה, ואף הוא העיד על עצמו (להלן לא, לה-מ) "זה עשרים שנה אנכי עמך וגו' טרפה לא הבאתי אליך אנכי אחטנה מידי תבקשנה גנובתי יום וגנובתי לילה, הייתי ביום אכלני חרב וקרה בלילה ותדד שנתי מעיני", וממנו למד הרמב"ם (שכירות ג, ט) שכל פועל מחוייב לעבוד בכל כוחו, עיין שם. ברם נראה שהתירוץ הוא, כי בעמוד התורה לא כתוב שצריך כל חייו רק ללמוד תורה, שהרי לפעמים צריך להבטל מתורתו לדברים שמחוייב לעשותם, וכך הוצרך יעקב לעבוד בכדי להשיג את זיווגו, וכשצריך עושים מה שצריך, שהרי כך ההלכה שפועל צריך לעבוד לבעל הבית בכל כוחו (כמו שלמד ממנו הרמב"ם הנזכר, ועל כרחק שאינה מידת חסידות בלבד, שאם לא כן היה לו לעבוד כפי המינימום הנצרך ולא להוסיף יותר מחובתו). אך המודד של האדם בבחינת יעקב הוא, כשיש לו זמן ללימוד, מה הוא עושה באותו הזמן והיאך מנצלו, וזהו הכתוב כאן שלא שכב בלילה י"ד שנה, כי עסק בתורה ללא הפסק כלל. הרי שניצל כל כוחותיו עד תום ללימוד התורה.⁹

במדרש (ב"ר סח, יא ותהלים קכד. ובילקוט שמעוני בראשית כח, קט ותהלים קכד, תתפ) הובא "וישכב במקום ההוא", רב יהודה אמר: כאן שכב, אבל כל י"ד שנה שהיה טמון בבית עבר – לא שכב, ורב נחמיה אמר: כאן שכב, אבל כל עשרים שנה שעמד בביתו של לבן – לא שכב. ומה היה אומר? רב יהושע בן לוי אמר: ט"ו שיר המעלות שבספר תהלים, ככתוב (תהלים קכד, א) "שיר המעלות לדוד לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל" דהיינו ישראל סבא שהוא יעקב. רב שמואל בר נחמן אמר: כל ספר תהלים היה אומר, ככתוב (שם כב, ד) "ואתה קדוש יושב תהלות ישראל" ישראל סבא, עכ"ד. הרי שגם בזמן עבודתו היה משגן פרקי תהלים, ומוכח שגם בשעת העבודה עצמה יש לעשות את המקסימום להיות שקוע בתורה.

וכן שנינו (אבות ב, ב) "רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר, יפה תורה עם דרך ארץ, שיגיעת שניהם משכחת עוון. וכל תורה שאין עמה מלאכה, סופה בטלה וגוררת עוון". ופירש

⁹ כבר כתבו הספרים, שבעל הבית העוסק למלאכתו במשך ימי השבוע, נמדד בשמים לפי מה שעושה בשבתות וימים טובים, שזה ה"סימן" אם מה שלא לומד במשך השבוע הוא משום אונס הפרנסה, או מחמת מזיד בהסרון רצון ללימוד. [נהפסימו דבריהם על הכתוב (תהלים עה, ג) "כי אקח מועד אני מישרים אשפט", כלומר כיצד אשפט אני מישרים את האדם אם ניצל זמנו לתורה כראוי, "כי אקח מועד" אראה לפי ניצול זמנו בשבתות ומועדים בזמן שאינו עובד]. ובמקום אחר הרחבנו שלפעמים אפילו בעלי בתים יכולים להקרא כ"תורתם אומנותם" כפי הגדרת הרי"ף והרא"ש ש"בכל שעה שהוא פנוי מעסקו הוא עוסק בתורה", ומאידך יוכל בן ישיבה חלילה שלא להיות בכלל זה, כי יש לו טעות פנויות שבהם מתבטל ולא עוסק בתורה, כגון קודם השינה או בימי שישי ובין הזמנים וכדומה, [באופן שאין בטלה זו לצורך נפשו בכדי לפטר, וכדברי הגר"א (במצנח אהרן חולקין בשמן, ובמעלות התורה לאתי הגר"א ריש הספר ד"ה ועוד יתרון בתורה) שאמר מ"ח קנינים (אבות ג, ו) שהתורה קנינה בהם הוא "מיעוט שיהיה", ובפשוט הכונה כי הואיל והדיוט הוא שלילי לכן ימנע דיוטו כמה שאפשר. אך יש לפרש שהכוונה בדרך חיובית, שצריך האדם למעט קצת בשיהיה כדי להברות גופו וקבלו כח להמשיך ללימוד בתמורה הראויה. וכן פירש בתפארת ישראל "מיעוט שיהיה, דברים של מה בכך, ומיעוט יפה לתורה כדי שתגות הנפש". וכעין זה פירש בנוראה דאורייתא (שם) שכל פרי יושל לקליפה המתחזקה אותו, ולכן מעט הדיוטים הבטלים שהם העלים נצרכים לקליפה הפרי של הדברי תורה בעצמם].

הגר"ח מוולאו'ין (בספר 'רוח חיים', שם) שחלילה לומר שיפנו לבבם רק לחיי שעה (דהיינו עסקם ופרנסתם) כל היום ויתבטלו ממש מתלמוד תורה, אלא באמת גם בעסקם בחיי שעה כוונתם ומחשבתם היתה בעומקה של הלכה, כמו שכתוב על בועז (רות ג, ב-ט) "זורה הגורן... וייטב לבו", ודרשו חז"ל (רות רבה ב, ד) שעסק בדברי תורה. וזהו "יפה תורה עם דרך ארץ" שגם בשעת דרך ארץ יהיה חושב בתורה, "שיגיעת שניהם" דהיינו הגוף הפונה לכרמו ולעסקו והמוח למחשבתו במלאכת ה' "משכחת עוון" (וכן כתב בספרו 'נפש החיים' א, ח'¹⁰). וכן העיד על עצמו ה'חכמת אדם' (בהקדמתו ל"ד') כי גם בעסקו לפרנסתו בהיותו ביריד, היה מחשב את הסוגיות ופסקי ההלכה והיה טרוד בהם.¹¹

תשובה: כח רצונו של האדם בלימוד התורה נמדד לפי הכמות שמשקיע בה כשיש לו עת ללמוד, וכמה טרוד הוא בה, גם בשעה שעוסק לפרנסתו (ויש בכוחו לחשוב בה).

¹⁰ **כלשונו** "ודאי שאין דעת רבי ישמעאל (בברכות לה: שאמר זאספת דגנג – הנהגתו בהם מנהג דרך ארץ) שיהא הרשות נתונה לאדם לפרוש ח"ו אף זמן מועט מעסק התורה ולעסוק בפרנסה ויהיה בטל אותו העת מעסק התורה לגמרי ח"ו... (אלא) הנהגתו בהן מנהג דרך ארץ' דהיינו עמהן עם הדברי תורה, והיינו שגם באותו העת ושעה מועטת שאתה עוסק בפרנסה כדי הצורך וההכרח לחיות נפש, על כל פנים ברעיוני מחשבתך תהא מהרהר רק בדברי תורה. וכן רבא אמר לתלמידיו בימי ניסן ותשרי 'אל תתראו לפני' דוקא, שלא לבא לבית מדרשו. אבל ודאי שתלמידי רבא לא היו בטלים ח"ו לגמרי מעסק התורה גם בביתם באלו הימים... (מה שאין כן לרשב"י שאין בטלים למלאכה כלל, אלא שאמרו 'הרב עשו כן ולא עלוה ביום' להתנהג כרשב"י, שהסוטה בעת הוראה לרבים, כו) ודאי שלכלל ההמון כמעט בלתי אפשר שיתמידו כל ימיהם רק בעסק התורה שלא לפנות אף שעה מועטת לשום עסק פרנסה מזונות כלל, ועל זה אמרו באבות כל תורה שאין עמה מלאכה וכו'. אבל יחיד לעצמו שאפשר לו להיות רק עסוק כל ימיו בתורתו ועבודתו יתברך שמו, ודאי שחובה מוטלת עליו שלא לפרוש אף זמן מועט מתורה ועבודה לעסק פרנסה ח"ו, וכדעת רשב"י".

וצריך לומר שאף שאמרו שחייב אדם לעבוד את בעל הבית בכל כוחו (כמו שהובא על יעקב אבינו בעצמו), אבל במה שאינו סותר את טיב עבודתו צריך להשקיע את עצמו בתורה. ועיקר דבריהם נסותרו לכאורה מדברי התוספות (ברכות יא: ד"ה שכבר) שהקשו, מדוע על הסוכה מברך 'לישב בסוכה' על כל סעודה וסעודה, ואילו ברכת התורה פוטר את הלימוד של כל היום. ותירצו ששונה התורה שאין האדם מייאש דעתו ממנה, כי בכל שעה אדם צריך ללמוד, ככתוב (יהושע א, ח) "והגית בו יומם ולילה", ונחשב כיושב בלימוד כל היום בלא הפסק, אבל אכילה בסוכה יש שעה קבועה, ושגומרה מתבטלת ברכתו, עד כאן. ומוכח שאינו הפסק רק משום שאינם מתייאשים מן התורה, אבל אינם עוסקים בה ממש. אבל לפי מה שנתבאר מובן קצת, שכוונת הרוח חיים שלפחות בזמנים שיכולים עוסקים גם בתורה בשעת עבודתם.

¹¹ **ושם** הרחיב בנחיצות הענין, כלשונו "דע לך אחי כי לימוד התורה היא פעולת הנפש ותולדותיה, וכמו שאמרו חז"ל (יבמות לד:) שאם אין דעתה להנשא וישבה עשר שנים בלא בעל – לא תלד עוד, ואם דעתה להנשא לאיש – אף שישיבה שנים הרבה בלא בעל, נשאר לה כח הלידה בנפשה, וכאשר נשאת – תלד. כך האישי הישראלי, אם יעזוב את התורה ומתייאש ממנה, או גם היא מתרחקת ממנו ולא נשאר בנפשו עוד כח הלידה, אבל אם אין דעתו לעזובה, רק שמחמת אונס אי אפשר לו ללמוד ולהתדבק בה, לא תתרחק ממנו, רק תשב באלמנותה ותצפה להנשא עוד אליו, ונשאר הכח בנפש, ע"ש. ויש לעיין ממה שנאמר על יוסף הצדיק שבשעה שעבד אצל פוטיפר, היה חוזר כל הזמן על לימודו, ככתוב (בראשית לט, א) "וירא אדוניו כי ה' אתו", ודרשו חז"ל (ב"ר פה, פ) כי כגידת נטות כוונה ע"פ הילקוט) שהיה מלחש ונכנס, מלחש ויוצא, ופירש רש"י שהיה חוזר לתלמודו שלא ישכח מה שלמד מאביו, ואף על פי כן שכת, שנאמר (שם מא, נא) "כי נשני אלקים את כל עמלתי" – את כל מה שעמל בתורה.

נא לסייע לעלון ב'זרדים פלוס' עבור 'שבת אחים' – רמות פולין' (שלוחה 3044) בקטגוריה 'עלון הפרשה המחכימה'

לענין הלכה

הערות מעשיות בהל' ועניני קדושת בבית הכנסת

גליון 293

גליון זה מודפס לעורר לב המעיין בלבד ולא לסמוך עליו למעשה

ילדים

להביא ילדים קטנים שלא הגיעו לגיל חינוך לבית הכנסת, כתב **המשנה ברורה** (ס' צח ס"ק ג) **שהשל"ה** קרא תיגר על כך, [וכן הביא **הבאר היטב** ס' קנא ס"ק ה דשיחת הילדים איסור גדול בבית הכנסת], כיון שהילדים משחקים ומרקדים בבית הכנסת ומחללים קדושת בית הכנסת, וגם מבלבלים דעת המתפללים, ועוד, שגם כי יזקינו לא יסורו ממנהגם הרע שנתחנכו בילדותם להשתגע ולבזות קדושת בית הכנסת (וכן כתב בס' קכד ס"ק כח), וכתב שם לעיין **בתנא דבי אליהו** (ח"א פ"ג) בגודל העונש שיש לאב שמניח לבנו לדבר דברי הבל ותפלות בבית הכנסת.

הזמנים סמוך לתפילות

והסר שטן מלפנינו ומאחרינו: אחד מהזמנים שיש ניסיון של דברים בטלים בבית הכנסת הוא הזמן מיד לאחר התפילה, ואם מצוי שמתאספים לשיח אחר התפילה, חייבים לצאת מבית הכנסת. ואמנם יש לפעמים צורך לדבר ממידת דרך ארץ. אך בלי תשומת לב זה עלול להיגרר לדברים בטלים. ועי' **בדרשות החתם סופר** [ח"ב שט ע"ב דרשות לז' אב] כי הבל פיו של המדבר דברים בטלים בבהכ"נ טמא הוא וכו' ועל ידו מקבל התפילות, ומכניסם אל החיצונים ע"ש.

הנהגת **מון הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל**: ראה בגליון עטרת תפארת **להגרמ"י שניידר שליט"א** (גליון 38) מעשה שהיה בשנת תשנ"ז, וז"ל "כשהיה עדיין מתפלל מעריב בבית הכנסת "יוצאי פוניבז" רחוב חזון איש 10 (כיום עברו למשכן הקבוע ברח' יונה הנביא 2 ונקרא "אהל תמר") והיו באים להתייעץ עמו אחרי התפילה, **וביקש לצאת מתחילה מבית הכנסת**, ולדבר רק אחרי שעברו את מפתן הכניסה.

ובאחד הימים הגיע גברא רבא, וניגש אחרי התפילה לרבינו לומר שלום עליכם והמשיכו בכמה מילים. ורבינו לא רצה לומר לו בא ונצא החוצה, מפני הכבוד. אך לאחר מכן אמר לי רבינו בכאב, רק קיבלתי על עצמי שלא לדבר בבית הכנסת, ומיד בא השטן להכשילני.

וראיתי אח"כ שרשם רבינו לעצמו כמה קבלות, וא' מהם היי שלא לדבר דברים בטלים בבית

הל' ועניני קדושת בבית הכנסת

"מה נורא המקום הזה -

אין זה כי אם בית אלקים"

דיבור בשעת התפילה

בהרבה מקומות ח"ו מלהזכיר, אבל עדיין יש ילדים שעלולים לחלל את קדושת המקום, ויש בודדים שלא נוהרים כראוי שיכולים לקלקל קבלת התפילות של כל הציבור.

ועי' **משנה ברורה** (ס' קכד ס"ק כז) כתב בא"ר בשם **הכל בו** "אוי להאנשים שמשכיחים בעת התפילה כי ראינו כמה בהכ"נ נחרבו בשביל עוון זה ויש למנות אנשים ידועים להשגיח על זה (ראה בהע"י)^א. והעיד בעל **התוס' יו"ט שבגלל עוון זה נגרם גזירות ת"ח ות"ט**. ובדרך כלל הנסיון יותר קשה בתפילות יותר ארוכות כמו אם החזן מאריך במוסף. וכתב **השו"ע שבשיחה בחזרת הש"ץ עונו גדול מנשוא**^ב.

עצה טוב לא לשבת בחלק האחורי של הבית הכנסת במקום שמצויים שם ניסיונות.

^א ובזמנינו לא ראינו כ"כ מרבתינו ש'גוערים בו' ממש, ועכ"פ אם יש צורך לכל הפחות יש לבסות לרמוז להם להפסיק. (ומי שנקלע בניסיון בבן אדם שמדבר אתו באמצע חזרת הש"ץ, אפ"ל עצם הדבר שלא עונה לו, או רק ברמז, לפעמים הוא מספיק להפסיקו, והכל לפי הענין, אכן להתרגל לדבר בקביעות ברמזים הוה ג"כ זלוזל בחזרת הש"ץ).

וניתן ללמוד מדברי שו"ת אגרות משה ח"ב ס' לו בענין להכריז על איסור הפסקה בדיבור בין התקיעות: דכתב דכשיש חשש שחלק מהקהל לא ישמעו וההכרזה רק תגרום שיהפכו משוגגין למזידין וכו' ודאי מותר ואף חובה להכריז וללמד שאסור לדבר, אף כשיש ספק על כל הקהל, שהרי יתכן שיקבלו זאת ולא ידברו, ומשום הספק אין להימנע מלהוכיחם וללמדם את הדרך הראויה.

^ב **כתב השו"ע** ס' קכד "כשש"ץ חוזר התפילה וכו' ואם שח הוא חוטא וגדול עונו מנשוא וגוערים בו". ועי' **ביערות דבש** דרוש ד', **עוללות אפרים** ח"ד עמוד ג' ועוד, עבודת ישראל עמ"ס אבות... על מה שכתב השו"ע כי לא רק לעצמו מקלקל שלא תתקבל תפילתו אלא גורם גם לשאר העם שלא יקובל תפילתו.

^ג וביאור המילים "גדול עונו מנשוא" (לשון רבינו יונה כמובא בב"י בס' הגן דרך משה) שד' אמר לקין שהוא כמו רוצח שנהרגים על ידו כמה בנים כמו קין הרג את הבל עכ"ד, ויש שביארו: מי שגורם שתפילות של חבירו לא יתקבלו והוא במצב מסוכן הוה כרציה.

שמישיחים בעת התפילה, כי ראינו כמה בתי כנסת שנחרבו בשביל עוון זה", ומבואר שם **בכל בו, שמה שנחרבו הוא בעוון עצם השיחה בטלה בבית הכנסת אף שלא בשעת חזרת הש"ץ**.

והביא **החפץ חיים** שם עוד בשם הזוהר פרשת תרומה (דף קלא, ב), שהמדבר בבית הכנסת דברי חול, אוי לו שמראה פירוד, אוי לו שגורע לו את האמונה, אוי לו שאין לו חלק באלוקי ישראל, שהרי מראה שאין לו אלוקה ושאינו נמצא שם, ואין לו חלק בו ואינו ירא ממנו, ונוהג בזיון בתיקון העליון.

ובקב הישר (פ"ג) כתב, שאותם בני אדם שאינם נוהרים מלדבר דברי שחוק וקלות ראש ורכילות ולשון הרע בבית הכנסת, גורמים שתסתלק השכינה מישראל, ובעוונותינו הרבים נחרבו כמה בתי כנסיות על יד עוון זה, וראה גם **ביערות דבש** (ח"א דרוש ט עמ' קצא) שכתב שכמה בתי כנסיות היו בפראג שלא היו כמותן בכל העולם, ונחרבו בלי ספק בעוון שדיברו דיבורים אסורים בבית הכנסת.

שמענו על בית הכנסת אחד באירופה שתלו על הקיר תקנת **החפץ חיים** שלא לדבר **אפילו בחצרות ומבואות הסמוכות לבית הכנסת**, והיה הבית הכנסת היחיד באיזור שלא נחרב.

מכשול של פלאפונים בבית הכנסת

כשמחזיקים מכשיר זמין עלולים להיכשל בקלות בדברים בטלים בבית הכנסת. כגון שמתקשרים אליו, וקשה להימנע מלענות מחשש שהשני יודע ששמו מופיע על הצג.

וזה מלבד הטירדא שנגרמת אם מתקשרים אליו בשעת הלימוד או תפילה כשהטלפון אינו מכובה.

דברי מרן הגרמ"י ליפקוביץ זצ"ל – כבוד התפילה פעם הורה הגרמ"י **ליפקוביץ זצ"ל** למנהל חידר השואל במה יש לבדוק את האבא לפני קבלת הבן לחדר – והשיב – שאם האבא רגיל לבוא מאוחר לתפילה [ולדלג על פסוקי דזמרה וכו'] זה מראה שאין לו טעם בתפילה, [וזה מזיק את גידול ילדיו], וכששאל שזה מחמיר מדי. הורה דיש לבדוק הנהגתו בשבת, שאם בשבת הוא רגיל לאחר הרבה הנהגה חסרון גדול [מפי נכדו].

להערות והארות – 0533-163-916 נא להשאיר הודעה (מ. הרסקין מודיעין עילית)

ניתן לקבל הגיליון במייל: g089285647@gmail.com וכן הגיליון ללמוד ולקיים' על סדר הדרך היומי

"קו בארבע אמות"

שיעורים קצרים (עד כ-5 דקות) בעניני הלכה לפי סדר הדרך היומי [בלה"ק ובאנגלית] 0722-549-661

(מיועד גם לאלו שלא לומדים הדרך היומי),

וכן על הגיליון 'לענין הלכה'

עניינים מעשיים על הדרך היומי הנלמדת - שלוחה 1,2

לענין הלכה (הלכות שלא נכנסו לגיליון) - שלוחה 3 (מיים ששי אה"צ)

השבוע פ' ויצא: דיבור בבית הכנסת משום דרך ארץ

בבא מציעא - שלוחה 4

הודעות - שלוחה 7

נשמח לשמוע הערות והארות

אין לסמוך על השיעורים הלכה למעשה

הכנסת, והבנתי כוונתו. כמו כן כשהסכים רבינו לעשות מנינים לתפילה בבית, אמר לי שיש בזה מעלה גדולה, כיון שאין זה בית הכנסת, ואין בזה את החומר של איסור דברים בטלים, [כמובן שלא בתפילה, רק האנשים הבאים להתייעץ וכו'] עכ"ד.

ומשל לאחד שהולך לארמונו של מלך לבקש ולהתחנן ממנו שיעזור לו, ואחרי שגמר בקשתו, מתחיל לפטפט עם חברו ומתבדח, [במקום לצאת מהארמון עם הכנעה רבה] - וכן אם מיד לאחר התפילה לפני שיוצאים מבית המדרש מדברים שיחה בטילה זה **יכול להזיק את בקשתו**.

ושמענו לומר שעד כמה שמכבדים קדושת בהכ"נ ונוהרים משיחה בטילה זוכין ל"תפילתו של האדם נשמעת בבית הכנסת" [י.ג].

וכעין זה בעניני ברכות ע' בארחות יושר עמ' פג "ויש לפעמים שהברכות והעצות מתקיימות בזכות השואל שמאמין באמונה שלימה שמלת החכם מתקיימת ובזכות זה באמת מתקיים ואם לא היה מאמין בזה בלב שלם באמת לא היו מתקיימין בו ודבר זה מתחלף לפי השואל [וכ"כ במשך חכמה הפטרה וירא] ודבר זה ראינו כמה פעמים אצל גדולי ישראל, וירא שמים שסומך כל דבר על החכם ושומע לו לכל אשר יאמר יש לו סיעתא דשמיא שנותנין להחכם בפיו מה לומר לו ועצותיו מצליחין בדרך כלל עכ"ד.

חומר איסור שיחה בטילה בבית הכנסת

איתא בשו"ע הלכות בית הכנסת (סי' קנא דיני קדושת בית הכנסת סעי' א) בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהם קלות ראש כגון שחוק והתול ושיחה בטילה. וכתב **המשנה ברורה** (שם ס"ק א) כי הם נקראים מקדש מעט, כמו דכתיב "ואהי להם למקדש מעט", ובמקדש כתיב "ואת מקדשי תיראו", שיהא מוראו של השוכן בה עליו. וכתב בסמ"ק, **שבעון קלות ראש בבית הכנסת נהפכין לבית עבודה זרה חס ושלוש**.

ושיחה בטילה – כתב המ"ב (שם ס"ק ב) היינו אפילו שיחת חולין שהיא לצורך פרנסה דבחוץ שרי, בבית הכנסת אסור, ובפרט שיחה בטילה לגמרי דבודאי שראוי למנע בזה תמיד (פמ"ג). **ובזוהר הקדוש** פרשת ויקהל הפליג מאד בגודל העוון הזה. וכל שכן שיש לזהר בבית הכנסת ובבית המדרש מעון דיבורים אסורים, כגון לשון הרע ורכילות ומחלוקת וקטטות, כי מלבד שהם עוונות חמורים מאד, עוד יגדל העון יותר במקום קדוש, כי הוא מזלזל בכבוד השכינה, ואינו דומה החוטה בינו לבין עצמו לחוטה בפלטיין של מלך לפני המלך. וכו' ולכן הירא וחרד לדבר השם ישנים תמיד עיניו ולבו לזה שלא לדבר שום דברים בטלים בבית הכנסת ובבית המדרש, והמקום הזה יהיה מיוחד אצלו רק לתורה ולתפילה עכ"ד.

וכן לענין שיחת חולין בשעת חזרת הש"ץ שכתב בשו"ע לעיל (סי' קכד סעי' ז) שלא ישיח אז, ואם שח הוא חוטא וגדול עונו מנשוא וגוערין בו, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' ל) שהאיסור הוא אף שלא בשעת חזרת הש"ץ מצד קדושת בית הכנסת, אלא שבשעת חזרת הש"ץ הוא חמור יותר וגדול עונו מנשוא [וראה גם במשנה ברורה הנ"ל בשם הכל בו (סי' יא) "אוי לאנשים

¹ הנוסח הוא בערך דלהלן.

טמונה בפרשה

אז

לסדר את הפרשה

לפיכך רשימת נוסח הפרשה 2272, לויים אסרם אפי 2272 ההגדלה בפרשה. כגלגול, גלגול האולגות אל מוסק הפרשה.

- א. לידת ראובן שמעון לוי ויהודה
- ה. יעקב עובד אצל לבן תמורת צאן
- ב. תחבולות יעקב ועושרו
- ד. יעקב ולבן מתדיינים בגלעד
- ו. חלום יעקב בבית אל ונדרו
- ג. השי"ת נגלה ליעקב שיחזור לא"י
- ל. יעקב עובד 7 שנים ראשונות
- מ. ברית יעקב ולבן ופרידתם
- י. יעקב בורח מחרן
- כ. יעקב נושא את לאה ורחל
- צ. מעשה הדודאים ולידת יששכר
- זבולון ויוסף
- י. יעקב בבאר בחרן
- ק. לבן רודף אחר יעקב והשי"ת מזהירו בחלום
- ר. יעקב נושא את השפחות והן יולדות

פנינים

"הכי אחי אתה ועבדתני חנם, הגידה לי מה משכורתך"

יעקב סיפר ללבן שגנב את הברכות מעשו ולכן בורח הוא מפניו. כששמע לבן שאף יעקב יודע לגנוב, נענה ואמר: "הכי אחי אתה" אם כך הרי אנחנו ממש אחים... והוסיף ואמר ליעקב בלשון תמייה: "הכי אחי אתה" - הרי אתה גנב כמוני, "ועבדתני חנם?" - בטח תגנוב אותי כשתהיה לך הזדמנות. אם כן, "הגידה לי מה משכורתך" - בא נסכם מראש כמה אני נותן לך ואל תגנוב אותי... (חתם סופר) פירוש דומה: "הכי אחי אתה!" כך אמר לבן ליעקב אחר שיעקב סיפר לו כפשוטו את כל הדברים האלו אודות עשו ומעלליו (וכבר נתנו רמז: "ויספר ללבן את כל הדברים האלה": "אל תתמה כי לא הבאתי דבר ברכוש רב יצאתי משם הרשע אליפו לקח הכל" [א]: הגיד אחי לבנו [בכור]). נענה לבן ואמר ליעקב: הרי אתה לא תמים כל כך... אתה הצלחת להערים על אחיך עד כדי כך שאמר עליך 'הכי-אחי': "הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמיים" (המילה 'הכי' מופיעה רק בשתי המקומות אלו בכל התורה!) ולבסוף אמר: "יקרבו ימי אבל אבי ואהרנה את יעקב אחי". וכי ועבדתני חנם?! בא ותאמר לי מראש מה תהיה משכורתך ונסכם על כך באופן מסודר כדי שלא תרמה אף אותי. (ט"ב)

"וזתקנא רחל באחותה ותאמר הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי"

הגמרא (ברכות ה.) אומרת: 'אמר ר"ש בן לקיש לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע שנאמר "וגזו ואל תחטאו". אם נצחו - מוטב, ואם לאו - יעסוק בתורה, שנאמר: "אמרו בלבבכם" וגו' אם נצחו - מוטב, ואם לאו - יקרא קריאת שמע שנאמר: "על משכבכם". אם נצחו - מוטב, ואם לאו - יזכור לו יום המיתה שנאמר "ודומו סלה". והנה אצל נשים לכאורה לא שייכות העצות הראשונות שהרי פטורות הן מלימוד תורה ומתפילה, ונשארה להן רק העצה השלישית: הזכרת יום המיתה. ברם, כתבו המפרשים, שעדיף להתגבר על היצה"ר ע"י העיסוק בתורה וקריאת ק"ש, מפני שזיכרון יום המיתה יכול להביא את האדם לידי עצבות. ומפורסמת הגמרא (ברכות יז.) ששנים זוכות לשכר תורה ע"י כך שלוקחות את בניהן ללמוד תורה ושולחות את בעליהן ללמוד. וע"פ זה יש לפרש שרחל ביקשה מיעקב שיתן לה בנים כדי שעל ידם תזכה אף היא בזכויות של לימוד תורה, "ואם אין", אז אין לי ברירה אלא להזכיר לעצמי את יום המוות: "מתה אנכי". (דברי מהרי"א)

"זתנהג את בנותי כשבויות הרב"

יש לפרש מהו העניין המיוחד בשבויות חרב דווקא. א. יש שביארו שיעקב גנב את לב לבן בכך שלא סיפר לו שהוא בורח מפני עשו, וכעת נודע הדבר ללבן והוא מתרעם על כך שהכניס יעקב את בנותיו לסכנה מפני עשו שהתברך בכל חרבו: "על חרבך תחיה". (אלשיך) ב. הא אליו בטענה שמדוע נחבאת לברוח מצד אחד כשובה הבא בהחבא, ומצד שני הולכת את בנותי כשבויות חרב מלחמה שאינם יראים דהיינו בפומבי ובדרך המלך ומדוע אם כן נסתרת מפני. (אדרת אליהו) ג. לקחת את בנותי בבחילות שכזו כאילו היו שבויות אצלי שעל ראשן מרחפת סכנת החרב. ד. כוונתו הייתה לחרב שבידי המלאך שבה אליו לילה קודם להזהירו. (ע"פ פרקי דר"א) ה. רצה להסביר מדוע נראה שלאה ורחל מרוצות ממצבן - מפני שחרדות הן כמאוימות על ידי חרב ממך. (עיוני רש"י)

"ואנכי לא ידעתי" - 'שאים ידעתי, לא ישנתי במקום קדוש מזה'. (רש"י)

ויש לבאר מדוע גרם הקב"ה ליעקב שישן במקום הקדוש והרי: 'בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן, צדיקים עצמן לא כל שכן?!' (חולין ה:), ומדוע נכשל יעקב בכך? ויש לומר: א. כמו שמותר רק לת"ח לישון בבית הכנסת ובבית המדרש, כך יעקב לא החשיב את עצמו לראוי לישון שם אבל באמת לא היה כל חסרון במעשיו. (אשל אברהם) ב. אין הקב"ה גורם תקלה לצדיקים רק בעניני אכילה. (תוס' חולין ה:). ג. יעקב אמר שאם היה יודע על גודל קדושת המקום, לא היה ישן, אלא היה מנצל את הזמן באופן אחר ומקודש אבל באמת לא היה כל פסול בכך שישן. ד. לא היתה זו שינה סתם אלא חלום של נבואה. ה. התבטל מקום איסור השינה ברוב מפני שקיפול את כל ארץ ישראל תחתיו. יעקב היה במצב של פיקוח נפש נפני החיות הרעות והן לא נכנסו למרום זה מפני הקדושה. (ע"פ תשובות הקוראים לשאלה לשלחן השבת' ע"ט)

שאלה לשולחו השבת

"ושבתי בשלום אל בית אבי"

בעמוד האחרון במסכת ברכות כתוב: 'ואמר רבי אבין הלוי: הנפטר מחברו אל יאמר לו 'לך בשלום' אלא 'לך לשלום'. שהרי יתרו שאמר לו למשה "לך לשלום" - עלה והצליח. דוד שאמר לו לאבשלום "לך בשלום" - הלך ונתלה. ויש לבאר מדוע בחר יעקב לומר שישוב 'בשלום' אל בית אביו ולא כפי דברי הגמרא שיש לומר שישוב לשלום?

מטרת השאלה הינה לעזור ביון 2021

מאת השבת

יגן אלול את גשונותי אלמרחב

(בז"ל מוקדש אמ יש"א)

ז"ל מוקדש אמ יש"א

הגשונות ז"ל כ"א

העלון מוקדש לע"נ
שלמה ראובן בן אריה לייב
ת.נ.צ.ב.ה

ישנו ביקוש רב בבתי כנסת ברחבי הארץ לקבל את העלון לקהילה שלהם.
זו ההזדמנות שלכם לזכות בהפצת תורה! ניתן לתרום:

1. בהעברה לבנק לאומי (10) סניף 905 חשבון 5055271, ע"ש 'ביון'. 2. לשלוח שיק למערכת.

טמונה בפרשה וזא

חידון א' ת'

הגשמה לכל אלה מגילה באור המופיעה בראש השורה.

- א. הייתה על פי הבאר בחרן
- ב. שפחת רחל
- ג. מזל (טוב)
- ד. ראובן מצאם בשדה
- ה. " _____ לך פן תדבר עם יעקב"
- ו. "ויעקב הלך לדרכו _____ בו מלאכי אלקים"
- ז. שפחת לאה
- ח. הכבשים שלקח יעקב בשכרו
- ט. יעקב לא החזיר ללבן בהמה שהיתה-
- י. רחל היתה
- כ. יעקב הפריד אותם
- ל. בן לאה
- מ. כך קרא יעקב למקום בו פגעו בו מלאכי ד'
- נ. מבניה של בלהה, שלרחל הייתה שפחה
- ס. רחל מסרה אותם ללאה (רש"י)
- ע. מס' הפעמים שהחליף לבן את משכורת יעקב
- פ. יעקב נשבע _____
- צ. רחל רעתה את _____ אביה
- ק. צד מזרח
- ר. עיני לאה היו
- ש. כך יעקב הגדיר את המקום שבו חלם
- ת. רחל גנבה אותם

חידון א' ת' - הפור

הגשמה לכל אלה מסעי באור המופיעה בראש השורה.

- א. כך נקרא הגלעד בפני לבן
- ב. חום, שרב
- ג. " _____ את המקלות ברהטים"
- ד. שם המקום בו כרתו יעקב ולבן ברית
- ה. יעקב יצק עליה שמן
- ו. לבן לקח אותם עמו למרדף אחרי יעקב
- ז. שמה הקדום של בית אל
- ח. יעקב סבל מזה בלילה
- ט. שם נרדף לשוקת
- י. "ויאמר לבן ליעקב _____ אתה _____ חנם"
- ך. לבן שם בין צאנו שבידו ליעקב _____ ג' ימים
- ל. כך נקראת ערמה של אבנים
- ם. סוגי עיזים שאותם לקח יעקב בשכרו (2)
- ן. שלושה מבני לאה, שהיא הבת הגדולה
- ס. "עשה את כל הכבוד הזה" - רש"י מפרש 'עשה'-
- ע. ד' אמר ללבן לא לדבר עם יעקב מטוב ועד-
- ף. לבן ליעקב: "ואשלחך בשמחה ובשירים וב _____"
- ץ. לבן _____ לקראת יעקב
- ק. לבן _____ ו _____ את יעקב כשנפגשו
- ר. יעקב _____ להשי"ת בבית אל
- ש. יעקב ישן בבית אל, כי באה -
- ת. לבן האשים את יעקב שהנהיג את בנותיו כ-

ואלה שמות:

"ויפתח את דהמה ורהל עקרה"

מה שמו של המלאך הממונה על ההריון? (התשובה במדור התשובות)

מן המדרש

"ותהר לאה ותלד בן". אמר רבי יוסי בר חנינא: ארבע מדות נאמרו בשמות: יש ששמותיהם נאים, ומעשיהם נאים. יש ששמותיהם כעורים, ומעשיהם כעורים. יש ששמותיהם כעורים, ומעשיהם נאים. יש ששמותיהם נאים, ומעשיהם כעורים. יש ששמותיהם נאים, ומעשיהם נאים, ועשו שמו, עשו ואינו עושה. ישמעאל שמו, שומע ואינו שומע. שמותיהם כעורים ומעשיהם נאים, אלו בני הגולה, (עזרא ב) בני בקבוק, בני חקופא, בני חרחור, שזכו ועלו ובנו בית המקדש. שמותיהם כעורים ומעשיהם כעורים, אלו המרגלים. סתור בן סתורים, גדי גרדים ומרדין. אמר רבי יוסי בר חנינא: שמותיהם נאים ומעשיהם נאים, אלו השבטים. ראובן, ראובן בין הבנים. שמעון, שומע בקול אביו שבשמים. ועוד אמר רבי יוסי בר חנינא אין שמותם של שבטים עכור להם, אלא חפות (חיפוי של כבוד) להם. (על פי מדרש רבה)

מילה בפרשה

חתוך זוחל מבעית,
תקף עמדה צבאית,
בתנוחה של ריצה,
בתנאים שבהם נמצא.
המונח המבוקש הינו מילה בג' אותיות המופיעה בפרשה, אשר לא שורה בגידיה רומצ' אהקשר שונה שלה.
(יגכן כתיב מסר וויאופי אותיות בג'י הגיה דומה)

הגשמה אפרים אי"ה בג'יות הבא

טמונה בפרשה זכא

ושפני טמוני חול

שעשועי דאורייתא

אלו הפטרות נקראות יותר מפעם אחת בשנה?

"ותקנא רחל באחותה ותאמר אל יעקב הבה לי בנים..."

ויחר אף יעקב"

כיון שראתה רחל, כי בגלל היות לאה שנואה זכתה לבנים, קינאה בה על שום שהיא שנואה והחלה לומר דברים העשויים להרגיז את יעקב, על מנת שתהפוך גם היא שנואה ותזכה לבנים. ואמנם, היא השיגה את מטרתה: "ויחר אף יעקב ברחל". (קול שמחה)

"בא גד"

במילים אלו רמזו שעתיד זה שיוולד בג"ד (ז) באדר, הלוא הוא משה רבינו, להיקבר בחלקו של שבט גד. (אמרי נועם)

"ויאסוף לבן את כל אנשי המקום ויעש משתה" מי עוד בספר בראשית ערך משתה? (4 תשובות)

מצאו נא בפרשה:

1. שמו של אחד משה סדרי משנה.
2. 2 מילים המופיעות בארבעה פסוקים ברצף.
3. את שמותיהן של 12 מפרשות התורה.
4. פועל המופיע בשני פסוקים רצופים במשמעות שונה לגמרי.
5. מילה המופיעה פעמיים ברציפות.
6. שלוש מילים רצופות ששתיים מתוכן הם שמות של פרשות.

זיכרון סימן

זיכרון ורמזים לזכרון מספר פסוקי הפרשה

בפרשת ויצא מסופר על מסע יעקב לחון וחזרתו לא"י, "ויקרא שם המקום ההוא מחנים". בפרשת ויצא ישנם 148 פסוקים, ואפשר לזכור זאת ע"י זכירת המילה האחרונה בפרשה: "מחנים" = בגימטריא = 148

תשובות

ושפני טמוני חול - תשובה לשבוע שעבר: תאומים שנולדו בהפרש של שלושה חודשים? - יהודה וחזקיה. ("א"ר אבין בר רב אדא אמר רב מנחם איש כפר שערים, ואמרי לה בית שערים: מעשה ונשתהה ולד אחד אחר חבירו ג' חדשים, והרי הם יושבים לפנינו בבית המדרש. ומאן נינהו? יהודה וחזקיה בני רבי חייא") **לסדר את הפרשה** - "וילך ארצה בני קדם". **חידון א' ת'** - אבן, בלהה, גד, דודאים, השמר, ויפגעו, זלפה, חומים, טרפה, יפת תואר ויפת מראה, כשבים, לוי, מחנים, נפתלי, סימנים, עשרת מזנים, פחד יצחק, צאן, קדמה, רכות, שער השמים, תרפים. **חידון א' ת' הפוך** - יגר שהדותא, חורב, ויצג, גלעד, מצבה, אחיו, לוז, קרח, רהט, הכי אחי ועבדתני, דרך, גל, טלואים נקודים, ראובן שמעון זבולון, כנס, רע, תף, רץ, חיבק נישק, נדר נדר, שמש, שבויות (-חרב). **שעשועי דאורייתא** - לוט למלאכים, אברהם ביום הגמל יצחק, יצחק לאבימלך, פרעה ביום הולדתו. 1. "ואם תקח נשים". 2. "ותלד בן", "ביני ובינך". 3. וירא, וישלח, וישב, ויגש, וארא, בא, ויקרא, בהר, הדברים, ראה, כי תבוא, וילך. 4. "וישק את צאן לבן אחי אמו: וישק יעקב לרחל". 5. "מאד מאד". 6. "וישלח יעקב ויקרא". **ואלה שמות** - לילה. (גדה טז): **מילה בפרשה תולדות** - שדה. "יצא בהול במרכבה" - שידה היא מרכבה (עיין קהלת ב,ח). "וארון קטן שאותו ליווה" - ארון קטן=שידה, "על גבי אדמה חלקה" - שדה, "כי פחד מהמזיקה" - מזיק=שד ובנקבה=שדה. **טמונות בפרשה** - 1. "סולם... וראשו מגיע השמימה" (כח,יב). 2. "ויגנוב יעקב את לב לבן" (לא,כ). 3. הסמל של המועצה האזורית "בית אל" (כח,יט). 4. חיטוי: "אנכי אחטנה" (לא,לט). 5. "ובהעטיף הצאן" (למב). 6. "כי נסתר איש מרעהו" (לא,מט). 7. "פני לבן... איננו... כתמול שלשום" (לא,ב). 8. "דודאים" (ליד). 9. 3 אבנים בפרשה: "האבן אשר שם מראשותיו" (כח,יח). "על פי הבאר" (כט,ב). "ויקח יעקב אבן וירימה מצבה" (לא,מד). 10. ארמון: "ולוז וערמון" (ל,לז). 11. "ויפצל בהן" (ל,לז). 12. -תמונה ללא פתרון, תחשבו! 13. "ויאכלו שם על הגל" (לא,מו). 14. "וקרח בלילה" (לא,מ). 15. "ויאכל גם אכול את כספנו" (לא,טו). **טמונות בהפטרה** - 1. "עגלים ישקון" (יג,ב). 2. "יפרחו כגפן" (יד,ח). 3. "כדב שכול" (יג,ח). 4. "וכעשן מארובה" (יג,ג). **שאלה לשלח השבת לך לך** - שאלנו: בזכות מי זכינו למצוות ציצית, בזכות שם שנתאמץ במצוה או בזכות אברהם שאמר 'מחוט? כמה מעיקרי התשובות שהתקבלו במערכת: 1. בזכות שם זכינו לטלית שבה מתעטפים, ובזכות אברהם לחוטי הציצית ובשניהם יש עניינים נשגבים. (המהר"ל וכלי יקר). 2. אברהם הוסיף את החוטים של תכלת, לחוטי הלבן שבאו כבר בזכות שם. (הט"ז). 3. אברהם 'ניתב' את הברכה של שם רק לצאצאיו שלו, שעדיין לא התברר במי מצאצאי שם תתקיים המצוה. (תוס')

ניתן להשיג את העלון

במילי: ע"י שליחת מייל בקשה אל: temunabaparashah@gmail.com - מלמדים, תלמודי תורה ובתי ספר - נא ציינו זאת. באתר: 'לדעת', בכתובת: <http://ladaat.info/gilyonot.aspx> או באתר: 'אידישער ווינקל' (באידיש): <https://yiddishevinkel.com/gilyones> או באתרים: 'דרשו', 'תורת יוסף'. בכסונות בית ישראל בירושלים: בחנות 'פיצוחי בית ישראל' רחוב בית ישראל 1, ובמערכת.

© כל הזכויות שמורות לאהרן ביין.

ניתן לשלוח תגובות רעיונות והערות למערכת:

קויפמן 17 ירושלים - temunabaparashah@gmail.com

העלון מגיע מדי שבוע לעשרות אלפי משפחות וילדים, המשתמשים בו ללימוד משותף סביב שולחן השבת. מעוניינים להקדיש את העלון לכל מטרה? צרו קשר עם המערכת, או טלפנו: 052-766-5775

הופיע ויצא לאור עולם

לעת מצוא

הדרכה מעשית לשידוכים, מאורסים והנהגת הבית

מאת הגאון
רבי יעקב גולדברג שליט"א
מח"ס דביר קדשו

” ובודאי שראוי לכל בן תורה
לעיין בחיבור זה ולהיות לו יסוד
להליכות חיים לתקופה גדולה זו ”

מתוך הסכמת מרן שר התורה
רשכבה"ג הגר"ח קניבסקי שליט"א
בהקדמה לספר

איש המודות

קווים לדמותו המופלאה
של הגאון הגדול
צדיק מושל ביראת אלקים
מושיען של ישראל בעת צרה
ומקים עולה של תורה מאפר החורבן
רבי חיים מיכאל דב וייסמנדל זצוק"ל
ראש ישיבת נייטרא

גבורת התורה

כח הרטיפות בעומק התורה היתה נפלאה עד מאד. סיפר הגאון ר' יעקב קמנצקי זצ"ל: השתתפתי באסיפה למען בנין מקוה בויליאמסבורג, שם כיבדו את ר' מיכאל בער שישא מדברותיו לפני הרבנים. הוא התחיל בפלפול עמוק בעניני מקואות, אחר רבע שעה היה ניכר על פני רוב הרבנים שאינם תופסים עוד את דבריו, וגם אני לא יכולתי להמשיך אלא שלשת רבעי שעה, ולא תפסתי עד הסוף, והאחד המיוחד שהבין את כל דבריו היה הרב מסאטמר.

בימי השבע ברכות לחתונתו שהתקיימו ברוב פאר, דרש רבינו בארוכה בכל יום יום, ואמר בכל יום פלפול בדרך שילוב על אחד משישה סדרי משנה, ביום הראשון שילב סוף סדר זרעים לתחלתו, ביום השני עשה כן לסדר מועד, וכן הלאה. וביום השביעי שילב בדרוש אחד את כל מה שאמר במשך כל ששת ימי המשתה, באופן נפלא ומבהיל.

באחת השנים מעמד המשתה של פורים אמר לתלמידיו הבה נעבור על כל הששה סדרי משנה, על כל המקומות שנזכר בהם תיבת 'יין'... והתחילו במסכת ברכות, וכשסיימו דפק במקלו והכריז: ואחר ברכות איזה מסכות הוא? פאה! באיזה מקום נמצא שם יין, וכן הלאה.

בתקופה ששהה בבודפשט. סיפר עד ראייה: זוכר אני אסיפה אחת עם אנשי הוועד אסיפה שארכה שעות ארוכות ומייגעות, והוצרך להשתדל הרבה להחליק לשון ומליצה בעצות ובתחבולות עד שעלה בידו להרבות רעים לישא וליתן ולטרוח עמהם לקנות לבבות של אנשים שונים אשר היה סיפק בידם לפעול ולעשות. והבחנתי כמה פעמים אחרי שנתפזרו כל הנאספים בלילה אז הפריש רבינו עצמו לאיזה קרן זוית, וכמו צמא המוצא מים קרים ישב ללמוד בקול צלול אחוז משלהבות אש קודש אשר לא יתואר, כשמונה שעות רצופות עד שהגיע זמן שהרית.

בימי הרעה, פעם בא רבינו לבית הר"ר שלמה שטרן כשהוא פצוע וחבול והיו לו יסורים קשים ומרים מהמכות האכזריות שקביל מהס.ס. ימ"ש, נבהלו כל בני הבית למראהו וניסו לחבוש את פצעיו ולהקל את יסוריו מעליו, אך רבינו צעד לאטו לארגו הספרים, הוציא גמרא והתיישב ללמוד בעיון למשך זמן ארוך, בהחזירו את הגמרא למקומה, אמר: ב"ה כבר הוטב לי.

מח ולב

כמה שהיה בעל מוח עילויי, כך היה בעל רגש בלתי מצוי. וכך כתב תלמידו המובהק ר' יונה פארסט, על ההתמודדות הנפשית שהיתה מנת חלקו של רמ"ד לאחר השואה: רבינו לפי גודל נפשו ושכלו היה מרגיש את כל הנעשה, באלפי דרגות יותר מאתנו.

דמותו של הגאון רבי חיים מיכאל בער וייסמנדל זצ"ל נודעת במיוחד בציבור בעקבות פעולותיו להצלת יהודי סלובקיה והונגריה בשנות האימים. וכפי שהעלה על הכתב בספרו 'מן המיצר' ובספרים נוספים שיצאו אודות ענין זה. במאמר זה באים אנו להאיר זווית אחרות מזו דיוקנו, למען ספר שבחו של צדיק, ולתועלת המבקשים להחכים מדרכו ולהתחמם כנגד דמותו, כי גדול היה האיש מאד, בתורה ובכל המידות שמנו חכמים, והיה סמל לדמות פלאים ביקר תפארת מעלתו. רוב הדברים נלקטו מתוך הספר איש חמודות שיצא לאור ע"י משפחתו.

וכך כתב עליו הסופר הרב אוריאל צימר:

רבים הכירו אותו כהלמדן, הגאון, הבעל חידושים. אחרים הכירו אותו כהראש ישיבה, המחנך הנפלא המבין לקשר התלמידים אליו כבנים לאב. אחרים הכירוהו כהידען, החוקר, הבקי בתולדות היהדות, והבקי בכתבי ידות קדמונים. אחרים הכירוהו כהעסקן הגדול, כהאיש המוכשר עם כשרונות דיפלומטיים, לפני מלכים יתייבב. אחרים הכירוהו כהמגיד הנפלא, הדרשן, המעורר. וכן יכולים לחשוב עוד ועוד. אבל לא רבים ידעו שבכל אלו המעלות, ועוד הרבה, היה הוא אותו מושלם בשלימות, והיה בכל ענין גאון במובנו האמיתי.

ואלה תולדות

רבי [חיים] מיכאל דב וייסמנדל זצ"ל נולד בדברצן שבהונגריה בד' חשוון תרס"ד. למד בישיבת סערד וגלנטה ודבק ברבו המובהק הגאון רבי שמואל דוד אונגר זצ"ל בישיבתו שבעיר טירנו. בשנת תרצ"א נקרא הגרש"ד לכהן ברבנות העיר נייטרא והעביר לשם את ישיבתו, אשר נודעה מעתה כ"ישיבת נייטרא". בשנת תרצ"ז נישא רבי מיכאל דב למרת ברכה רחל בתו של רבו אשר נעשה לחותנו (האדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל בעל הדברי יציב נישא בזיוו"ש לאחר השואה לבת אחרת של הגרש"ד אונגר).

לפני ואחרי נישואיו היה יד ימינו של רבו, וכמו שכתב עליו גיסו: "כל שנותיו עד אשר שפך ה' חמתו עלינו, עברו עליו בישיבת חותנו הצדיק, כעובד אחורי הפרגוד, ועמד לימין רבו בהנהגת הישיבה. התמדת לימודו ועומק עיונו היה עד להפליא, ואף שהיה נחבא אל הכלים, נעשה מפורסם במדינה כלמדן עצום, דרשן נפלא, בעל השקפה ברורה." כשמתו מוסדי עולם במלחמה העולמית, ברח רמ"ד ממקום למקום ועסק רבות בפעולות הצלה, וכפי שנודע, ואין כאן המקום. כשנשלח הוא ומשפחתו למחנה ההשמדה אושוויץ, הצליח לקפוץ מן הרכבת ולהציל את נפשו, בעוד אשתו וילדיו ממשיכים למחנה ונעקדים על קידוש ה'. לאחר המלחמה הקים מחדש בארה"ב את ישיבת נייטרא, נישא והקים משפחה מפוארת. בו' כסליו תשי"ח נפטר, והוא בן נ"ד שנים.

הרגש העצום שפעם בו, שימש אותו לעבודת ה', בהשתפכות בתפילה ולימוד. בחורף תרצ"ה נסע רבו הגה"צ מנייטרא לבקר את א"י וירושלים מטעם אגו"י עם משלחת רבנים, ביניהם ר' יעקב מאיר בירדמן מורשה, ר' זלמן סורוצקין, ר' יוסף כהנמן. גם רבינו השתתף בנסיעה זו. התרגשותו העצומה מביקורו בירושלים עיה"ק באה לידי ביטוי בעת נסעם בספינה בדרכם חזרה לארצם. רבינו התפלל תפלת מנחה לפני העמוד, וכאשר הגיע לברכת וליירושלים עירך ברחמים תשוב וכו' פרץ בבכי עצום בלי הפוגה בלי יכולת להמשיך את תפילתו יותר מרבע שעה, עד שנמס כל לב במעמד נשגב זה.

בתשעה באב היתה הרצפה לידו רטובה מדמעותיו. לא ניתן לתאר את הבכיות שהתחילו כשעלה למפסיר ואמר את ההפטרה אסוף אסיפם. את הקינה "ציון הלא תשאל", היה אומר בנוסח מיוחד המקובל, ועוד לפני המלחמה היה רבו הגאון מנייטרא מכבדו באמירת קינה זו והיה אומרה בהתעוררות נפלאה והיה נראה כאילו עומד בירושלים ורואה החורבן לנגד עיניו. וסיפר אחד התלמידים שפעם אחת הכין הטייפ להקליט את רבינו מקונן ואומר "ציון" בנוסח המיוחד, אמנם כשהגיע לשעת מעשה לא הרהיב בנפשו עוז לחלל את ההרגש שנפל עליהם ולהקליטם על דבר קר כ'קלטת'...

גם בכל ימות השנה היה חורבן המקדש לנגד עיניו. ופעם אחת באמצע השיעור בספר חובות הלבבות שלימד כדרכו בשבת לפני מנחה, אמר לתלמידים: בחורים! אני רוצה לשאול מכם, מי כואב לו לבו שלא הקריבו היום קרבן תמיד? מי מכם כואב לבו שלא הקריבו היום קרבן מוסף? והיה ניכר כי לו זה כואב הרבה מאד.

עבודה שבלב

סיפר אחד התלמידים שפעם אחת עלה בדעת ללכת אחריו בחשא, ראה את רבינו אחוז שרעפים הולך לעבר היער שהשתרע מאחורי הישיבה, לפתע ניצב על מקומו וקרא בקול רעש גדול "שמע ישראל" וכל פסוקי היחוד.

הקפיד על תלמיד אחד שמצאו יושב ומעיין בספר באמצע התפילה בין פסקא לפסקא, וגער בו, שזמן תורה לחוד וזמן תפילה לחוד, והיושב ולומד באמצע התפילה, הדבר מפריע לו גם אה"כ כשחוזר להתפלל, שאין יכול לכוון כראוי. לרוב חשיבות התפילה היה מחייב את הבחורים ללמוד את פירושי התפילה. ולצורך זה היה בוחן בכל שבת את פירוש התפילה, והיה אומר להם מה יבחנו בשבת הבאה.

בבית הספרים שבאוקספורד

תקופה מרתקת בחייו היא כאשר שהה, בשנות בחרותו, בבית הספרים שבאוקספורד. מאהבתו לתורה ובפרט לדברי הראשונים כמלאכים, הצטער על מה שהרבה דברי הראשונים גנוזים בבתי עקד הספרים ואין גואל להם, ולכן החליט בשנת תרפ"ב לנסוע לאנגליה לעיר אוקספורד שם נמצאת הספרייה המפורסמת "בודליאן", שהה שם כשנה והעתיק במו ידיו ספרים וכת"י עתיקים מילה במילה, כאשר כתב במכתב לאחד מדידיו: "זמן מיועד מן היום אני שרוי בבית עקד הספרים, וב"ה זה החלק מן היום הוא לי לשמחה באמת, כי כל רגע ורגע יש למצוא מרגליות. גם זה בכלל הגלות, כי הלומדים שרויים במזרח והספרים במערב, נטמעו בין הגוים. וכשם שישראל גולים כך ספרי קודש גולים, אני מעתיק ומגיה הנדפס ואקוה בעה"י כי יהי' עבודתי פה לתועלת לזמן רב.

סיפר שזכה לקירבה ויחס מיוחד ממנהלי הספרייה, ע"י מעשה שהיה. היה נהוג שם בכל פעם שבא איזה כתב יד לאוצר הספרים היו הפרופסורים תוקרים מי הוא המחבר של הכתב יד, כי היו בקיאים מובהקים גם בספרי קודש [כמו שהיה רבינו רגיל לומר לתלמידיו שהכיר שם גוי חוקר בשם פרופ' קאלי, שהיו מראים לו שורה אחת בתוס', ותיכף ידע לומר שזה שייך לתוס' מסכת זבחים

דף פלוני ועל איזה ד"ה מהתוס']. ואחר ההחלטה היו מצרפים שם המחבר להכת"י, ולאילו שלא הגיעו לידי החלטה היו כותבים שאין ידוע עדיין של מי הוא. רבינו שהיה בקי מאד בלשונות הראשונים, הכיר באיזה כת"י שלא ידעו לייחסו, שהוא תשובה מהרשב"א, והעיר זאת להפרופ' שם עם הראיות שהיו לו, ונתפעל מאד מכך, ומאיך גיטא חלשה דעתו בראותו כי צעיר זה השיג מה שלא השיג הוא. כראות רבינו את חלישות דעתו ענה ואמר לו הנה זכות המצאה זו נתונה היא ממני לאדוני במתנה להיות נקראת על שמו, הפרופ' שש על המציאה כמוצא שלל רב, ומאז והלאה נהג בו טובת עין ונתן לו כרטיס כניסה חפשי לכל גזי אוצה"ס. רבינו סיפר שבכל אותה התקופה ששהה שם, אכל רק לחם עם תה שבישל לעצמו.

אחד מדברי התורה שראה בכתבי היד שם, היה רבינו מזכיר כעבור שנים, והוא מכת"י בעל השטמ"ק בשם מהר"ש סירילאן, על נוסח התפילה "השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחילה, והסר ממנו יגון ואנחה", ופירש הוא כי לפנים בישראל היתה השכינה שורה על דיני ישראל, והיום מחמת שעבוד גלויות והצרות אין שכינה שורה על שופטי ישראל כי אין שמחה, ואין השמחה שורה אלא מתוך שמחה, ולכן אנו מתפללים השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחילה - שיוכלו לשפוט כראוי ע"י השראת השכינה, וזה יהיה ע"י - והסר ממנו יגון ואנחה.

היה אומר שכששהה באוקספורד ראה את פהמ"ש להרמב"ם במקורו בלשון ערבי, וכדי ללמוד בו הקדים ללמוד את השפה הערבית, ולאחר ד' שבועות כבר הכיר את הלשון על בוריה...

חזרו ויסדום

אין לנו תפיסה בגבורת נפילים אשר כזו, לעבור את כל מדורי הגיהנם, לשכל את הרעיה והילדים, להיות אחוז ולפנת בצער תהומי על אשר היה ניתן להציל רבבות... וזאת בלב בעל רגישות נדירה... וחרף כל זאת להתנער ולהקים הכל מחדש, בעקשנות ונחישות מול כל הקשיים... אשרי העם שהעמיד מתוכו גיבורי ארץ כאלה. שמועה מרטיטה נמסרה בשמו, כי גם אלו שניצולו ולא נהרגו, מ"מ הרי הגזירה של הרשע ימ"ש היתה על כולם, ונחשב כאילו כולם היו על גב המזבחה, וא"כ דינם כמו אברי קרבן שלא משלה בהם האש ופקעו מעל גבי המזבחה, שעדיין דין קדושה עליהם לכל הדברים (זבחים פו, א), וכן כל אלו נקראים קדושים וחובה כפולה עליהם...

סיפור נפלא אודות ההשגחה הפרטית בהקמת הישיבה בארה"ב, מובא בספר פרקי מחשבה לתלמידו רבי עזריאל טאובר זצ"ל: השנה היתה שנת 1942 באמצע מלחה"ע השניה. אחד הכתבים הראשיים של העיתון ניו יורק טיימס, מר בולדווין, מדווח ישירות מהחזית. אשתו, גרה בודדה בדירתה בארה"ב כשהיא חוששת ודואגת לגורל בעלה הנמצא בחזית. היא נרדמת והנה חלום. בחלומה היא רואה נערים יהודים פליטי שואה עם פיאות (מעולם היא לא ראתה דמויות כאלו), והם נמצאים בתוך מבנה ידוע הסמוך לביתה. היא רואה שאנשים שכנים מהסביבה, מנסים לגרש את הנערים מאותו שטח. בחלום מבקשים ממנה לסייע לאותם נערים, ומבטיחים לה שבזכות זה בעלה ישוב הביתה בשלום. לאחר המלחמה בעלה חוזר אך היא לא יודעת את פשר חלומה. לאחר חמש שנים, מגיע ראש ישיבת נייטרא, הגרמ"ד וויסמנדל, עם קבוצת בחורי ישיבה פליטי שואה, ומקים ישיבה באותו מבנה שהגב' בולדווין חלמה אודותיו. בעל הבית מת, המבנה עמד למכירה, והרב ויסמנדל זכה בו תמורת מאה אלף דולר שהגיע מתורם שהעריך אותו מאד. השטח היה גדול והמבנה רחב ידיים, אך זמן קצר לאחר הגעת הישיבה לשם, קמו משטינים שונאי יהודים וביקשו לגרש את היהודים מהאזור. והנה באחד הימים מגיעה גב' בולדווין לחדר ראש הישיבה ומספרת לו על החלום שהלמה לפני חמש

רבי שמואל דוד הלוי אנוג'ר מנייטרא

שנים ומבטיחה לסייע לשיבה, שכן היא רואה זאת כחובה לאור העובדה שבעלה שב בחיים מן החזית. היא מסייעת לשיבה, מפרסמת כתבות בעיתונות לטובת הישיבה, ומעידה לטובתה בבית המשפט. בסופו של דבר בסיועה ניצחה הישיבה במשפט והיא פרוחה ושגשגה.

את מיטב זמנו וכוחותיו מסר להחזקת הישיבה ונשיאה בעולה הכבד ולא נרתע מבזיונות ותלאות. וכך דרש ברבים: "כאשר אני חוזר לביתי בסוף השבוע עייף ויגע (מאיסוף כספים עבור הישיבה), במידה כזו אשר מתי מספר ימינו לרוח, והנני נכנס לבית המדרש ללמוד - יש לי הרגשה כפולה. מצד אחד: עד כמה הנני מתגעגע להימים שעדיין לא ידעתי שלימוד התורה קשור עם דאגות... ומאיך גיטא: כשהנני נכנס לביהמ"ד באמצע הלילה ורואה שחצי בהמ"ד מלא ב"ה ויושבים ולומדים, אז הנני חושב: וכי מה בכך שאין ביכלתי ללמוד? הרי בעד זה לומדים בני ישראל אחרים! סוף כל סוף הרי כולנו בני השי"ת אחד אנחנו, ואם אין יכולים ללמוד בעצמם, וצריכים לסגור הגמרא ולירד לתחתיות, ואין יכולים ללמוד בפועל אלא להחזיק בידי אחרים, גם זה טוב!"

דרכי הנחלת התורה

היה מעודד את התלמידים להעלות את תלמודם על הכתב, ונימוקו עמו: "אמר שלמה המלך במשלי בתחבולות תעשה לך מלחמה, כי צריך האדם לחשוב מחשבה אחר מחשבה, ועצה אחר עצה, שיהיו תורה ומצוות מתקיימים בידו. וכח הכתב גדול הרבה מכח האמירה, אינו דומה מלוה בשטר למלוה על פה, הכתב מכריח את הכותב לעיין בנושא מכתבו יותר ממה שהיה מעיין בדיבור פה בלבד".

פעם שמע בחור אחד המתרגו על חבירו באמצע לימודו על שאמר סברא לא נכונה בעיניו, והבחור התבטא: אם תאמר עוד הפעם סברא זו אזוק את הכסא הזה על ראשך... נהנה רבינו ואמר: כך צריך להיות, התורה צריכה להיות חביבה כ"כ על האדם, שאם ישמע אחר אומר סברא לא נכונה יתרגו מאד על הדבר. כשראה שני בחורים לומדים בחברותא ומתייגעים בהבנת דברי תוס' אחד, שאל אותם כמה זמן הם כבר עומדים על התוס' הזה? ענו לו שבמשך ב' שעות האחרונות הם מנסים למצוא ביאור מספיק לדברי התוס'. אמר להם רבינו בצחות: הרבה פעמים יש שהתוס' נשארים בקושיא, ואין כתוב על הגליון 'כאן יצאה נשמתם בטהרה'... הרי שיש מציאות להשאיר בקושיא.

פעם כשבחן את התלמידים על לימודם, שאל תלמיד אחד אודות איזה מראה מקום שבתוס', ולא ידע. ואמר להבינו כי למד רק את התוס' ולא עיין במראה מקומות שצינו. אמר לו, האם אתה חושב שיכולים להיות ת"ח מלימוד רק ב' דפים בשבוע? אלא העצה היחידה היא, שבכל תוספות שלומדים מעינים גם בכל המראה מקומות, ועי"ז קונים בשבוע אחד ידיעה בז' או בח' דפים, ורק באופן זה יכולים להיות ת"ח. והוסיף שמתעם זה לא ציינו בתורה אור אלא הספר והפרק, כגון יהושע א, ולא כתבו גם את הפסוק, כדי שכשיחפשו אחר הפסוק יראו את כל הפרק, גם הפסוקים שלפניו ולאחריו, כי הרי צריכים לדעת גם הנ"ך שהוא חלק מהתורה שבכתב והרי אין לומדים אצלנו נ"ך, ולכן לא כתבו הפסוק כדי שיהיו מוכרחים לעבור על כל הפרשה בכל פעם שמעינים.

פעם ראה שני תלמידים לומדים בחברותא בספרו של אחד מאחרוני האחרונים, ואמר להם "מוטב שתלמדו חזון איש". היה מעריך מאד ספרי החזון"א, בפרט חידושי על מקאאות שהיה מרבה לעיין בהם. בדרשה שדרש במלוה מלכה מוצש"ק חיי שרה שנת תשי"ד אמר דברי הספד על החזון"א (שעמדו אז ככלות השבעה לפטירתו), והפליג לשבח את ספריו ואת גדולתו הניכרת מתוכם, ואמר שאפילו לפני ג' מאות שנה היו מחשיבים את ספריו עד למאד.

תיקון עירובין בברוקלין

הרבה פעל למען תיקון עירוב בברוקלין. כשהפצירו בו לכתוב תשובה להלכה, הסכים לכתוב לפלפולא ולא להלכה, והאריך מאד בכמה צדדי היתר, וסיים מכתבו בהסבר מפני מה מכניס עצמו בדבר כזה, לפי שאם יזכה הזוכה לתקן את העיר בעירובין, שער גדול יפתח לשמירת שבת להמון כולו, לפי שאם נדחה אדם משמירת שבת ע"י טלטול שקשה עליו בעיר הזאת מאד, נדחה הוא להלאה ג"כ מדחי אל דחי. ומי שיש לו עינים לראות יראה כי איסור טלטול בעיר גדולה הוא 'פוטר מים הזידונים' של חילול שבת לגמרי.

גם התבטא פעם: הרי צריכים לרחם על הנשים היושבות במשך כל יום השבת עם ילדיהם הקטנים, ואין יכולות לזוז מד' אמותיהן.

[אלא שלבסוף לאור התנגדותו של הרבי מסאטמר זצ"ל, ביטל דעתו ובכך תם העניין.]

בזמן ההוא למד עם התלמידים בישיבה את הסוגיות בעירובין כדי לברר את ההלכה הנוגעת למעשה. כן למד עימם את התשובות בבית אפרים ובמשכנות יעקב העוסקות בענינים אלה.

כך היתה דרכו בכל פעם שהתעוררה שאלה, למד עם הבחורים המבוגרים את הסוגיות מתחילתן לסופן, ופעם אחת התעוררה שאלה על מה שעושים לתרנגולים שיטילו ביצים שלא יצאו מהם אפרוחים, האם יש בזה חשש סירוס, ולמד כמה שבועות את כל הסוגיא לאורכה ולרוחבה.

בשדה החינוך

בפורים שנת תש"ז היה מבוסס ואמר לתלמידים שרידי החרב שהתלקטו סביבו, שיכולים לשאול אותו כל הדבר הקשה להם בכל התורה כולה, והקיפו אותו הבחורים ושאלוהו ממקומות נידחים בש"ס, והשיב על אתר תשובות חותכות לכל שואל. אח"כ התחיל לפרט את היחוס של כל אחד ואחד מהתלמידים מאבותיו ואבות אבותיו וכל משפחתו, והיאך היה רצון אביך לגדל אותך לתורה וליר"ש טהורה, ועכשיו שלא זכה לזה, ראה אתה ללכת בדרכיו ולא לזוז ממנו, כי הרי אתה לבדך נשארת מכל בית אבותיך. וכך ישבו התלמידים ובכו משך כל הלילה ההוא, ובאמצע דבריו אמר גם כמה דברי בדחנות והתלמידים צחקו ובכו בבת אחת.

בישיבתו בימות הקיץ החמים ניתנה רשות לבחורים לשחות בבריכה הסמוכה לשיבה משעה 6:30 עד 7:00 בערב. לפעמים היה רבינו מסתובב סמוך כדי להשיג עליהם, ונהנה לראות את הבחורים במצב רוח טוב, והיתה ניכרת עליו שמחה שלאחר הצרות שעברו עלינו רח"ל הגיענו לראות בחורי ישראל שמחים וטובי לב.

לפעמים היה מבקש אף את התלמידים המתמידים בלימודם שילכו לשחות. פעם נכנס לבריכה שהיתה מליאה על גדותיה בחורים שוחים ומשחקים, רבינו עצר שם והסתכל עליהם בהנאה, וכשהרגישו הבחורים שהוא מסתכל עליהם נהפכה הסערה לדממה. חיך רבינו אליהם ואמר: המשיכו לשחק. והסביר לידיד שעמד על ידו, שטוב מאד שהבחורים משחקים ביניהם, כי אח"כ בשעת הלימוד לומדים יותר טוב עי"ז. אך לעומת זה היו תקופות שלא נתן רשות לשחות כלל, ולא הרשה למלא את הבריכה במים.

היה אומר שהיו צריכים להדפיס עיתון שלא יהיה בו רק דף אחד - מה שקרה בעולם. ולא מה שפלוני אמר על זה ומה שאלמוני אמר על זה, כי זה משחית את המחשבה, אנו צריכים לדעת את הנעשה, אך להסתכל על זה במבט שלנו, לא במבט שלהם.

תכתב זאת לדור אחרון

את שנותיו האחרונות הקדיש גם לכתובת זכרונותיו ממה שראו עיניו במשך פעולותיו בימי הזעם.

כתבת הספר מן המיצר עלתה לו במסירות נפש ממש. תלמידיו מספרים שכשהיה כותב את ספרו היה מסתגר בחדרו בינו לבין עצמו, ונשמעו משם יללות ואנחות שוברות לב. בזמן הכתיבה הוא חזר לחיות את המאורעות שוב. למרות כאבו התגבר על כך וכתב, כי החשיבו ללימוד לדורות. הוא חרד מן השכחה המשתלטת על העולם, והעלה את הדברים על הכתב למען יידעו הדורות.

היה אומר שהרשע ימ"ש אשר רצה שלא יזכר שם ישראל עוד ח"ו, אכן לא הצליח למחות את עם ישראל, ולא את הותרה, אבל התמימות שהיה לבני ישראל בדורות הקודמים, את זה אכן הצליח בעו"ה לעקור.

ופעם אמר כשראה בישיבה כיצד שני תלמידים בחורים יתומים מתקוטטים ורבים ביניהם עד כדי הכאה, קרא להם רמ"ד ואמר: הנה אני הכרתי את אביכם ואת זקניכם, שהושלכו לתוך תאי הגז, ותיאר בפניהם באריכות איך נראו הרגעים האחרונים שלהם כשהרגישו שמיתתם קרובה, ואת ה"שמע ישראל" האחרון שלהם.. מיד פרצו הבחורים בבכי מר. הפטיר רמ"ד: אם הייתם שומעים מהם את השמע ישראל שלהם, האם הייתם מתקוטטים? והרי השמע ישראל שלהם

עדיין מצלצל באיזה מקום בעולם, כי הרי שום דבר שבקדושה אינו הולך לאיבוד, וא"כ איך אפשר לכם להתקוטט? סיפר אותו תלמיד כי מאז ועד היום הזה נשמר תמיד ולא נכשל במחלוקת, כי בכל עת שכזו עומד לפני עיני המעמד ההוא...

מתהוים כאבו ומדם לבו חצב רמ"ד קינה מזעזעת המתחילה: "סלח נא ק-ל לגוף ישראל אשר נפשו נשרפת, ושורפה לא השאיר ממנה, אך את דעתה הנטרפת..." ומסיים:

"ק-ל מסתתר, ומאד נראה לעין כל מציץ בין חרכים אורך האר נא, אך לא באש, והחיה כל דורות המחכים, יקיצו ולנו תן הזכות, להחזיר להם ירושתם ולא ניכלם ביום הדין, ולא נבוש ביום תחייתם".

רמ"ד דרש וכתב אודות החטאים שהביאו לחורבן הנורא. התייחסות ייחודית נשמעה ממנו, כאשר הגר"ש אונסדורפר זצ"ל פגשו בפעם הראשונה אחרי המלחמה, שאל ממנו: אמור נא לי, למה בא החורבן הזה? וענה לו רבינו: על עבירות שבין אדם לאביו שבשמים, על זה מענישים בשמים (ר"ל שהרבה פעמים הקב"ה מאריך אפו ואינו מעניש בעוה"ז), אבל על עבירות שבין אדם לחבירו [שהוא בעוה"ז], על זה מענישים בעוה"ז, ואמר שלכן ניצולו היהודים ממדינת גרמניה יותר מבכל המדינות, כי היו זהירים מאד בדברים שבין אדם לחבירו, בין בגוף ובין במזון.

[ומצינים המו"לים בספר איש חמודות: עי"ב מ נט. שלשה אין הפרגוד נעל בפניהם, אונאה וגזל וע"ז, ופירש"י המקום רואה אותם תמיד עד שיפרע. ועי" ספר הזכרון להחת"ס עמ' מב (על אחד שמת במיתה משונה בן ל' שנה): כי באמת רע לא נמצא בו בינו למקום, רק בהיותו פקיד נגיד וכו' בהצותו על עם ה' להרבות מחלוקות בקהילתו וכו', והוא העלה שכר שכירות הבתים למעלה למעלה להוציא עניים ואביונים עד אפס מקום מושב דירה להם, ותעל שועתם אל אלקים וכו', הקב"ה מאריך אפיה במה שנוגע רק לו ולתורתו, משא"כ במה שנוגע לבין חבירו ממהר לפרוע".]

סיפר רבינו לאדמו"ר מסטרופקוב, שבשעה שקפץ מהרכבת נפל בפיו הפסוק "ואני קרבת אלקים לי טוב שתי בה' אלקים מחסי לספר כל מלאכותיך".

גזעו מחליף

עברו שנות הזעם, והותירו את השרידים רצוצים ושוברים. כתב במכתב (תורת חמ"ד דף רכ"ט): היו ימים ושנים אשר ביסורי נפשי, התפללתי לה' כתפילת יונה הנביא בדבר נינוה לאמר ועתה ה' קח נא את נפשי ממני כי טוב מותי מחייה...

בשנת תש"ז כשהיתה הישיבה בסאמערוויל, צוה לכל הבחורים לערוך הסדר יחד, והוא ערך הסדר בפני עצמו, וסגר הדלת בעדו. התלמידים היטו אוזן ושמעו יללות ובכיות נוראות בלי הפסק. הם שמעו שמכה על השלחן וצועק ביללות: כאן הבן שואל..

מחמת שברון הלב הנורא שהיה שרוי בו, לא רצה רבי מיכאל דב לישא אשה. עד שנשלח אליו אחד מידידיו עם הצעה עבירו, בתחילה דחאו רבינו בתוקף באומרו: הרי אני כבן אלף שנים כי כבר עברו עלי בימי חיי יותר ממה שעובר על אדם פשוט במשך אלף שנים... אך הלה לא נרתע וניגש אל ארון הספרים, הוציא משם שו"ע אהע"ז והראה לו הסעיף בו כתוב שיש חיוב לישא אשה ולהוליד בנים, הניח את הספר פתוח לפני רבינו והלך לו לעמוד מן הצד. רבינו עיין בשו"ע זמן מה והגיב בהתרגשות: ר' מנחם, עם כל העולם אני יכול להתמודד, אבל עם סעיף בשו"ע איני יכול! מה יש לך להציע? וכך בא הוא בברית הנישואין.

באלול שנת תש"ט נולדה לו בתו הראשונה. וסיפר אחד מבני ביתו, שעדיין זוכר הוא את השמחה שאפפה את רמ"ד והשפיעה על כל הסביבה על שזכה להוליד דור חדש אחר החורבן הנורא.

בברית מילה לבנו רבי מנחם מאיר נשא דברים מרטיטים שעשו להם כנפיים, וכה אמר: חשבת לפרש מה שאומרים בקדושה "נקדש את שמך בעולם כשם שמקדישים אותו בשמי מרום", דהנה כמו שמצינו שהמלאכים אומרים קדושה להשי"ת בשעה שבני ישראל אומרים קדושה (חולין צא, ב), כך בודאי הצדיקים בעולם העליון אומרים קדושה להשי"ת, וגדלים צדיקים יותר ממלאכי השרת, וממילא גם הקדושה שלהם היא במדרגה גבוהה יותר. ואנו מבקשים שזוכה שיהיה לנו קשר וסיוע ע"י אבותינו זצ"ל לעבוד את השי"ת בכל לבב. ולכן אחר שמזכירים את הצדיקים בברכת אבות ומבקשים מחיה המתים, היינו שהשי"ת יקיים את הבטחתו ויחיה המתים הצדיקים שבכל הדורות, אז אומרים נקדש את שמך בעולם כשם שמקדישים (ר"ל הצדיקים הנזכרים בברכות הקודמות) אותו בשמי מרום, שאנו מתאחדים איתם.

וסיים: הנה זכותי עכשיו להוליד חמשה ילדים כנגד חמשה ילדים שהיו לפני המלחמה ונהרגו רח"ל, אשר אותם חמשה מקדישים את שם השי"ת בשמי מרום, ביחד עם כל הצדיקים הקדושים והטהורים, ויעזור השי"ת שיתקיים "חמשה מול חמשה", שהילדים בעוה"ז יאמרו קדושה להשי"ת ביחד עם אחיהם ואחיותיהם בשמי מרום, וקרא זה אל זה ואמר קדוש.

נפלאות מתורתך

השטח הייחודי שבאה בו לידי ביטוי גאונותו וחדשנותו היה תורת 'דילוג האותיות', אשר נחשב הוא למגלה הראשון של נפלאות אלו (והוא עצמו הראה שיסוד השיטה נמצא כבר ברבינו בחיי תחילת בראשית).

ופעם סיפר איך זכה לראשונה להשגה זו, שבליל יוה"כ שנת תש"ב נולד לו בן זכר, ובאותו ליל יו"כ אחר תפילת ערבית כשנתרוקן ביהמ"ד וכל הציבור הלכו לביתם, עלה בדעתו ללמוד מתוך ס"ת, והוציא ס"ת והתחיל לעיין בו, ופתאום נתמלא ביהמ"ד באור גדול עד למאד, ואז ראה כאילו האותיות קופצות ממקומן ומצטרפות לתיבות שלימות על פי דילוג אותיות. סעודת הברית נערכה בסוכות סביב שולחן חותנו. בשעת הסעודה דרש פלפול ארוך, ואח"כ התחיל בענין רמזיו הנפלאים, והיו מסובים שם רבנים ודיינים

ואנשי העיר, וכולם נשארו פעורי פה כששמעו את דרכו החדשה ורמזיו הנפלאים, ועמדו בצפיפות ארבע שעות רצופות לשמוע דברי הקדושים. בין הדברים היה רמז לסיום התורה (לכבוד הזמן של שמחת תורה), שכשתמנה מן המ"ם של וימת שם משה עבד ה', בדילוג של מ"ט אותיות שוב ושוב, תמצא "מתתיהו", שהוא לרמז שגם אחר שמת משה אעפ"כ נשאר כוחו ע"י הצדיקים שבכל הדורות שיכולים לחדש תקנות ומצוות כמו מתתיהו ובניו שחידשו המצוה של נר חנוכה.

במשך שהותו באימת הבונקר בבודפסט ישב רבינו רוב הזמן לבדו עם ספר תנ"ך בידו ומנה את האותיות בתורה ע"פ דרכו המיוחדת, כשמצא איזה רמז רשם אותו לעצמו בשולי הספר. לפעמים היה משתף עמו את כל הנמצאים ומגלה להם את חידושייו. הר"ר שלמה שטערן כתב כמה רמזים קטנים שאמר שם רבינו: (א) במזמורים שאומרים לקבלת שבת יש שבת תיבות. (ב) משנ"ה [עם הכולל] בגימטריא יהוד'ה הנשי"א.

דוגמה נוספת מהרמזים: הגימ' של שם הוי"ה (כ"ו) יחד עם הגימ' של ישראל (תקמ"א), עולה יחד תקס"ז, ואם תחשוב מן התי"ו של בראשית שהוא התחלת התורה, תקס"ז אותיות, תגיע לאות וי"ו, ומן הוי"ו עוד תקס"ז אותיות תגיע לאות רי"ש, ובעוד תקס"ז אותיות תגיע לאות ה"א - היינו תורה. וראה עוד רמזים רבים בספר פרדס חמד.

לקראת שבת מלכתא

התגלית ההיסטורית שסיפר לי הגאון רבי ישראל גנס שליט"א על 'הויתור' שקבע את מעמד 'רחבת הכותל' כמקום תפילה ולא כמוזיאון תיירות!

ומי החליט על הפיכת הרחבה לשתי רחבות - עליונה ותחתונה?

הרב בנימין בירנצווייג

"וַיְהִי בַּבֶּקֶר וַהֲנֵה הוּא לְאֹהֶ" (בראשית כ"ט, כ"ה)

ופירש רש"י: "ויהי בבוקר - אבל בלילה לא הייתה לאה, לפי שמסר יעקב סימנים לרחל, וכשראתה שמכניסין לו לאה אמרה עכשיו תיכלם אחותי, עמדה ומסרה לה אותן סימנים".

כבר עמדו כל המפרשים על מעלת ויתורה של רחל ללאה אחותה, שלא היה זה סתם ויתר חד-פעמי, אלא ויתור לאורך ימים. כל חייה עם יעקב הייתה גומלת חסד עם לאה, ונתנה ללאה להרגיש שעשתה עמה חסד במה שנישאה ליעקב לפניו, ואף כשלאה הקניטתה שתקה רחל ולא דיברה!

ובזה מבאר ר' שלום שבדרון זצוק"ל מדוע ניסיון זה של רחל עמד לה שבשעת החורבן והגלות זיכרונה הוא שיעלה לפני ה' לגאול את בניו מהגלות, ושאר ניסיונות האבות הקדושים - שהיו ניסיונות קשים וגדולים - לא עמדו לישראל להעלותם מהגלות. והיינו, שניסיונם של האבות היה בשעת מעשה אבל ניסיונה של רחל היה לאורך ימים, והתגברה תמיד בשתיקה ולא אמרה כלום! זו גבורה שאין למעלה ממנה, שבזכות גבורה זו זכתה לדורות עולם להיות זו שבזכותה יעלה רצון לפני ה' לגאול את בניו.

כשהתרבו ההטרדות החליטו תושבי השכונה לעשות תורנות של שמירה בלילות, וכל לילה התנדב תושב אחר לשמור בלילה. כשהגיע כמה ימים לפני ליל הסדר התברר שאף שכן לא רוצה לשמור בלילה הקדוש של ליל הסדר, כולם רצו לשהות עם בני משפחתם בלילה הקדוש והמרומם. בעקבות זאת החליטו לעשות גורל שבו יוחלט מי יתנדב בליל הסדר.

בשכונה התגורר גם יהודי שהיה קבלן במקצועו, והיה שומר מצוות אבל לא הקפיד כל כך על אורח חיים חרדי. והנה נעשה הגורל והוא עלה בגורל. התרעם היהודי הזה על מר 'גורלו', ואמר שאם כך הוא לא יעשה ליל הסדר בשנה זו!

הרב יוסף שיינברגר ז"ל (חמיו של הגר"י גנס שליט"א) שהיה תושב השכונה והיה יהודי ת"ח וירא שמים, וגם היה אחראי על בניית בתי כנסת ומקוואות מטעם המדינה, שמע את דבריו של אותו יהודי

סיפור זה שמעתי מהגאון רבי ישראל גנס שליט"א, מראשי ישיבת 'קול תורה' ומוקני ההוראה שבדור:

בזמן קום המדינה שכנה שכונת סנהדריה ממש בגבול, דבר שהביא להטרדות וטרור מצד השכנים הערביים, שהיו מגיעים בלילות לשכונה ומצייקים בפעולות טרור לתושביה היהודים של השכונה.

כעבור זמן־מה, כשהגישו לפניו את כוס השתייה החמה אותה נהג לשתות בטרם החל בלימודו, דחה רבנו את הכוס מעליו ואמר בהתנצלות: "איני יכול לשתות כעת, עלי להשלים את שלוש הדקות בהן עניתי לאותו יהודי באמצעות שלוש הדקות בהן אני רגיל לשתות את כוס הקפה"

עמל התורה של מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

"וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא" (בראשית כ"ח, י"א)

"אבל י"ד שנים ששימש בבית עבר לא שכב בלילה שהיה עוסק בתורה" (רש"י)

ועד השעה שבע בערב. בכל פעם, לאחר שסיימה את מלאכתה הייתה ניגשת להיפרד מאביה הגדול ולברכו בברכת "אגוטע נאכט" קודם שתצא לדרכה. רבינו היה משיב לעומתה במילים חמות, כשהוא מודה לה על טרחתה ומברכה בחום שתזכה להצלחה וברכה ונחת מכל יוצאי חלציה.

בשלהי ימיו התחזק אביה בלימודו ובהתמדתו אף יותר משנות קדם, עד־כדי־כך שלא אבה לחדול מתלמודו לשום דבר ועניין. באותה תקופה חס רבינו גם על רגע קט זה, ובשעה שבתו באה להיפרד ממנו ולברכו החל להנהן לה בראשו לשלום ותו לא, בלי להפסיק מתלמודו.

כאשר שאלו אותה אם אינה נפגעת מכך שאביה מהנהן לה קצרות בשעה שאת כל הפוקדים את ביתו הוא מברך ברוחב לב, השיבה הרבנית ישראלזון בזו הלשון: "אבי מברך בחום את כל הבאים לביתו משום שהוא יודע שהם זקוקים לכך, אבל אותי הוא מכיר ויודע כי שמחה אני בכל שנייה בה הוא לומד, ועל כן מעדיפה אני לוותר על ברכת השלום ובלבד שלא להפסיקו מתלמודו ולא לכלות את רגעיו היקרים!"

במניין ובמספר

דקותיו של רבינו היו מחושבות ומדודות במניין ובמספר, ובכל עת שהחסיר אף רגע קט מלימודו חש חובה להשלימו. באחד הלילות הזדמן לביתו יהודי, שבפיו הייתה שאלה דחופה שאינה

הנהגת רבנו הייתה בבחינת "אחוז בזה וגם מזה אל תנח ידיך". מצד אחד היה בו מתח נוראי לנצל כל רגע. כל דקה מימי חייו הייתה ספורה ומדודה, וממש היה נראה בחוש כיצד הוא מונה את הרגעים ואת השניות על מנת שאף פרק זמן לא ילך לאיבוד. אך מצד שני נהרטה על פניו הארה תמידית, שהשרתה אווירה נעימה ונינוחה על השוהים במחציתו.

לכאורה נראה כי שתי הנהגות אלו אינן יכולות להתקיים זו לצד זו, שהרי כאשר אדם שרוי במתח תמידי וחרד לנצל כל רגע מימי חייו, הדבר משפיע על סובביו שאינם חשים בנוח לעמוד במחיצתו.

ברם, רבינו ברוחו הגדולה היטיב למזג את שתי הנהגות יחדיו, בבחינת "עוז וחדוה במקומו", כך שכל הנכנס לביתו יצא בתחושה נעימה ומרוממת. רבינו הקדיש מזמנו אף לצעיר שבצעירים שלא הגיע לקרסולי קרסוליו, אמנם בקצרה אך בהארת פנים מופלאה.

משאת נפשו הייתה שלא יפריעוהו מלימודו, ומנהגו היה לבקש במידת האפשר שלא לקבל את השואלים מאחר שכל חפצו להגות בתורת ה'. ברם, כשגמר בדעתו כי יש להשיב ב'דבר ה' זו הלכה' כשעה מדי יום, ענה לשואלים בסבלנות ובאורך רוח, כמי שכל עתותיו בידיו. לעתים רבות תמהו היוצאים מחדרו מפני מה נאמר להם כי רבינו מסרב לקבל את השואלים, בה בשעה שבעת דברם עמו חשו כי הוא מקדיש להם את מלוא תשומת לבו באכפתיות ובהתעניינות, כשראשו ורובו מונחים בצרותיהם ובדאגותיהם, כביכול שקוע הוא בעיצומה של סוגיה חמורה.

שלום לרחוק ולקרוב

תלמיד רבינו, רבי יצחק דרוי, מספר: בת רבינו, הרבנית ישראלזון תחי', נהגה להגיע מבני ברק לבית אביה פעמיים בשבוע כדי לטפל בכל ענייני הבית - החל מהשעה אחת־עשרה וחצי בבוקר

את דעתו עד מאוד, ולפיכך סבר הנכד כי אם הוא יהיה זה שיציג את העניין ניתן להניח שיעלה בידי לרצותו ולקבל על עצמו את הכיבוד ולקבוע את המזווה.

רבי אברהם דב שמע את הבקשה ונרתע בהסתייגות: "הלוא זמנו של מרן כה יקר! ואף-על-פי-כן ניא את הוא להקדיש לי מעתותיו היות ואנו דנים בהלכות המורות וסבוכות, אך כיצד אעז להעלות בפניו ענייני חולין ולשוחח עמו דברים בטלים?".

בסופו של דבר, היות וידע כי המוסד ומנהליו יקרים ללבו של רבינו, הואיל רבי אברהם דב לפרוש את הבקשה בפניו.

לאחר שסיים לדון עם מרן בדבר הלכה הציג רבי אברהם דב את העניין, כשבין השאר הוא מנמק את הבקשה בכך שרבינו השתתף בקביעת המזווה במוסד פלוני בעבר.

"קביעת המזווה היא חובת הבעלים, והלכה היא ש'מצוה בו יותר מבשלוהו'", ציטט רבנו, "וכי יעלה על הדעת שראשי המוסד יבקשו ממני להוציאם ידי חובה גם במצוות קידוש?".

"אלא מה? תמה אתה מפני מה קבעתי את המזווה בפתחו של מוסד פלוני, אין זה אלא מפני שלא יכולתי לסרב לבקשתם של מנהלי המוסד, שלא היו מסוגלים להבין כי אין בכך כל רבותא אלא גריעותא. אבל לך יכול אני לומר על מנת שתבהיר זאת לשולחך, כי אין בכך כל מעלה ואדרבה 'מצוה בו יותר מבשלוהו'".

רבינו עצר קמעה משטף דבריו וכעבור רגע קט הוסיף: "כדי שהמנהלים לא יפגעו מכך שאיני נענה לבקשתם, אנא מסור להם, שבאותן דקות בהן יקבעו הם את המזווה אלמד אני עוד כמה שורות גמרא, ולימוד זה יהיה לזכות המוסד ומנהליו שהשלימו עם אי השתתפותי בשמחתם!".

כדי שמחת התן

באחת הפעמים הוכרח מרן להתנתק מתלמודו לרגל חתונה שערך אחד ממקורביו. היה זה מפני שחש כי הוא חב לאותו אדם הכרת הטוב; וכיוון שכך, על אף מנהגו למעט ביציאות והשתתפות באירועים, נסע לחתונה כדי להשיב טובה לבעל השמחה.

לפני צאתו מן הרכב פנה מרן למלווה ואמר: "אני מבקש לשהות בחתונה פרק זמן קצר ככל האפשר ותיכף לאחר מכן לשוב ללימודי. אנא, סייע לי לצאת מהאולם במהירות האפשרית ובקש מאנשים שלא יפנו אלי בשאלות שונות, כדי שאוכל תיכף ומיד לחזור ללמוד!".

המלווה הנהן בראשו בהסכמה ושאל: "במשך כמה זמן הרב'ה מעוניין להתעכב בשמחה?".

"מה זאת אומרת?", נענה מרן, "הרי אני מגיע לחתונה בשביל לשמח את החתן, ואם כן עלי לשהות באירוע כדי שיעור הזמן הנדרש על מנת לשמחו, שהרי זו המצווה!".

"וכמה הוא שיעור הזמן כדי לשמח את החתן?", הוסיף המלווה להקשות.

סובלת דיחוי. רבינו קיבל את פניו, האזין בקשב רב לשאלתו וענהו בפרוטרוט, כשכל העניין נמשך כשלוש דקות תמימות.

כעבור זמן-מה, כשהגישו לפניו את כוס השתייה החמה אותה נהג לשתות בטרם החל בלימודו, דחה רבנו את הכוס מעליו ואמר בהתנצלות: "איני יכול לשתות כעת, עלי להשלים את שלוש הדקות בהן עניתי לאותו יהודי באמצעות שלוש הדקות בהן אני רגיל לשתות את כוס הקפה!".

נכד רבינו, הרב יעקב ברלין, מספר: "מנהגו של רבינו היה לקום בכל לילה בשעה שתיים לפנות בוקר בלי להתחשב בשעה בה עלה על משכבו. וזאת למרות שהיו לילות בהם היה כה חלש, עד שבטרם עלה על יצועו בקושי אזור כוח כדי לפסוע מכיסאו אל המיטה. אולם אף-על-פי-כן, כאשר לא ישן בשעות המועטות אותן הועיד לתנומה היה מזדרז לקום בשעה הקבועה ולשוב לתלמודו.

"באחד הלילות בהם שהיתי בביתו, עלה רבינו על משכבו בשעה מאוחרת, ולמרות כן התגבר כארי וקם מיצועו עוד בטרם השעה היעודה. הדבר עורר את פליאתי. סבא, מפני מה קמת מוקדם יותר מבכל לילה על אף שהלכת לישון בשעה מאוחרת מבכל לילה?! תמהתי באוזניו.

"ענה לי רבנו בקצרה כדרכו: 'הרי יודע אתה מי הגיע לכאן אתמול בלילה ומפני מה הלכתי לישון בשעה מאוחרת!'.

"באותו לילה הגיע לבית אדם רחוק משמירת תורה ומצוות, שסייע לרבנו בטיפול רפואי שנאלץ לעבור זמן-מה קודם המעשה. ועל כן, על אף שבדרך כלל השתדל להימנע מלקבל אנשים שאינם שומרי תורה ומצוות, הרג רבינו ממנהגו ומשום הכרת הטוב קיבלו לביתו. אך כיוון שעקב אותו ביקור נאלץ לעלות על יצועו בשעה מאוחרת יותר, למחרת קם מרן בשעה מוקדמת יותר כדי להשלים את הזמן היקר אותו החסיר אמש".

זכות התורה

בשנת תשס"ב נחנך אגף חדש במוסד תורני, שמנהליו זכו לתמיכתו ולהכוונתו התדירה של מרן. ראשי המוסד, שזכו באורח קבע ליהנות מעצתו ותבונתו של רבינו, ביקשו לכבדו בקביעת המזווה לפתח האגף החדש. אולם מאחר שידעו גם ידעו כי נפשו הענוגה סולדת מכל דבר שריח כבוד וסממני יוהרה דבוקים בו, פנו לאחד מנכדיו ושאלוהו כיצד יעלה בידם לרצות את סבו ליטול על עצמו את הכיבוד.

"אין כל הסתברות שסבי יענה למשאלה, שקיומה כה רחוק מאורחות חייו וצניעותו!", העריך הנכד. "אולם אם העניין יועלה בפניו על ידי גברא רבה שיש להתחשב בדעתו, יתכן שסבא ייעתר לבקשה!".

בין הדברים עלה שמו של רבי אברהם דב לזין, אב בית דין בירושלים, שנהג לפקוד את מעונו של רבינו באורח קבע כדי להיוועץ בו בשאלות הלכתיות שונות שניצבו לפתחו. מרן הוקיר

נאלצתי לספר לראש הישיבה את האמת: נכון שב'15:9 הוא כבר מופיע ב'סדר', אבל הוא ישן עד מאוחר ומבקש שיעירוהו בשעה 9 בדיוק. תוך כמה דקות היה קם וממהר ל'סדר' אחרי תפילה חפוזת, והעיקר שהרב שך רואה אותו בזמן במקום... עצב עלה על פני מרן. הבנתי שהוא מאוכזב מהבחור, ואז שמעתי את קולו של מרן מודאג וחושש: "אז מתי הוא אוכל ארוחת בוקר?!..."

הרה"ג רבי ישראל מאיר שושן שליט"א על לב אוהב ורחום של מרן הגאון רבי אלעזר מנחם מן שך זצוק"ל

"וְהָיָה סֵלֶם מִצָּב אֶרְצָה וְרָאִישׁוֹ מִגֵּיעַ הַשְּׁמַיְמָה" (בראשית כ"ח, י"ב)

זכינו לשעה של קורת רוח ומוסרי השכל נפלאים במחיצת הרה"ג רבי ישראל מאיר שושן שליט"א, הדולה מאוצרותיו פנינים נפלאים ועובדות הוד אותן שמע מתלמידי מרן זצוק"ל ובאי היכלו, ועל צבאם מהגאון רבי אברהם צבי טובי שליט"א, כמו שזכה להבחל"ח לקבל מפי מרן זצוק"ל תורה והנהגה הן כתלמיד בישיבת פוניבז' והן כאברך ומרביץ תורה שזכה לקרבה והארת פנים מאת רבן של ישראל.

במעשי קונדס, לא מעטים, שלא אחת הביאו את ראשי הישיבה להציע לו לתור לעצמו מקום אחר.

"באחת הפעמים הוא הגדיש את הסאה וקיבל הוראה חד משמעית: לקום ולעזוב. באותו בוקר שהודיעו לו זאת, הוא הגיע אלי - כבחור מבוגר יותר שאף זוכה לסייע לבחורים לעתים כאלו ואחרות - והוא מודיע לי בשפה רפה: 'שלחו אותי מהישיבה, אני מבקש מאוד שתנסה לסדר לי שאוכל להישאר...!'

"כדרכי, באתי וסיפרתי את הסיפור לרבינו הגדול זצוק"ל שישב אז בהיכל בית המדרש (הוא לא היה בקבלת ההחלטה הסופית בדבר שליחת הנ"ל מהישיבה). מרן ראש הישיבה זצוק"ל הקשיב לדבריי והחל מהרהר בקול: 'מה אני עושה אתו? מה ניתן לעשות?'

"אלא שמספר רגעים לאחר מכן הוא התעשת ושאלני שאלה כמו לא ממין העניין: 'אמור לי, היכן נמצא הבחור ברגעים אלו?'

"עניתי שלבטח הוא נמצא בחדרו באגף 'ברזיל' בישיבה. 'אם כך', אמר מרן, 'הבה נרד. ניכנס לחדרו, ונדבר על לבו שישוב לדרך טובים!'

"כמוכן שהגבתי מיד שאין זה לכבודו של ראש הישיבה שיסור הוא אל חדרו של הבחור. הצעתי אפוא שאלך אני ואקרא לו שיבוא אל ההיכל, לראש הישיבה. אך מרן ראש הישיבה בשלו; הוא התעקש לרדת לחדר 'ברזיל'. הוא אחז בידי והחל צועד עמי במורד המדרגות מהיכל הישיבה, וכך הלך עמי יד ביד עד לחדרו של אותו

בחן אשר הוצק בשפתותיו מגיד הרה"ג ר"מ שושן שליט"א מישרים וקושט דברי אמת, וכה פותח ואומר:

"אומר לכם את האמת, כבר סופר ונכתב כה הרבה על דמותו של מרן זצוק"ל בכל מפעלות הקודש שפעל והפעיל בכל שנות הנהגתו, על גאונותו וצדקותו, עד כי כמעט אין מה להוסיף. משום כך חש אנוכי כי מן הראוי להרחיב את הדיבור דווקא על מידותיו המופלאות, על רגישותו לזולת שהדהימה את כל רואיו, שנוכחו עד כמה אדם כה גדול יכול להתחשב ולרדת לכל פרט ולמצותו עד תומו על מנת לסייע לזולת. חלק מהעובדות שמעתי בעבר מפי הגרא"צ טובי שליט"א ומעוד תלמידי מרן זצוק"ל.

"ובטוחני כי הדברים יתקבלו ויעוררו את הלבבות המבקשים ללמוד מקצת דרכיו, בפרט בקרב צעירי הצאן שלא ראו את דמותו ורק שמעו את שמעו הרם, וגדלו על דמותו כאיש מרגיז ממלכות וגברא דמסתפינא מיניה. מן הראוי אפוא להעמיד את דמותו כאב רחמן, רב מסור ואהוב לתלמידיו."

והוא פותח במעשה אשר סיפר פעם הגרא"צ שליט"א, המעיד על הכלל כולו:

"היה זה כאשר למדתי בישיבה בבחרותי. בחור אחד היה אז בישיבה, שהגיע מבית ומרקע לא תורני, בעל כישרון אדיר, שהיה קולט ברגעים את הנלמד, אך היו לו בעיות התנהגותיות קשות שבעטיין הספיק להיפלט מכמה ישיבות קודם לכן. אף בפוניבז' שלח ידו

בחור, שהיה ממוקם במרחק די משמעותי בבניין ההיכל. "מלבד עוצמת הרגע של ההליכה לחדרו של הבחור, הרי שאיני יכול לשכוח גם את הדברים שנהם הארי הישיש באוזניו של הבחור הצעיר. הם נחרטו בליבי ובמוחי. וכה אמר לו: 'מה אתה חושב, שהחיים הם קלים לכל אחד?! נראה לך שלי היה כל הזמן טוב וגדלתי בקלות בימי חיי?! היו לי עליות ומורדות כל העת! אבל דע לך, כל המשברים חולפים אם אכן דברים ביעד האמתי ואז מגיעים למטרה הנכספת'. כך הלך ודיבר על לבו, הרגיעו, ומשחש כי הדברים מחלחלים ללבו של הבחור דרש ממנו הבטחות ברורות להמשך דרכו, מה שסלל את הדרך להישארותו בישיבה.

"לאחר שיצאנו מהחדר שאלתי את מרן זצוק"ל מדוע ראה לנכון לטרוח ולבוא עד לחדרו של הבחור - ששכן כאמור במקום די מרוחק ובקומה גבוהה. והרי יכול היה ראש הישיבה לקרוא לו לאולם, ושם היה שומע את אותם דברים? שאלתי בדרך ארץ.

"ענה לי ראש הישיבה תשובה עצומה: 'כשסיפרת לי ש'זרקו' אותי מהישיבה הבנתי שהוא הגדיש את הסאה. חשבתי לעצמי איך אצליח לשנות בו דבר-מה לאחר הרבה ניסיונות כושלים? מה ניתן עוד לעשות?

"ואז אמרתי לעצמי: אני אעשה מאמץ מיוחד. אטריח את עצמי בשביל שלא יתבייש שיראוהו מגיע אלי להיכל בית המדרש לעיני כל, ואלך עד לחדרו לחזק אותו. אולי בזכות המאמץ לבוא עד אליו, והזהירות בכבודו, תהיה לי סייעתא דשמיא מיוחדת...".

"ואכן, מהיכרות מעידני שהוא זכה לסייעתא דשמיא מיוחדת והדברים פעלו היטב את פעולתם".

"אז מתי הוא אוכל ארוחת בוקר?"

והוא נזכר בסיפור נוסף ששמע מפיו, המוכיח כמה רגישותו לבחורי ישיבה הייתה מופלאה:

"היה בחור בישיבה שהתבגר וחל שינוי שלא לטובה בהתנהגותו. אביו, שהיה מודע לכך, שוחח עם מרן הגרא"מ שך זצוק"ל ושאלו אם יוכל לעקוב במידת האפשר אחר בנו ולראות כיצד הוא מתנהל. מרן זצוק"ל נענה לבקשה והחל שם עינו ולבו עליו. בנוסף, ביקש הוא ממני שאשלים לו את התמונה ואמסור לו מהו סדר היום של הבחור. "לבקשתו 'עקבתי' מעט אחרי הבחור, וגיליתי שמדי בוקר הוא מגיע לסדר בשעה 9:15. בשעה זו היה נכנס מרן הגרא"מ שך להיכל הישיבה, ולבקשת האב הוא היה שולח את מבטו לעבר מקומו של אותו בחור ושמוח לראות כי הוא נמצא כבר בביהמ"ד על תלמודו".

אלא שהמעקב גילה עוד כמה דברים. "כעבור כמה ימים נאלצתי לספר לראש הישיבה את האמת: נכון שב-9:15 הוא כבר מופיע בסדר, אבל העובדה היא שהלה היה ישן עד מאוחר ומבקש שיעירוהו בשעה 9 בדיוק. תוך כמה דקות היה קם וממהר ל'סדר' אחרי תפילה חפוזה, כשתוך רבע שעה הרי הוא כבר אחרי הנחת תפילין ותפילת שחרית! והעיקר שהרב שך רואה אותו בזמן במקום..."

"עצב עלה על פני מרן לשמע הדברים. לא התפלאתי. הבנתי שהוא מאוכזב מהבחור, שעוד עסוק בלהציג מצג שווא תוך זלזול בתפילה ח"ו.

"אלא שעודני מהרהר, חודר מבעד למחשבותיי קולו של מרן, מודאג וחושש:

'אז מתי הוא אוכל ארוחת בוקר?!...'

"הדאגה הכנה הזו, הביאה גם את סוף הסיפור: אני מכיר אותו כיום, את הבחור הזה. הוא ת"ח חשוב, שלהרבה יש מה ללמוד ממנו בעבודת התפילה... הוא לומד תורה יומם וליילה, יהודי של צורה ותורה. ואין בכך פלא: תלמיד שחש בדאגה אמיתית של רבו ומורה דרכו, סופו שמסריו ומוסריו יחלחלו פנימה בלבו, ולטווח הרחוק יעשו פרי בס"ד".

בין ניסיון ל'שיטה'

הוא הוסיף וסיפר על יסוד גדול אותו שמע בעצמו ממרן זצוק"ל באחת ההזדמנויות, כלל גדול בתורת המידות:

"הייתה מחלוקת גדולה באיזה מוסד גדול, וביקשו את עזרתו של מרן הגרא"מ שך שינסה לפשר ולגשר בין הנצים. בעל הבית של המוסד, שאף היה ת"ח נכבד וידוע, שהחזיק כמה וכמה מוסדות איתנים, התבצר בעמדתו ולא הסכים לוותר כמלוא נימה. ככל שניסה מרן לדבר על לבו של הלה לא הצליח להיזיו מעמדתו עליה התעקש שלא לוותר.

"באחת הפגישות ביניהם השתתפתי אף אני, ובסיומה ליוויתי את מרן ראש הישיבה לביתו. הוא כמובן היה מאוכזב מכך שהמחלוקת רחוקה מסיומה, ואז שמעתי ממני ביטוי נדיר שלא יישכח מזיכרוני: "גם לי יש מידות שאינן טובות", אמר בפשטות, אבל אני יודע לתפוס את עצמי ולהתגבר עליהן. אבל אדם שעושה 'שיטה' מהמידות הרעות שלו - אין לו תקנה!".

"והוסיף והפסיד בחריפות: 'טומאה כתיב בה כעריות! ולא יסף. "לאחר שהגענו חזרה לביתו הרהרתי מעט בדברים ולא הבנתי מה הוסיף מרן זצוק"ל בסוף דבריו את המילים 'טומאה כתיב בה כעריות' - מושג ממסכת יבמות, שאין לו קשר לכאורה לעניין מידות כלל. פניתי אפוא למרן ושאלתי מה פשר הביטוי הזה.

"והוא הסביר לי בלבביות, כדרכו: 'תשמע יסוד שאומר הפרישה (אבן העזר כה, ב). הוא מבאר שאכן רק מיעוט נכשל בכך, אבל אלו שמורגלים קשה להם לפרוש. וההסבר הוא, שבניסיון זה האדם כל העת צריך להילחם כנגד היצר שאורב לו ומנסה להחטיאו, ולכן הוא מתגבר כל העת שוב ושוב. אבל מי ששקוע ואינו רואה בכך את העוון, נעשה אצלו הדבר לשיטה ודרך חיים, והוא כבר לא יוכל להתגבר ולצאת מכך!".

"כך הוא בעיניי המידות. יכולים לעבור על אדם שנים רבות והוא אינו יודע כלל שהוא מושחת במידותיו, ולעתים רק כשהוא 'נתקע' בצומת מסוים שבו הוא מבחין לפתע להיכן התדרדר עם מידותיו הנחשלות, הוא אומר לעצמו: 'אוי, למה עשיתי זאת' ומנסה להיטיב דרכו, לאחר שלפתע הבין שהוא עושה דברים שלא האמין שהוא מסוגל לעשות כי לא עמד בניסיון כנגד היצר האורב לו.

"'אבל', הטעים מרן זצוק"ל, 'אדם שעשה ממידותיו הרעות 'שיטה', שרואה בכך את תהלוכותיו ללא כל הכרת הרע, ואינו מבין כלל מה פשעו וחטאו, זוהי 'טומאה כעריות!' 'שיטה' נפסדת זו כל העת

ליל שבת אחד ביקש האב מבנו: "אולי נלך יחד לשיעור ולדרשה של ר' שלום שבדרון". ענה לו הבן: "כבר אמרתי לאמא את הסיבה שאני לא רוצה ללכת לדרשות". תכננה האמא מראש את העניין, והיא אכן אמרה לבעלה: "אנחנו לא מבינים מדוע אתה מוכרח לפצח גרעינים ככה מול הפנים של ר' שלום... זה מבייש אותנו!"

על גרעינים שנהפכים ליהלומים בדרך החינוך

"הַבְּנוֹת בְּנֵי וְהַבְּנִים בְּנֵי" (בראשית ל"א, מ"ג)

חלק ראשון: תל אביב, שנת תש"ח.

חלק שני: ירושלים, תש"ל.

הלקח: דוגמה אישית היא החינוך הטוב ביותר.

הדרשות של רבי שלום מרדכי שבדרון זצ"ל ב'זכרון משה' היו בנויות משיעור ב'חיי אדם' בהלכות שבת הלכה למעשה, ואחר כך החלה הדרשה מפי המגיד הירושלמי זצ"ל.

יהודי שעבד לפרנסתו כאינסטלטור במשך ימות השבוע הגיע כמו רבים מתושבי השכונות לשמוע את הדרשה של ר' שלום מדי ליל שבת. הוא היה מתיישב בקדמת בית המדרש, בספסל השלישי מעל הבימה מול פניו של ר' שלום, ומאזין לדרשה.

היהודי נהג להגיע בקביעות כשכיס מעילו מלא עד חציו בגרעיני חמוניות, ובעת השיעור פיצח גרעינים (הוא לא היה היחיד. רבים פיצחו). בדרך כלל היה מעיר ר' שלום לצעירים על פיצוח גרעינים באמצע הדרשה, בעיקר מחמת הלכלוך שהצטבר על רצפת בית הכנסת, דבר שפגם בכבוד בית הכנסת וגרם צער לגבאים שהיו נאלצים לטאטא את ההיכל אחרי הדרשה.

משום-מה לאותו יהודי שישב ממש מולו לא היה מעיר דבר, אולי כיון שכלל לא השליך את הקליפות על הארץ. כך או כך, היהודי היה מתיישב, מקשיב ומפצח.

פעמים רבות הביא אתו את בנו הילד והושיבו לידו. הילד שלא הבין כמעט את דברי הדרשה היה חומק החוצה בתחילת הדרשה, לפעמים חזר ולפעמים לא. חלפו השנים והילד כבר הבין את הדרשה אך מיאן לשבת ממש ליד אביו, כי הרגיש לא טוב עם כך שאבא לא מכבד את עצמו: יושב לו בקדמת בית המדרש ומפצח גרעינים כמו הנערים (הם הקשיבו לדרשה אבל בשובבות: פיצחו).

מפעם לפעם העיר הבן לאביו, כמובן ברמיזה בלבד ובעדינות. "כבר יש לך זקן לא שחור, ואנשים בגיל שלך לא מפצחים כאן גרעינים", העז פעם לומר לאבא וזה כבר היה על גבול החוצפה. אבל אביו לא שעה לרמזיו. ניסה הבן לדחוק בו שישב רחוק או בצדי בית הכנסת 'זכרון משה', אך ללא הועיל. אביו אמר לו: "אני רוצה לשמוע טוב

ולתרכז, ומרחוק אני לא שומע כל כך טוב".

ראה הבן שאין תועלת ברמזים והפסיק להעיר, אבל לא הגיע לשבת ליד אביו בשום אופן.

ליל שבת אחד ביקש האב מבנו פעמיים: "אולי נלך יחד לשיעור ולדרשה של ר' שלום". ענה לו הבן: "כבר אמרתי לאמא את הסיבה שאני לא רוצה ללכת לדרשות". תכננה האמא מראש את העניין, והיא אכן אמרה לבעלה ברורות: "אנחנו לא מבינים מדוע אתה מוכרח לפצח גרעינים ככה מול הפנים של ר' שלום... זה מבייש אותנו".

פתח האינסטלטור את פיו ואמר: "אני עובד קשה כל ימות השבוע 'בזיעת אפך תאכל לחם'. מגיע ליל שבת אחרי הסעודה, האישינום שלי נעצמים, אני עייף עד מאוד. אבל אני לא רוצה, לא מוכן, לא יכול ולא מסוגל לוותר על הדרשה של ר' שלום; ואפילו אוותר על הדרשה, על השיעור ב'חיי אדם' שבתחילת הדרשה עליו לא אוותר ויהי מה. הוא החיים שלי - ההלכות הללו של ה'חיי אדם', בלי השיעור הזה אני כלום. לא אוותר! אבל אם לא אפצח גרעינים מייד עם תחילת השיעור אירדם. לכן אני מפצח גרעינים כדי לא להירדם. אם היה לידי משקה קר או חם אולי היה הדבר מועיל לי קצת, אבל גרעינים מועילים ביותר כי הפיצוח רצוף כאילו אוחז את עפעפי העיניים שלי, שלא יירדמו.

באותו רגע קיבלו הגרעינים מימד חדש - של יהלומים.

שונים אחרו. חברי המשלחת הגיעו בשעה שתיים וחצי. כאשר הגיעה השעה שתיים ועדיין המשלחת לא הייתה במקום, התנצל ר' אברהם יצחק שאינו יכול להמתין יותר, עלה לחדרו והחל ללמוד. אנשי המשלחת נכנסו למשרד וסיכמו עם השותף השלישי את העניינים: כמות הסחורה, המחיר, זמן האספקה וכו', ועם חתימת העסקה הגדולה היה צורך לקבל את אישורו של ר' אברהם יצחק רוטשטיין.

עלה השותף לחדר כדי לבקש את חתימתו, אחרי עיון רופף של דקה או שתיים במסמכים. הוא דפק בדלת, אך אין קול ואין עונה. הוא קרא לו מעבר לדלת ואמר שהסוחרים אינם מתכוננים להמתין וההפסד יהיה גדול, אך הדלת לא נפתחה. ר' אברהם יצחק למד תורה.

השותף המשיך לדפוק ולדפוק, עד שהדפיקות הפכו כמעט למהלומות - ועדיין הדלת לא נפתחה.

בסופו של דבר החליט 'מנהל העבודה' להעלות את אחד הילדים הקטנים דרך החלון לתוך החדר, כדי שיאמר לאביו כי הוא מבקש שיפסיק לרגע ורק כדי לתת את אישורו הסופי. עלה הילד, טיפס דרך החלון ונכנס, אבל גם אז אבא לא הסכים לשמוע: "עד השעה שש אני לא נמצא כאן, כעת אני לומד גמרא ומשניות", אמר לילד. הסוחרים הערבים כעסו על שלא מסיימים את העסקה ועזבו את המפעל בזעם.

בשעה שש בערב יצא הרב רוטשטיין מחדרו. פנה אליו השותף בכאב על העסקה הגדולה שהפסידו. ענה לו רק אברהם יצחק: "אני מוכן לשלם מחלקי את כל מה שהפסדת ומהתורה לא אתבטל. בפסוק כתוב: 'כל חפצים לא ישוו בה', ואינני מעלה על דעתי לעזוב את התורה בשביל מסחר".

הכסף, המטבעות, הדינרים המצלצלים ממצרים היו בעיניו כגרעינים לפיצוח בלבד מול שעות לימוד התורה.

הילד שטיפס על החלון ראה ושמע את התגובה של אבא, והיה עד לחירופי הזעם של הסוחרים הישמעאלים. כל אלו היו הגרעינים הטובים ביותר שהצמיחו בלבו הערכה לתורה.

לימים הוציא הילד הזה לאור עולם את חמשת כרכי 'נחלת משה' הידועים ללומדי נשים נזיקין ועוד. וכידוע, בניו של רבי אברהם יצחק רוטשטיין ובנותיו צמחו לגדולים במסירות לתורה.

(מתוך הספר 'ללא שם' - תולדותיו של הגאון רבי בן ציון פלמן זצ"ל)

הבן, אחד מגדולי תלמידי החכמים בירושלים, אמר לרבי מרדכי דרוק זצ"ל: "אם אני צמחתי תלמיד חכם, הרי הדבר קרה בשל אותו הרגע בליל שבת בו הבנתי כי אבא מוכן להתבזות כל כך בשביל שיעור ב'חיים אדם' ודרשה מר' שלום. בלי שיעור ב'חיי אדם' או ב'משנה ברורה' למה לו חיים. המושג הזה חדר בי עד עמקי העמקים".

ללמדנו, כי החינוך המועיל ביותר לא נקנה בתוכחות, לא בסיפורים או בדברי מוסר והדרכה, אלא בדוגמה האישית של האב והאם, שהם החינוך הטוב והמועיל. כל השאר הם טובים בבחינת 'ספיחי החינוך' בלבד.

וללמדנו עוד, כי ההתנהגות של מחנך או אב ואם היא הנאום ושיחת המוסר הטובה ביותר. המעשים והדוגמה האישית מובנים בכל שפה שתמצאו ובכל לשון. כל אחד מבין שפה זו, מנער ועד זקן, גוי ויהודי. זו השפה שאין מי שיכול להתווכח עליה.

רבי אברהם יצחק רוטשטיין זצ"ל, חותנו של רבי בן ציון פלמן, היה דמות עילאית, איש אמונם של גדולי הדור. בחיי ה'חזון איש' זצוק"ל לא עשה 'דבר וחצי דבר' בלא להתיעץ ולקבל את הסכמתו, והיה מהראשונים בירושלים שלא השתמש בחשמל ובמים המיוצרים על ידי חברת החשמל בשבת, כהוראתו של ה'חזון איש'.

ר' אברהם יצחק רוטשטיין התפרנס ממלאכתו בניקיון כפיים כחד בדרא, בצוותא עם אחיו ר' ישראל סיני ז"ל. שנים רבות היה בבעלותם בית חרושת לטקסטיל בתל אביב.

שעות לימוד התורה שלו היו בקביעות ובפרישות גמורה, קודש קדשים. בזמנים שרבי אברהם יצחק קבע ללמוד לא הפסיק, ויהי מה, כאילו 'מת מן העולם'.

שעות הלימוד 'בפרישות' נקבעו לארבע שעות - מהשעה שתיים בצהרים עד שש בערב. בשעות הללו הסתגר בחדר מיוחד ברחוב כפר גלעדי בתל אביב, ולא היה מי שיכול היה להיכנס אליו.

ויהי היום התקבלה בשעות הבוקר המוקדמות הודעה על פגישה מסחרית עם חברי משלחת מלכותית ממצרים בעלי עסקים לטקסטיל, שעתידיים לבוא למשרד בשעה 12 בצהרים.

אחיו ר' ישראל סיני לא היה באותם ימים בתל אביב, אלא רק שותפם השלישי הזמני.

הרב רוטשטיין והשותף השלישי המתינו להם, אבל מחמת עיכובים

אולי הסיפור שלך?
יגרום ליהודי להתחיל דף היומי!
שלח את סיפורך ל- Info@dirshu.co.il ותזכה שבזכותך עוד יהודים יתחילו ללמוד דף היומי

התפלא היהודי: "מדוע הוא ברח לי", ואז גילה לתדהמתו שמזוודותיו נעלמו. הוא היה המום. מה יעשה כעת? למקום נקלע יהודי בשם הרב נייהוז זצ"ל, הוא ראה יהודי מבוהל וחסר אונים, ניגש אליו ואז הוא סיפר לרב נייהוז שעצר מונית ולאחר שסיכם עם הנהג על המחיר הסתלק הנהג ונעלמו לו המזוודות

הגה"צ רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל על איך להיות עבד ה'

"וְהָיָה סֵלֶם מִצֵּב אֶרְצָה וְרֵאשׁוּ מְגִיעַ הַשְּׂמִימָה" (בראשית כ"ח, י"ב)

עבד ה' פירושו לקיים את המצוות בצורה שהקב"ה הורה לקיימן. להקפיד על דקדוק ההלכה. עשיר אחד החליט לבנות לעצמו וילה. הוא פנה לקבלן וסיכם אתו במדויק את כל הפרטים, מהמסד ועד הטפחות: שטח, גובה, מספר קומות, מספר חדרים בכל קומה, גודלם וצורתם. לאחר הסיכומים אודות השלד עברו לסיכומים אודות המפרט הטכני של הדירה: צינורות אינסטלציה, נקודות חשמל, שיש ואלומיניום, ריצוף וקרמיקה וכו'. הכל בכל מכל כל סוכם בחוזה מסודר. העשיר נתן דמי קדימה, והקבלן התחייב לסיים את המלאכה עד תאריך מסוים בעוד כמה חודשים. עם סיום העבודה התחייב העשיר לשלם את יתרת הסכום שקבעו.

כעבור שבועיים מגיע הקבלן לבעל הבית בשמחה: "ותכל כל העבודה". "מה ותכל?!", התפלא העשיר, "באת לעשות ממני צחוק?". "אדרבה! אתה מוזמן לראות". "לא אכלה את זמני לריק", השיב העשיר. "רק אליהו הנביא יכול לבנות במהירות שכזו כפי שבנה ל'איש חסיד היה'..."

"מדוע להכביר במילים? בוא ותראה! עליך לשלם לי את יתרת התשלום..."

בלית ברירה הצטרף העשיר לקבלן והם יצאו לשטח. על הקרקע היו מונחות, בערימות מסודרות, ערימות של בלוקים, ערימות של ריצוף וקרמיקה, דלתות, חלונות... הקבלן הוציא מכיסו את המפרט הטכני, ואמר לעשיר: "הבה נעבור על המפרט אחד לאחד ונראה שלא חסר דבר..."

"אדוני הקבלן!" זעק העשיר, "כלום יצאת מדעתך? מה אעשה עם ערימות של בלוקים וצינורות? אני זקוק לבית לגור בו, ואותו לא התחלת לבנות..."

הקב"ה בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו. בתורה כתוב (ויקרא כו, יב): "והייתי לכם לאלוקים ואתם תהיו לי לעם". עלינו להיות עם ה', עבדי ה'. זוהי תכליתו של כל יהודי: להיות עבד ה'! "כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים" (ויקרא כה, נה).

יש 'מפרט טכני' כיצד הופכים להיות עבד ה'. המפרט הוא: קיום תרי"ג המצוות בדקדוק! אך הקב"ה אינו זקוק לכך שיהודי יקיים מצוות בתור תכלית בפני עצמה, כשם שהעשיר שבמשל לא היה צריך את הצינורות והמרצפות כתכלית בפני עצמה. כשם שהתכלית האמתית של העשיר הייתה לבנות בית, כמו כן תכליתן העיקרית של המצוות היא לבנות דמות של עבד ה'! בלי הנקודה הזאת - להפוך להיות עבד ה' - העיקר חסר מן הספר! מורעדיג! אם אדם קורא קריאת שמע בלי לחשוב מה אני עושה עכשיו? האם אני קורא קריאת שמע ומכוון להיות עבד ה'? האם אני מתכוון לעשות את רצונו באהבה, בשמחה וביראה? - חסרה הנקודה העיקרית בקיום המצוה.

ברכה היא דיבור וקשר עם בורא עולם. הבעיה היא, שרק לעתים רחוקות זוכים אנו לחוש בכך. בערב פסח תשס"ט התקיים גם כאן בעיר מעמד אמירת ברכת החמה ברוב עם.

סיפר לי יהודי, שבדרך כלל הוא ממשכימי קום. בשלוש לפנות בוקר הוא ער ובארבע יוצא הוא לטבול במקווה. כך מדי יום ביומו. בדרך כלל, כאשר הוא מגיע למקווה בשעה ארבע אין שם אדם. יש לו את המפתח של המקווה והוא פותחו. והנה, בערב פסח בשנה שהייתה

בה ברכת החמה - הגיע ברבע לארבע בבוקר למקווה, לא היה שייך להיכנס, היה תור של אנשים כמעט עד הרחוב. מה קרה? ברכת החמה! הולכים להתפלל ואחרי כן מברכים ברכת החמה כולם ביחד.

אני יכול גם להבטיח לכם, שאין אחד משומרי התורה שנשאר במיטה. אה, איזה כבוד שמים כשהגיע הזמן של ברכת החמה, ברוך ה'. עתה נתבונן, נצייר לעצמנו יהודי אחד שרצה לומר ברכת החמה דווקא בכותל המערבי, כי תמיד יש עניין מיוחד להתפלל ליד שריד בית מקדשינו. מלבד זאת, הוא ידע כי ברחבת הכותל יתקיים מעמד ברכת החמה ברוב עם ובמעמד מיוחד במינו.

היהודי מתגורר בבני ברק. הוא קם ממיטתו בבוקר השכם, הלך למקווה, ואחר כך יצא לדרכו לנסוע לירושלים. הגיע לירושלים ומחמת רבבות המתאספים נעצר האוטובוס במרחק רב מהכותל. העולים לירושלים נאלצו ללכת רגלי מרחק רב עד שהגיעו לרחבת הכותל. הוא הגיע ב"ה, נדחק בין הבאים ותפילת נץ החמה התחילה. גענואלדיג.

לאחר התפילה החל מעמד ברכת החמה. רואים את השמש מפציעה. פצחו: "הללו את ה' מן השמים הללוהו במרומים, הללוהו שמש וירח" - יחד כולם רבבות אלפי ישראל. לפתע נשמע קול רעש אדיר ונורא, בוקע רקיעים, כאשר הכל אמרו יחד: "ברוך אתה ה'". מרוב התרגשות ודבקות הוא הקשיב והסתכל אך לא אמר את הברכה.

אחרי הברכה פצחו כולם בשירה אדירה "אֵל אֲדוֹן עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים", והוא נסחף אחריהם לשיר "אֵל אֲדוֹן". בסיומה שב הביתה בשמחה וששון ואת ברכת החמה לא אמר.

הוא שב לבני ברק והתחיל לתאר לעצמו את כל מה שעבר עליו, חישב את צעדיו ועמד על כך שאת הברכה עצמה לא אמר. נבהל. מה השעה כעת, כבר חצות? לא אמרתי ברכת החמה! הייתי בשמים, במרומים - "הללוהו במרומים", ומרוב דבקות לא אמרתי את ברכת החמה...

אני שואל אתכם, רבותי, יש לו ברכת החמה לאותו יהודי? ודאי לא. יש לו דבקות בה', גם התרוממות, אבל ברכת החמה אין לו. כי הוא לא אמר: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם עושה מעשה בראשית". אם לא אמר, אין לו.

אם כן, הבה נשאל את עצמנו: כאשר מברכים "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר קידשנו במצוותיו וציוונו להניח תפילין" - זו ברכה פחות חשובה מברכת החמה?! כאשר מברכים "המוציא לחם מן הארץ" - וכי "ה' אלוקינו" שבברכה זו פחות מברכת החמה?!

אלא מה, ברכת החמה נאמרת פעם בעשרים ושמונה שנים, וברכה זו נאמרת שלוש פעמים ביום.

נו, ומה בכך? אדרבה, בהלכה יודעים אנו ש"תדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם". ככל שהברכה תדירה יש לה מעלה על הברכה שאינה תדירה לגבי דין קדימה.

מה נאמר ומה נדבר לגבי "הזן את העולם כולו בטובו" - כאן כבר עוסקים בברכות מדאורייתא! ברכת החמה אינה מדאורייתא. כיצד אנו צריכים לומר ברכת המזון?

כוונתי רק לומר, שמ'ברכת החמה' שזכינו לאומרה, עלינו ליטול התעוררות ומוסר כיצד יש לברך ברכה. לרכוש את השמחה על שזוכים לברך ולדבר עם בורא העולם.

ברכת המזון היא מצוות עשה דאורייתא. ה'משנה ברורה' (סימן קפה סק"א) מביא מספר 'החינוך' שכתב: "כל הזהיר בברכת המזון מזונותיו מצויים לו כל ימיו בכבוד".

לא שצריך לברך ברכת המזון בכונה לשם כך, כי הרי זו מצוות עשה דאורייתא, אבל ראוי לדעת מה נאמר על מי שמכוון בברכת המזון כראוי.

הגמרא (ברכות מט.) אומרת: "כל מי שלא אמר ברית ותורה בברכת הארץ לא יצא ידי חובתו". היינו, מי שלא אמר "על בריתך... ועל תורתך" לא קיים מצוות עשה של ברכת המזון. ואומר ה'משנה ברורה' שהוא הדין מי שלא אמר "על ארץ חמדה טובה ורחבה" לא יצא ידי חובתו, כי הרי לא אמר ברכת הארץ.

וראיתי בספר הקדוש 'יסוד ושורש העבודה' שכתב, כי ברור הדבר שאם אמר "על בריתך... ועל תורתך" אבל לא כיוון ולא חשב על הדברים שאמר, הרי זו אינה הודיה. הוא 'אמר' אבל לא 'הודה'. תשאלו אותו אחרי ברכת המזון: "ענק'ל, הודית לקב"ה שלימד אותנו תורה?", והוא ישיב: "רגע, רגע, תן להיזכר. בוודאי הרי אמרתי בבוקר: 'אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו'". "ובברכת המזון הודית?", הוא יחשוב ויאמר: "אני לא זוכר". והרי הרגע הוא אמר "על תורתך שלימדנו"? - אמר ואינו יודע מה אמר! וכי זו הודיה?

צריך לדעת את היסוד הזה. תפילה וברכה אינן אמירות בעלמא, מדברים אל בורא עולם.

שמעתי בשם הצדיק רבי דן סגל שליט"א, שאמר (ושמעתי שאדמו"ר מקוצק זי"ע כבר אמר זאת): "דוד המלך אמר בתהילים (עג, כח): 'ואני קרבת אלוקים לי טוב' - צריכים להתקרב אל הקב"ה, לדבר אליו. נשאל מישהו: האם אתה מדבר עם הקב"ה? והוא ישיב: 'הלוא אין לי זמן, צריך להתפלל שלוש פעמים ביום, צריך ללמוד, וכי מתי אתה רוצה שאני אדבר עם בורא עולם?...'. הוא כלל אינו מרגיש כי כאשר הוא מתפלל הוא מדבר עם בורא עולם...

"לפני שנים פגשתי יהודי שפנה אלי ואמר לי: 'אני חייב לכם הרבה הכרת הטוב'. והוא החל לספר: 'היה לי בן שלמד בישיבה קטנה בבני ברק. יום אחד הגעתי לבקר אותו, היה זה בדיוק בזמן שאמרתם שיחה לבחורים. אמרתם שם בשיחה כי אכן קשה מאוד לכוון בכל תפילת שמונה עשרה. לא בכדי נקראת התפילה 'עבודה'.

"גם לכוון באבות' - לצערנו הרב, קשה. והרי להלכה נפסק שמי שלא כיוון את פירוש המילים באבות' לא יצא ידי חובתו! אחרי מאה ועשרים הוא יגיע למעלה ויגידו לו: 'ר' איד! לא התפללת בחיים שלך!'. הוא יזדעק: 'הרי לא הייתה פעם אחת שלא התפללתי! ואז יגידו לו את האמת בפנים: 'התפללת - אך לא התפללת! לא כיוונת באבות!'. לא יצאת ידי חובת תפילה מימך!'.
"שאלתם את הבחורים בשיחה, כך הוא מספר לי, 'מה עושים?'

שנותן חומש, אפילו נפל לו חפץ לתוך הבאר, הרי הוא צף ועולה..."
דברי רבי חיים נפלו על אזני הגנב כרעם ביום בהיר, ורעדה אחזה בגופו מרוח קדשו של רבי חיים. הוא ניגש לרבי חיים בבושת פנים וביקש ממנו סדרי תשובה על מעשהו המחפיר. רבי חיים הציג לו לפרסם את המעשה למען ירבה כבוד שמים, ובזכות הביזיונות ינוקה חטאו.

שלחית תגובות לכותב הטור הרב ישראל ליוש, כתבו ל: israel.layosh@gmail.com

שהצליף הגנב על גב הסוס לא הועילו, הסוס לא הניע את רגליו, כאילו הן נקבעו באדמה. השעה התאחרה, והגנב החל לחשוש מאוד השחר הקרב, אם לא יימלט מיד עלול הוא להיתפס ע"י העוברים והשבים. משנוכח שאינו מצליח 'לשכנע' את הסוס לזוז החזיר את הסחורה לחנות ונמלט על נפשו.

באותה עת יצא רבי חיים אל מחוץ לעיר עם גיסו ושוחחו בלימוד, ובדרכם חלף הגנב על פניהם ורבי חיים קרא לעברו: "אדם הנותן מעשר מרכושו לצדקה, הקב"ה מצילו שלא יבוא לידי הפסד; ומי

המשך מעמוד 1 | הרב בנימין בירנצווייג

עבד קבלן מבצע של המדינה בהכשרת הרחבה וריצופה. הוא ניגש אל הקבלן ואמר לו שינמך את חצי הרחבה שקרובה לכותל, ושיעשה זאת ויהיה לו זכויות לדורות עולם. פחד הקבלן בתחילה, אבל אחרי שכנועים נוספים החליט ללכת על זה.

הדבר נודע לשר הרווחה והוא שלח מסר תקיף לקבלן להפסיק את העבודות. הרב שיינברגר, שידע שזה הזמן, דיבר על לבו של הקבלן שיקבע עובדות ולא יפחד שיפטרו אותו כי זו זכות שתעמוד לו לדורות. חשב הקבלן ואמר להרב שיינברגר: "אני מסכים לקחת סיכון ולהמשיך עם העבודות!", והוסיף: "אתה ויתרת לי לפני עשרות שנים על משמרת לילה בשכונת סנהדריה בליל הסדר! אני מוותר לך עכשיו וממשיך בעבודות!".

בזכות הוויתור של הרב שיינברגר לאותו יהודי זכה עם ישראל שרחבת הכותל נשארה מקום קדוש לתפילה!

והוסיף הגר"י גנס שליט"א, שהוא היה נוכח עם חמיו באותו זמן בכותל, בכל זמן הוויכוח עם הקבלן, וכשהקבלן החליט להמרות את פי הממונים ולעשות שתי רחבות, כשההבדל ביניהן היה 60 ס"מ, ביקש הגר"י גנס מהקבלן שינמך עוד את הרחבה התחתונה ב' 20 ס"מ שיהיה 80 ס"מ שזה עשרה טפחים, ואז יהיה ממש כרשות נפרדת!

שלחית תגובות לכותב הטור הרב"ג רבי בנימין בירנצווייג, כתבו ל: bdirshu@neto.net.il

והחליט שהוא מוותר! וכי בגלל הגורל יהודי לא יעשה ליל הסדר?! הוא ניגש אליו ואמר לו שהוא החליט כי הוא יתנדב בליל הסדר ויעשה סדר כשיחזור מאוחר בלילה עם אשתו וילדיו. אותו יהודי שמח והודה לו.

לאחר מלחמת ששת הימים, כשכבשו את הכותל המערבי, התחילה מחלוקת גדולה בממשלה מה לעשות ברחבת הכותל, האם להפכו לבית-כנסת עם כל ההגבלות של עזרת גברים ועזרת נשים, או לעשותו לרחבת מוזיאון גדולה לתיירים, וכמובן גם מעורבת גברים ונשים יחדיו.

התכנסה הממשלה להחליט בעניין זה, ושר השיכון והרווחה התנגד בכל תוקף לרעיון של הבית-כנסת והוביל קו תקיף להפוך את הרחבה לאתר תיירות פתוח רח"ל, והצליח לרתום לרעיונו את רוב חברי הממשלה.

ומספר הגר"י גנס שליט"א, שלאסיפת ממשלה זו הוזמן גם חמיו הרב שיינברגר, בתור הממונה על בניוי המקומות הקדושים, והוא ניסה בתור פשרה להציע לחברי הממשלה לעשות שתי רחבות, הפנימית כבית-כנסת והעליונה לתיירות כללית, ובכך למנוע ח"ו את הפיכת הרחבה כולה למקום בילוי ותיירות. ראש הממשלה לוי אשכול נהנה מהצעת הפשרה והתחיל ויכוח, אבל שר הרווחה מנע בכל כוחו את קבלת ההצעה.

הרב שיינברגר חשב שחייבים בכל מחיר למנוע את בזיון הפיכת הכותל למקום בילוי רח"ל, והחליט לקבוע עובדות, כי אחרי שיעשו שתי רחבות כבר לא יהיו מתנגדים. הוא הגיע לרחבת הכותל, שם

המשך מעמוד 3 | מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

כיצד בחורים עומדים באולם ומבלים זמנם בשיחה ובדברים בטלים: 'בזמני, כאשר בחורים היו הולכים לחתונה, לא היה שום נושא לדבר עליו מלבד דברי תורה. באותם ימים בחורים לא היו מעורבים בשום דבר זולת לימוד התורה!', אמר לי רבינו.

"אינני יודע בכמה חתונות הוא היה", הוסיף הנכד ואמר, "אבל מרן ניהן בעיניים רואות!".

(מתוך 'עמודו של עולם')

"דקה אחת בלבד!", נקב מרן, "הרי התתן לא מצפה שארקוד אתו, הוא גם לא מקווה שאשב ואפספט אתו, שהרי אני צריך לשבת וללמוד. אז מה אם כן רוצה החתן? שאאחל לו מזל טוב ושתייה לו תמונה למזכרת מכך שנוכחתי בחתונתו, ולשם כך נדרשת דקה אחת בלבד ותו לא!".

באותו עניין הוסיף וסיפר נכד רבינו, הרב ליפא ישראלזון: "באחת הפעמים כאשר ליוויתי את סבי לחתונה, הוא התפלא לראות

ומשום חשיבות העניין הוא יכניס אותו במנוחה הקצרה שבין תרגיל לתרגיל.

"וכך הווה. האברך נכנס בהפוגה הקלה, שאל את ששאל ונענה מה שנענה, כאשר הרופא המטפל נוכח בחדר והוא שם לב שהאברך הנ"ל זוכה לחביבות גדולה מאת מרן זצוק"ל.

"עם צאתו נטפל אליו הרופא המטפל ואמר לו כזאת: 'ראה נא, אני שם לב שראש הישיבה הישיש מאיר לך פנים באופן מיוחד, שמא תעזור לי לעזור לו?!

"במה דברים אמורים', התעניין האברך, והרופא השיבו דברים כהווייתם: 'בבקרים שאני מגיע לביתו של ראש הישיבה לשם הטיפול, אני מבקש ממנו בכל פעם שקודם הטיפול הרפואי יאכל קצת וישתה, כאשר מלבד סגולתו של האוכל בפני עצמו הוא גם עשוי לסייע ולהיטיב את טיפולי הפיזיותרפיה. אלא שראש הישיבה לא מוכן בשום אופן! שמא תנצל את חביבותך וקרבתך אליו ותדבר על לבו שיאות לאכול קמעה ולשתות לפני הטיפול?!

"האברך שב אפוא לבית פנימה, נכנס לחדרו של מרן זצוק"ל ושטח בפניו בדרך ארץ את בקשת הרופא.

"הקשיבו ושמעו את תשובתו של בעל ה'אבי עזרי'", רועם קולו של הרי"מ שושן שליט"א: "אתה מבקש ממני לאכול בשעה שמונה בבוקר? אתה יוצא לרחובות בני ברק בשעה זו ורואה אלפי טייערע אידישע קינדערלאך הולכים בששון לבית תלמודם, לחידורים, לבית יעקב, ללמוד תורה, להתפלל שחרית, להגיד 'אדון עולם', 'שמע ישראל'. אבל אינך יודע', אמר בקול נשבר, 'שבשעה זו בדיוק יוצאים עוד אלפים אלפים בתל אביב, ברמת גן וברעננה, ילדים וילדות, בני אברהם יצחק ויעקב, שהולכים לבתי הספר שלהם - למה? ללמוד עוד כפירה! הם לא יודעים בכלל מה זה קריאת שמע! דע לך, מאז שראיתי את זה לפני עשרות שנים אינני יכול לאכול ולשתות בשעה זו! בני אהובים למקום מתחילים עוד יום של טעות ואני אוכל ואשתה?!".

לקראת סיום שיחתנו עולה בזכרונו של הרה"ג רי"מ שושן שליט"א מעשה נוסף, אותו שמע משכבר הימים מאת הגרא"צ טובי שליט"א, שסיפר כדלהלן:

"לקראת אחד הכינוסים הגדולים שאורגנו לילדי בני ברק בהיכל 'אהל קדושים' בישיבת פוניבז', רצו המארגנים שמרן הגרא"מ שך זצוק"ל ייטול בו חלק כדי לחזק את הילדים הרבים שהתכנסו שם. עלה הרב מרדכי בלוי שליט"א למעונו לבקש שידבר בפני אלפי הילדים. ראש הישיבה התלבט האם להיענות לבקשה, ובדיוק באותם רגעים נכנסתי למעונו. מרן זצוק"ל אחז בידי וסיפר לי על בקשתו של הרב בלוי ושאלני מה אני אומר על כך.

"השבת כי מי אני ומה אני שאייעץ לראש הישיבה מה לעשות, אך אוכל לספר סיפור קטן ששמעתי מחותני, רבי מיכאל פריד זצ"ל, אדם מורם מעם שעבר את גיהנום שואת אירופה ושתה את כוס

עומדת לנגדו לרועץ, והוא לא ישוב ממנה למוטב!.

"זהו היסוד שהנחיל מרן איך לעבוד על המידות: להכיר במידה הרעה ולנסות לתקנה, ולא להרחיק אותה כאילו היא חלק מאישיותי ואין לי יכולת לשנות זאת. רק כך יוכל להתגבר ולהיטיב מידותיו".

להחיות רוח שפלים

מקרה מיוחד נוסף אודות רגישותו של מרן הגרא"מ שך זצוק"ל לזולת שסופר לאוזני 'בלחט"א רשכבה"ג מרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א, מה שהביא את מרן שליט"א לשנות מהנהגה רבת שנים. במשך שנים רבות מרן שר התורה שליט"א היה נוהג לצאת בקיץ לחופשה בת יומיים-שלושה בעיר צפת יחד עם הרבנית ע"ה. והנה, מאחת השנים ואילך גם חופשה זו התבטלה. וכפי שמספר הרה"ג רי"מ שושן שליט"א:

"היה זה לפני כמה שנים, כאשר לפני חופשת 'בין הזמנים' נכנס הגרא"צ טובי שליט"א למעונו של מרן הגר"ח שליט"א. מקורבו, הגאון רבי אליהו מן שליט"א פנה אליו ואמר לו, 'הואיל ורבינו אוהב לשמוע לעתים עובדות ומעשי רב מגדולי ישראל, אולי תספר לו סיפור או שניים ממה שראו עיניך אצל מרן ראש הישיבה זצוק"ל?!

"וכך היה. הוא נכנס לחדרו של מרן שליט"א, וסיפר את הסיפור הבא: 'פעם שאלתי את מרן הגרא"מ שך זצוק"ל מדוע לעולם אינו יוצא למנוחה בימי בין הזמנים, והרי מציאל בתקופה זו אינו מוסר שיעורים בישיבה?!.

"השיב לי מרן: 'לאנשים יש צרות רבות. אני יושב פה בביתי, ולפעמים באים אלי אנשים לבקש עזרה ותושייה. לחלק מהם אני יכול לעזור, ולחלק גדול אינני יכול לעזור; אבל בכל זאת, עצם הדבר שיש להם היכן לשפוך את הלב, קצת מנחם אותם ועוזר להם. אם אסע לנופש ולא אהיה בביתי ויבואו אנשים ולא ימצאו אותי בבית, הרי המועקה תישאר במקומה, איך אני יכול לעשות זאת?...!.

"כשמע מרן שר התורה שליט"א את הסיפור הודיע אף הוא: 'אם כך, מעתה ואילך לא נוסעים יותר בימי בין הזמנים, ונשארים פה כדי לעזור לאנשים לשאת את סבלם בבואם לכאן".

'צום' החל משמונה בבוקר

הרה"ג רי"מ שושן שליט"א נזכר בעובדה נפלאה נוספת, המעידה על עוצם רגישותו למצבו הרוחני של הפרט ושל הכלל:

"הייתה תקופה בזקנותו, שמרן זצוק"ל הוצרך לטיפול פיזיותרפיה על מנת לחזק את שרירי גופו הרופפים. מדי בוקר בשעה 8 אחר התפילה הגיע אליו הפיזיותרפיסט לטיפול מפרך שארך כשעה, במהלכה היה מרן נאלץ להפסיק כמה פעמים למנוחה קצרה.

"יום אחד הגיע אברך לבית מרן זצוק"ל בשעה זו ובפיו שאלה דחופה בדבר ניתוח מסובך שאביו צריך לעבור. נכדו, שהופקד אז על הבית, סירב להכניסם, כשהוא מדווח שמרן עסוק כעת מאוד בעניין חשוב. האברך הנ"ל לא הרפה וטען כי מדובר בפיקוח נפש ממש. הנכד גילה את אוזנו כי מרן כעת עובד על תרגילי הפיזיותרפיה,

התרעלה עד תומה, ותמיד שח לנו שהדבר היחיד שהחזיקו לאורך כל המאורעות שעברו עליו היה האירוע החד־פעמי שזכה לראות במקרה נדיר ויחיד את זיו פניו של אותו גאון וקדוש, רבן של כל בני הגולה מרן ה'חפץ חיים' ז"ע.

"כל פעם שתקפו אותו הצוררים או שנתקל במחזות אימים הוא נצרך רק לעשות דבר אחד, להעביר את דמותו של מרן ה'חפץ חיים' לנגד עיניו, ומכך שאב עידוד וכווח, עד שיכול היה להתגבר על כל

הקשיים והייסורים שעברו עליו באותן שנים. כך סיפרתי בפני מרן זצוק"ל.

"מששמע זאת מרן הגרא"מ שך זצוק"ל הביע מיד את הסכמתו לדבר בפני הילדים, ולמרות חולשתו הגדולה באותו הזמן הוא הפתיע ותוך דקות ספורות התייצב ב'אהל קדושים' והשמיע שיחת חיזוק בכנס הילדים".

(מתוך מוסף שבת קודש 'תד נאמן' חשוון תש"פ)

המשך מעמוד 13 | הגה"צ רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

ונתתם עצה: ב'ברכות הנהנין' יש בסך הכל תשע מילים. לכוון בתשע מילים זה כבר יותר קל. כמה זמן זה כבר לוקח? מקסימום חצי דקה... "הצעתם אז להתחיל ב'ברכות הנהנין'. לקבל על עצמנו להרגיש בכל ברכה שאנחנו עומדים לפני המלך ומודים לו - 'שהכל נהיה בדברו', 'בורא פרי העץ'. על כוונה בתשע מילים אין כבר תירוצים. זו לא עבודה כל כך קשה, צריך רק לרצות. אחרי ש'נקבל טעם' בזה נוכל בס"ד להתקדם הלאה, כי הבא להיטהר - מסייעים בידו'.

"אותו יהודי סיים את סיפורו ואמר: 'אני חייב לכם הכרת הטוב. אימצי את העצה הזאת. התחלתי לכוון ב'ברכות הנהנין'. התקדמתי, בסייעתא דשמיא, 'לאבות', ומשם יותר ויותר. קיבלתי 'טעם' בתפילה".

בהיותי בישיבה קטנה אמר לנו מרן הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל, שכשמברכים דבר ראשון צריך לחשוב מה מברכים, ואחר כך לפני מי הולכים לברך. ברכות כאלו, שזוכרים בהן את היותנו עבדי ה', הן עולם אחר לגמרי.

צריך לדעת, שברכת המזון שבירכתני כעת תישאר לנצח סלה ועד כפי שבירכנו... אם כיוונו בשמות זה נשאר כך, ואם אמרנו 'בוך' תה' אז זה נשאר כך... אילו היינו יודעים מה מונח במילה "ברוך" לבדה, כמה אפשר לזכות בזה... רק צריך להתרגל.

בטוחני שיש ביניכם כאלו החושבים: מה רוצה מאתנו האיש הזה? הוא רוצה שנהיה מלאכים?...

אולם דעו לכם: ברגע שמתרגלים לברך במתינות כבר אי אפשר אחרת. זה נעשה קניין בנפש, וזה בכלל לא קשה!

כיוצא בכך בכל מצווה ומצווה. עלינו לזכור כי עבדי ה' אנו. מעשה שהיה:

יהודי נסע לאמריקה במטרה לאסוף כספים למוסד מסוים. בהגיעו לשם יצא אל הכביש הסמוך לשדה התעופה ונעמד לחפש מונית. נהגי המוניות השחורים שם הם דוגמת הפועלים בני ישמעאל אצלנו; הצד השווה שבהם - דרכם להזיק ולחמוס... עצר מונית. שאל הנהג השחור: "להיכן אתה צריך?", השיב "לבורו פארק. מה המחיר?", נקב הנהג בסכום מופרז. היהודי העיר לו שהסכום אינו נראה לו והשניים החלו להתמקח על המחיר. כשסוף סוף הגיעו לעמק השווה רצה היהודי להיכנס למונית, אלא שאז

התניע הנהג את המונית וברח מן המקום...

התפלא היהודי: 'מדוע הוא ברח לי, הרי כבר סיכמנו על מחיר?...' כעת עליו להמתין למונית אחרת. הוא הסתובב לאחור ואז גילה לתדהמתו שמזוודותיו נעלמו. הוא היה המום. איך זה קרה? מה יעשה כעת?

למקום נקלע יהודי ממואנסי בשם הרב נייחזו זצ"ל הוא ראה יהודי מבוהל וחסר אונים, ניגש אליו ושאל אותו: "מה קרה? אפשר לעזור?". סיפר היהודי להרב נייחזו שעצר מונית ולאחר שסיכם עם הנהג על המחיר הסתלק הנהג, ואז התברר לו שנעלמו לו המזוודות. אמר לו הרב נייחזו: "מה, אינך יודע? זו השיטה שלהם. הם שולחים נהג להתווכח אתך ולהסיח את דעתך, ובינתיים מגיע רכב אחר שבו יושב חבר שלו ותוך כדי הוויכוח שלך עם הנהג הוא גונב לך את המזוודות ובורח..."

הסיפור הזה יש בו א מורעדיגער לימוד מוסר השכל. הרי זהו תכסיס ידוע של היצר הרע: אתה מתחיל לברך ברכת המזון והוא מיד נכנס לפעולה. הוא מכניס לך בראש מחשבות, שתטרדנה אותך ולא תיתנה לך לברך בכוונה. וראה זה פלא: כשהתחלת לברך, בדיוק אז אתה נזכר במה שעשה לך פלוני אתמול, ואתה חושב לעצמך: 'אסור לי לשתוק לו!...' תוך כדי ברכה עולות לך בראש כל מיני מחשבות איך להגיב לאותו אדם על מה שעולל לך. והנה, בעוד המחשבות מתרוצצות במוחך בורחת לך הברכה הראשונה, ואתה מסיים: "ברוך אתה ה' הזן את הכל"...

אתה מתחיל בברכה השנייה - "נודה לך ה' אלוקינו", והמחשבות בראשך ממשיכות להתרוצץ... אתה חושב לעצמך: 'לא כדאי לריב אתו, עדיף לבוא אתו לעמק השווה'... ועד שאתה מגיע למסקנות, הנה ברחת לך הברכה השנייה...

וכך אתה ממשיך את ברכת המזון, ממלמל את מילות הברכה כשהראש טרוד בכל מיני מחשבות. פתאום אתה מוצא את עצמך מסיים את ברכת המזון, ואז אתה שם לב שבעצם כל הברכה נעלמה לך: 'אוי ואבוי, מישהו גנב לי את ברכת המזון'.

זו השיטה של היצר הרע. הוא דואג להסיח את דעתך מהברכה, אתה קונה את הפיתוי, ולבסוף נשאר בידיים ריקות, בלי מזוודות... נכון, אתה מצטער, מתחרט, אבל אין זה עוזר... את אשר נעשה אין להשיב. את ברכת המזון הזאת איבדת!

(מתוך הספר 'חיי ראובן' / הגדה של פסח)

גדולת מרדכי
ספרים של גדולה נקמת וזאת
של אהבה ופיקודי מרדכי שלישימותו העליון
למנוחתו העליון

שנים מקרא ואחד תורום
עם תוספת חז"ל
המשנה על

משנת חזרה
עשר שנים נכתבו לוי קוד ואלוף שרן
המשנה על

יש אם למקרא
על אבות וספרים
מה חסדו של שובאל אליעזר שרנבסקי שלישי
אם כלל חזק חסדו - על חסדו

ספר יוצא לאור בצוף

תמיד ידעת שתוציא ספר אבל לא ידעת איך עושים את זה !?

בצוף הוצאת ספרים, הוצאת הספרים המוגילה בציבור ההודו תקבל שירות אישי ומקצועי מכל שלב שבו החומר לספר נמצא ועד להוצאה המוגמרת המושלמת

- יח"צ
- פרסום
- הפצה
- הדפסה
- גרפיקה
- עימוד
- עריכה לשונית
- עריכה תורנית
- הקלדה